

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İSTANBUL'DAKİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNDE İLÇE
BELEDİYELERİNİN ROLÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İpek SAKARYA**

Anabilim Dalı : Siyaset Çalışmaları

Programı : Siyaset Çalışmaları

TEMMUZ 2010

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince, beni yönlendiren tecrübe ve bilgisini benimle paylaşan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Aslı Öğüt Erbil'e önemli katkılarından dolayı Doç. Dr. Asuman Türkün'e gönülden teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini esirgemeyen, Prof. Dr. İştar Gözaydın'a ve bütün hocalarıma minnettarım.

Her zaman bana cesaret veren ve destek olan, ihtiyacım olduğunda beni yalnız bırakmayan dostlarım ve aileme teşekkürlerimi borç bilirim.

Mayıs 2010

İpek Sakarya

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi	4
1.2 Çalışmanın Literatüre Katkısı	6
2. KENTSEL DÖNÜŞÜM	9
2.1 Kavramsal Açıklamalar	9
2.1.1 ‘Kentsel Dönüşüm’	9
2.1.2 ‘Gentrifikasyon’	13
2.2 Batı’daki Kentsel Dönüşüm Uygulamaları	15
2.2.1 II. Dünya Savaşı Öncesi Kentsel Dönüşüm	16
2.2.2 II. Dünya Savaşı Sonrası Kentsel Dönüşüm	16
2.2.3 1980’li Yıllarla Beraber Kentsel Dönüşüm	17
2.3 Türkiye’de Gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Uygulamaları	20
3. YEREL YÖNETİMLER	23
3.1 Yerel Yönetimlerin Teorik Çerçeve İncelenmesi	23
3.1.1 Refah Devleti Dönemi Yerel Yönetim Sistemleri	24
3.1.2 Refah Devleti Sonrası Yerel Yönetim Sistemleri	25
3.2 Türkiye’de Değişen Yerel Yönetim Politikalarının Belediyeler üzerinden İncelenmesi.....	28
3.2.1 Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası Yerel Yönetim	28
3.2.2 1980’lerle Beraber Değişen Yerel Yönetim.....	29
3.2.3 1990’larla beraber değişen Yerel Yönetim	33
3.2.4 2000’lerle beraber Yerel Yönetim	36
3.3 Kentsel Dönüşümde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Yasal Çerçeve	37
3.3.1 Kentsel Dönüşümde Yerel Yönetimlerin Rolü	37
3.3.2 Kentsel Dönüşümde Yasal Çerçeve	38
4. İSTANBUL’DA KENTSEL BÜYÜME: KENTSEL DÖNÜŞÜMÜ	
HAZIRLAYAN SÜREÇ	43
4.1 1930-1980 Yılları Arası Kentsel Büyüme.....	43
4.2 1980 Sonrası Kentsel Büyüme	45
5. İSTANBUL’DAKİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNDE İLÇE	
BELEDİYELERİNİN ROLÜ	49
5.1 Beşiktaş Belediyesi	51
5.1.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler	52
5.1.2 Kentsel Dönüşüm Projesi ve İştirakçiler.....	53
5.1.3 Projeye İlgili Düşünce ve Tutumlar	53

5.1.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu	54
5.1.5 Değerlendirme	56
5.2 Beyoğlu Belediyesi	57
5.2.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler	58
5.2.2 Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İştirakçiler	59
5.2.3 Projeye İlgili Düşünce ve Tutumlar	61
5.2.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu	61
5.2.5 Değerlendirme	64
5.3 Fatih Belediyesi	66
5.3.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler	67
5.3.2 Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İştirakçiler	69
5.3.3 Projeye İlgili Düşünce ve Tutumlar	70
5.3.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu	72
5.3.5 Değerlendirme	75
5.4 Kartal Belediyesi	77
5.4.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler	78
5.4.2 Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İştirakçiler	79
5.4.3 Projeye İlişkin Tutum ve Düşünceler	79
5.4.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu	81
5.4.5 Değerlendirme	83
5.5 Küçükçekmece Belediyesi	86
5.5.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler	88
5.5.2 Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İştirakçiler	90
5.5.3 Projeye İlgili Düşünce ve Tutumlar	92
5.5.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu	93
5.5.5 Değerlendirme	96
5.6 Maltepe Belediyesi	99
5.6.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler	99
5.6.2 Kentsel Dönüşüm Projesi ve İştirakçiler	100
5.6.3 Projeye İlgili Düşünce ve Tutumlar	101
5.6.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu	103
5.6.5 Değerlendirme	105
5.7 Sarıyer Belediyesi	108
5.7.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler	108
5.7.2 Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İştirakçiler	109
5.7.3 Projelerle İlgili Düşünce ve Tutumlar	110
5.7.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu	111
5.7.5 Değerlendirme	112
5.8 Belediyeler Üzerine Genel Değerlendirme	113
5.8.1 Projelerin Niteliği	115
5.8.2 Kentsel Dönüşüm Projelerinin Aktörleri	118
5.8.3 Halkın ve Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projelerine karşı Tutumu	122
5.8.4 Kentsel Dönüşüm Uygulamalarıyla Beraber Öne Çıkanlar	125
5.8.4.1 TOKİ	125
5.8.4.2 Belediye Başkanları	128
6. SONUÇ	131
KAYNAKLAR	137
EKLER	149

KISALTMALAR

AK-DER	: Akatlar Kùltür ve Dayanışma Derneği
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
ARMUTLU-DER	: Armutlu`yu Koruma, Yaşatma ve Güzelleştirme Derneği
BOÇEV	: Boğaziçi Çevre Kalkındırma ve Dayanışma Derneği
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
FEBAYDER	: Fener Balat Ayvansaray Mùlk Sahiplerinin ve Kiracıların Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği
İMP	: İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi
İBB	: İstanbul Bùyükşehir Belediyesi
İTSO	: İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası
KENT-DER	: İstanbul Kartal Kentsel Geliştirme Derneği
KİPTAŞ	: Konut İmar Plan Anonim Şirketi
MİA	: Merkezi İş Alanı
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
RP	: Refah Partisi
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SKEP	: Sarıyer Kalkınma Eylem Planı
STOP	: Sınır Tanımayan Otonom Plancılar
ŞPO	: Şehir Plancıları Odası
TEM	: Trans European Motorway
TMMOB	: Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odaları Birliği
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge A.1 : Beşiktaş Belediyesi	55
Çizelge A.2 : Beyoğlu Belediyesi	63
Çizelge A.3 : Fatih Belediyesi	74
Çizelge A.4 : Kartal Belediyesi.....	83
Çizelge A.5 : Küçükçekmece Belediyesi	95
Çizelge A.6 : Maltepe Belediyesi.....	105
Çizelge A.7 : Sarıyer Belediyesi	112
Çizelge A.8 : Belediyelerarası Karşılaştırma	115
Çizelge A.9 : Projelerarası Karşılaştırma	117
Çizelge A.9 : Projelerarası Karşılaştırma (Devam Ediyor).....	118
Çizelge A.10 : Kentsel Dönüşüm Alanları.....	149
Çizelge A.10 : Kentsel Dönüşüm Alanları (Devam Ediyor.).....	150
Çizelge A.10 : Kentsel Dönüşüm Alanları (Devam Ediyor.).....	151
Çizelge A.10 : Kentsel Dönüşüm Alanları (Devam Ediyor.).....	152

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 5.1 : Beşiktaş ve Çevresindeki İlçeler .	51
Şekil 5.2 : Beyoğlu Belediyesi ve Çevresindeki İlçeler .	57
Şekil 5.3 : Fatih Belediyesi ve Çevresindeki İlçeler .	66
Şekil 5.4 : Kartal Belediyesi ve Çevresindeki İlçeler .	77
Şekil 5.5 : Küçükçekmece Belediyesi ve Çevresindeki İlçeler .	86
Şekil 5.6 : Maltepe Belediyesi ve Çevresindeki İlçeler .	98
Şekil 5.7 : Sarıyer Belediyesi ve Çevresindeki İlçeler .	107

İSTANBUL'DAKİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNDE İLÇE BELEDİYELERİNİN ROLÜ

ÖZET

Bu tez çalışması ilçe belediyelerinin kentsel dönüşüm projelerindeki rolünü incelemektedir. Bu nedenle, bu çalışmada ilçe belediyelerinin kentsel dönüşüm politikalarının ve bu politikaların sosyal ve fiziksel doku üzerindeki etkilerinin araştırılması amaçlanmıştır.

Bu bağlamda, çalışma yürütülürken kentsel dönüşüm ve bu projelerin uygulayıcısı olan yerel yönetimler kuramsal olarak ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamaları ve yerel yönetimlerin dönemsel analizine yer verilmiştir. Teorik çerçevenin çizilmesinin ardından, İstanbul'da kentsel dönüşümüne sebep olan süreç tartışılmıştır. Bu sürecin sonunda ortaya çıkan kentsel dönüşüm projeleri ise, yedi belediyeyi kapsayacak şekilde incelenmiştir. Farklı fiziki, sosyal, siyasi yapıdaki ve farklı nitelikte projelere sahip bu belediyeler, bu kurumlarda çalışan ve bu projelerden sorumlu olan kişilerle yapılan görüşmelere dayanarak ele alınmıştır. Belediyelerin içinden ve dışından görüşlere yer verilerek belediyelerin benimsedikleri kentsel dönüşüm politikaları incelenmiştir.

Neoliberal ekonomi politikalarına bağlı olarak, kentsel dönüşüm projeleriyle belediyeler sermayeyi kentsel alanlarına çekmeye ve buna bağlı olarak sınırları içindeki arazilerin rant değerini arttırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, her geçen gün yeni bir mahalle kentsel dönüşüm alanı ilan edilirken, bu projeyi gerçekleştiren kurumlar yeniden yapılandırılmakta, bu projelerin etkilerine maruz kalan kentsel dönüşüm aktörleri ise yeni direnç mekanizmaları oluşturmaktadır.

THE ROLE OF THE LOCAL MUNICIPALITIES IN THE URBAN REGENERATION PROJECTS OF ISTANBUL

SUMMARY

This research examines the role of local municipalities in the process of urban regeneration. Therefore, urban regeneration politics of the municipalities and impacts of these politics on social and physical patterns are scrutinized in this research.

In this context, urban regeneration and local municipalities, which are the operators of the projects, have been dealt with based on the theoretical concept. Also, urban regeneration projects in Turkey and periodical analysis of local municipalities have been considered. In addition to this, theoretical framework, the process that causes to the urban regeneration in Istanbul has been discussed. The urban regeneration projects which has emerged as a result of this process, has been examined based on seven local municipalities. These municipalities, which have different physical, social and political structures and have different types projects, have been dealt based on the interviews with the managers and the workers of the projects. As a result of the interviews, the urban regeneration policies of local municipalities have been scrutinized depending on the internal and external conceptions.

In the contex of neoliberal economy, based on the pull factors of cities, municipalities conduce the capital to make investment on their urban areas and they also increase the land values in their provinces with the urban regeneration projects. For this reason, new neighbourhoods have been declaring as urban regeneration areas day by day. In this respect, the institutionswhich carry out these projects are being configured over again, and the actors of urban regeneration projects which are subjected to the effects of these projects constitute new resistance mechanisms against these projects.

1. GİRİŞ

Senett, şehirleri “sosyal değişimin ve hafızanın temsilcisi, geleceğin kuluçkası ve geçmişin abidesi” olarak tanımlamaktadır (Schubert, 1996: 81). Kentlerin incelenmesi sürekli bir değişimin gözlemlenmesinden ibarettir. Değişim sonucunda kentsel mekânda oluşan dönüşüm bazen süreç içerisinde uzun bir vadeye yayılarak, çok sayıda aktörün müdahalesi ile ortaya çıkarken, kimi zaman çok kısa bir süre içerisinde ve belirli-hatta çoğu zaman az sayıda-aktörün yepyeni ve öncekinden farklı bir mekân oluşturma arzusu ile yaşanmaktadır. Kısa sürede ve belirli aktörler liderliğinde gerçekleştirilen kentsel dönüşümler ve kente yapılan bu müdahalelerin fiziksel ve sosyal çevrede yarattığı etkiler uzun süredir kent araştırmacıları için inceleme alanı oluşturmaktadır. Her dönem farklı bir politikanın etkisi altında şekillenen kentler, son otuz yıldır ağırlıklı olarak neoliberal politikaların etkisinde yapılmakta veya yeniden yapılandırılmaktadır (Kurtuluş, 2008; Kurtuluş ve Türkün, 2005; Lovering, 2007; Smith, 2002; Şen, 2008).

Türkiye’de de kentsel dönüşüm benzer bir süreç izlemektedir. Türkiye, hızlı sanayileşme hamlesiyle beraber, 1940’larda gecekonduyla tanışmış, 1950’lerden sonra ise artan gecekondulaşmayla beraber, kentler büyümeye başlamış ve bu büyüme kontrolsüz bir şekilde günümüze kadar devam etmiştir. Sanayide istihdam edilen işçilerin yeni yaşam alanları gecekondu, 1980’lerde popülist politikaların esiri olurken, yerellerin akıbetini belirleyen yeni seçmen kitlesi olarak öne çıkmıştır. 80’lerle beraber “emeğin yeniden üretimi” yerine “sermayenin yeniden üretimi” benimsenmiş (Şengül, 2009:175), gecekondu artık işçinin değil enformel sektörde çalışan kentin yoksul kesimlerinin barınağı olmuştur.

Eski gecekondular mahalleleri büyüyerek bir semt ya da zamanla bir ilçe belediyesi haline gelirken yeni kent merkezleri ortaya çıkmış ve yeni altyapı yatırımlarıyla da eski kent merkezleri eski önemini yeniden kazanmıştır. Kültür başkenti, müzekent, transit geçiş, kongre merkezi gibi başlıklarla İstanbul dünyaya pazarlanırken, bu yeni ürünün paketi kadar içeriğine de müdahale olmuştur.

Bu noktada belediyeler, kentsel dönüşüm projelerine yönelmiştir. Kentsel dönüşüm politikaları Türkiye'nin gündeminde ancak 2000'li yıllarla beraber önemli bir yer tutmaya başlasa da, özellikle endüstrileşmiş batı toplumlarında uzun bir süredir, neoliberal ekonominin mekândaki yansıması olarak uygulamada yer almaktadır. Türkiye metropollerinde sanayinin kent dışına çıkarılması ya da kapanmasıyla beraber, sanayi işçilerinin (mavi yakalıların) yatakhane gecekondu da kent içinde görünür olmuş ve burada yaşayan nüfus kent dışına gönderilmesi gereken sosyal yapı olarak görülmüştür. Buna karşılık, kent merkezi hizmet sektörüne dönüşürken, gecekondu alanlarının yerine inşa edilen yeni yapıların sahibi de bu sektöre hizmet eden beyaz yakalıları olarak belirlenmiştir. 1980'lerden sonra hızlanan küresel çaplı yerel projeler, 1980'lerin sonu, 1990'ların başında bütün kentsel mekânı kapsayan kentsel dönüşüm projelerine dönüşmüştür. 1990'ların sonu ve 2000'lerde ise artık kentsel dönüşüm projeleri yerel yönetimlerin vazgeçilmez hedefleri arasında yer almaya başlamıştır. 2000'lerle, kentsel dönüşüm projeleri hız kazandığı gibi, 2005'te yürürlüğe giren kentsel dönüşüm yasasıyla bunun yasal çerçevesi de çizilmiştir (Turan, 2009; Şengül, 2008; Türkün ve Yapıcı, 2008). Diğer yandan, 1980'lerden sonra mekânda başlayan bu dönüşümü gerçekleştirecek kurumlar da dönüşmeye başlamıştır. Kentsel dönüşümü ve büyük kentsel projeleri gerçekleştirecek yerel bir erke ihtiyaç duyulmuş ve sermaye-yerel yönetim ortaklığında gücünü yasalardan alan, merkezi yönetimin hukuki üstünlüğünü koruyan bütüncül bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Dönüşüm sadece kentsel mekânı değil, yasaları ve iktidar mekanizmasını da kapsamıştır (Doğan, 2007; Kurtuluş, 2008; Öktem, 2006; Şen, 2008, Turan, 2008; Türkün ve Yapıcı, 2008)

İktidar mekanizmasındaki ve yasalardaki dönüşüm yerel yönetimlere de yansımaktadır. Diğer bir deyişle yerel yönetimlere yüklenen anlam önemini arttırırken, yereldeki politikalar merkezi yönetime de etki etmekte, hatta şekillendirmektedir. Yasalarla geniş yetkilerle donatılan yerel yönetimlerin sorumlulukları, küreselleşme politikalarına bağlı olarak sınırlanıp özel iştiraklere aktarılsa da yerel yönetimler günümüzde kente dair alınan kararlarda önem teşkil etmektedir. Bu nedenle hem Bookchin gibi radikal söylemi olan düşünürlerce hem de küreselleşmeciler tarafından yerelin önemi vurgulanmaktadır. Zira kentte gerçekleştirilmek istenen politikaların kamu tarafından kabulü yerel yönetime ne kadar nüfuz ettiğiyle ilişkilidir. Bookchin, “yeni bir politik programın mutlaka yerel

yönetimleri kapsayan bir program olması gereklidir; aksi halde, bu program ne toplumu yeniden oluşturabilir ne de politikaya belirli bir anlam kazandırabilir” derken toplumu ve toplumsalı kucaklayan, kendi kendini yönetebilen, bağımsız bir yerel yönetim anlayışına işaret etmektedir (1999: 353). Karşı cenahtaki küreselleşme yanlısı politikalar ise, benzer bir yöntem izleyerek, neoliberal ekonomi politikalarının kentlere nüfuz etmesi gerektiği söylemiyle yola çıkmış, böylece sermayenin yereldeki başarısının bütüne yayılması sağlanmıştır. Bu noktada, küresel kent söylemi zikredilerek; sermayenin önderliğinde devletin desteğiyle yönetilen yeni bir siyasi odak olarak kontrolsüz büyüyen metropoller yaratılmıştır.

1980’lerin ortalarından itibaren, küreselleşme politikaları ekseninde büyük bir dönüşüm sürecine giren kentler (Keyder, 2005: 128; 2006: 235), özellikle 1990’lardan ve artarak 2000’lerden sonra, küresel sermayenin önemli bir yatırım aracı haline gelmiştir (Öktem, 2006). Bu bağlamda Güzey’in de belirttiği gibi yereller ve yerel iktidarlar, küresel sermayenin kolaylıkla nüfuz edebildiği bağımsız birimler olarak daha da belirginleşmiştir (2008: 27). Harvey’in de ifade ettiği gibi,

Pek az şeyin metalaştırmadan kaçabildiği, hipermodernitenin hızlandırılmış dolaşım koşullarında metalaştırılamayacak kadar, bir tüketim nesnesi haline getirilemeyecek kadar, her şeye baskın çıkabilecek kadar büyük ve kapsayıcı bir şey yoktur. Dev mimari projeler, hatta şehirlerin ya da kentsel alanların bütünü piyasa nesneleri olarak sunulabilirler (Harvey, 1989, aktaran Bartu 2000: 47).

İstanbul ve ilçeleri ise son dönemde gerek gerçekleştirilen gerek planlanan kentsel dönüşüm projeleriyle beraber, dünya metropolleri arasına girme yarışı içerisinde. Kentsel dönüşüm projeleri, kent merkezinin dışında yer alan gecekondu bölgelerini kapsadığı gibi, merkezde kalmış eski yerleşimlerde de gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, İstanbul’u küresel bir kent haline getirmeyi hedefleyen İstanbul’daki yatırım ortaklıkları (özel sektör, yerel yönetimler, merkezi yönetim), kentsel dönüşüm projeleriyle gentrifikasyona maruz kalan semtleri de dünyaya açılan İstanbul’un yeni ziyaretçileri, turistlerin beğenisine sunmaktadır (Keyder, 2005: 128). Bununla beraber, merkezin dışında İstanbul’un çeperlerine doğru kurulan yerleşimler, zamanla bir ilçe belediyesi formu almış ve yeni planlarla, küresel sermayenin konuşlanabileceği altmerkezlere dönüştürülmüştür.

İlçe belediyeleri, kentsel dönüşüm projelerinde gerek karar verici merci olması gerek projenin yürütücüsü olması açısından önem teşkil etmektedir. Bu nedenle, hem ilçe belediyelerinin kentsel dönüşüm projelerinde kendilerini ne şekilde tanımladıkları, hem de bu projelerin sonuçlarından etkilenen halkın, belediyelerin rollerini bu projelerle birlikte nasıl yorumladığı önem kazanmaktadır. Özellikle, 2009 yerel seçimleri, yereldeki iktidar mücadelesinin kentsel dönüşüm politikaları üzerinden ilerlediğini göstermiştir. Zira ilçe belediyeleri de politikalarını kentsel dönüşüm projeleri üzerine kurmuştur. Bu nedenle, bu çalışmada, kentsel dönüşüm projeleriyle beraber ilçe belediyelerinde ortaya çıkan kurumsal dönüşüm araştırılmış ve dönüşen bu kurumsal yapıların gerek kamuyla gerek diğer kurumlarla ilişkisi incelenmiştir.

1.1 Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

İzlenen neoliberal ekonomik politikalar paralelinde gerçekleşen kentsel dönüşüm tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de 2000’li yıllarla beraber önemli bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmada, İstanbul’da gerçekleştirilen veya planlanan kentsel dönüşüm projelerinde, söz konusu bu projelerin aktörlerinden biri olarak ilçe belediyelerinin rolünün araştırılması amaçlanmıştır. 2000’li yıllarla beraber, İstanbul’un mekansal organizasyonun yeniden kurgulanması hız kazanmış ve bunu icra eden kurumlar olarak ilçe belediyeleri ön plana çıkmıştır. İlçe belediyeleri bu projelerde etkin kurum olarak karşımıza çıkarken bu projeler, diğer birçok kurumun da bu projelere çeşitli safhalarda dâhil olmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle kentsel dönüşüm sürecinde ilçe belediyelerin rolü var mı, varsa, bu ne ölçüde ve içerikte ana teması çerçevesinde söz konusu süreçte yerel yönetimler ne kadar özerk; kentsel dönüşüm sürecinde merkezi ve yerel yönetim arasında koordinasyon nasıl gerçekleştiriliyor; İlçe belediyeleri özerkliklerini ne kadar realize edebilmekte, merkezi yönetim yerel yönetimlerle koordinasyonu sağlayamadığı takdirde hangi araçlara başvurmakta (yeni yasal düzenlemeler, müdahale taktikleri, merkezi yönetimin güç kullanması); İlçe belediyeleriyle kentsel dönüşüm projesi kapsamına alınan mahalleler arasında nasıl bir koordinasyon var gibi sorularının cevaplanması hedeflenmiştir. Bu sorular bağlamında kentsel dönüşüm projelerinin yeri ve kapsamı, gerçekleştirilme sebebi, sebep olduğu mekânsal ayrışma, projeye dâhil olan aktörler, halkın karar alma mekanizmasına katılımı, halkın ve belediyelerin tutumu araştırılarak ilçe belediyelerinin bu projelerdeki rolü tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın kapsamı kentsel dönüşüm ve kentsel dönüşümün uygulayıcısı olan yerel yönetimlerin, İstanbul İlçe Belediyeleri örneği temel alınarak, kentsel dönüşüm sürecinde teorik ve pratik açıdan nasıl bir etkiye sahip olduğunun tartışmasını içermektedir. Bu bağlamda, çalışmanın ikinci bölümünde, kentsel dönüşüm konusu kavramsal çerçeveden ele alınıp, Avrupa ve Amerika'daki kentsel dönüşüm uygulamaları ve bu uygulamaların Türkiye'de nasıl yer bulduğu incelenirken üçüncü bölümde, yerel yönetimler teorik çerçevede ele alınmış, dönemsel analize gidilerek, farklı kuramlar çerçevesinden yerel yönetim anlayışındaki değişim irdelenmiştir. Türkiye'de değişen yerel yönetim politikaları ve kentsel dönüşümün hukuki boyutu yine bu bölümde incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise, İstanbul'da 1930-1980 yılları arası ve 1980 sonrası kentsel büyüme ele alınırken buna paralel olarak, kentsel dönüşümü hazırlayan süreç de incelenmiştir. Beşinci bölümde ise İstanbul'da gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinde ilçe belediyelerinin rolü ve etkisi, yedi belediyeyle yapılan görüşmeler ve bu belediyelere ilişkin çıkan haberler temel alınarak değerlendirilmiş ve bütün yapılan araştırmalar ve görüşmeler doğrultusunda kentsel dönüşümde ilçe belediyelerinin önemine ilişkin çıkarımlar da altıncı bölüm içerisinde yapılmıştır.

Çalışma, literatür taraması ve yedi belediye üzerinden, bu belediyelerin kentsel dönüşüm projelerindeki etkinlikleri sorgulanarak yürütülmüştür.

Literatür taramasında akademik araştırmaların yer aldığı kitaplar ve periyodik yayınlar kullanılmıştır. Periyodik yayın olarak İktisat ve Planlama gibi Türkiye'de çıkarılan dergilere başvurulduğu gibi, International Planning Studies, Antipode: A Radical Journal of Geography, Urban Studies gibi periyodik yayınlara da yer verilmiştir. Bunların yanı sıra, ilçe belediyelerinin faaliyet raporlarından, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB)- İstanbul Metropolitan Planlama (İMP) Bürosu tarafından planlanan 2009 yılı 1/100.000 İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporundan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planından da yararlanılmıştır. Ayrıca kentsel dönüşüm meselesini tartışan ve kentsel dönüşümü gündemine taşıyan İstanbul ve Express gibi dergilerde çıkan makale ve röportajlardan yararlanılmıştır. Günümüzün önemki iletişim araçlarından biri haline gelen internet ortamından da konuyla ilgili medya taramasına gidilmiş ve belediyelerdeki kentsel dönüşüm çalışmalarından sorumlu olan kişilerle yapılan yüz yüze görüşmelerine ait haberlerden faydalanılmıştır.

İstanbul ilçe belediyelerinin kentsel dönüşüm projelerindeki etkinliklerinin sorgulanması ise seçilen yedi belediyede yapılan görüşmelere dayandırılarak yapılmıştır. Farklı siyasi partilerin iktidar olduğu, farklı coğrafi ve sosyoekonomik özelliklere sahip Beşiktaş, Beyoğlu, Fatih, Kartal, Küçükçekmece, Maltepe ve Sarıyer Belediyeleri'nde kentsel dönüşüm projelerinden sorumlu kişilerle veya bu projelere karşı bir tutum benimsemiş, belediyelerde mücadeleyi sürdüren yetkililerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca medyada bu projelere dair çıkmış haberler de göz önüne alınmıştır. . Belediyelerin görüş ve tutumları görüşme ve medya taramasına dayanırken, kentsel dönüşüm alanlarında yaşayanların projeler hakkındaki görüş ve tutumlarının irdelenmesi ise sadece medya taraması bağlamında irdelenmiştir. Söz konusu süreçlerden etkilenen toplum kesimlerinde anket veya yüzyüze görüşmeye dayalı bir araştırma yapılması bu çalışma kapsamında mümkün olmadığı için, bu konudaki görüşler temel olarak yazılı medya taramasına dayanılarak aktarılmaya çalışılmıştır. Mahallelerde projelere karşı sürdürülen mücadele ve mahalle derneklerinin açıklamaları da yine medya üzerinden takip edilmiştir. Zira kentsel dönüşüm olgusu medyada yoğun olarak yer almakta ve bu dinamik sürecin takibi en güncel biçimde medyadan yapılabilir.

1.2 Çalışmanın Literatüre Katkısı

Tezin temellendiği kentsel dönüşüm konusuna dair tartışmalar uluslararası literatürde 1950'lere kadar uzansa da Türkiye'deki tartışmalar 2000'lerle beraber, literatürde daha fazla ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu nedenle, son yıllarda kentsel dönüşüm konusu çeşitli noktalardan ele alınarak incelenmektedir. Bunlardan biri olan 'yerel yönetimler' konusu da kentsel dönüşüm olgusunun önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Özellikle İstanbul gibi, büyümesini sürdüren ve 'küresel kent', 'müze kent', 'finans merkezi' gibi yeni sıfatlarla tanımlanan İstanbul'un yönetimi daha da öne çıkmaktadır. Bu yeni hedeflerin tetikleyicisi olarak kullanılan kentsel dönüşüm projeleri ve bu projeleri icra edecek kurumlar olarak ilçe belediyeleri önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda, çalışma İstanbul'da kentsel dönüşüm projelerini ve bunu uygulayan belediyelerin rolünü sorgulayarak ve araştırarak literatüre katkı sunmaktadır. Aynı zamanda, Beşiktaş, Beyoğlu, Fatih, Kartal, Küçükçekmece, Maltepe ve Sarıyer Belediyeleri'nden yola çıkan çalışma, İstanbul'un farklı yapı ve

özellikteki alanlarına dair analitik bir açılım getirmesi açısından da literatüre katkı sağlamaktadır.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜM

2.1 Kavramsal Açıklamalar

2.1.1 ‘Kentsel Dönüşüm’

Kentsel dönüşümü tanımlamak, mekâna ve uygulayıcı kurumun yaklaşımına göre bu kavram, yeniden yorumlandığı için kolay değildir. Çalışma kapsamında dönüşümün literatürdeki genel tanımı ve Türkiye’de teorik, pratik ve hukuksal çerçevede nasıl açıklandığına da değinilecektir.

Genel olarak kabul görmüş kentsel dönüşüm tanımı, kentin eskimiş ve sorunlu alanlarına yönelik gerçekleştirilen, geniş ve kapsamlı bir program gerektiren, bu alanların iyileştirilmesini ve uzun erimli ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel gelişmeyi hedefleyen müdahalelerin bütünü olarak literatürde yer almaktadır (Roberts, 2000: 17, Thomas, 2003, aktaran Turok, 2004: 25). Lichfield (1992) kentsel dönüşümü “kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacından doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümde elde edilecek sonuçların üzerinde bir uzlaşma” olarak tanımlarken, Donnison (1993), “kentsel çöküntü alanlarında yoğunlaşan sorunları eşgüdümlü bir biçimde çözümlmek için ortaya konulan yeni yol ve yöntemler” olarak yorumlamaktadır (Akkar, 2006: 29). Kentsel dönüşümün temel özellikleri ise, o alanda yaşayanlar ve alanın geleceğinin belirlenmesine dair söz hakkı olan kurumların da dâhil olduğu bir süreç olması, alana ait sorun ve potansiyellerin belirlenerek devletin temel sorumlulukları çerçevesinde çözüm üretilmesi, farklı yapıdaki kurum ve kuruluşların bir çatı altında toplanması şeklinde üç başlık altında sayılabilir (Turok, 2004: 25). İsviçreli kentbilimci Bernoulli ise ‘kentsel yenileme’yi mülkiyet ve fiziksel yapıya müdahale kapsamında incelemiş ve temel özelliğini de buna göre analiz etmiştir. Bernoulli’ye göre (1949), kentsel yenileme her on yılda bir semt semt, mahallenin tümünü kapsayacak biçimde, planlı bir yol izlenerek gerçekleştirilmeli ve bu yapılırken toprak ve yapının mülkiyetinin ayrışması, bu bağlamda toprağın ulusallaştırılması gerekmektedir (aktaran Keleş,

2002: 430). Ataöv (2007) ise, kentsel dönüşümün “toplumsal (yoksulluk ve istihdam, sosyal gelişim, yerel yönetim, işbirlikleri ve ağlar gibi), fiziksel (altyapı, ulaşım, çevre yönetimi, konut, kamusal alanlar gibi) ve politik (yasal değişimler ve uygulamalar devletin temel hedefleriyle kesişen tarafları)” özelliklerine ve sonuçlarına vurgu yapmaktadır (aktaran Ceylan ve Turgut, 2009: 47).

Literatürde yer alan kavramsal açıklamaların yanında araştırmacılar, pratikteki uygulamaları da dikkate alarak kentsel dönüşüm kavramına yeni açıklamalar getirmiştir. Turok, kentsel dönüşümü, “değişik aktörler ve çıkarları içeren, çeşitli, karmaşık ve genellikle belirsizce tanımlanan bir eylemler dizisi” olarak açıklamaktadır (2004: 25). Ceylan ve Turgut’a göre kentsel dönüşüm “farklı nedenlerle sorun yaşanan ve giderek hastalıklı bir dokuya dönüşen kentsel mekanlardaki fizik mekan sorunlarının sosyal, ekonomik, çevresel, ekolojik ve yasal tabanlı yaklaşımlarla bir bütünsellik çerçevesinde ele alma ve sorunların giderilmesi anlamında bütünlük strateji ve eylemleri kurgulama ve yaşama geçirme süreçlerinin toplamı” olarak tanımlanmıştır (2010: 44). Keleş ise, kentsel yenileme (urban renewal) kavramını irdeleyerek, kavramına “...yapı sahipleri kendiliklerinden ya da arsa spekülörlerinin etkisi ile konutlarının yıkılmasına karar verebilirler. Bu nedenle büyük kentlerin oturma bölgelerinde birçok yapı normal fiziksel ömürlerini tamamlamadan yıkılır ve bunların yerini çok katlı, çok daireli apartmanlar alır” şeklinde bir açıklama getirmektedir (2002: 430).Yapıcı, kentsel dönüşümün, “özellikle 1980’lerden sonra hızlanan sanayisizleşmeyle birlikte kentlerin atıl kalmış alanlarının ekonomik olarak canlandırılması amacıyla İngiltere’den doğru geliştirilmiş aslında dünya için de yeni sayılabilecek bir kavram ya da müdahale biçimi” olduğunu savunmaktadır (2008: 3). Gündoğan, kentsel dönüşümü “-sermayenin genişletilmiş yeniden üretimi anlamında- meskûn olan ve olmayan kentsel alanlarda, sermaye birikimin genişletilmiş ölçekli bir kentsel sabit sermaye yatırımı olarak değerlendirilmesinin aracıdır” şeklinde tanımlamıştır (2006: 46). Kurtuluş, ‘Kentsel dönüşüm’ün kavramsal olarak“özellikle plansız ve kontrolsüz biçimlenmiş kentler ve metropoliten alanlar söz konusu olduğunda başlangıçta olumlu anlamlarla yüklü”olduğunu ama kentseldönüşüm uygulamalarının bu olumlu sıfatlarından soyutlanarakgerçekleştirildiğini ve “kapitalizmin küresel raundunda kentsel toprakların tamamen metalaşması ve pazardaki aktörlerin güç-rekabet ilişkilerine teslim edilmesi” halini aldığınısavunmaktadır (2006: 7).

Araştırmacıların açıklamalarından da anlaşıldığı üzere kentsel dönüşüm uygulamalarının net bir tanımı yapılamadığı gibi, pratikteki uygulamalar kavramsal zeminden bağımsız gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle, uygulamalar kavramsal zeminden bağımsız yeni açıklama ve araştırmaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Türkiye’de de son dönemde kente yapılan çeşitli müdahaleler bir başlık altında toplanarak ‘kentsel dönüşüm’ olarak tanımlanmaktadır. Müdahale şekli olarak kentsel dönüşüm, kimi zaman kentin eskimiş meskûn alanlarındaki eskimiş ve yıpranmış konutların yenilenmesi şeklinde uygulanırken, kimi zaman gecekonduların dönüştürülmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Türkün ve Yapıcı, Türkiye’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının fiziksel yapının yeniden inşası üzerine temellendiğini savunmakta ve “sosyal, ekonomik ve çevresel koşullar için sürdürülebilir çözümler üretilmesinde ve özellikle dar gelirli grupların yaşam kalitesinin artırılmasında ciddi bir başarısızlığın” mevcudiyetine vurgu yapmaktadır (2008: 49). Akkar da Türkiye’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarını “genelde dönüşüm sorunları fiziksel mekânın dönüşümüne indirgenmiş; dönüşümün toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutları gözardı edilmiştir” şeklinde yorumlamaktadır (2006: 35).

Genellikle Türkiye’deki uygulamalar için bu uygulamaların bütününe de dikkat çekilerek kentsel dönüşümün değişen ve dönüşen kapsamına ve uygulama çerçevesine vurgu yapılmaktadır. Araştırmacıların büyük bir bölümünün birleştiği diğer bir nokta ise, Türkiye’de bugün gerçekleştirilmekte olan fiziksel çevreye yapılan müdahalelerin, mevcut sosyal yapının gözardı edilerek gerçekleştirilmesidir. Diğer bir deyişle, araştırmacıların eleştirisi, kentsel alana yapılan bu müdahalelerin insan odaklı değil de rant odaklı olmasından ve toplumdan ziyade sermayeye hizmet etmesinden kaynaklanmaktadır (Kurtuluş, 2008; Kurtuluş ve Türkün, 2005; Öktem, 2008; Şen, 2005; Şen, 2008; Turan, 2009).

Türkiye’de kentsel dönüşümün hukuk boyutta incelemek için öncelikle 16 Haziran 2005’te kabul edilen 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” (Url-70) başlıklı kanuna bakmak yerinde olacaktır.

... Yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut,

ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması

Şeklinde geniş çerçevede bir açıklamayla kentsel dönüşüm yapılacak alanlar kentin korunması gereken kısımları olarak tanımlanmıştır. Bu yasa, kentsel dönüşüm kavramına net bir açıklama getirmediği ve hukuki tanımsızlığa sebep olduğu için İstanbul Barosu tarafından bu yasanın uluslararası sözleşmelere aykırı olduğu savunulmaktadır (Url-53).15.01.2010 tarihinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından Başbakanlığa iletilen Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısında kentsel dönüşüm yapılacak alanlar daha fazla detaylandırılmış ve yasal olarak da kentsel dönüşüm uygulama alanı genişletilmiştir:

Bu kanunun amacı planlı ve plansız; afet, tehlike ve riski altındaki alanlarda, kentsel ve teknolojik risk alanları, fiziki, ekonomik ve sosyal çöküntü alanları, sosyal ve teknik altyapının yetersiz olduğu alanlar ile özgün kimliğin korunarak niteliğinin geliştirilmesi amaçlanan alanlarda; fen ve sanat kurallarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini oluşturmak, yerel sosyal ve kültürel gelişme ile sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı temin etmek üzere, iyileştirme, tasfiye ve yenilemede bulunulacak olan dönüşüm alanlarının tespitine ve dönüşümün gerçekleştirilmesine dair her türlü iş ve işlemler ile ilke ve esasları belirlemektir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009).

Bunun yanı sıra Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Kentleşme Şûrası'nın Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları Raporunda aşağıdaki tanımlama kullanılmaktadır:

Komisyonumuz kentsel dönüşüm konusunu da, küresel ölçekte benimsenmiş bir yaklaşım olan 'sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eder nitelikte mekânsal planlama ve gelişmenin sağlanması' bağlamında değerlendirmiştir. Bu nedenle, kentsel dönüşüm sürecine ilişkin mevcut durum çözümlemesi yapılırken, geleceğe dönük strateji ve hedefler belirlenirken, ekonomik gelişme, sosyal kaynaşma (social cohesion) ve doğal kaynakların ve kültürel mirasın korunması biçiminde ifade edilen hedefler üçgeni benimsenmiştir(Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 8).

Bu tanımla, kentsel dönüşüm kavramı literatüre bağlı kalınarak açıklanmıştır. Devlet politikası olarak da belirlenen 'sürdürülebilirlik' birçok meselede olduğu gibi kentsel dönüşüm konusunda da zikredilmiştir. Sürdürülebilirlikle kastedilense, amaçlar arasında da yer alan, "yeni ekonomik gelişmeyi sağlayan sektörler için hem yeni modern çevrelerin inşa edilmesi, hem de bu sektörlerin desteklenmesi üzerinden kentlerin yarışabilirliğini destekleyen" (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 10)

kentsel dönüşüm projeleridir. Yeni ekonomik gelişme olarak hizmet sektörünün, sanayi sektörünün yerini alması hedeflenirken, bu adımla beraber, küresel sermayeyi çekecek potansiyele sahip kentlerin, kentsel dönüşümlerle bu yeni ekonomik düzene uyum sağlaması hedeflenmiştir. Diğer bir deyişle, neoliberal ekonomi politikalarını hayata geçirebilen bir kentsel dönüşümden bahsedilmektedir. Aslında tanımda ne demek istendiği açıklanmış ama bunun nasıl pratiğe yansıtılacağı belirtilmemiştir.

Kentsel dönüşüm, resmi kurumların temel aldığı hukuki boyutta kentin ekonomik, fiziksel ve sosyal yapısındaki dönüşüme vurgu yaparak tek bir tanım etrafında kavramsallaştırılmış olsa da pratikte farklı uygulamalarla tanımlarından soyutlanmakta ya da yüklenen yeni anlamlarla farklı bir boyut kazanmaktadır. ‘Kentsel dönüşüm’ kavramı tanımlanırken doğuracağı ekonomik, sosyolojik ve politik sonuçlar gözardı edildiği için doyurucu bir çerçeve sunmamaktadır. Zaman içerisinde eskiyen fiziksel çevrenin iyileştirilmesi ya da kentin dışında yapılanmış sağlıklı konutların yeniden yapılandırılması getirilen kavramsal açıklamalarda önem teşkil etmektedir ama dönüşümün sosyal boyutu ve sonuçları bu kavramsal açıklamalarda vurgulanmamaktadır. Sonuç olarak ‘kentsel dönüşüm’ için yapılan kavramsal açıklamalar, yapıları bir çevredeki sosyal, fiziksel ve ekonomik çehreyi değiştirip dönüştürmek üzerine kurulmuş ve uygulamalar bu kavramsal zemine kısmi olarak bağlı kalmıştır. Araştırmacıların da vurguladığı gibi, kentsel dönüşüm, daha çok ekonomik bir temel üzerine kurulmuş ve farklı aktör ve yürütücülerin etkinliğinde gerçekleştirilen bu dönüşümler, kentin sosyal yapısında büyük dönüşümlerin ve iktidar mücadelelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu nedenle, bu çalışmada da neoliberal ekonomi politikaları ekseninde ivme kazanan kentsel dönüşüm uygulamalarıyla ortaya çıkan veya çıkacak olan sosyal ve fizik sonuçlar irdeleneceği gibi, bu projelerin gerçekleşmesine sebep olan ya da sonuçlarından etkilenen aktörler ele alınarak bu aktörler arası iktidar ilişkilerine de gönderme yapılacaktır.

2.1.2 ‘Gentrifikasyon’

Kentsel dönüşüm kavramıyla beraber anılan, literatürde de sıkça yer verilen ve kentsel dönüşümün sonuçlarından biri olarak karşımıza çıkan, ‘gentrifikasyon’u irdelenmek yerinde olacaktır. Tam karşılığı olmasa da Türkçede ‘soylulaştırma’, ‘mutenalaştırma’, ‘seçkinleştirme’ gibi terimlerle de karşılık bulan gentrifikasyon, kentin fiziksel olarak yıpranmaya yüz tutmuş, sosyal çöküntü alanları olarak anılan,

kentin merkezi alanlarında kalan tarihi yerleşimlerinde gerçekleştirilen fiziksel iyileştirme ve buna paralel sosyal yapının da değişimi olarak açıklanmaktadır (Lovering, 2007; Şen, 2006; Smith, 2002; Uysal, 2006). Kavram olarak ‘gentrifikasyon’ ilk kez 1964’te sosyolog Ruth Glass tarafından literatüre kazandırılmıştır. Glass, İngiltere’deki işçi mahallelerinin el değiştirmesiyle buradaki sınıfsal değişimi açıklamak üzere bu kavramı kullanmıştır (Uysal, 2006: 80). Mekândaki sınıfsal yapının değişimi üzerine kurulu gentrifikasyon, Türkçeye iktidar sınıfın dili kullanılarak çevrilmiştir. Bu nedenle, bu araştırma kapsamında mekândaki ekonomik anlamda sınıfsal değişim temeli üzerine kurulu ‘gentrifikasyon’ kullanımı tercih edilmiştir.

Neoliberal kentleşme, çeşitli sosyal, ekonomik ve coğrafi değişimleri beraberinde getirmektedir (Smith, 2002: 437). Smith, neoliberalizmin kente yansımalarının en önemli kanıtının gentrifikasyon projeleri olduğunu iddia etmektedir (Smith, 2002: 439; Lovering, 2007: 354). Diğer bir deyişle, neoliberalizmin kentsel mekâna yansımaları olan kentsel dönüşüm politikalarıyla beraber, mekânda gerçekleşen sosyal dönüşüm sonucu gentrifikasyon ortaya çıkmıştır. 1990’larla beraber, yerel yönetimler ve yerel yönetimlerle iş yapan sermaye için ‘gentrifikasyon’ en önemli kent stratejisi haline gelmiştir (Smith, 2002: 440). Lovering’in vurguladığı gibi, 1950’lerde kentsel yenilemenin ardılı olan ‘gentrifikasyon’, günümüzde kentsel yenilemenin öncülü olmuştur (Lovering, 2007: 354).

‘Çöküntü’ alanları olarak tanımlanan tarihi kent merkezlerinde yapılan fiziksel yenileme burada büyük bir değer artışına sebep olduğu gibi eski kullanıcısı için artık daha maliyetli bir alan haline dönüşür. Kiracı buradaki kira bedelini karşılayamadığı, ev sahibi ise, yenilemeyle beraber finanse etmesi gereken bedeli karşılayamadığı ve çevrede oluşan ekonomik değişime uyum sağlayamayacağı için alanı terk eder (Şen, 2006: 67).

Kapitalistleşme sürecini erken tamamlamış Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri, 1950’lerin sonu, 1960’larda ‘kente geri dönüş’ hareketiyle, gentrifikasyon projeleriyle tanışmış, 70’lerde ise bu projeler artarak devam etmiştir (Zukin, 1998: 831). Türkiye ancak 1990’lardan sonra bu sürece girmiş, 2000’lerle ise bu projeler daha da ağırlık kazanmıştır. Kent merkezi, 1990’lardan sonra, İstanbul’u ‘küresel kent’ yapma doğrultusunda sermayenin yeni yatırımlarıyla daha da öne çıkmıştır (Şen, 2006: 68).

Kentlerin ‘kültürel’ ve ‘tarihi’ niteliklerinin sermaye ve yerel yönetimlerce tüketim nesnesine dönüştürülerek bu niteliklere sahip alanlarında tüketim merkezleri haline getirilmesi amacıyla gentrifikasyon projeleri gerçekleştirilmektedir (Smith, 2002; Şen, 2006; Uysal, 2006; Zukin, 1998).

2.2 Batı’daki Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

Kentsel dönüşüm farklı dönemlerde farklı uygulamalarla gerçekleştirilmiştir. Avrupa’da ilk kentsel yenileme 1950’li yıllarda yapılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası, Avrupa’da, sosyal ve fiziksel yıkıma uğramış Avrupa’yı tekrar yapısal anlamda ayağa kaldırmak amacıyla kentin yeniden inşa süreci başlatılmıştır (Akkar, 2006: 31). Sonrasında, Avrupa’da ve ABD’de kente yapılan müdahaleler, kentin eskiyen merkezlerinin yenilenmesini hedeflerken, kentin eskiyen bölümlerini yıkıp yeniden yapmak üzerine kurulmuştur. Kentin bu eskimiş kısımları, yeni caddelerle ve yeni trafik sisteminin getirilmesiyle, kentin dokusunda önemli değişikliklere sebep olmuştur. 1960’larda ise, bu yöntem bırakılarak, koruma öncelikli yenileme anlayışı benimsenmiştir (Akkar, 2006: 31, Özden, 2008: 52). 1950’li yıllarda yöntem olarak ‘yeniden inşa’ benimsenirken, 1960’larda ‘yeniden canlandırma’, 1970’lerde ‘yenileme’ ve 1980’lere gelindiğinde ‘yeniden geliştirme’ şeklinde kentsel dönüşüm politikaları uygulanmıştır (Roberts, 2000: 14; Şen, 2008: 34-35). ‘Yeniden inşa’ ve ‘canlandırma’ mekânda fiziksel yıkıma paralel sosyal dönüşümün de gerçekleştiği, kökten ve tümünden bir değişikliği hedeflemiştir. Kentsel ‘canlandırma’ ve ‘geliştirme’ fiziksel yıkım yerine yapıdaki sorunların giderilerek korunması yönünde geliştirilmektedir. Mekânda ekonomik bir iyileştirmeyi hedefleyen bu yöntemle rant değeri artmakta bu da sosyal yapıdaki dönüşümü dolaylı olarak getirmektedir (Roberts, 2000: 14; Şen, 2008: 34-35). Kentsel sağlıklaştırma (urban rehabilitation), kentsel canlandırma (urban revitalisation), kentsel koruma (urban preservation, urban conservation), eski dokuda yeni bina yapımı (infill development), kentsel bezeme (urban refurbishment), yeniden kentleştirme (re-urbanisation), kentsel sağlamlaştırma (urban strengthening) ve yeniden yerleştirme (urban relocation) gibi yöntemler kentsel dönüşüm müdahalelerinin alt başlıkları olarak incelendiği gibi ayrıca da ele alınmaktadır (Akkar, 2006: 34).

1950’li yıllarda, Avrupa ve ABD’de kentsel dönüşüm merkezi devletin kontrolünde, yerel yönetim ve özel sektörün iştirakiyle gerçekleştirilirken, 1960’larda kamu ve

özel sektör arasında denge kurulur, 1970’lerde ise, desantralizasyon politikaları ışığında yerellerin ve özel sektörün rolü artar. 1980’lerde dönüşüm projelerinde denge, rolü artan özel sektörün lehine bozulur, 1990’larda ise sermayenin artan etkisiyle artık ortaklıklar önem kazanmaya başlamıştır (Roberts, 2000: 14). Bu nedenle, kentsel dönüşümü, tarihsel süreç içerisinde irdelemek yerinde olacaktır.

2.2.1 II. Dünya Savaşı Öncesi Kentsel Dönüşüm

19. yüzyılda Batı’da kentlerin sanayileşmesiyle beraber, kentler de dönüşmeye başlamıştır. Kapitalizmin mekânsal organizasyonunun gerçekleştirildiği bu dönem, kentsel alanda sınıfsal ayrımların belirginleştiği, ‘modern kent’in ortaya çıktığı dönem olarak tanımlanmaktadır (Kurtuluş, Türkün, 2006: 12; Kurtuluş, 2008: 27).

Bu dönemde çeşitli uygulamalar gözlemlenmiştir. Paris’te ‘modern kenti’ kurmak amacıyla 1850-1860 yılları arası kent merkezinde, III. Napoleon’un direktifleri doğrultusunda Haussmann’ın planlarına bağlı olarak büyük yıkımlarla kentte büyük altyapı müdahalelerine gidilmiştir (Akkar, 2006: 30; Sennet, 2002: 295). Yine 20. Yüzyılın başlarında İngiltere’de “bahçekent hareketi”yle temiz ve sağlıklı bir çevreyi temin eden, sağlıksız koşulların ve yapıların ortadan kaldırıldığı, ‘modern kent’ tanımını karşılayan bir hareket benimsenmiştir. Bu hareketle, yeşil alanlar artırılarak yoksul kentli ve işçi sınıfın yararlanabileceği kamusal alanlar oluşturulmuştur (Akkar, 2006: 31; Kurtuluş, 2008: 27).

20. yüzyılın başlarında ise, ABD’de kentsel dönüşümlerle, iş dünyasının belirlediği kıstaslarda ‘doğru’ insanları, ‘doğru’ müşterilere hitap eden kent merkezini, ‘doğru’ mahalleyi ve bu yapıya uygun tramvayla yeni ulaşılacak banliyöleri belirlemek amaçlanmıştır (Hall, 1995, 16).

2.2.2 II. Dünya Savaşı Sonrası Kentsel Dönüşüm

II. Dünya Savaşı sonrasında kentsel dönüşüm ise, savaş sırasında büyük tahribata maruz kalan Avrupa’nın yeniden inşasıyla başlamıştır. Keynesyen ekonomi politikalarının kentsel mekâna yansmasıyla şekillenen bu dönem Avrupa kentlerinde, kentler çeperlerine doğru hızla büyürken kent merkezleri de daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu nedenle kentli yoksul kesime bırakılan kent merkezi yeniden önem kazanmaya başlamış ve fiziksel müdahalelerle ‘yeniden inşası’

gerçekleştirilmiştir (Akkar, 2006: 31, Kurtuluş, Türkün, 2006: 12, Kurtuluş, 2008: 29).

ABD’de ise, 1940’larda yerel politikalar ön plana çıkmış ve kentsel dönüşüm projelerinin merkezi-yerel yönetimin eşgüdümlü hareket etmesiyle yöntem değişiklikleriyle devam ettiği gözlemlenmiştir. ABD’de desantralizasyon eğilimlerine karşı politik bir cevap olarak tanıtılan kentsel dönüşüm projelerinde ve bazı kent merkezleri çöküntü alanları olarak gösterilmiştir. Bu projelerse büyüme odaklı belediye başkanları ve onların hırslı, projeci, değişim ve büyüme yanlısı yöneticileri ile şehri terk etme olasılığı en az olan sermayedarlar tarafından oluşturulmuştur (Mollenkopf, 2007, 155). 1940’ların sonunda yenileme politikalarının kapsamı genişletilmiş ve büyük mali külfet üstlenerek ekonomik açıdan daha iyi durumda olan yoksul kesim de bu projelerin içinde yerleşimci olarak yer alabilmiştir (Mollenkopf, 2007, 156). Yine bu dönemde Roberts’ın da belirttiği gibi, 1950’lerde görülen merkezi devletin kontrolü hissedilmeye başlanmıştır. ABD’de 1949’da ABD’de çıkarılan Konut Yasası’yla beraber, kentsel yenilemenin yasal altyapısı kurulurken, devlet nezdinde güvence altına alınmıştır ve sosyal konut politikası genişletilmiştir. Yine bu dönemde merkezi yönetimlerce, yerel yönetimlerin kentsel geliştirme planları hazırlaması sağlanmıştır (Akkar, 2006: 31).

ABD’de gerçekleştirilen kentsel yenileme projeleri, merkezi iş alanını güçlendirirken, varsıl kesimin çıkarlarını savunan ekonomik canlanmayı sağlamıştır. Üst-orta gelir grubu, kent merkezine yerleşirken yoksul kesim buralardan kent dışına sürülmüştür. Üst-orta gelir grubunun refahının bedelini alt gelir grubu ödemiştir. Araştırmalara göre, yenileme nedeniyle konutundan ayrılmak zorunda kalanların geliri, yılda %20-30 arası kayba uğramıştır (Özden, 2008: 65).

1960’ların sonlarında ise, birçok şehirde kentsel büyüme yanlısı birlikler dağılırken, büyük çaplı kentsel yenileme projeleri de terk edilmiştir. Merkezi ve yerel kent politikalarını savunan yaklaşım kentsel yenilemeyi savunan politikaların yerini almıştır (Mollenkopf, 2007, 156).

2.2.3 1980’li Yıllarla Beraber Kentsel Dönüşüm

1980’lerin ortalarından itibaren neoliberal politikaların etkisiyle, kentsel alanlar, sermayenin önemli bir yatırım aracı olarak ön plana çıkarken büyük kentsel gelişim (dönüşüm) projeleri de 1980’lerden sonra bunun ortaya çıkış şekli olmuştur

(Moulaert, Rodriguez, Swyngedouw, 2002). Avrupa, ABD ve Japonya'ya baktığımızda, küresel sermayenin nüfuz edebildiği uzun erimli büyük projeler, 1980'lerin başlarında uygulanmaya başlanmıştır. Kentsel dönüşüm projelerinin gerek paydaşlarında gerek uygulama zamanlarında farklılıklar görülürken çıkış sebebi ve sonuçları benzerlik göstermektedir (Moulaert, Rodriguez, Swyngedouw, 2002; Henderson, Bowlby, Raco, 2007; Waley, 2006; Fainstein, 1994)

1980'lerde Londra ve New York'ta kent iki kutuplu bir büyüme göstermiştir. Yoksulların ve varlıkların kenti olarak büyüyen bu kentler, bu iki grup için de farklı gayrimenkul yatırımlarının ortaya çıkmasına ve kutuplaşmanın artmasına sebep olmuştur (Fainstein, 1994: 2). 1990'larda ise, yöneticiler, çöküntü alanlarını canlandırmaya yönelik yeni politikalar geliştirmeye başlamış, bu yönde çeşitli yardımlar sağlayarak yenileme projelerine büyük kaynaklar ayırmışlardır. Valiler, bu bölgeleri suçtan arındırmak iddiasıyla ve politikadan bağımsız hizmet götürme anlayışıyla, yenileme alanları olarak projelendirmişlerdir (Özden, 2008: 65).

Avrupa ve ABD merkezli başlayan bütün dünyada 1980'lerde etkisi görülen neoliberal ekonomi politikalarının, 1990'larla beraber mekâna yansması daha da belirginleşmiştir. Farklı bir ekonomi-politiğe sahip bu yeni kentsel dönüşüm anlayışı, gerek uygulama çerçevesi gerek sonucunda elde edilen rant nedeniyle, 19. Yüzyıldan bu yana gerçekleştirilen bütün kentsel yeniden yapılanma hareketlerinden ayrılmaktadır. (Şen, 2008: 35). Kentsel dönüşümde yeni dönem, tamamen 'küresel finans sermayesine' göre şekillenen ve 'küresel finans sermayesinin' hareketini kolaylaştıran bir mekânsal ekonomiye sahiptir. Bu yeni sürecin denetimi bürokratik temelden uzak 'özelleşmiş' bir yapıya göre şekillenmiştir (Şen, 2008: 36).

'kentsel yenileme' ya da 'kentsel canlandırma' 90'larda tercih edilen kentsel dönüşüm modelidir. Bu dönemin ayırıcı özelliği ise "çok aktörlü ve çok sektörlü" bir yöntemin benimsenmiş olmasıdır. 90'ların sonunda İngiltere'de 'Kentsel canlandırma şirketleri' adıyla kurulan danışmanlık şirketleri, kentsel dönüşüm projelerinin çok aktörlü ve çok sektörlü yapısını açıklamaktadır. 1990'ların sonu ve 2000'lerle beraber özel sektör kentsel dönüşüm projelerinde farklı ortaklıklara giderek, iş hacmini genişletmiştir. Diğer bir deyişle, kentsel dönüşüm, bu yönde çalışan yeni şirketlerle ve yeni oluşumlarla, sermayenin yeni kaynağı haline gelmiştir (Akkar, 2006: 32-33).

1990’lardan sonra gerçekleştirilen bu kentsel dönüşüm projelerinden en çok çıkar sağlayanlar ise bu projelerin paydaşları olan projelerin geliştiricileri, kredi sağlayan kurumlar, yerel ve merkezi yönetim aktörleri, politik ve ekonomik anlamda güç sahibi bir kısım mülk sahipleri olarak belirmektedir. Diğer bir deyişle, bu paydaşları neoliberal politikaların kurumsallaşması için çalışan kesimler olarak da tanımlayabiliriz (Kuyucu ve Ünsal, 2010: 1480). Büyük kentsel gelişim projeleri elitist bir yaklaşımla bir grup teknokrati da içine alarak, özel ve devlet aktörleri tarafından gerçekleştirilirken, bu projelerde kısmen söz hakkı tanınan sivil toplum örgütleri ve buna bağlı olarak halk soyutlanmıştır (Moulaert, Rodriguez ve Swyngedouw, 2002). Yerel yönetimler de girişimci bir anlayışla hareket ederek bu projeleri gerçekleştirme çabası içine girmişlerdir (Kuyucu ve Ünsal, 2010; Moulaert, Rodriguez ve Swyngedouw, 2002; Waley, 2006). Diğer bir deyişle, bu projelerle beraber, kent üzerine karar alan yatırımcıları, yerel yöneticileri ve meslek insanlarını kapsayan bir grup oluşturularak “kent yönetiminin özelleşmesi” (privatization of urban governance) gerçekleştirilmiştir (Moulaert, Rodriguez ve Swyngedouw, 2002: 578). Büyük projeler gerçekleştirilirken çoğunda kamu katılımı gözardı edilirken bu projelerin sonucunda kentsel ayrışma daha da belirginleşmektedir (Moulaert, Rodriguez ve Swyngedouw, 2002).

2000’lerde gerçekleştirilen projeler ise artık büyük çaplı, özel sektörün etkili olduğu projelerdir. Uzun vadede sonuç elde edilecek, kentin fiziksel görünümünün yanında sektörel dönüşümünü de getirecek olan sermaye birikiminin yeni kaynağı bu projelerin yönetiminde ve tasarlanmasında yerel ve merkezi yönetimlerden çok özel sektör yer almaktadır. Bu dönemde büyük projeler sadece Batı’da değil aynı zamanda 1980 sonrası neoliberal ekonomi politikalarının etkisiyle Japonya’da da kent gündeminde önemli bir yer teşkil etmeye başlamıştır. Japonya’da 2002’de kentsel yenileme yasasında düzenleme yapılarak özel sektörün yerel yönetimlerle beraber kentsel yenileme projelerindeki etkinliği artırılmıştır (Waley, 2010: 1475). Küresel sermayenin yerellerdeki kentsel mekânı kullanmaya başladığı bir dönem başlamıştır. Artık yereller, büyük projeleri büyük ortaklıklarla gerçekleştirirken, uluslararası sermaye mekânda kendine kolayca yer açabilmektedir (Henderson, Bowlby ve Raco, 2007; Moulaert, Rodriguez ve Swyngedouw, 2002; Kuyucu ve Ünsal, 2010).

Bu büyük kentsel dönüşüm projeleri kentte fiziksel ve sosyal yapıda ayrışmanın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu projelerle hedeflenen kent ekonomisindeki büyüme ise, varsılın talepleri doğrultusunda varsıl sınıfın çıkarlarına paralel bir yönelim izlerken, yoksul sınıf gözardı edilmektedir. Bu büyük projelerle varsıl sınıfın refahı daha da artırılırken, yoksul ve göçmen kesimin oluşturduğu dezavantajlı gruplar yaşadıkları çevrelerden uzaklaştırılarak bu yeni ekonomik düzenlemeden pay alamadıkları gibi sahip oldukları sosyal ve ekonomik refahlarını da kaybetmektedirler (Moulaert, Rodriguez ve Swyngedouw, 2002; Kuyucu ve Ünsal, 2010).

Batı, süreç içerisinde yerel sermayenin kontrolünde gerçekleştirilen küçük çaplı projelerden küresel sermayenin yönlendirdiği büyük projeleri uygulamaya geçmiştir. Değişen ekonomi politikalarına göre belirlenen müdahale teknikleri ve yeni kentsel mekân seçimleriyle beraber dönüşüm projeleri uygulanmaya devam etmektedir. Bu projeler de süreç içerisinde nitel ve nicel olarak dönüşüme uğramaktadır.

2.3 Türkiye’de Gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

1980’lerden sonra, Batı, konuttan ziyade büyük çaplı, hizmet sektörünü hedefleyen dönüşüm projelerine yönelirken, Türkiye, küresel sermayenin yatırım yapacağı büyük projelerle beraber, Batı’nın 1950’li yıllarda gerçekleştirdiği bu projeleri de yeni yeni tecrübe etmeye başlamış ve bu anlayış kentsel yenileme kapsamında çıkarılarak merkezin dışındaki gecekondu bölgelerini de içine alan daha geniş bir alanı da kapsamıştır.

Neoliberalizmin mekândaki yansıması kentsel dönüşüm politikaları, Batı’dan yol alıp bütün dünyaya hızla yayıldığı gibi, Türkiye’de de etkisini kısa sürede göstermiştir. Kendine özgü stratejiler geliştirerek şu anki halini alan kentsel dönüşüm projeleriyle, yereller yapısal ve sosyal dönüşüme sürüklenmektedir (Şen, 2008: 38). Yasal çerçevesi AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) döneminde çizilen kentsel dönüşüm projeleri, bu dönemde belirgin bir ivme kazanmıştır.

Türkiye’de kentsel dönüşüm, yerel yönetimler, Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve yatırımcı inşaat şirketlerin kontrolünde ve merkezi hükümetin liderliğinde gerçekleştirilmektedir. Şen’in de vurguladığı gibi “AKP’nin neoliberalizmden şaşmayan girişimci ruhuyla keşfedilmiş gibi gösterilen ‘kentsel dönüşüm’ kentleri

piyasaya açan politikaların cüretkârlığını arttırmıştır kuşkusuz” (2008: 38). Bu nedenle, yine büyük inşaat şirketlerinin piyasada etkinliğini artırışı, Başbakanlığa bağlı TOKİ’nin ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne (İBB) bağlı İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş.’nin(KİPTAŞ) bir piyasa aktörü olarak davranmaya başlaması bu döneme denk gelmektedir.

Türkiye’de kentsel dönüşüm politikaları projelendirilmeye ve uygulanmaya 1980’lerden sonra başlanmıştır. 1983’te ANAP’ın iktidara gelmesiyle beraber benimsenen neoliberal politikalar, mekânda, kentsel dönüşüm politikalarının geliştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu yönde atılan en önemli adım ise, gecekondulara yönelik af yasalarıdır, bu yasalar kentsel dönüşümün önünü açmıştır (Sönmez, 2006: 122). Bu aflarla yürürlüğe giren yeni imar hakları, küçük ölçekli sermayenin kentsel alanda büyümesine sebep olurken diğer taraftan, bu imar haklarıyla gecekondularda yaşayan yoksul kesim ‘sağ’ politikalara eklemlenmiş, bu bölgelerde yaşayan nüfusta, siyasi bir dönüşümün altyapısı hazırlanmıştır (Doğan, 2007; Sönmez, 2006). Bu dönemde birçok gecekondu bölgesi ıslah imar planlarının hazırlanmış olmasına rağmen dönüştürülememiştir (Sönmez, 2006: 122).

Türkiye’de kentsel dönüşüm ya da kentsel dönüşüm adına yapılacak projeler ilk kez 1980’lerde zikredilmiş ve yine 1980’lerde küçük çaplı uygulamalara başlanmıştır. Fakat kent politikası olarak kentsel dönüşüm, ilk defa 1996 HABİTAT II toplantısında hedefler arasına alınmıştır (Gürler, 2004: 624; Güzey, 2009: 29).

Türkiye’de kentsel dönüşüm (gecekondu dönüşüm) adı altında planlı ilk projeler, 1989’da Ankara’da gerçekleştirilmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından kamu kesimi ve özel iştiraklerin katılımıyla, Dikmen Vadisi ve Portakal Çiçeği Vadisi projeleri, Çankaya Belediyesi’nce de 1995’te başlayan Gecekondudan Çağdaş Konuta Projesi (GEÇAK) planlanmış ve uygulanmıştır (Turan, 2009: 278). Dönemin kurumlarınca sosyal projeler olarak geliştirildiği iddia edilse de, sonunda bu projeler üst orta gelir grubuna hizmet eder nitelikte gerçekleştirilmiş ve gecekondulular bu yerleşim yerlerinden gitmiştir. Diğer bir deyişle bu alanlardaki fiziksel yapının değişimine paralel olarak sosyokültürel yapı da değişime uğramıştır (Aras, Alkan, 2007: 9, aktaran Güzey, 2009: 31; Turan, 2009: 279).

İstanbul’da kentsel dönüşüme yönelik ilk planlı çalışmalarsa, 1999’da Mega Kentsel Dönüşüm Projeleri adı altında yapılmıştır. Bu projeler bir yandan küresel kent söylemini mekânda gerçekleştirmeyi sağlayacak büyük çaplı projeler olarak

tasarlanırken, diğer bölümü de bu projelerle birlikte, küresel metropol mertebesine ulaşacak İstanbul'un vitrinini değiştirmeyi hedefleyen gecekondü dönüşüm ve yenileme projeleri olarak belirlenmiştir. Marmara Depremi'nden sonra 2002'de ise, projelerin kimliği değiştirilip, "deprem odaklı kentsel dönüşüm projeleri" olarak tanıtılmış (Yuvarlak Masa Tartışması, 2008:4) ve yapılacak kentsel dönüşüm projelerinin de meşruiyet zemini hazırlanmıştır.

İstanbul'un ilk gecekondü alanı olan Zeytinburnu, 1999'da dönüşüm alanı olarak belirlenmiş ve duyurulmuştur. Zeytinburnu Kentsel Dönüşüm Projesi, 2002'de ise "deprem odaklı kentsel dönüşüm projeleri" adı altında anılan projelere dâhil edilmiş ve pilot proje olarak 2008'de inşasına başlanmıştır (Yuvarlak Masa Tartışması, 2008: 4). Bu projede de söylem depreme karşı önlem olsa da uygulamanın asıl amacı tamamen farklı bir zemine oturtulmuştur. Sonunda amaç bir yandan fiziksel dokuyla paralel buradaki rant değerinin arttırılması olmuştur.

Sermayenin mekânda kendini yeniden üretmesini sağlayan bu projelerle, kamu kesimi ve özel sektör arasındaki yeni ortaklıkların önü açılmış ve alt gelir grubunun meskeni gecekondü alanlarını, üst-orta gelir grubu kentliye açmıştır (Turan, 2009: 279; Güzey, 2009: 31). Rıza yöntemi esas alınarak konutunu bırakması ve karşılığını alması telkin edilen gecekondülü kendine yeni mesken edinmek zorunda bırakılmıştır. Kentsel dönüşüm projeleri burada yaşayanları dışlamasa da yeni gelen mülk sahipleri eski yerleşimcilerle aynı mekânı paylaşmak istemediği için, eski yerleşimciler istemese de bu alanları yeni sahiplerine bırakır, yani Butler'ın deyimiyle gentrifikasyon süreci gerçekleşir (Butler, 2002: 16, aktaran Güzey, 2009: 36). Güzey'in de belirttiği gibi, sosyokültürel dönüşüm, kentsel dönüşümün sadece doğal bir sonucu değildir, aynı zamanda bu projelerle ortaya çıkması beklenen ve istenen bir sonuçtur (Güzey, 2009: 36). İlk olarak kentsel mekândaki sosyal dönüşüm hedeflenmekte, bunun sonucu olarak da sosyal dönüşümü getirecek yapısal dönüşüm gerçekleştirilmektedir.

Sermayenin kentsel alanda kendine yer açma arayışıyla ortaya çıkan kentsel dönüşüm projeleri süreç içerisinde gerek uygulama zeminin, gerek aktörlerin değişmesiyle farklı şekillerde hayata geçirilmiştir. Rant odaklı kentsel dönüşüm projeleriyle fiziksel yapı ve sosyal yapıda da dönüşüm gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

3. YEREL YÖNETİMLER

3.1 Yerel Yönetimlerin Teorik Çerçeve İncelenmesi

Yerel yönetim, kavramsal olarak birçok tanımlamaya açık, kamunun temsil edildiği kentsel karar organları olarak görülmektedir. Bu nedenle süreç içerisinde farklı içeriklerle çerçevesi çizilmiş ya da yeni tanımlamalarla yetkileri değiştirilmiştir. Liberal düşüncenin savunucularından Mill, gücün merkezden yayılması gerekliliğine vurgu yapmış, bilginin merkezde toplanarak yayılması gerektiğini savunmuştur (Güler, 2006: 48-49): “İlkeler ile uğraşan otorite, ayrıntıları ayrıntılarla uğraşmakta en yetkin olanlara bırakırken, kendisi ilkelerin üzerinde seyretmelidir. Merkezi otoritenin asıl işi talimat vermek, yerel otoritenin asıl işi ise talimatı uygulamak olmalıdır. Yetki yerelleştirilebilir, ama en yararlı şey olan bilgi merkezileştirilmelidir” (Wickwar, 1985: 21 aktaran, Güler, 2006: 49). Merkezi-yerel yönetim arası koordinasyonun ve bilgi akışının sağlandığı, demokratik yönetim biçiminin temeline vurgu yapan Mill, 19. Yüzyıl İngilteresi’nin idari kadrosuna seslenmiştir (Güler, 2006: 49). Mill, yerel yönetimlerde kamu katılımının vatandaşlık pratiği olduğunu savunmuş ve özgür bireylerin politika eğitimlerinin bir parçası olarak görmüştür. Ayrıca, Mill, politik süreçte gözardı edilen madun kesimin yerel politikalarla beraber, hem vatandaşlık görevini hem de politik yaşamı deneyimlediğini belirtmiştir (Lowndes, 1998: 169). Tocqueville ise, yerelde bireylerin temsiline vurgu yapmış, 1835 senesi, Kuzeydoğu Amerika Eyaletleri’ndeki yerel yönetimi, halkın temsilinin en fazla gerçekleştiği birimler olarak tarif etmiştir (Wollman, 1998: 136).

Bugün daha da önem teşkil etmekte olan bu düşünceler, günümüzde yerel yönetimlere atfedilen yeni anlamlar ve görevlerle şekil değiştirmektedir ve yerel-merkezi yönetim ilişkisinden daha çok yerel yönetimin kurgulanış biçimi önem kazanmaktadır. Yerel yönetimler, merkezi yönetime bağlı kurumlar olarak kamunun eşit şekilde bütün hizmetlerden yararlanması ve kamunun temsilinin sağlanması

üzerine evrilebileceği gibi, tam tersine, merkezi yönetimin denetiminden ve tamamen kamudan uzaklaşarak kentin güç odaklarına yaklaşılarak, kurumsal kimliğinden soyutlanabilir ya da iki özelliği de içinde barındırarak, merkezi yönetimin kontrolünde ama küresel politikalarla bütünleşmiş, kamusal kimliğinden kısmi olarak soyutlanmış kurumlar olarak da hizmet verebilir. Bu nedenle, Yerel yönetimlerin yapılarını ve şekillenişini anlamak adına farklı kuramlar üzerinden açıklanan düşünceleri irdelemek yerinde olacaktır.

3.1.1 Refah Devleti Dönemi Yerel Yönetim Sistemleri

Farklı düşünce sistemleri çerçevesinde incelendiğinde, birçok yerel yönetim kuramıyla karşı karşıya kalırız. Weberci düşünceye göre, yerel yönetimler daha çok bürokrasi ve iç işleyiş açısından ele alınmıştır. Bu nedenle, Weberci düşünce sisteminden yola çıkan Pahl da, yerel yönetimi, özel sektör ve bürokratlardan oluşan kentin yönetici sınıfı üzerinden ilerleyen, merkezi yönetimden bağımsız “kent yöneticiliği” sistemiyle gerçekleştirdiğini savunmuştur (Jones, 1998: 78; Şengül, 2009: 76). Bu kurama gelen eleştiriler sebebiyle, Pahl kuramda birtakım değişikliklere gitmiştir. Kuramda yapılan değişikliklerle, yerel yönetim, merkezi yönetimden bağımsız bir kurumken, birçok anlamda bağlı bir kurum haline gelmiş ve özel sektör bürokratlarını da içeren eski yapı sadece yerel yönetimde çalışan bürokratlardan oluşan bir yapıya dönüşmüştür (Jones, 1998: 78; Şengül, 2009: 77).

Marksist görüş çerçevesinde yerel yönetim modelini ise, Pickvance’ın yöntemiyle, farklı yaklaşımlar üzerinden incelemek mümkündür. Pickvance’a göre, ‘araççı’ bakış açısına yakın olarak O’connor’ın yaklaşımını, ‘yapısalcı’ bakış açısına yakın olarak Castells’in yaklaşımını, irdelemek yerinde olacaktır (1998: 254). Araççı bakış açısına yakın bir görüşü savunan O’Conner’a göre, yerel ve merkezi yönetim sermayenin desteğiyle, eğitim ve ulaşım yatırımları olmak üzere temel hizmetleri sağlamaktadır. Yereller, rekabetçi sermayenin kontrolünde yönetilirken, merkezi yönetimle beraber büyük kentler, rekabetçi sermaye, tekel sermaye ve işçi sınıfı olmak üzere bütün güç odaklarının arasında denge sağlanarak yönetilmektedir. Diğer bir deyişle, O’Conner’ın bakış açısı devletçi kapitalizme yakındır (Pickvance, 1998: 255). Diğer taraftan, temelini yapısalcı düşünce sistemi üzerine kurmuş, devletin, emeğin yeniden üretilmesinde düzenleyici bir rol üstlenmesi gerektiğini düşünen Castells’e göre, “toplu tüketim” kavramıyla açıkladığı kamunun temel gereksinimlerine cevap veren bir yerel yönetim modelini savunmaktadır. (Pickvance, 1998: 257).

Çoğulcu yerel yönetim anlayışına göre ise, kentte söz sahibi olması gereken bütün aktörlerin kentin karar verme sürecine katılması öncül olarak alınmıştır (Judge, 1998). Jordan çoğulcu yerel yönetim modelinin yedi temel özelliğini şu şekilde belirlemiştir: Yerele güç aktarılmıştır ve güç yerelde de dağılmıştır. Diğer bir deyişle, iktidar yereldedir ama yerelde de karar alma sürecine katılan aktörlere dağılmıştır. Her grup ve anlayışın –kabul görmese de ya da başarıya ulaşmasa da- yerel yönetimde kendini ifade etmesi sağlanır. Demokratik yönetim anlayışının ifadesi olan gücün dağılımı gerçekleştirilir. Yürütülen politikalara göre, çoğulcu yönetimlerde aktörlerin katılımı ve etkisi, sürecin işleyişinde farklı şekillerde tezahür edebilir. “Çıkar gruplarının etkileşimi, yasal otoritenin bir ifadesi olan genel iradeye alternatif olur” (Judge, 1998: 14). Karar alma sürecindeki ayrışma ve uzlaşma sürecindeki belirsizlik, katılımcıların bu süreci daha da önemsemesini sağlar (Judge, 1998: 14). Çoğulcu yerel yönetim, daha çok bireyleri ön plana çıkaran bir anlayış üzerine kurulmuştur. Önemli olan bireyin ve bireye dayanan grupların yerelde temsiliyetidir (Şengül, 2009: 74). Bu dönemde, özellikle 60’lı yılların sonunda Avrupa’da savunulan anarşizmden yola çıkılarak geliştirilen yerel yönetim modeli de “özyönetim” anlayışdır. 19. Yüzyıl düşünürlerinden Proudhon tarafından kavramsallaştırılan “özyönetim” üzerine kurulu yerel yönetimleri savunan Bookchin, düşüncesini âdemi merkezîyetçi yönetim anlayışından uzak bağımsız, kendi kendini yöneten bir yerel yönetim anlayışı üzerine kurmaktadır (Bookchin, 1999). Tahayyülündeki yerel yönetimi ve yerleşimi ise şu sözlerle açıklamaktadır: “İnsanların kendilerini yalıtılmış durumdaki tek hücreli bir yapıdan yaratıcı politik bir halk kitlesine dönüştürebileceği, protoplazmik nitelik taşıyan canlı bir yurttaşlık yaşamı yaratabilecekleri yer, özyönetime sahip bir yerleşimdir” (Bookchin, 1999: 354).

3.1.2 Refah Devleti Sonrası Yerel Yönetim Sistemleri

“Refah devleti” sonrasında yerel yönetim kuramları da değişim göstermiştir (Şengül, 2009: 86). Bu dönemi incelerken ilk olarak ele alınması gereken konu “yönetişim” kavramıdır. Yönetişim, yerel devlet, yerelde yatırım yapan sermaye ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan üçayaklı kent yönetimidir (Şengül, 2009: 84). Yönetişimde esas olan, eşit şekilde bu grupların katılımının sağlanması ve katılımı sağlanan bu gruplar arasında hiyerarşiden uzak bir yapının hâkim olmasıdır. Bu çok aktörlü yapıda yerel devlet düzenleyicilik rolünü üstlenmektedir (Şengül, 2009: 85).

Yönetişim, yerel yönetim kuramlarında da dönüşüme yol açmış; düşünce sistemleri yeni yerel yönetim kuramlarını üretmiştir.

Bu dönemde, Yönetimci anlayış olarak, yeni-sağ politikaları içeren “kamu seçimi kuramı” karşımıza çıkmaktadır. Temeli eskiye dayanan bu kuram ancak son dönemde Kuzey Amerika kentleri dışında da görülmeye başlamıştır. Farklı sosyo-ekonomik grupların farklı ihtiyaçlarına istinaden yine bu grupların belirlediği taleplere, yerel yönetimlerin (oluşan bu çeşitli taleplere göre) hizmet vermesidir (Şengül, 2009: 86). Bireyci ve faydacı bir felsefeden temellenen, kamu seçimi kuramı, kamu yararından çok arz-talep ilişkisine ve bireysel isteklere dayanmaktadır. Tiebot, yerel yönetimleri şirket, halkı da müşterileri olarak tanımlamıştır. Bu görüşe göre, yerel yönetimler bir şirket mantığıyla çalışarak, yerelde yaşayanların taleplerini en düşük harcamayla temin etmeye çalışmaktadır (Keating, 1998: 123). Bu da “Yarışan yereller” gibi kavramların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Keating, 1998: 123, Şengül, 2009: 87).

Çoğulculuk kuramının 1980’lerle beraber öne çıkan yerel yönetim modeli ise “Rejim Teorisi”dir (Stoker, 1998: 54, Şengül, 2009: 87). Yerel yönetimde kamu-özel sektör işbirliğine vurgu yapan, sivil toplum kuruluşlarını da içine alan, çok aktörlü, merkezden bağımsız bir yapıyı vurgulayan modeldir (Stoker, 1998: 54). Rejim teorisine göre, devlet-yurttaş ilişkisinden ziyade devlet-çıkar grupları ilişkisi, ön plandadır (Stoker, 1998: 60). Stone’a göre, rejim teorisinde kamu politikaları, kent yönetiminde söz sahibi olan grupların birleşimi, bu grupların arasındaki ilişki ve bu grupların bu yönetime sunduğu kaynaklar olmak üzere üç başlıkta ele alınmaktadır (1993:2, aktaran Stoker, 1998: 61). Bu yapıyı oluşturan aktörler kendi içlerinde koordinasyon sağlayarak ve kentin kaynaklarını kullanarak kentin gelişmesine imkân verecek bir kentsel rejim kurmaktadır (Stoker, 1998: 69, Şengül, 2009: 88).

Marksist düşünceye bağlı olarak son dönemde yer etmiş yerel yönetim kuramını ise, araççı bakış açısından uzak olan Friedland, Piven ve Alford’un yaklaşımından ve (Pickvance, 1998: 256) ‘yerel sosyal ilişkiler’ yaklaşımı olarak da tanımlanan Duncan ve Goodwin’in perspektifinden (Pickvance, 1998: 263) irdelemek yerinde olacaktır. Picvance, Friedland, Piven ve Alford’un yaklaşımını, Friedland’ın bakış açısı üzerinden açıklamıştır. Yerel yönetim anlayışını ABD çerçevesinde ele alan Friedland, merkezden koparak yerel kaynaklara daha bağımlı bir yerel ekonomiye ve bu yerel ekonominin kontrolündeki bir yerel yönetim anlayışına vurgu yapmıştır. Bu

yaklaşımında yerel devletle beraber yereldeki kurumlar ve yatırımcılar öne çıkmaktadır (Pickvance, 1998: 256). Duncan ve Goodwin'e göre, yerel yönetim, merkezi hükümetten bazı sınırlamalarla bağımsız olarak yerel çıkar gruplarının devamlılığını sağlar. Böylece bu kuramla yerel yönetimin hem merkezi yönetim çıkar gruplarına hem de yereldeki sosyal ilişkiler ağına hizmet eder. Bu kurama göre, kentteki farklı grupların (farklı etnik gruplar, kadınlar, dezavantajlı gruplar) karar mekanizmasında etkili olmaktadır (Pickvance, 1998: 263). Yerel devletin önemi, üstlendiği görevleri yenine getirmesinden değil; kapitalizmle beraber ortaya çıkan eşitsizlikleri yönetilebilir hale getirmesinden gelmektedir (Şengül, 2009: 91).

1970'lerin sonları 1980'lerle beraber kuramlar da değişim göstermiştir. Refah devleti sonrası kuramlar, değişen ekonomi politikalarına bağlı olarak refah devleti dönemi kuramlarının dönüşmesiyle ortaya çıksa da daha geniş kavramsal tanımlara sahip olduğu ve bu dönem kuramlarının birbirlerine daha çok benzeştikleri çıkarımı yapılabilir (Şengül, 2009). Birinci dönemde yerelin önemi devletin bir uzantısı olarak daha çok "hizmet sağlama" gibi kavramlar üzerinden şekillenirken, ikinci dönemde daha çok "büyüme" yanlısı görüşler esas alınmıştır. Ayrıca, birinci dönem kuramlarında, ekonomik yapı çerçevesinden bakılarak yerel yönetimler bir devlet aygıtı olarak görülürken; ikinci dönem kuramlarında, yerele odaklanılarak yereldeki ekonomik ve politik araçlar, süreci belirleyen araçlar olarak önemslenmiştir. Diğer bir deyişle, "yerel yönetimler bir kurumsal yapı yerine, bir toplumsal ilişki olarak kavranmaya başlanmıştır" (Şengül, 2009: 95)

Bu kavramlar yerel yönetimlerde vücut bulmakta, kentlerde farklı uygulamalarına rastlamak mümkün olduğu gibi, bu kuramların bazı özelliklerinden yararlanan yerel yönetimler de görülmektedir. Özellikle 1980'den sonra, yönetişim, çoğulculuk gibi kuramlar yerelde daha çok görülmekte ve "yarışan yereller", "katılım", "çoklu aktör" gibi kavramlar daha çok zikredilmektedir. Şirketleşen belediyelerin sayısı artarken, "kamu yararı" kavramı çözülmeye başlamıştır. Kentsel dönüşüm projeleriyle beraber daha da önemi artan belediyeler, büyük çaplı inşaat ya da küçük çaplı konut projelerini hayata geçirebilmek için, merkezi yönetim tarafından yapılan düzenlemelerle esnek yönetimli çok aktörlü yerel yönetim yapıları oluşturmaya yönelmektedir. Belediyeler hala yapısal anlamda değişikliğe uğramakta, bu kuramlar da belediyelerin yapısında görülen veya görülecek olan muhtemel değişikliklere ışık

tutmakta ve süregiden yerel yönetim anlayışındaki dönüşümleri anlamamıza yardımcı olmaktadır.

3.2 Türkiye’de Değişen Yerel Yönetim Politikalarının Belediyeler üzerinden İncelenmesi

Yukarıdaki teorik çerçevede gördüğümüz gibi, yerel yönetimlerde milat olarak kabul edilebilecek 1970’lerin sonu 1980’lerin başıyla beraber, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yerel yönetim politikaları dönüşüme uğramıştır. “Toplumcu” belediyeçilik anlayışından uzaklaşarak “piyasacı” belediyeçilik anlayışına dönüşmüştür. Küresel ekonomi politikalarına istinaden bütün dünyada olduğu gibi sürekli değişim geçiren Türkiye yerel yönetim politikası, Türkiye’deki siyasi dalgalanmanın da etkisiyle kendisine özgü özellikleri de içererek dönüşümünü sürdürmektedir.

3.2.1 Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası Yerel Yönetim

Türkiye’de cumhuriyetin ilk yıllarında yerel yönetim politikası, o dönem genel devlet politikasının yerellere de sirayet etmesiyle şekillenmiştir. Osmanlı’dan devralınan sorunlara karşı ve kapitalist ekonomik anlayışa göre oluşturulmuştur. Güler’in deyimiyle, “emperyalizme karşı bağımsızlık”, “feodal üretim ilişkilerine karşı kapitalistleşme,” “ümmeçiliğe karşı uluslaşma” temelleri üzerine kurulmuştur (2006: 7). Günümüzde ise, yerel yönetim politikası, “az gelişmiş bağımlı kapitalizmin tüm çelişkilerinin billurlaştığı” birim haline gelmiştir ve sonuç olarak yine bu çelişkiler de “küresel sömürgeçiliğe karşı bağımsızlık” üzerine temellenmiştir (Güler, 2006: 7). Bu nedenle, Türkiye’de yerel-yönetimlerin zaman içinde kazandığı öneme ve bunun sebeplerine vurgu yapmak ileriki tartışmalarda, yerel yönetimlerde, özellikle ilçe belediyelerinde kentsel dönüşüm projelerinin kurgulanması ve gerçekleştirilmesi sürecinde ne kadar etkili olduğunu anlamamıza yardım edecektir.

Yerel yönetimler, ilk kez 1960’larda Türkiye siyasi gündeminde önemli bir yere sahip olsa da (Heper, 1989: 6), kapitalistleşme sürecinin yaşanması ve bu sürece bağlı olarak yaşanan yapısal dönüşümün getirdiği çatışmalar sebebiyle, 1970’lerin ortalarına kadar belediyelerin görevlerini tam olarak icra edemediği görülmektedir. 1973 senesinde yapılan yerel seçimlerinde hem merkezi yönetimde hem de büyük

oranda yerelerde (özellikle büyük kentlerde) CHP'yle beraber sol siyaset iktidar olurken, 1980 askeri darbesine kadar iktidarını korumuştur. “Halka kapalı yeşil sahaların açılması”, “halka açık plan”, “halka hizmet eden belediye yönetimi” gibi söylemleri benimseyerek iktidara gelen CHP, toplumcu belediyeçilik anlayışını savunmuştur (Tekeli, 1992: 79). Ayrıca, yine bu dönemde, merkezi yönetime daha da fazla bağımlı bir yerel yönetim modeli benimsenmiştir (Tekeli, 1992: 81). Bu dönemde belediyeler, altyapı hizmetlerinin götürülmesi, kentsel alanların planlanması gibi toplu tüketim hizmetlerini artırmak amacıyla kaynak yaratma arayışına girmişlerdir (Turan, 2009: 89).

Güler'in “Kapitalizm-kapitalizm öncesi yapılar arası gerilim” olarak tanımladığı 1970'lerden önceki süreç, 1970'lerin ortalarında, sermaye birikiminin tamamen kırdan koparak kentlerde gerçekleşmesiyle son bulmuştur. Takip eden yıllarda ise, artık eksen “yerel–ulusal merkezi” ilişkisinden “yerel-ulusaşırı” ilişkisine kaymaya başlamıştır (Güler, 2006: 346-347). Bu nedenle, bundan sonraki süreç yerelin güçlenmesi şeklinde tezahür etmiştir.

3.2.2 1980'lerle Beraber Değişen Yerel Yönetim

İngiltere'de Thatcher (1979-1990), ABD'de Reagan'ın (1981-1989) temsil ettiği 1980'li yılların neoliberal politikaları, Türkiye'ye de Turgut Özal hükümetiyle geçmiştir. Şengül'ün “sermayenin kentleşmesi” olarak tanımladığı (2009: 137) bu dönemde benimsenen neoliberal politikalara istinaden özel sektörle birleşmiş özerk bir yerel yönetim yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. “Yönetişim” olarak tanımlanan bu yeni sistem, çok aktörlü yapısıyla, özel sektörle ortak çalışan bir yerel anlayış getirmiştir (Güler, 2006: 266). Thatcher döneminde, neoliberal politikalar belirgin bir şekilde yerelde ve merkezde uygulamaya konulurken, İngiltere'de yerel yönetim politikalarında önemli dönüşümler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerde katılım azalırken, özel sektör gücünü arttırmıştır. Yerel ve merkezi yönetim arasındaki gerilim -bazı yerel meclislerin, özel sektörün ticaret ve konut fonksiyonu geliştirmesine karşı çıkmasına rağmen- Thatcher'ın savunduğu serbest piyasa ekonomisine göre şekillenmiştir. Yine bu dönemin sonucu olarak 1980'ler ve 1990'ların başında, büyük kentsel dönüşüm projelerinde başat role sahip onüç tane kentsel alan geliştirme şirketi kurulmuştur (Henderson, Bowlby ve Raco, 2007: 1443). Reagan döneminde de ABD'de kentin dışında yaşayan ayrılmış, muhafazakar grupların desteğiyle yerel yönetimlerin varlığını güçlendirerek ‘refah devleti’

özelliklerini ortadan kaldırmaya yönelik adımlar atmıştır (Castells, 2003: 66). Bu nedenle, 80 sonrası Türkiye’de girilen süreci irdelemek, yerelin güçlendirilmesine dair geliştirilen politikaları anlamak adına önem teşkil etmektedir.

1980 darbesinin sonrasında 24 Ocak kararlarıyla hayata geçirilmeye çalışılan neoliberal politikalara dayanarak atılan ilk adımlardan biri de yerelin güçlendirilmesi olmuştur. Şengül’ün deyimiyle “‘Emek merkezli’ bir kentleşme döneminden ‘sermaye merkezli’ döneme geçişte askeri rejim temel rol oynamıştır” (2009: 139) Bu anlamda üç tane önemli fon yerele aktarılmıştır (Heper, 1989: 2, Tekeli, 1992: 110). Türkiye, neoliberal politikaların izinde, ekonomik, politik, sosyal ve fiziksel bir dönüşüme sürüklenirken 1982 anayasasıyla da bunun zemini sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Yine bu dönemde amaçlanan, 1982 anayasasıyla işaretleri görülen yerelin güçlendirilmesine yönelik siyasalar, 1984’te kabul edilen 3030 sayılı Belediyeler Kanunu’yla ve 3080 sayılı yasayla (“büyükşehir modeli”nin benimsenmesiyle) gerçekleştirilmiştir. O dönemin politik anlayışına göre, yerel yönetimlerin yetkilerinin ve öneminin artması, kamunun temsiline ve demokratik yönetim anlayışının bir sonucudur; ama karşılaşılan sonuçlar ve akabinde izlenen politikalar yerelin gücünü sermayeden aldığına ve sermaye güdümlü olarak büyük ortaklıkların önünü açtığına işaret etmektedir. Yerel yönetimler, sermayenin mekânda yer açmasına olanak sağladığı gibi, hızla küreselleşmekte olan dünya düzeniyle bütünleşmeyi de sağlamıştır. Güler’in belirttiği gibi,

Yerel yönetimler demokrasinin beşiğidir. Bu beşiğin uyuturken büyüttüğü bebek, burjuva liberal demokrasidir. 12 Eylül gibi bir rejimin, Dünya Bankası gibi bir örgütün, şimdilerde Avrupa Birliği gibi bir ‘düvelli muazzama’ gücünün yerellik politikası gütmesinde şaşılacak bir şey yoktur (Güler, 2006: Arka kapak).

Diğer taraftan, Ergüder, yerel yönetimlere aktarılan gücün kamuya hizmetin önünü açtığını (1989: 30) ve Kalaycıoğlu’nun da belirttiği gibi, ayrıca, Türkiye’de demokrasinin gelişmesini sağladığını ve Türkiye’nin politika kültürüne önemli değişimler getirdiğini savunmaktadır (Kalaycıoğlu, 1989). Ergüder’in de vurguladığı gibi yerel yönetimler, demokratik temsiline nüvesi olarak kamunun temsiline gerçekleştirilmesi için önemli bir kurumsal basamaktır, ama yerel yönetimler demokratik katılımdan ziyade özel sektörün de yönetime fazlasıyla dâhil olduğu ve kamudan yavaş yavaş uzaklaşan ve özelleşen bir kurum halini almaya başlamıştır. Bu anlamda, çeşitli görüşlere bağlı olarak desantralizasyon negatif ve pozitif

özellikleri de içinde barındırmaktadır (Esmer, 1989: 48). Diğer bir deyişle, yerele güç aktarımı, kamunun temsilini artırsa da zengin ve yoksul arasındaki farkın daha da açılmasına sebep olmaktadır (Esmer, 1989: 49). Kentler artık girdikleri yatırımlarla anılırken ‘yarışan kentler’ gibi tanımlar altında kamuya hizmet anlayışından kopmaya başlamıştır. Bir diğer deyişle, “1980’lerde ortaya atılan yeni sağcı hedef tutturulmuş, ‘yarışan yerellikler’ yaratılmıştır. Yarışan yereller anlayışı, sistemi “küresel düşünüp yerel davranarak” yürütmektedir. Yerel halk için değil küresel içindir” (Güler, 2006: 12). Uluslararası sermayenin yerelde kendisine alan açmasıyla beraber yerel iktidarlar daha da önemli bir pozisyona taşınmıştır (Falay, 2008: 5). Diğer bir deyişle, “yerel yönetimler yabancı merkezlerin, sermayenin yeniden üretilmesi ve kar düzeyinin yükseltilmesinin bir aracı rolü oynamaktadırlar. Buna iç sermaye çevrelerinin eşanlı çıkarları da eşlik edebilmektedir” (Falay, 2008: 6).

1980’lerle birlikte, yerel yönetimlerin önem kazanmasıyla, yerel düzeyde sermayenin hareket alanı daha da genişlemiş, özelleştirme politikaları da gerçekleştirilebilmiştir. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, kamunun temsilinin sağlanacağı demokratik bir anlayışın uygulandığı bir amaç olmaktan ziyade özelleştirme politikalarının ve buna bağlı olarak sermaye birikiminin yerelde de gerçekleştirilebilmesi için bir araç olmuştur (Güler, 2006: 254-255). Bu nedenle, yerel yönetim çeşitli yetkilerle donatılmıştır. Merkezin kontrolünde güçlendirilen yerel yönetimler, Falay’ın da deyimiyle “yeni bir iktisadi iktidar odağı” olmuştur (2008:4).

1984’te ilk olarak 3030 sayılı Belediyeler Kanunu’yla yerel yönetimler düzenlenmiş ve akabinde 3194 sayılı yasayla, planlama yetkisi birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de merkezi yönetimden yerel yönetimlere devredilmiştir. Planlamanın artık yerelin sorumluluğunda gerçekleşmesi, kamu mülkiyeti yerine özel mülkiyetin önem kazanmasına ve gecekondulu alanlarının da yeni rant alanları olarak daha da görünür hale gelmesine sebep olmuştur (Güler, 2006: 261).

İngiltere’de yerel yönetimler sadece fonksiyonel anlamda kurulmuş ve merkezin kontrolünde görevlerini icra eden kurumlarken, Fransa’da politik temsilin nüvesini teşkil etmektedir (Heper, 1989: 80). Ergüder ve Heper’e göre İstanbul’daki yerel yönetim yapısı Federal Almanya’daki sisteme benzemektedir. Nasıl merkezi hükümet ve bölgesel yönetimler arasında bir yönetsel ilişki varsa İstanbul için de aynısı söylenebilir. Büyük kaynaklar büyükşehir belediyelerinin kontrolünde

uygulamalara tabi olurken, ilçe belediyeleri ve büyükşehir belediyesi birbiriyle uyumlu hareket etmektedir (Ergüder, 1989; Heper, 1989: 82). Büyükşehir belediyesi, ilçe belediyelerin uygulamalarını inceleyen, eleştiren, yönlendiren kurumdur. Birincil rolü büyükşehir belediyesi, ikincil rolü ise ilçe belediyeleri oynar (Kalaycıoğlu, 1989: 15). Türkiye’de yerel yönetimlerin gelişme sürecini irdeledikten sonra, günümüzde hızla gündemimize girmiş olan ve 80’lerin ortalarından beri çeşitli uygulamalarla vuku bulan kentsel dönüşümleri, yerel yönetim perspektifinden araştırmak ve ilçe-büyükşehir belediyeleri arasındaki yönetsel ilişkiselliği kentsel dönüşüm konusu özelinde incelemek yerinde olacaktır. Bunun için de ilk önce yerel siyasetin yükselişiyle beraber, siyasi partilerin izlediği politik tutumları görmek ve kamuya yönelik değişen siyasi tavrı irdelemek gerekmektedir.

Belediyelerin gecekondulara politikaları seçim endeksli şekillenirken, diğer yandan sermayenin baskısıyla kentte gecekonduların kapladığı değerli, geniş kent arazileri yeni rant alanları olarak öne çıkmaya başlamıştır. 2380 (1981’de kabul edilen belediye gelirlerinin artırılması), 2981 (1984’de çıkartılan gecekondular ve imar affı yasası), 3194 (1985’te kabul edilen yeni imar yasası), 3030 (1984’te çıkartılan büyükşehir belediye yasası) sayılı yasalarla ve 2985 sayılı yeni toplu konut yasasının da sağladığı imkânlarla, belediyelerin eli iyice güçlendirilerek, belediyeler kentsel rantın paylaşımında görev yetkisine haiz en önemli kurum haline gelmiştir (Doğan, 2007: 71-72; Köksal, Kara, 1991: 124). 1984 yılında birçok kentte olduğu gibi İstanbul’da da ANAP iktidarıyla beraber, sosyal belediyecilikten ziyade sermayenin kentsel alana nüfuz etmesini sağlayan politikalar benimsenmiştir. Büyük kentsel altyapı ve dönüşüm projelerine imza atan yerellerdeki ANAP iktidarı, “projeci yatırımcı belediyecilik” anlayışının mimarı olurken, bundan sonra iktidara gelen bütün yerel siyasalar da karşı söylemlerine rağmen aynı anlayışı devam ettirmiştir (Erder ve İncioğlu, 2008: 7-8). Yine bu dönemde, bu anlayışın ürünü gecekonduların yıkımları da gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Kentlerin seçmen kitlesinin büyük bölümünü barındıran gecekondular da tepki olarak tercihini 1989 seçimlerinde “sosyal adaletçi belediyecilik” şiarıyla propagandasını sürdüren SHP’den yana yapmıştır (Doğan, 2007: 73-74). 80’lerle beraber ANAP’ın kentsel alanda yatırımı teşvik etmesiyle, sermaye de daha çok inşaat, arsa, konut, perakende ticaret gibi kente yatırım odaklı proje üretmeye başlamıştır.

Buna karşılık 1980'lerin sonunda iktidara gelen SHP'li belediyeler de orta sınıfa hizmet eden sosyal konut politikası yürütmüşlerdir. 1970'lerdeki CHP'nin yerel yönetim anlayışının mirasçısı olarak 1989'da yerelerde iktidara gelen SHP, ilk başlarda yoksul kesime ve onların yaşam alanları olan gecekonduya yönelik altyapı, ulaşım gibi temel hizmetleri götürme amacını gütsede, sonrasında bütün dünyayı etkisi altına alan küreselleşme dalgasıyla beraber, önceden sağladığı birçok hizmeti artık sağlayamaz olmuştur ve sermayeyle işbirliğine girme arayışına girmeye başlamıştır. ANAP dönemi gibi kentsel alanı bütünüyle sermayeye açan projelere imza atmasada, kentli yoksulun sorunlarını çözmeye yönelik proje üretme arayışına da girmemiştir (Doğan, 2007: 76). 1989-1994 yılları arasında birçok belediyede iktidara gelen SHP, seçim öncesi halefi olduğunu iddia ettiği 1970'lerin 'toplumcu belediyeçilik' anlayışından koparak, "toplu tüketim hizmetlerinin¹ kolektifleştirilerek geliştirilmesi, tüketim alanının yoksul ücretli kesimler lehine düzenlenmesi ve denetlenmesi, katılımcı yönetim" gibi asli görevleri içeren çizgisini koruyamamış ve seçmen kitlesi olan "ücretli çalışan ve yoksul kesimlerin" tam anlamıyla ihtiyaçlarını karşılayamayarak, dar kapsamlı hizmetler götürmüştür (Doğan, 2007: 77). Bu dönemde SHP'li belediyeler, seçmen kitlesi gecekondu mahallerine, hizmeti destekçisi küçük müteahhitler aracılığıyla götürmüş; küçük ölçekli yatırım ve projelerden oluşan bu hizmetler gecekonduyu memnun etmediği gibi, sorunlarının çözümünü sağlayacak yeni bir siyaset arayışına da sokmuştur (Erder ve İncioğlu, 2008: 10). Bu dönemde SHP'nin madun kesim ve gecekonduya talep edilen hizmetleri ve projeleri sunamaması, bu kesimleri siyasal islama dayanan örgütlenmelerin ve partilerin kucaklamasına sebep olmuştur (Şengül, 2009: 148).

3.2.3 1990'larla beraber değişen Yerel Yönetim

Yerel yönetimlerin gecekondu politikaları her zaman iktidarın belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu nedenle, siyasi partiler, iktidar kaygısıyla, gecekondu alanlarına yönelik projelere mesafeli yaklaşmış ya da diğer koldan yürüttüğü 'hayırseverlik' çalışmalarıyla veya itham politikalarıyla bu alanlara yönelik projeleri yürütebilmiştir. Enformel konut piyasası, gerek imar izinleri, gerek imar aflarıyla merkez sağ (ve bazen merkez sol) tarafından, iktidar kaygısıyla, önemslenmemiştir

¹ Toplu tüketim hizmetleri ('collective consumption') Castells tarafından üretilmiş bir terim olup, devlet tarafından sağlanması gereken (Pickvance, 1998: 257) sosyal konut, ulaşım ve altyapı gibi hizmetlerini (Castells, 2003: 63) ifade etmektedir.

(Doğan, 2007: 27). Tuğal’a göre, 12 Eylül öncesinde gecekondü nüfusunun siyasi yönelimi soldan ve sosyalistlerden yanayken; gecekondü nüfusu, darbe sonrası dönemde, hızlı İslamcılaştırmanın etkisiyle sol siyasetten uzaklaşmış, tercihini sağ siyasi tandanstan ve özellikle 1994’teki yerel seçimlerle beraber RP (Refah Partisi) gibi muhafazakâr sağ partilerden yana yapmıştır (Tuğal, 2002: 56, aktaran Doğan, 2007: 27). Bunun nedenlerinin başında, 90’larla beraber Güneydoğu’da artan çatışmalarla yaşanan zorunlu göç ve bu göç sonucu gelen yeni nüfusun sorunlarına mevcut yerel yönetimler yerine İslamcı cemaatlerin çözüm üretmesi gösterilebilir (Erder ve İncioğlu, 2006: 12).

Yerel iktidara talip siyasi partiler de seçim yarışında gecekondulara yönelik politikalarına öncelik vermiş ama bu politikalar günü kurtaran çözümlerden öteye gitmemiştir. Yerel yönetimlere verilen ıslah imar planı yapma yetkisiyle, yerel iktidarlar, acele ve planlama zihniyetinden uzak projeler üretmeye başlamıştır. Ayrıca, merkezi hükümetten yerele geçen bu yetkiyle Pınarcıoğlu ve Işık’ın da vurguladığı gibi “popülizm, ulusaldan yerele kaymıştır” (Doğan, 2007: 68; Işık ve Pınarcıoğlu, 2004: 166). Kentsel dönüşüm projeleriyle beraber, gecekondü nüfusu yine siyasi yönelimini değiştirmiş, Kartal, Maltepe ve Sarıyer’de 29 Mart 2009’da yapılan seçimlerde iktidar AKP’den CHP’ye geçmiştir. Diğer bir deyişle belediyelerin gecekondü ve gecekonduluya yönelik politikaları yerel seçimlerde büyük önem teşkil etmektedir (Tuğal, 2002: 56, aktaran Doğan, 2007: 27).

Gözardı edilen ve gittikçe muhafazakârlaşan gecekondü yerleşimleri 1994 seçimlerinde çıkışını ‘yoksula yardım’ ve ‘yoksullukla mücadele’ başlıkları üzerine kuran RP (Refah Partisi), önemli bir seçmen kitlesinin desteğini arkasına alarak yerellerin birçoğunda iktidar olmuştur (Doğan, 2007: 82). ‘Adil düzen’ sloganıyla iktidar olan Refah Partili belediyeler zamanla belediyelere ait ortak tüketim hizmetlerini özelleştirerek ya da ihale yoluyla taşeronlaştırarak, şirketleşmiş, kamuya hizmet etme düsturunu terk etmiş yerel yönetim anlayışını getirmiştir. Belediyeler zaman içinde gerek yan kuruluşlarıyla gerek ürettiği projelerle kontrolsüz büyüyen kurumlar haline gelmiştir (Doğan, 2007: 86). Seçim öncesi propagandalarında antiküreselleşmeci bir politika izleyen RP, iktidar olduktan kısa bir süre sonra küresel dünya sisteminin varlığını kabul ederek, küresel politikaları hızla uygulamaya geçirmiştir (Öktem, 2006: 58).

1980’li yıllarla özelleştirilmeye başlanan belediyenin toplu tüketim hizmetleri, 90’larla beraber hız kazanmıştır (Turan, 2009: 90). Keleş’in de belirttiği gibi, “özelleştirme” politikalarıyla yerel yönetimlerin temin etmekle yükümlü olduğu kamu hizmetleri artık kamu kuruluşlarından özel şirketlere kaymıştır ve buna paralel olarak Keleş’in “yeni bir kamu yararı anlayışı” olarak tanımladığı, sermayenin çıkarlarına hizmet eden, bireysel kaygıları ön plana çıkaran, özel girişimcileri destekleyen anlayış, “geleneksel kamu yararı” anlayışının yerini almaya başlamıştır (2002: 54). Özellikle 94 yerel seçimleri sonrası iktidara gelen RP, belediyeye ait birçok kurumu özelleştirmiştir. İBB’nin gittikçe büyüyen taşeron şirketlerinden biri de KİPTAŞ’tır. 1987’de yabancı sermaye ortaklığıyla İMAR WEIDLEPLAN adıyla kurulan KİPTAŞ, 1989 SHP iktidarı döneminde kurumsal özelliğini yitirmiştir. 1994’te RP’nin İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nde iktidar olmasıyla beraber, 1995’te İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş adıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı bir kurum olarak tekrar teşekkül ettirilmiştir (Url-49). KİPTAŞ bugüne kadar birçok inşaat projesine imza attığı gibi, kentsel dönüşüm projeleriyle daha da güçlenmiş ve büyümüştür. Bazı durumlarda belediyenin görevlerini üstlenip belediye gibi davranarak, bu projelerde yetkilerini aştığı da gözlemlenmiştir (Süleymaniye Kentsel Dönüşüm Projesi’nde görüldüğü gibi (Url-57)). Belediyeler, bu özel şirketlerle kentte büyük projelerin gerçekleştirilmesini sağlamış ve ortaya çıkan kentsel ranttan pay almıştır (Turan, 2008: 63, Turan, 2009: 90).

1994 seçimleri sonrasında ortaya çıkan ve günümüzde hala devam etmek olan yerel yönetimlerin hizmet anlayışını ve kamudan uzak tutumunu, Doğan, ‘Eğreti Kamusalılık’ tanımını çerçevesinde özetlemiştir:

Bu dönemde gerek şeffaflık ve katılımcılığın içerikleri farklılaştırılarak öne çıkartılması, gerekse yerel sermaye ve İslamcı çevreleri ciddi bir seferberliğe sevk eden yoksula yardım faaliyetleri, belediyenin kamucu yanlarını tasfiye edip, onu bir hizmet şirketine dönüştüren neoliberal anlayış ve dünya kenti olma adına kentselliği gerileten mekân düzenlemeleriyle birleştirildiğinde ortaya ‘eğreti kamusalılık’ olarak değerlendirilebilecek bir kentsellik biçimi çıkmaktadır (2007: 39-40).

1990’ların ortalarında başlayıp, sonlarında hız kazanan neoliberal ekonomi politikalarıyla beraber, belediyeler şirketleşip kamuya hizmetten ziyade kar amacı güden kurumlara dönüşürken bir yandan da belediyelere bağlı vakıflar aracılığıyla, günü kurtaran, ramazanlarda iftar yemekleri, kışın kömür dağıtımı, burs gibi

yardımlar yapan kurumlar haline dönüşmüştür (Doğan, 2007: 41). Yine bu dönemde kentsel hizmet adı altında sunulan, tamamen ‘hayırseverlik’ zihniyetine dayanan çalışmalardır. Bu şekilde ‘yoksulluk’ bireyler bazında sağlanan kısa süreli çözümlerle ötelenmiş ve ücretli emek kesimlerinin muhtemel tepkilerinin önüne geçilmiştir. Diğer yandan, toplumsal anlamda yoksulluk katlanarak büyüyen bir sorun olmaya devam etmiştir (Doğan, 2007: 41).

3.2.4 2000’lerle beraber Yerel Yönetim

1998’de IMF’yle yapılan anlaşma sonrasındaki dönemde, Türkiye yönetsel ve yasal anlamda büyük bir dönüşüme hazırlanmıştır. Bu yapısal dönüşümlerin başında da devletin yerelde yeniden yapılandırılmasını öngören “Kamu Yönetimi Reformu” gelmiştir. “Yönetişim”, “özelleştirme”, “teknokrasi” gibi unsurları içeren bu yeni reform programı, “demokratikleşme”, “katılımcılık”, “kültürel çoğulculuk” gibi kavramlarla yerleşmenin önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. (Ataay ve Acar, 2008: 27). 2004’te meclis tarafından kabul edilen yasa, Anayasaya aykırılık gerekçesiyle, Cumhurbaşkanı tarafından reddedilerek kadük olmuştur (Ataay ve Acar, 2008: 29, Turan, 2008: 63).

90’ların sonunda büyük projelerle temeli atılan, 2000’li yılların belediyeleri, bir kamu kurumundan çok bir şirket gibi davranmaya başlamıştır. 1994’ten itibaren iktidar olan AKP (RP ve FP’nde örgütlü aynı siyasi görüşün devamı yöneticiler) yönetimi, 2000’lerle beraber, büyük projelerini arttırmış, daha önce gerçekleştirilemeyen bu projeler, yasal altyapısı kurularak uygulanmaya başlanmıştır. Bu noktada yerel ve merkezi iktidar ortaklaşa hareket etmiş, yerelden gelen talepler doğrultusunda merkezi yönetimce yeni yasal düzenlemelere² gidilmiş ve bunun sonucu olarak da bekletilen projeler uygulamaya sokulmuştur.

Bu dönemde İstanbul’a bakıldığında, küreselleşme politikalarını uygulamak adına, belediyenin kurumsal yapısında da türlü değişikliklere gidilmiştir. 1992’de SHP döneminde ‘Yeni Yerleşmeler Koordinatörlüğü’ olarak adlandırılan belediyenin birimi ‘Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü’ olarak değiştirilmiştir (Öktem, 2006: 59). 1999’da Gürtuna tarafından duyurusu yapılan, 2001’de birimi kurularak kurumsal altyapısı sağlanan ve 2004-2005 yıllarında yasalarla meşru bir zemine

² Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, Ankara büyükşehir belediyesi tarafından belirlenmiş, Altındağ ve Keçiören belediyelerinin de katılımı sağlanmıştır.

oturtulan, kentsel dönüşüm projelerinin kapsamı her geçen gün daha da genişletilmektedir ve böylece İstanbul küresel arenada diğer metropollere karşı büyük bir yarışa sürüklenmektedir. Küresel kent söylemi, büyük projelerle gerçekleştirilirken, ilçe belediyeleri de bu yarışa kentsel dönüşüm projeleriyle dâhil olmaktadır.

3.3 Kentsel Dönüşümde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Yasal Çerçeve

Kentsel dönüşüm uygulamalarında her geçen gün yerel yönetimler önem kazanmakta ve bu projelerle sermayeye kentsel mekânda yer açılmaktadır. Castells, devletin toplu tüketim hizmeti haricinde planlamayla da kentsel alana müdahale ettiğini belirtirken, kentsel dönüşüm gibi projelerle gerçekleştirdiği bu müdahalelerin, kapitalizmin yeniden üretilmesini sağladığını vurgulamaktadır (Pickvance, 1998: 257). Küresel sermayenin kentsel alana yatırım yapmasını kolaylaştıran bu projelerin bütün aktörleri yasalarla yeni yeni tanımlanmaktadır. Bu nedenle, süreç içerisinde değişen siyasi iktidarlar ve politik ekonomiyle bu aktörlerin yetkilerinin sınırları değiştirilmekte, yerel yönetimler ise buna göre kurumsal olarak dönüşüme uğramaktadır.

3.3.1 Kentsel Dönüşümde Yerel Yönetimlerin Rolü

Yerel yönetimler üzerine yaptıkları incelemede Hesse ve Sharpe, yerel yönetimleri benzerliklerinden yola çıkarak kategorize etme yoluna gitmiş ve yerel yönetim modellerini üç grup altında toplamıştır. *Franco* olarak tanımlanan birinci grup, temel olarak Napolyon dönemine ait modeli temsil etmektedir. Bu anlayışa göre, yerel yönetim modeli fonksiyonel bir zemin yerine, politik bir zemine oturtulmuştur. Bu yerel yönetim modeli, Fransa, İtalya, Belçika, İspanya, Portekiz ve bir noktaya kadar Yunanistan'da görülmektedir. *Anglo* olarak ifade edilen, İngiltere, İrlanda, Kanada, Avustralya, ABD ve Yeni Zelanda'nın içinde yer aldığı ikinci modelde ise, sınırlı yasal düzenleme ve siyasi özerklik vardır (Goldsmith, 1998: 247). Üçüncü grup, Kuzey ve Orta Avrupa yerel yönetim modeli olarak tanımlanmıştır. Bu yerel yönetim modeline sahip ülkeler ise, İskandinav Ülkeleri, Hollanda, Almanya, İsviçre ve Japonya olarak belirtilmiştir. Bu ülkelerdeki yerel-merkezi yönetim ilişkisi, fonksiyonel anlamda Anglo modeldeki yerel-merkezi yönetim ilişkisine

benzemektedir, ancak *Anglo* yerel yönetim modelinden farklı olarak, bu ülkelerde ayrıca yerel demokrasi de önemli bir yer tutmaktadır (Goldsmith, 1998: 248).

Yerel yönetimler genel yapılarına göre bu gruplar altında inceledikten sonra, kentsel dönüşüm projelerinde bu yönetimlerin nasıl bir işlerliğe sahip olduğunu görmek gerekmektedir. Bilindiği üzere, kentsel yenilemelerde, Batı'nın tecrübe ettiği diğer bir sorun ise yasalarla çerçevesi çizilmiş, yetki paylaşımıdır. Yenileme projelerinin en mühim aktörü olan yerel yönetimler, yapılarına ve kapasitelerine istinaden bu yenileme projelerinde etkili olmaktadır. Almanya, İsviçre ve Avusturya'da yerel yönetim, kentsel yenilemede önemli yetkilere sahip olduğu gibi, yerel yönetimin bu projelere ayıracak yeterli kaynağı da mevcuttur. Fransa, İrlanda ve İngiltere'de yerel yönetimlerinin merkezden aktarılmış politik güçleri yoktur. Buna bağlı olarak, merkezden gelen yetkiler doğrultusunda özel yasalara ve hükümet programlarına tabidirler (Andersen, 1999, aktaran Özden, 2008: 96). İngiltere'de kamu kurumlarından (yerel yönetimlerden) ziyade özel sektörün yenilemeye dair alınan kararlarda daha etkili olduğu dikkat çekerken Almanya'da güçlü ve etkili bir yerel yönetimin varlığı yenileme projelerinin yerel yönetimlerin kontrolüyle gerçekleştirildiğini gösterir (Andersen, 1999, aktaran Özden, 2008: 97). Fransa'da iskana dair uygulamalar desantralize olmadığı için, rehabilitasyon projeleri merkezi hükümetin kontrolünde gerçekleştirilmektedir. Kamusal finansa ilişkin ayarlamalarda devlet ve bölge idareleri arası denge gerçekleştirilmeye çalışılsa da aslen görev devletindir. Bu durumda yerele düşen görev ise kentsel gelişim ve yerel iskân politikalarını kontrol etmektir (Fribourg, 1999, aktaran Özden, 2008: 97;). Amerika'da eyaletler arası yasal düzenlemeler değiştiği için, kentlerde ve eyaletlerde birbirinden bağımsız yenileme uygulamaları gerçekleştirilmiştir (Özden, 2008: 97).

3.3.2 Kentsel Dönüşümde Yasal Çerçeve

Yukarıda da ele alındığı gibi, her ülkede kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirilmesi için önce yasal altyapı kurulmaktadır. Yasal altyapı hazırlanmadan kentsel dönüşüm tam anlamıyla hayata geçirilememektedir (Özden, 2008: 96). Türkiye'de de 1980'lerde benimsenen neoliberal politikaların mekâna yansmasıyla nüvesi atılan kentsel dönüşüm projeleri, kısmi olarak gerçekleştirilmeye çalışılsa da ancak 2005'ten sonra yasal zemine oturtularak belirli bir plan, proje ve süreç içerisinde adım adım gerçekleştirilmeye başlanmıştır. AKP iktidarının getirdiği değişikliklerden biri de yasal anlamda da eli güçlendirilen yerel yönetimlerdir.

Böylece kamuya hizmet anlayışından daha da koparılan belediyeler yasal dayanaklar da sağlanarak girişimci, yatırımcı bir kurum halini almıştır.

Diğer bir deyişle, 2004 ve 2005'te yapılan yasal düzenlemelerle, bir piyasa aktörü olarak daha da güçlenen yerel yönetimler, kentsel dönüşümü kapsayan düzenlemelerle merkezi yönetimin sahip olduğu görevlerin devredilmesiyle, kentsel alan üzerinde kar güden yatırımlara daha fazla yer vermeye başlamıştır (Şengül, 2008: 65). Böylece, "Türkiye'nin küresel kapitalizme yerel yönetimler aracılığıyla eklemlenmesi sağlanmıştır" (Turan, 2009: 90). Ayrıca, yasal anlamda yetkilerle donatılan yereller, siyasi anlamda bir güç teşkil ederken bu da yerelde iktidar olmak için çalışan kentsel grupların çeşitlenmesine yol açmıştır. Böylece, yerel politika, kentsel dönüşüm projelerinde yer almak isteyen yatırımcılar ve iş ve konut piyasasında yasallaşmaya çalışan grupların ilgisini çeker olmuştur (Erder ve İncioğlu, 2008: 30).

Türkiye'de Kentsel dönüşüme dair ilk yasal altyapı, 2004'te 'Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu'yla oluşturulmuştur. "Bu plânların kısmen veya tamamen uygulanmaya devam edilmesi ya da bu Kanuna göre yeniden yapılması hususunda Belediye yetkilidir" (Url-67) ibaresi kentsel dönüşüm projelerinde yerellere verilecek olan yetkilerin habercisidir. 16 Haziran 2005'te kabul edilen 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması" kanunuyla beraber yasal bir boyut kazanan kentsel dönüşüm projeleri, sadece Ankara ve İstanbul sınırları içerisinde kalmayarak, farklı kentlerdeki yerleşim yerlerini de kapsamış ve çok daha geniş bir alana yayılması sağlanmıştır.

Kentsel dönüşüm yasasının kabulünden sonra, bu yasanın uygulayıcısı yerel yönetimler ve TOKİ'nin Kentsel dönüşümdeki rolünü belirlemek adına bir dizi yasa yapılarak meclisten geçirilmiştir. Böylece Kentsel Dönüşüm yasası beraberinde yeni görev tanımlarını da getirmiştir. Temmuz 2005'de yürürlüğe giren Belediye yasasının Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı başlıklı 73. Maddesine (Url-70)ve 5366 sayılı kanunun 1. Maddesinde(Url-71) çizilen sınırlar çerçevesine istinaden madde:

"Büyükşehir Belediyeleri, Büyükşehir Belediyeleri sınırları içindeki İlçe ve İlk kademe Belediyeleri ile nüfusu 50000'in üzerindeki Belediyeler; ...kentnin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri

uygulayabilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine konu olacak alanlar, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile ilân edilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında yıkılarak yeniden yapılacak münferit yapılarda ilgili resim ve harçların dörtte biri alınır. Bir yerin kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilân edilebilmesi için; o yerin belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması ve en az ellibin metrekare olması şarttır. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi kapsamında bulunan mülk sahipleri tarafından açılacak davalar, mahkemelerde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır.” şeklinde kabul edilmiştir (Türkün, Yapıcı, 2008: 51)

2006’da Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca Meclise sunulan ve seçim nedeniyle kadük olan ‘Dönüşüm Alanları Yasa Tasarısı’, Şubat 2010’da Başbakanlığa sunulurken, tekrar meclis gündemine getirilmiştir. Diğer bir deyişle, küresel kent olmanın gerekliliği olan hukuki altyapının unsurlarından biri politik nedenlerle gerçekleştirilememiştir (Keyder, 2006: 225). Bu yasayla beraber, aynı zamanda, Belediye Kanunun “kentsel dönüşüm ve gelişim alanları” ile ilgili maddesinde de değişiklik öngörülmüş ve bu düzenleme Meclis Komisyonu’nun da çalışmasına sunulmuştur. Bu yasayla beraber TOKİ ve ilgili idareye önemli yetkiler verilmektedir. Yasaya göre, İdare veya TOKİ tek başına ya da müşterek dönüşüm projeleri yürütebilmektedir. İdare olarak tanımlanan kamu kurumları ise, belediye ve mücavir alan sınırları içinde “belediyeler”, dışında “il özel idareleri”, büyükşehir belediye sınırları ve mücavir alanlarında “büyükşehir belediyesi” veya büyükşehir belediyesince kabul edilen “ilçe belediyesi” olarak geçmektedir. Taslağa göre, dönüşüm kapsamına alınacak alanlar, “afet tehlike ve riski altındaki alanlar”, “kentsel ve teknolojik risk alanları”, “fiziki, ekonomik ve sosyal çöküntü alanları”, “sosyal ve teknik altyapının yetersiz olduğu alanlar” ile “özgün kimliğin korunarak niteliğinin geliştirilmesi amaçlanan alanlar” olarak tanımlanmaktadır (Url-51). Diğer bir deyişle, bu nedenler öne sürülerek her türlü kentsel ya da kırsal alanda, Türkiye sınırları içerisinde her yerde kentsel dönüşüm uygulanabilecektir. Belediyelerin gerçekleştirdiği kentsel dönüşüm projelerini meşrulaştırmak adına kullandığı ‘deprem tehdidi’ ve ‘çarpık ve düzensiz yapılaşma’ söylemleri, bu yasa tasarısıyla beraber ayrıca yasal bir dayanak olarak da kullanılacaktır.

Bu yeni yasa tasarısının kentsel dönüşüm yapmayı kolaylaştıracak diğer bir aracı da ‘acil kamulaştırma’ ibaresi ve bu yetkinin belediyelere verilmesidir. Yapıcı ve Türkün’ün vurguladığı üzere, bu yasa tasarısıyla, kamulaştırma, 2942 sayılı

“Kamulaştırma Kanunu”nun 3. maddesinin ikinci fıkrasındaki iskan projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlı kamulaştırma olarak görülecek ve 27. Maddede geçen afet, savunma gibi nedenlerle yapılan acil kamulaştırma dönüşümde de uygulanacaktır (2008: 52). “Bakanlar Kurulu kararı alınmaksızın kamulaştırma” (madde, 7(6)) maddesiyle, Bakanlar Kurulunun alabileceği kamulaştırma yetkileri belediyelere verilmiş ve yasa tarafından hak sahiplerinin itirazlarının sadece kamulaştırma bedeline olabileceği belirtilmiştir. 5393 sayılı Yasanın 73. maddesinde, “kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır”; “Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi kapsamında bulunan mülk sahipleri tarafından açılacak davalar, mahkemelerde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır,” (TMMOB, Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu, 2006) ifadesiyle ise kiracıya hiçbir söz hakkı tanınmamakta, zaten mağdur durumda olan kiracının da mağduriyeti artmaktadır.

Bazı değişikliklerle tekrar gündeme gelen bu yasa tasarısında bazı yetki kısıtlamaları da hedeflenmektedir. Bu yeni yetkilendirmeler, merkezi-yerel yönetim arasında yaşanacak, yeni sorunlara ve açmazlara işaret etmektedir. Bu yeni tasarıya göre, kentsel dönüşüm yapılacak alanların belirlenmesinde Bakanlık onayı aranması ve bu projelerin yine bakanlık denetiminde yürütülmesi planlanmaktadır (Url-22). Bir yandan kentsel dönüşüm projeleriyle beraber yerel yönetimler güçlenirken, yeni yasa tasarısındaki bu yeni ibareyle tekrar merkezi yönetime vurgu yapılmaktadır.

4. İSTANBUL'DA KENTSEL BÜYÜME: KENTSEL DÖNÜŞÜMÜ HAZIRLAYAN SÜREÇ

Son dönemde sıkça söz edilen ve kent gündeminde önemli bir yere sahip olan kentsel dönüşüm, farklı yaklaşımlarla pek çok ülkede gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilmeye devam etmektedir. Kapitalizm, yeninin inşası sürecinde uygun ortamı sağlamak adına eskiyi ortadan kaldırır ve sermaye birikimi için yeni bir coğrafi mekân açar (Harvey, 1996: 611). Diğer bir deyişle, sermaye girdiği krizden çıkabilmek adına yeni mekânlar ve yeni üretim biçimleri arar. Kentsel dönüşüm projeleri de gerek uygulama teknikleri gerek mekânda vuku bulduğu şekliyle, kapitalizmin sermayeye yeni mekânlar açmak adına kullandığı yeni yöntemdir. Bu nedenle kentsel dönüşümü tartışmadan önce, kentsel dönüşümü hazırlayan süreci irdelemek yerinde olacaktır.

4.1 1930-1980 Yılları Arası Kentsel Büyüme

Kentler, kırsal alandan ve kırsal nüfustan yaşanan kopuşlarla hızla büyümektedir. Bu büyüme kontrolsüz gerçekleşirken, planlı yerleşimler zamanla ortaya çıkmaktadır. “Marx, modern tarihi kırsalın kentleşmesi olarak tanımlamıştır” (Gilbert ve Gugler, 1994: 13). Modern tarih, tarımdan sanayiye geçen toplumun mekândaki hareketi üzerinden, yeni coğrafi alanların kurgulanması ve üretilmesini konu etmektedir. Bir başka deyişle, artık modern tarihin konusu büyüyen kenttir ve yeni üretim araçlarına paralel olarak kentsel mekânın yeniden kurgulanmasıdır.

Geç sanayileşmeye başlayan Türkiye’de de benzer bir değişim ve dönüşüm grafiği izlenmiştir. Bütün dünyayı etkisi altına alan 1929 ekonomik krizi Türkiye’yi de etkileyerek devlet himayesinde sanayinin gelişmesine neden olmuştur. Artan sanayi yatırımlarıyla birlikte kırdan kente göçler başlamış ama asıl büyük göç dalgası, 1950’li yıllarda, Marshall yardımlarıyla beraber, tarımın modernleşmesi nedeniyle gerçekleşmiştir (Doğan, 2008: 90-91). 1950’de bir milyonun üzerindeki İstanbul nüfusu, 1970’te üç milyona, 1975’te dört milyona, 1985’te altı milyona, 1995’te

dokuz milyona ulaşmıştır (Keyder, 2006: 174). 2000'lere gelindiğinde ise artık telaffuz edilen rakam 12 milyonu aşmıştır (Url-43).

Hızlı sanayileşme hamleleriyle kırdan kente artarak göç eden bu nüfus kendine yeni yaşam alanları açmıştır. Bu kimi zaman kent merkezinde terk edilmiş kesimlerin kullanılmasıyla kimi zaman da kent çeperinde 'gecekondular alanları' olarak tanımlanan illegal yeni yerleşim yerlerinin oluşmasıyla gerçekleşmiştir. Bu yeni nüfus, kentin çeperlerine doğru genişlemesine sebep olarak, kentlerin hızlı büyümesi gibi yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. İstanbul'daki ilk gecekondu yerleşimi ise Zeytinburnu, Kazlıçeşme'de kurulmuştur (Yapıcı, 2008: 3-4). 1965'te İstanbul'da kent nüfusunun %45'ine tekabül eden bir gecekondulu nüfusu saptanmıştır (Güler, 2006: 250).

1950'den önce benimsenen kentsel büyüme anlayışı Prost'un planlarına göre belirlenmiştir. Buna göre, kentin kuzeye doğru gelişimi durdurulmuş, Levent'te yapılması planlanan konutlara ve burada da bir sanayi kurulumuna izin verilmemiştir. Prost'un istifası ve İstanbul'un gelişme kararlarını yöneten danışma heyetinin uygulamaya yönelik planlama bölümü olmasıyla beraber, Prost'un İstanbul'a dair kararları rafa kaldırılarak İstanbul için yeni planlar üretilmiştir (Öktem, 2005: 40). 1950'lerde açılan Barbaros Bulvarı ve Maslak yolu ile beraber İstanbul, Kuzey'deki orman alanlarına doğru genişlemiş, Zincirlikuyu-4. Levent istikametinde küçük sanayi ve buna paralel olarak yeni gecekondu alanları ortaya çıkmıştır. Bu yamaçlara kurulan gecekondu alanları zamanla büyüyerek Haliç'e doğru genişlemiş ve Haliç'in iç kısımlarındaki yerleşmelere kadar uzanmıştır. Diğer yandan Vatan ve Millet caddeleriyle de İstanbul Batı'ya doğru genişlemiştir. Söz konusu genişleme yeni gecekondu alanlarını ve Tarihi Yarımada'nın çehresini değiştirecek olan yeni yapsat sistemini de beraberinde getirmiştir. 1973'te ise 1. Boğaziçi Köprüsüyle beraber, Tekirdağ'a doğru uzanan Londra Asfaltı ve Kocaeli'ne doğru uzanan Ankara Asfaltı bağlanarak İstanbul doğu – batı aksında da genişlemiştir. Bu güzergâh çevresindeki alanlar da yeni gecekondulara ve sanayi alanlarına yer açarak giderek yayılmıştır (Bilgin, 1995: 95-96). 1980'de 2. Boğaz Köprüsüyle beraber İstanbul kuzeye doğru biraz daha genişleyerek, yeni yerleşmelerle kuzeydeki orman alanlarını tehdit eder duruma gelmiştir (Bilgin, 1995: 100). Her yeni açılan çevreyolu yeni bir gecekondu alanını da beraberinde getirmiş, kent kontrolsüz büyümesine hız kesmeden devam etmiştir. Bu gecekondu

alanları da çıkarılan ıslah imar planlarıyla yasal bir boyut kazandırılarak illegalliklerinden kurtarılmıştır. Başka bir deyişle, 1950’lerden sonra tarımdaki hızlı çözülmeyi takiben gerçekleşen hızlı kentleşmeyle beraber kontrolsüz büyüme mekânsal dönüşümün yanında sosyal ve politik dönüşümü de getirmiştir. Fiziksel ve sosyal olarak dönüşen kent, yerel ve merkezi iktidar arasında yeni bir güç paylaşımına ve bunun hukuki zeminde yeniden tanımlanmasına da sebep olmuştur.

Diğer yandan, geniş ve boş hazine arazilerine yerleşen ve kentteki sanayi sektöründe istihdam edilmeyi bekleyen bu yeni emek gücü, sanayi sektörünün yeterince büyümemesi nedeniyle enformel sektörü yaratmıştır. Yerel ve merkezi iktidarlara sanayiye ucuz emek gücü sağlamak adına gecekondulaşmaların yasal olmamaları yadsınarak, gecekondulaşmanın önü açılmıştır (Kurtuluş, 2008, s. 30). Giderek artan gecekondulaşma, kente göç eden yoksul için sığınacak bir barınaktan öte değilken, mafya ve küçük girişimci (müteahhitler) için yeni rant kapısı olmuştur. “Enformel ilişkilerin çeşitli biçimleriyle doldurulan devlet ve piyasa arasındaki alan,” yerelin gecekondulaşma politikaları (gecekondulara yönelik hizmetler), “patronaj ilişkilerinin her türüne açık, bereketli bir zemin” haline gelmeye başlamıştır (Işık, Pınarcıoğlu, 2001: 160). 1970’lerin ortalarında formel ile enformel arasındaki ayrım bozulmaya başlarken, arsa edinme süreci değiştiği gibi gecekondulaşmada da bir dönüşüm gözlemlenmiştir; artık, gecekondulaşma sahibi kendi konutunu kendi inşa etmezken, gecekondular yapıp satılan üzerinden rant elde edilen bir meta haline gelmeye başlamıştır. Arsa ediniminde ve gecekondulaşmada karşılaşılan mafyavari ilişkiler gecekondulaşma sahipliğinde yeni bir dönem açılmasına sebep olmuştur (Işık, Pınarcıoğlu, 2001: 161-162).

4.2 1980 Sonrası Kentsel Büyüme

1980’lerin ortalarında benimsenen neoliberal politikalar ve küreselleşmenin etkisiyle, sanayi alanları kentin dışına doğru taşınmış ve yerini hizmet sektörüne bırakmıştır. Batıda 1960 sonları, 1970’lerde tecrübe edilen, ‘Sanayisizleşme’ süreci olarak da tanımlanan, kentsel alanda yaşanan dönüşüm, 1980 sonrasında Türkiye’ye de sirayet etmiştir ve neoliberal küreselleşme politikalarının kentsel mekânda uygulanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Kent ve kentsel arazi sermaye birikiminin yeni hammaddesi olarak ön plana çıkmıştır (Türkün ve Kurtuluş, 2005; Kurtuluş, 2008, Öktem, 2005).

1980’lerde kentsel mekânı canlandırmaya yönelik gerçekleştirilen bir diğer adım ise gecekonduların aflıdır. Yine bu dönemde büyüyen hane halkıyla beraber gecekondular apartmanlaşmaya başlamış, 1984’te çıkan yasayla beraber gecekondulara 4 kata kadar çıkma izni verilmiştir (Bozkulak, 2005, 242). Birden fazla gecekonduya sahip 1980’lerle beraber bulundukları kentsel alanla ilişkili olarak değişim ve dönüşüm sürecine giren gecekondulardan bir bölümü orta sınıfın konut talebi doğrultusunda bu şekilde “düşük maliyetli apartmanlaşmayla” büyürken, bir bölümü de gecekondulardan temizlenerek ya da ‘mutenalaştırılmaya’ çalışılarak bir nevi ‘kentsel dönüşüm’ kapsamında dönüştürülmeye başlanmış, diğer bölümü de ‘varoşlaşma’ sürecine dâhil olmuştur (Türkün, Kurtuluş, 2005: 19-20; Doğan, 2007: 63).

ANAP hükümeti ve yereldeki iktidarı Dalan döneminde, neoliberal politikalar İstanbul özelinde hızla gerçekleştirilmeye çalışılmış ve 1986’da İstanbul’u ‘uluslararası iş merkezi’ haline getirme amacıyla, Piyalepaşa-Dolapdere güzergâhında, gecekondular ve çöküntü alanları temizlenerek yerlerini gökdelenlerin doldurması hedeflenen geniş kapsamlı bir proje üretilmiştir. Küçük bir Alman şirketine yaptırılan Essen Projesi, 1989’daki yerel seçimlerinde Bedrettin Dalan (1984-1989) yerine Nurettin Sözen’in (1989-1994) Büyükşehir Belediye Başkan’ı seçilmesiyle gerçekleştirilememiş ve bu alanlar dönüştürülememiştir. Dalan döneminde sadece Tarlabası Bulvarı’nın açılması esnasında Tarlabası’ndaki birçok bina yıkılmıştır. 1994’te değişen iktidarla beraber (Tayyip Erdoğan dönemi ve aynı politik tandansın devamı niteliğindeki yönetimlerde) dönüşüme dair projeleri gerçekleştirilmeye yönelik adımlar atılmaya ve 1990’larla beraber artan küreselleşme baskısı mekânda kendine uygulama zemini bulmaya başlamıştır (Öktem, 2005).

1990’larda ise Doğu ve Güneydoğu’daki artan çatışmalarla beraber, büyükşehirlere yeniden önemli bir göç hareketi başlamıştır. Kentin en yoksul ve mağdur kesimi olan yeni göçmenlerle beraber gecekondular ihtiyacı daha da artmıştır. (Bozkulak, 2005: 243, Keyder, 2005: 18). Bu dönemde hazine arazilerinde yeni gecekonduların ortaya çıkmasından ziyade, mevcut gecekondular alanlarında büyük nüfus artışları gözlemlenmiştir. Bu da mevcuttaki gecekondular alanlarının genişleyerek büyümesine ve buradaki nüfusun daha da yoksullaşmasına sebep olmuştur (Keyder, 2005: 189). 1990’lara ait istatistikî bilgilere göre gecekondulaşmada hızlı bir artış gözlemlenebilmektedir. 1980’de 1.150.000 olan gecekondular sayısının 1990’da

1.750.000'e, 1995'te ise daha da artarak 2.000.000'a çıktığı görülmektedir (Keleş, 2006: 557).

1983-1987 yılları arası beş kere çıkarılan kaçak yapılaşma aflarıyla, gecekondu apartmanlaşıp ticarileşirken, bu tip popülist politikalarla kentli yoksul kesim ideolojik mücadelesinden koparılmış, mücadeleden kopuk, neoliberal politikalarla kolay teslim olabilen yeni gecekondu çehresi yaratılmaya çalışılmıştır. Boratav'ın vurguladığı şekliyle “sınıf bilincinden yoksun ve sermayenin (ANAP'ın) programına ve ideolojisine teslim olabilecek kalabalık gruplar yaratmak” (2004: 152-153, aktaran Doğan, 2007: 68) amaçlanmıştır. Diğer taraftan ise, kent merkezine yerleşmiş yoksul, enformel kesim kendi kaderine terk edilerek, zamanla yaşadıkları alanlar yerel yönetimlerce köhnemeye bırakılarak kentin bütün fonksiyonlarından koparılmıştır. 1990'lara gelindiğinde gecekondu cemaatleşen, marjinal sektöre hizmet veren, suç oranının arttığı mahallere dönüşerek “geniş kitlelerin konut gereksinimlerine cevap veren ve bu kitlelerin toplumla ve kentle barışık olmalarını sağlayan bir konut edinme tarzı olma özelliğini önemli ölçüde yitirmiş” (Işık, Pınarcıoğlu, 2001: 163) kamunun gözünde meşruiyetini yitirerek, artık toplumun da tepkisini çeken, yıkılması gereken alanlar olarak görülmeye başlanmıştır. Bu alanlara yönelik suçlayıcı politikalar kimi zaman mekânda yerini bulurken kimi zaman da asılsız karalamalar olarak kalmıştır (Doğan, 2007: 68). Doğan'ın da belirttiği gibi, “gerek kentin imarlı kesimine yakın olmayan, yakın olsa bile böyle bir imarlaşma sürecine girmemiş eski gecekondu bölgelerinin, gerekse metropolün genişleyen çeperlerine yayılmış yeni gecekondu alanlarında neoliberal siyasaların yoksullaştırıcı koşullarında yaşam mücadelesi yürüten milyonlarca hane halkının kentsel rantlara ne kadar ortak olduğu tartışmalıdır” (Doğan, 2007: 70).

Dalan döneminde tohumları atılan planlar ancak 1990'ların sonu ve 2000'lerin başında projelendirilmeye başlanmıştır. 1999'da Ali Müfit Gürtuna döneminde “Cumhuriyetin Kuruluşunun 100. yılında İstanbul'da 2023 Kent Vizyonu” kapsamında ve “Mega Vizyon Projeleri” adıyla “Bir Uygarlık Atağı Vizyon Projesi olarak Mega kentsel dönüşüm Projeleri” altbaşlığıyla ilk kez kentsel dönüşüm dair önemli projeler büyük bir kampanyayla açıklanmış ve projeler geliştirilmeye başlanmıştır. 1999 depremi sonrası, 2002'de bu “mega kentsel dönüşüm projeleri”, “deprem odaklı kentsel dönüşüm projeleri” olarak adlandırılmış ve ilk kentsel

dönüşüm projesi olarak Zeytinburnu bu kapsama alınmıştır (Yapıcı, 2008: 3-4, Öktem, 2006: 58).

Cihangir, Sulukule, Tarlabası gibi kent merkezinde kalan değerli yerleşim alanları ve Zeytinburnu, Gültepe, Gülsuyu, Gülensu, Karanfilköy, Kuştepe gibi gecekondu bölgeleri dönüştürülmesi gereken alanlar olarak görünür hale gelmiştir ama bu alanlara dair dönüşüm programları 2000'lere kadar uygulamaya konulamamıştır.

1980'lerden başlanarak zemini hazırlanan kentsel dönüşüm projeleri, yerel yönetimlerce söylemini, kentin tarihi merkezine itibarını iade etmek, kentteki kaçak yapılaşmayı önlemek ve göçlerle ortaya çıkan konut ihtiyacını konut arzıyla çözmek üzerine kurarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Türkün, Kurtuluş, 2005: 19-20). 2000'li yıllarda ise bu söyleme deprem odaklı dönüşüm gibi yeni meşrulaştırıcı zeminler eklenip, hukuki dayanaklar oluşturularak senelerdir planlanmakta olan kentsel dönüşüm projeleri hızla uygulanmaya başlanmıştır. Böylece kent merkezi ve çevresinin değeri artarak merkezdeki eski yerleşimlerin ve çevresindeki gecekonduların bulunduğu alanlar varsıl İstanbullu için hazırlanması gereken yeni konut alanları olarak belirlenmiştir.

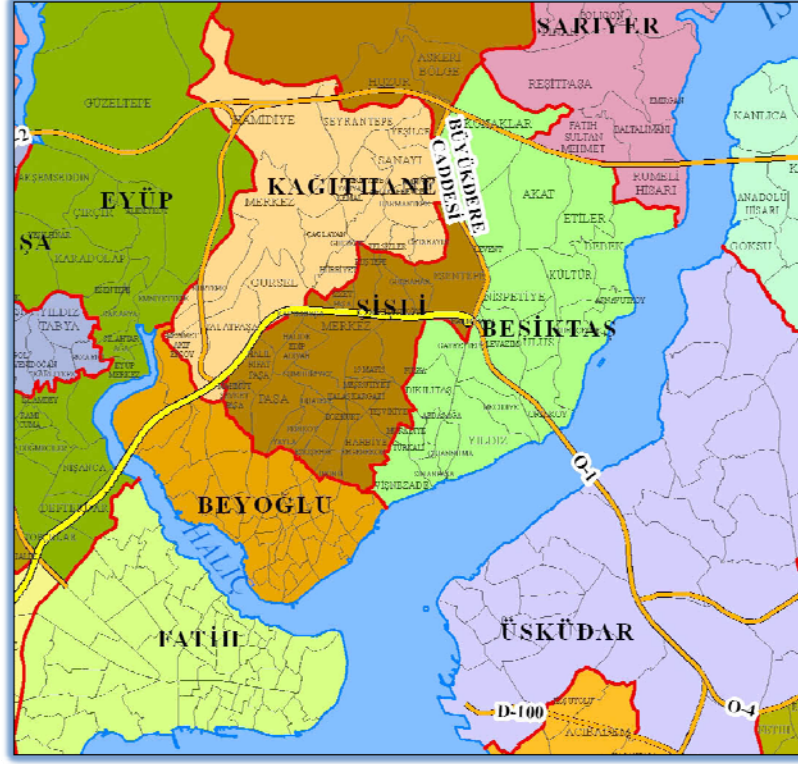
5. İSTANBUL'DAKİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNDE İLÇE BELEDİYELERİNİN ROLÜ

Türkiye’de kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirilmesi sürecinde kadar geçen süreçte mekân kullanımına etkisi olan politikalara bir önceki bölümde yer verilmiştir. Burada ise Türkiye genelindeki uygulamalara da örnek teşkil eden İstanbul’daki kentsel dönüşüm projelerine ve bu projelerde yerel yönetimin ne ölçüde ve nasıl katkısı olduğu ele alınacaktır. Günümüzde İstanbul’un birçok ilçesinde kentsel dönüşüm projesi uygulanmakta ya da uygulanması planlanmaktadır. Her belediye mevcuttaki iktidar yapısına ve yereldeki halkın kentsel dönüşüm projelerine karşı tutumuna bağlı olarak bir kentsel dönüşüm politikası belirlemekte ve bu doğrultuda kentsel dönüşümler üzerine karar almaktadır. Yerel yönetimlerin politikalarını hangi varsayımlar, parametreler ve olgular çerçevesinde geliştirdiklerini anlamak için siyasi, fiziki, sosyoekonomik açıdan ayırım gösteren belediyeler arasında, farklı kapsamdaki ve farklı katılımcılarla gerçekleştirilen farklı nitelikteki kentsel dönüşüm projelerinin irdelenmesi uygun bulunmuştur. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, bu farkların açıkça görülebildiği Beşiktaş, Beyoğlu, Fatih, Kartal, Küçükçekmece, Maltepe ve Sarıyer İlçeleri’nde gerçekleştirilmesi hedeflenen veya gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri üzerinde yoğunlaşılacaktır.

Ekler bölümü çizelge A10’dan (s.149-152) izlenebileceği gibi kentsel dönüşüm projeleri İstanbul’un birçok ilçesinde gerçekleştirilmekte ya da planlanmaktadır. Farklı siyasi partiler tarafından yönetilen ilçelerin bir bölümünde, kentsel dönüşüm projelerinin etkisiyle, iktidarlar 2009 yerel seçimlerinden sonra değişmiştir. Bu nedenle, bu yedi belediye de gerek iktidar değişimi dikkate alınarak gerek farklı yapı ve özellikteki projelere sahip olmaları nedeniyle seçilmiştir. Kartal, Sarıyer ve Maltepe Belediyelerinde, 2009 yerel seçimlerinde değişen siyasi iktidar, kentsel dönüşüm projelerinin ve buna bağlı olarak bu projelere karşı halkın tepkisinin önemini göstermiştir. Bunun yanında her ilçede kentsel dönüşüm projeleri, gecekondü dönüşüm, kentsel iyileştirme, depreme karşı önlem gibi farklı temellere

dayandırılmaktadır. Fatih ve Beyoğlu tarihi dokusuyla ve buna yönelik iyileştirme projeleriyle öne çıkarken, Küçükçekmece Belediyesi ise uygulanmış gecekondü dönüşüm projeleriyle ve yapılan yeni yatırımlarla dönüşen sosyo-ekonomik yapısıyla dikkat çekmektedir. CHP'nin iktidar olduğu Sarıyer, Maltepe Kartal ve Beşiktaş ise, AKP'nin iktidar olduğu merkezi yönetim ve İBB'den siyasi açıdan ayrışması nedeniyle incelenmesi gereken ilçeler olarak belirlenmiştir. Beşiktaş halkla beraber gecekondü dönüşüm projesi üretmesi açısından önem teşkil ederken, Sarıyer, Kartal ve Maltepe kentsel dönüşüm projelerine muhalif tutum sergilemesi sebebiyle İBB ile karşı karşıya gelmektedir. Yedi belediye de bu farklı özellikleriyle incelenmesi gereken alanlar olarak belirlenmiştir.

Yedi belediye çerçevesinde ele alınan bu bölümde, belediyenin kentsel dönüşüm meselesine ilişkin olarak geliştirdiği politikalar, bu projelerden sorumlu olan kişilerle yapılan görüşmelere istinaden değerlendirilmiştir. Yapılan görüşmelere dayanılarak, uygulanan veya planlanmakta olan projeler, belediyelerin bu projelerdeki rolü ve belediyelerin projelerin diğer aktörleriyle nasıl bir çalışma izlediği incelenmiştir. Belediyelerin kurumsal yapısından alınan bilgilerin karşılaştırılması ve değerlendirilmesi de yine yapılan görüşmelere dayanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda belediyelere ait genel özellikleri ve vizyonlarına çizelge A8'de, belediyelerin gerçekleştirdiği projelere dair karşılaştırmalı bir değerlendirmeye de çizelge A9'da yer verilmiştir. Ayrıca, kentsel dönüşüm projelerine karşı halkın tutum ve görüşleri -yereldeki halkla tek tek görüşme ve anket yapma imkânı olmadığı için- yazılı medya üzerinden alınan bilgiler doğrultusunda incelenmiştir. Belediyeler tarafından bu projelere ilişkin üretilen söylemlerin gerçekte ne kadar uygulandığı ele alındığı gibi, söz konusu uygulamanın yarattığı tartışmalara da yine yazılı medyadan alınan bilgiler doğrultusunda yer verilmiştir.

Şekil 5.1 : Beşiktaş ve Çevresindeki İlçeler (Url-44).

5.1 Beşiktaş Belediyesi

Nüfusu 191 bin 513 (Url-44) olan ve İstanbul'un batı yakasında yer alan Beşiktaş, doğuda İstanbul Boğazı, kuzeyde Sarıyer İlçesi, batıda Şişli İlçesi ve güneyde ise Beyoğlu İlçesi ile sınırlanmıştır. Beşiktaş ilçesi ticaret ve hizmet sektörünün ağırlıkta olduğu bir yerleşimdir. İstanbul'un en eski yerleşimlerinden biri de Beşiktaş'tır. Fatih ve Beyoğlu gibi merkezi konumdaki ve İstanbul'un geleceğini belirleyen diğer ilçelerden farkı ise, burada iktidardaki partinin CHP olmasıdır. Beşiktaş CHP'li Belediye Başkanı İsmail Ünal tarafından yönetilmektedir.

1940'lı yıllarda gecekondulaşmaya başlayan Beşiktaş, 1950'lerde Barbaros Bulvarı'nın açılması ve Zincirlikuyu-4.Levent istikametinde küçük sanayinin kurulmasıyla beraber hızlı bir gecekondulaşma evresine girmiştir. Beşiktaş konumu sebebiyle yerel ve küresel sermayenin yatırım alanlarından biridir. Diğer bir deyişle, Beşiktaş İstanbul'un Merkezi İş Alanı olarak tanımlanmaktadır (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 232). Bu nedenle, bu alanlara yakınlığıyla Karanfilköy dikkat çekmektedir.

Karanfilköy kentsel dönüşüm projesi hakkında bilgi almak üzere Beşiktaş Belediyesi Strateji Geliştirme Sorumlusu ve Danışmanı Ömer Yüksel Türkeli'yle görüşülmüştür. Bu bölümde, Türkeli'den ve belediyenin internet sayfasından alınan bilgilerin yanında basında çıkmış haberlerden de yararlanılmıştır.

5.1.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler

Şu anda Beşiktaş Belediyesi sınırları içerisinde kentsel dönüşüm ve yenileme gerçekleştirilmesi hedeflenen projeler, Karanfilköy Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi, İhlamurdere Vadisi Mahalle Yenileme Projesi, Fulya Dönüşüm Projesi, Akarlar Yenileme Projesi, Ambarlıdere Mahalle Yenileme Projesi, Kent Girişi Dönüşüm Projesi (Aytar Caddesi), Köyiçi Kentsel Yenileme Projesi, Phasier Dönüşüm Projesi, Barbaros Prestij Projesi olarak tanımlanmış ve henüz hiçbir karara bağlanmamıştır.

İlk etapta Ambarlıdere Mahalle Yenileme Projesi, Karanfilköy Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi, Akarlar Yenileme Projeleri'nin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Karanfilköy dışında kalan proje alanları ise yenileme ağırlıklı projeler olarak belirlenmiştir. Beşiktaş'ın tek gecekondu dönüşüm Projesi Karanfilköy'dür.

Beşiktaş'ın şu anda en çok üzerine tartışılan ve büyük ilerleme kaydedilmesine rağmen hala belirsizliğini koruyan projesi, Karanfilköy Kentsel Dönüşüm Projesi'dir. Bu nedenle çizelge A1'de Karanfilköy Mahallesi detaylı irdelenmiştir. Karanfilköy Kentsel Dönüşüm Projesi, İBB tarafından onaylanmadığı için uygulamaya konulamamaktadır (çizelge A1). Karanfilköy'ün kuruluşu 1940'lı yıllara dayanmaktadır (Özdemir, 2005: 192). 1980 senesinde Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün geçmesiyle gecekonduların bir bölümü yıkılmış ve yerleşim ikiye ayrılmıştır. Yerleşimin kuzeyi (Armutlu) Sarıyer'e bağlanırken, güneyi Beşiktaş Belediyesi'ne dâhil edilmiştir (Özdemir, 2005: 193).

Karanfilköy, Akatlar Mahallesinde yaklaşık 215.000 m2 alan üzerinde kurulmuştur. Tek katlı ve bahçeli 680 konuttan oluşan Karanfilköy'de, Karadeniz, Orta Anadolu ve kısmen Doğu ve Güneydoğu'dan göçle gelen yaklaşık 3.000 kişi yaşamaktadır (Url-1). Geri görünüm etkilenme alanında, Boğaziçi İmar Sınırları içerisinde, mülkiyeti 1980 senesine kadar hazineye ait olan Karanfilköy, 1980 sonrası Gecekondu Önleme Bölgesi statüsü ile İBB'ye devredilmiştir.

5.1.2 Kentsel Dönüşüm Projesi ve İştirakçiler

2007 senesinde, Karanfilköylüler'in isteği doğrultusunda, Beşiktaş Belediyesi ve Karanfilköylüler tarafından bir kentsel dönüşüm projesi hazırlanması kararı alınmıştır. Bu projede, İBB, Beşiktaş Belediyesi ve Karanfilköy'de yaşayanlar projenin paydaşları (çizelge A1) olarak belirlenmiştir.

Beşiktaş Belediyesi Strateji Geliştirme Sorumlusu ve Danışmanı Ömer Yüksel Türkeli, şu anda beklemede olan Karanfilköy Kentsel Dönüşüm Projesi'nin paydaşları arasında hala tam bir uzlaşa sağlanamaması nedeniyle projeye başlanmadığını belirtirken, sorunun daha çok İBB temelli olduğunu ileri sürmüştür. Projeye yönelik İBB ile görüşmelerin yapıldığı dönemde TOKİ'nin de bütün toplantılarda katılımcı olarak yer aldığını belirten Türkeli, şu anda zikredilmemiş olsa bile projenin uygulamaya konulması halinde, TOKİ'nin de sürece dâhil edileceğini iddia etmiştir. Ayrıca, Türkeli, burada yapılacak projeye ilişkin Yapı Kredi Koray İnşaat'la görüşmelerin yürütüldüğünü, projenin gerçekleştirilmesi halinde, projenin Yapı Kredi Koray İnşaat tarafından (çizelge A1) yapılabileceğini belirtmiştir.

Türkeli, şu anda Beşiktaş Belediyesi'nin TOKİ'yle hiçbir protokolünün olmadığını belirttiği gibi, TOKİ'nin Beşiktaş İlçe sınırları içindeki bazı arsalara yaptığı müdahaleler nedeniyle, TOKİ'yle büyük açmazlar içinde olduklarını ve ileriki vadede de uzlaşmalarının mümkün olmadığını vurgulamıştır.

Karanfilköy'de gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm projesinin diğer bir iştirakçisi de uzlaşmacı olarak projeye dâhil olan Kentsel Strateji adlı şirketin sahibi Faruk Göksu'dur. Ankara'daki Portakal Çiçeği Vadisi ve Dikmen Vadisi Projeleri'nde uzlaşmacı olarak görev alan Göksu, Göksu'nun bu alanlardaki deneyimlerden yararlanmak isteyen Karanfilköy halkı tarafından projeye dâhil edilmiştir (Url-36). Göksu bu projede İBB, Beşiktaş Belediyesi ve Karanfilköy halkı arasında uzlaşa sağlanması konusunda hizmet vermektedir. Beşiktaş Belediyesi ve Karanfilköy halkı birlikte hareket etmesine rağmen, henüz İBB ile uzlaşa sağlanamamıştır.

5.1.3 Projeye İlgili Düşünce ve Tutumlar

1992 senesinde mahallede AK-DER (Akatlar Kültür ve Dayanışma Derneği) kurulmuştur. Mahallede başka dernekler olmasına rağmen en örgütlü ve kapsayıcı

olan AK-DER'dir (çizelge A1). Kentsel dönüşüm projelerine yönelik çalışmaları sürdüren de yine AK-DER örgütlenmesidir.

Karanfilköy, 1993 senesinde, Boğaziçi Uygulama İmar Planı ve Beşiktaş Geri Görünüm ve Etkilenme Nazım İmar Planları'na istinaden 18. Madde uygulanacak alan olarak belirlenmiş ve 2005 senesinde 5. İdare mahkemesinin bu kararı durdurmasıyla, plan tamamlanamamıştır (Beşiktaş Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü, 1998). 1996 senesinde ise mahallede bir dizi yıkım gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde mahallede öncelikli olarak 28, sonrasında da 25 konut yıkılmıştır (Özdemir, 2005: 196). 2007 senesinde Beşiktaş Belediyesi'yle ortak proje gerçekleştirilmesinin ardından mahalleli planlar üzerinden mücadelesini sürdürmeye başlamıştır. Hala bir uzlaşının sağlanamaması, mahallenin ve mahallelinin geleceğini belirsiz kılmaktadır. Halkın işgalci gibi tanımlamalara maruz kalmasını eleştiren AK-DER eski Başkanı, Sarıyer Belediye Başkan Yardımcısı Şinasi Yalçın, burada yaşayanların, bu arsaları satın aldığını belirtmiş ve zamanında buraya yerleşmesine izin verilen halkın buradan dönüşüm projeleriyle gönderilmesine tepki göstermiştir. Ayrıca Yalçın, burada yaşayanların mevcut iki katlı yapı tarzını korumak istediklerini ama İBB'nin önerdiği yüksek yoğunluklu yapılaşmayla bunu kabul etmediğini belirtmiştir (Url-11).

5.1.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu

Türkeli, uzun yıllardır burada yaşayan halkın bu mahallede yaşamını sürdürmeyi hak ettiği gerçeğinin belediyenin ön kabulü olduğunu ama sonuçta bu arsanın işgal yoluyla elde edildiği gerçeğinin de belediye tarafından göz ardı edilemeyeceğini belirtmektedir. Türkeli, sonuç olarak bu projeyi iki temel üzerine oturttuklarını, bunların birincisinin arsa bedelinin ödenmesi, ikincisinin de buradaki binaların tamamen yıkılıp yerine Boğaziçi İmar Kanunu'nun koşullarına uygun bir şekilde yapılandırılması olduğunu söylemiştir. Ayrıca, buna istinaden herkesin ödemesi gereken arsa ve konut bedellerinin de belirlendiğini ifade etmiştir.

Beşiktaş Belediyesi, proje geliştirilirken AK-DER'le, AK-DER üzerinden mahalledeki diğer derneklerle ve mahallelilerle ilişki kurmuştur. Bu görüşmeler sonucu, mahalledeki herkesten, bu projenin gerçekleştirilmesi halinde, bunu sorunsuz kabul edeceğine dair bir taahhütname alınmış ve bu proje resmî olmayan bir şekilde İBB'ye sunulmuştur.

Türkeli'ne göre, İBB ile yapılan görüşmeler sırasında, Beşiktaş Belediyesi tarafından belirlenen bedellerin İBB tarafından düşük bulunması ve bu projenin sonucunda bu değerli kentsel alandan hiçbir rant elde edilemeyeceği öngörüsü İBB'yi uzlaşma zemininden uzaklaştırmıştır. Göksu da İBB ve Karanfilköylüler arasında devam eden uzlaşmazlık durumunu “tartışma arsanın bedeli üzerine yoğunlaşmış durumda. Kamu, arsanın çok değerli olduğunu, herkesin payı olduğunu ve en iyi şekilde değerlendirilmesi gerektiğini söylüyor” şeklinde belirtmiştir. Türkeli en son gelinen noktada, TOKİ ve Yapı Kredi Koray'ın bu projede devrede olduğunu, projenin Karanfilköy'de oturanlara birer konut verilerek ve yüksek yoğunluklu bir proje yapılarak gerçekleştirileceğini belirtmiştir. İBB'nin düşük maliyetli, yüksek yoğunluklu bir yapılaşmayı hedeflediğini belirten Türkeli, İBB aksini iddia etse de eskisi gibi bahçeli konutlar yapılmasının şu anda belirlenen yoğunluklarla imkânsız gözüktüğünü ifade etmiştir.

Belediyeler için kentsel dönüşüm projelerinin çok riskli uygulamalar olduğunu ve İlçe belediyelerinin kentsel dönüşümde çok söz sahibi olmadığını, sadece projeyi sahiplendiği kadarıyla proje üzerinde varlığını gösterebildiğini belirtmiştir. Türkeli, kentsel dönüşüm projelerini “şu anda uygulamalara baktığımızda dönüşüm projeleri hep insanları başka yere göndermek temeli üzerine kuruludur. Bizim belirlediğimiz hiçbir yenileme alanında böyle bir projelendirme söz konusu değil. Diğer yerlerde uygulanan projelerde yerinden etme olunca siyasi bir beklenti söz konusu olamaz. Bu alanlarda sadece ekonomik çıkarlardan söz edebiliriz” şeklinde değerlendirmiştir.

Çizelge A.1 : Beşiktaş Belediyesi

Dönüşüm Alanı	Projenin kapsamı ve niteliği	Projenin Geliştirilme Sebebi	Aktörler ve Finansörler	Halkın Katılımı ve Tutumu	Belediyenin Tutumu
Beşiktaş Belediyesi					
Karanfilköy	Gecekondu dönüşüm projesi, 215.000 m ² alan	Merkezi konumu nedeniyle artan rant değeri	İBB, Beşiktaş Belediyesi, Kentsel Strateji Ltd. Şti, mahalle sakinleri, AK-DER, Finansörler: TOKİ, Yapı Kredi Koray İnşaat,	Yerel halkla Beşiktaş Belediyesi'nin ürettiği projeye İBB karşı çıkmaktadır. Yerelde mücadele dernek çevresinde örgütlenmektedir.	Proje İBB'nin kontrolünde ilerlemekte, ilçe belediyesi ise mahallelilerle birlikte üretilen projeyi savunmaktadır.

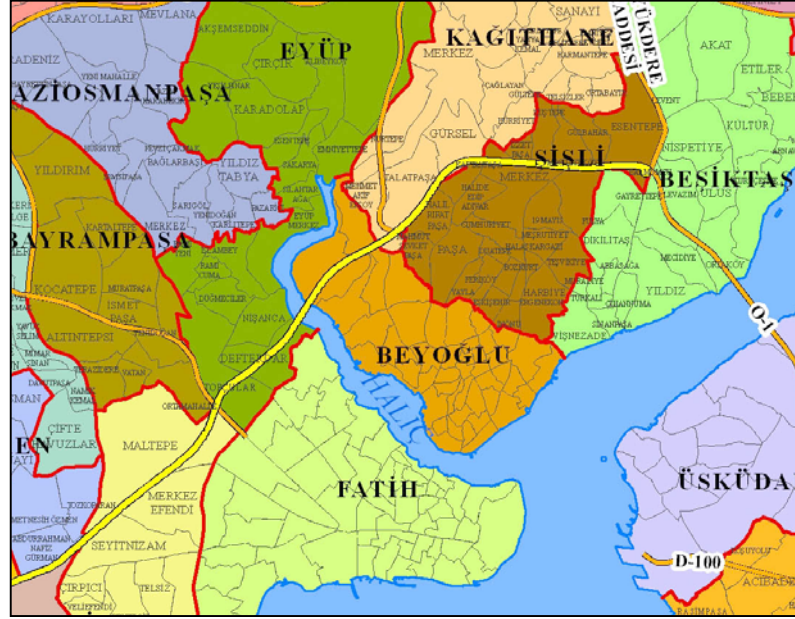
5.1.5 Değerlendirme

Yukarıdaki çizelge A1’de de görüldüğü üzere Beşiktaş Belediyesi’nin “çoğulcu” belediyeçilik anlayışını uygulama zemini olarak gördüğü Karanfilköy Kentsel Dönüşüm projesi, birçok kesimin katılımını sağlamaktadır. Zincirin birinci halkasını Karanfilköy halkı oluştururken, Beşiktaş Belediyesi, İBB ve özel sektör sırasıyla diğer halkaları oluşturmaktadır. Beşiktaş Belediyesi, Karanfilköy Kentsel Dönüşüm Projesi’ni yerel halkla üretilmiş ilk proje olarak görmekte ve bunu prestij projesi olarak addetmektedir. Bu projenin gerçekleşmesi halinde “toplumcu” belediyeçilik anlayışından “yatırımcı” belediyeçilik anlayışına geçen CHP, yoksul kentli seçmen kitlesini geri kazanması yönünde adım atmış olacaktır. Diğer bir deyişle, yerelde elde edilen başarı genele tanıtım unsuru olarak da taşınabilecektir.

Diğer yandan, İBB’nin kararıyla reddedilmiş olan Karanfilköy Kentsel Dönüşüm Projesi (çizelge A1), İBB ve Beşiktaş Belediyesi arasındaki yerelde süren iktidar mücadelesini ve buna bağlı olarak yetki karmaşasını da açık etmektedir. Planın bu durumu Beşiktaş Belediyesi’nde ataletle sebep olurken, projenin akıbetini İBB’den çıkacak karara bağlamıştır. Bu nedenle Beşiktaş Belediyesi’nden Türkeli, kentsel dönüşüm projelerinin ilçelerden ziyade İBB’nin ve TOKİ nazarında merkezi hükümetin kararları doğrultusunda idame ettirildiğini savunmuştur. Beşiktaş Belediye Başkanı İsmail Ünal ise, Karanfilköy’deki dönüşümü İBB ile yapmaya hazır olduklarını belirtmiştir (Url-38). Bu açıklamayla Ünal, uzlaşmaya açık bir Beşiktaş Belediyesi portresi çizmeye ve bu projenin gerçekleşmesi adına adım atan taraf olarak görünmeye çalışmaktadır.

Beşiktaş Belediyesi’nin bir yandan küresel kent söylemini korumaya çalıştığı ve kentin makroformuna uyum çabası içinde olduğu, diğer yandan katılımcı ve eşitlikçi bir belediyeçilik anlayışını da sürdürmeye çalıştığı söylenebilir. Beşiktaş Belediyesi tarafından hazırlanan “Beşiktaş İlçesi, Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Strateji ve Eylem Planı” raporunda, “Beşiktaş’ın küresel yatırım talebinin yarattığı potansiyel ve olanaklardan, gereğince ve yeterince yararlanması” ve “Kamu ve özel kesim çıkarlarını bağdaştıran, kamu, özel kesim ve sivil kesimin ortaklığıyla, ekonomik, eşitlikçi ve ekolojik, ‘sürdürülebilir’ projeler kurgulanması” gibi ilkeleri hedeflerine dâhil etmiş olması bir anlamda belediyenin şu anda tutturduğu çizgiyi anlamamıza da yardımcı olmaktadır. İsmail Ünal’ın hedef olarak belirlediği, “Beşiktaş’ı dünya

markası yapmak” (Url-76) ise yarışan yereller arasında konumunu almış Beşiktaş’a işaret etmektedir (çizelge A8).

Şekil 5.2 : Beyoğlu Belediyesi ve Çevresindeki İlçeler (Url-44).

5.2 Beyoğlu Belediyesi

Nüfusu 247 bin 256 (Url-44) olan Beyoğlu, İstanbul’un batı yakasında yer almaktadır. Beyoğlu, kuzeyinde Kâğıthane ve Şişli’yle, batısında Eyüp’le, doğusunda Beşiktaş’la ve Marmara Denizi’yle sınırlanırken, güneyde Haliç’le Fatih’ten ayrılır. Beyoğlu İlçesi ticaret ve hizmet sektörünün ağırlıkta olduğu bir yerleşimdir (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 97). Bu nedenle, İstanbul’un Merkezi Alanı olarak tanımlanmaktadır (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 32). İstanbul’un merkezde kalan ve İstanbul’un vizyonunda önemli yere sahip olan Beyoğlu, AKP’li Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan tarafından yönetilmektedir.

Beyoğlu İlçesi 1950’lerlen sonra yaşanan büyük göç dalgasıyla, kentli yoksulun mesken alanlarından biri haline gelmiştir. Hızla artan nüfus, Beyoğlu İlçesi semtlerindeki yerleşimlerin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. 2000’lerle beraber, eğlence sektörünün merkezi haline gelirken, metro gibi ulaşım yatırımlarıyla hizmet sektöründe çalışan üst orta gelir grubu kentlinin rağbet ettiği bir semt halini almıştır. Diğer yandan yoksul kentlinin yaşadığı merkezde kalan yerleşimler ise fiziksel

çökmeye bırakılırken, daha sonra dönüşümlerin meşruiyetini sağlayan suç oranının artışı da fiziksel çökmeye paralel olarak artmıştır. Son dönemde İBB'nin küresel kent söylemini ilçe belediyeleri de takip etmiş ve diğer yerellerle rekabet eden büyük dönüşüm projelerine imza atmaya başlamıştır. Beyoğlu da bu belediyelerin başında gelmektedir. Bu projeler hakkında Beyoğlu Belediyesi Emlak İstimlâk Müdürü Mustafa Çevik'le görüşülmüştür. Bu bölümde, Çevik'ten ve belediyenin internet sayfasından alınan bilgilerin yanında basında çıkmış haberlerden de yararlanılmıştır.

5.2.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler

Beyoğlu Belediyesine bağlı, Tarlabası, Cezayir Çıkmazı ve Çevresi (Fransız Sokağı), Tophane Bölgesi, Galata Kulesi ve Çevresi, Belediye Binası ve Çevresi, Bedrettin Mahallesi Bakanlar Kurulunca 20/02/2006 tarihinde yenileme alanları olarak belirlenmiştir (Url-18). Beyoğlu Belediyesinde şu anda yürütülmekte olan sadece Tarlabası Kentsel Yenileme Projesidir. Kasımpaşa ise, belediye tarafından belirlenen ama daha uygulamaya başlanmamış ve kararları alınmamış kentsel dönüşüm alanı olarak tanımlanmaktadır. Bakanlar Kurulu kararı uyarınca uygulamaya başlanan ve bitirilen proje olarak ise Cezayir Çıkmazı ve Çevresi, Galata Kulesi Çevresi, Çukurcuma bulunmaktadır.

1800'lerin ortalarında yerleşime açılan Tarlabası, İstanbul'un en eski semtlerinden biridir. Beyoğlu'ndaki elçiliklerde, ticaret, hizmet sektöründe çalışan ve genelde azınlık, Levanten nüfusun yaşam alanı olan Tarlabası (Url-62), 1955 senesinde azınlıkların yaşadığı mahalleleri hedef alan 6-7 Eylül saldırıları sonrasında Rumların buradaki konutlarını terk etmesiyle, büyük oranda boşalmıştır. 1960'larda, Anadolu'dan İstanbul'a yaşanan büyük göç hareketi sonrası gelenlerin bir bölümü gecekondularına yerleşirken bir bölümü de buradaki terk edilmiş konutlara yerleşmiştir. Göçle gelen yoksul kentlinin yaşam alanı olan Tarlabası'nda ilk yıkım 1986-1988 yıllarında Dalan döneminde Tarlabası Bulvarı'nı açmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde 167'si tescilli, 368 bina yıkılmış, Tarlabası Bulvarı'nın açılmasıyla da semtin Beyoğlu ile olan bağı kopmuştur (Url-14). 2000'lere geldiğimizde ise Tarlabası büyük kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinin hedef alanlarından biri haline gelmiştir. Bu nedenle Tarlabası Kentsel Dönüşüm projesine ait genel bilgiler çizelge A2'de incelenmiştir.

Beyoğlu Belediyesi'nce Kasımpaşa ve İBB tarafından Hacıhüsrev kentsel dönüşüm yapılması planlanan alanlar arasına alınmış olmasına rağmen, henüz Kasımpaşa ve Hacıhüsrev Semtleri kentsel dönüşüm alanı ilan edilmemiştir. Eski bir semt olan Hacıhüsrev, lüks konutlara yakınlığıyla dikkatleri üzerine çekse de, şu anda sadece ileriki vadede gerçekleşecek proje alanı olarak telaffuz edilmektedir (Url-25).

Çevik'e göre, Tarlabası'ndan sonra öncelikli kentsel dönüşüm alanı Kasımpaşa'dır ve şu anda belediye çalışmalarını bu alana yönelik sürdürmektedir. 1954'te Avrupa Yakası için hazırlanan sanayi planı doğrultusunda, Kasımpaşa-Kâğıthane arasında kalan kesim sanayiye açılmıştır (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 99). Kasımpaşa, İstanbul Çevre Düzeni Planı'na göre, sanayi işlevi farklılaştırılarak ticaret ve konut fonksiyonunun getirileceği alan olarak belirlenmiştir.

Çevik'ten alınan bilgiler doğrultusunda, Kasımpaşa'daki arsaların mülkiyetinin 3/4'ünün vakıf ve kamu kurumlarına, 1/4'ünün ise şahsa ait olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Çevik'e göre buradaki dönüşüm fazla sorun yaşanmadan gerçekleştirilebilecektir.

5.2.2 Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İştirakçiler

Tarlabası Kentsel Yenileme Projesi, Tarlabası'nın yüzde üçü olan yaklaşık 20.000m²'lik bir alanı, dokuz yapı adasını ve 278 binayı kapsamaktadır (Url-19).Beyoğlu Belediyesi tarafından Tarlabası'nda gerçekleştirilecek dönüşüm sonrasında buraya “Turizm ve nitelikli hizmet sektörü” getirilmesi hedeflenmektedir (Url-20).

Bülbül, Çukur ve Şehit Muhtar mahallelerini kapsayan Tarlabası Yenileme Projesinin, 10.11.2006/63 tarih/sayılı Belediye Meclisi Kararı ile uygulama usul ve esasları belirlenmiş (Url-21) ve 04.04.2007 tarihinde GAP İnşaat ve Beyoğlu Belediyesi arasında sözleşme imzalanmasından (Url-19)sonra, proje, 30.11.2007 tarihinde İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. Beyoğlu Belediye Meclisince 11.01.2008 tarih ve 28 sayılı karar ile oy birliği ile kabul edilen projeler, İBB Başkanı tarafından 10.02.2009 tarih ve 1210750 sayılı Başkanlık onayı ile son şeklini almıştır (Url-21). Şu anda proje Beyoğlu Belediyesi ve GAP İnşaat arasında imzalanan protokole göre yürütülmektedir. Beyoğlu Emlak İstimlâk Müdürü Mustafa Çevik ve Beyoğlu Plan ve Proje Müdürü Şuayip Korkmaz,

TOKİ'nin projenin paydaşlarından biri olmadığını; TOKİ'nin sürece sadece Tarlabası'ndan gidecekler için Kayabaşı'ndan konut sağlama aşamasında katıldığını belirtmiştir. Bu projenin diğer bir katılımcısı da Kentsel Strateji adlı şirketin sahibi Faruk Göksu'dur (çizelge A2). Belediye tarafından projeye dâhil olan Göksu, bu projede, yatırımcı, belediye ve halk arasında uzlaşmacı olarak görev yapmaktadır.

Ayrıca Göksu İBB'nin gerçekleştirmeyi planladığı Hacıhüsrev Kentsel dönüşüm Projesi'nde de uzlaşmacı olarak görev yapmaktadır. Şimdiden semtte projeye yönelik çalışmalara başlayan Göksu, projeyi şu şekilde özetlemektedir: "Bu projenin bir ilkesi de şu: Hacıhüsrev'de oturanların, yaşayanların kiracı dahi olsalar hiçbir yere gitmeyecekleri, orada yeniden yaşayacakları bir dönüşüm projesi olması. Bu durum biraz daha farklı... Bunun finansmanı araştırılıyor, özel sektörle, TOKİ'yle nasıl işbirliği sağlanabileceği düşünülüyor, modelleri üzerinde çalışılıyor. Burada da stratejik sosyal plan hazırlanacak. Buradaki insanların da kapasitelerinin arttırılarak, ekonomilerinin geliştirilmesine yönelik girişimler var" (Url-36).

Şu anda Kasımpaşa kentsel dönüşüm alanı ilan edilmediği ve bu yönde ihale kapsamına alınmadığı için Çevik, bu alana ilişkin olarak sadece belediyenin hedeflerinden bahsetmiş ve Kasımpaşa'da yapılan fizibilite çalışmalarına değinmiştir. Kasımpaşa'da henüz maliklerle görüşme aşamasında olduklarını ifade eden Çevik, büyük oranda proje üzerinde anlaşma sağladıklarını ve bu projenin sorunsuz gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Çevik, Kasımpaşa'da yapılması düşünülen alışveriş merkezi (Url-23) çevresinde şekillenecek muhitin dönüşümünün finansmanın da yine bu alışveriş merkezinden temin edilecek olan gelirle karşılanmasının hedeflendiğini belirtmiştir. Ayrıca Çevik, Kasımpaşa'da yerinde dönüşüm planladıklarını, burada yaşayanların yine burada kalacağını vurgulamıştır.

Şu anda Beyoğlu Belediyesi GAP İnşaat'la Tarlabası Yenileme Projesi'nde ortak, sıkıntısız bir proje yürütse de halkın taleplerinin önemli olduğunu savunan Çevik, proje aşamasında olan Kasımpaşa Kentsel Dönüşüm Projesi'yle ilgili olarak "halk kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinde karşısında yetkili olarak kamu kurumu görmek istiyor. Bu nedenle Kasımpaşa Kentsel Dönüşüm Projesi'nde özel iştiraklerden ziyade TOKİ ya da KIPTAŞ gibi kurumlarla çalışmayı hedefliyoruz ama daha proje ihale edilemediği için henüz belirsizlik hâkim" yorumunu yapmaktadır.

5.2.3 Projeyle İlgili Düşünce ve Tutumlar

Tarlabaşı'nda bir yanda projelerle ilgili çalışmalar belediye ve projenin paydaşları tarafından sürdürülürken, diğer yandan da gerek mahallede gerek meslek odaları, dernek, örgütlerde mücadele örülmektedir.

Tarlabaşı'nda kentsel dönüşüme karşı mücadele eden kurumların başında, Mart 2008'de kurulan Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Derneği gelmektedir (çizelge A2). Hukuki süreç de yine derneğin desteğiyle burada yaşayanlarca ve Mimarlar Odası tarafından sürdürülmektedir. Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Derneği sözcüsü Erdal Aybek, mahalleliyle anlaşmaları, belediyeden ziyade GAP İnşaat'ın yaptığını belirtirken, “acele kamulaştırma”nın belediye tarafından tehdit unsuru olarak kullanıldığını vurgulamıştır (Kuyucu ve Ünsal, 2008: 48). Aybek, burada yaşayan halkın ancak “bu mahallelerdeki kişilerin hayat standardını iyileştiren, insanca yaşamalarına olanak tanıyan, şehrin neresinde olursa olsun şehir ve iş hayatına uyum sağlamalarına yardımcı olacak, demokratik, adil, hoşgörülü bir çözüm”ü kabul edebileceğini ifade etmiştir (Kuyucu ve Ünsal, 2008: 50).

Belediye ise buradaki mücadeleyi reddederek, mahallelilerle uzlaşma zemini sağladıklarını ve yüzde elli beş oranında (Url-21) anlaşma imzaladıklarını belirtirken, Çevik, proje için mülk sahipleriyle anlaşmayı sağlayan kişi olarak, projeye karşı duran çok az bir kesimin bazı çevrelerce etki altında kalarak tepki gösterdiğini belirtmektedir. Aybek ise, TOKİ'nin devreye girmesiyle 2009 Eylül'den itibaren daha fazla mülk sahibinin belediyeyle anlaşma sağladığını ve yapılan değerlendirmelerin çok düşük olmasına rağmen birçok mülk sahibinin projeye karşı yürüttüğü mücadeleden vazgeçtiğini belirtmektedir. Belediye ise uzlaşmaları birebir sürdürdüklerini belirtmekte ve kamuyu mağdur edecek bir anlaşma yöntemi izlemediklerini savunmaktadır.

5.2.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu

Belediye, projeye ilişkin olarak “mülk sahiplerinin talepleri ve ihtiyaçlarına göre revize edilmeye devam etmektedir. Kamuoyuyla paylaşım sonrası gelen eleştiriler ve değerlendirmelere göre gerekli görülen düzenlemeler Koruma Kurullarının onayıyla gerçekleştirilecek” (Url-21) şeklinde beyanat verse de şu anda orada yaşayanların mülklerini satması yolunda anlaşmalar yapılmakta, halkın katılımının sağlanacağı

zeminler ortadan kaldırılmaktadır. Çevik, burada yaşayanların değişen Tarlabası'nda eski alışkanlıklarını sürdüremeyeceklerine vurgu yaparken, artık Tarlabası'nın küçük üretimi için (atölyeler) uygun olmadığını ve burada yaşayanların getirilecek yeni (turizm) fonksiyona uyum sağlamasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Tarlabası'ndaki atölyelerin çoğunun yasal olmadığını ve atölye sahiplerinin kentin dışında kuracakları yasal atölyelerde üretimlerine devam edebileceklerini vurgulamaktadır. Ayrıca, Beyoğlu Belediye Başkanı Demircan "Ben bir belediyeyim. Kentimdeki çöküntü alanlarının iyileşmesine çalışıyorum, bu sırada mal sahiplerinin hukukunu korumakla mükellefim. Oturanların zarar görmesini istemiyorsam da kira yardımı yaparım, yapacağız da. Ama bunun mekanizması var. Devlet yoksa sıradan vatandaşa para vermez. Biz illa yer göstermek zorunda değiliz, kent büyük. Nasıl buraya sıfırdan gelip yerleştirdiyseniz, aynen başka bir yerde devam edeceksiniz" (Url-61) şeklindeki sözleriyle burada yaşayanların burada kalmaması gerektiğine ve belediyenin kentsel dönüşüm algısına açıklık getirmektedir.

Beyoğlu Belediyesi Emlak ve İstimlak Müdürü Kentsel dönüşüm projelerin devamının, Merkezi hükümet, ilçe ve İBB'nin aynı siyasi partiden olmasına bağlı olmadığını söyleyen Çevik, önemli olanın mevcuttaki düzenin devamlılığı ve kamuya hizmet anlayışını sürdürmek olduğunu vurgularken, şu anda devam etmekte olan projeleri aksatmadan yürüteceklerini, önlerine çıkan engellerde ise kanuni yollara başvuracaklarını belirtmektedir.

Ayrıca Çevik, belediyelerin kaynaklarının dönüşüm projelerinin gerçekleştirilmesine yetmeyeceğini bu nedenle, belediyelerin bu projeleri finanse edecek bir kurumla beraber çalışarak gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu kurumun sadece TOKİ'den ibaret olmaması gerektiğini de belirten Çevik, devlet tekeline kopmak ve özel sektöre de fırsat vermek gerektiğini vurgulamaktadır. Çevik, bir yandan "sosyal proje" olgusundan bahsederken, diğer yandan da tamamen "sosyal proje" olma özelliğinden soyutlanmış alandan rant elde eden kurumların devreye girmesinin öneminden söz etmekte ve bunu finansmanın zarureti olarak sunmaktadır. Son iki yılda bini aşkın binanın hem şehir dışından hem yurtdışından alıcılara satıldığını belirten emlakçılar, Tarlabası'ndan şimdiden sağlanan rantı kanıtlamaktadır (Url-61).

Merkezi yönetim kontrolünde ve İBB ile eşgüdümlü sürdürülen çalışmalara vurgu yapan Beyoğlu Belediyesi, İBB ile yerelde bir iktidar mücadelesi yaşanmamasının ve kentsel dönüşüm yapma yetkisini elinde bulundurmasının verdiği güçle, ileriye

dönük proje hedeflerini belediye bünyesinde belirlemekte ve rahatlıkla kamuoyuyla paylaşmaktadır. Kasımpaşa ve Hacıhüsrev Semtleri'yle ilgili henüz hiçbir karar alınmamasına rağmen bu alanlarla ilgili çalışma içinde olduklarını kamuya duyuran belediye, bu alanlarla ilgili spekülasyon yapılmasına da sebep olmuştur.

Çevik, konuşmasının birçok bölümünde "Beyoğlu Yasası" da denilen 5366 no'lu yasanın (Url-13) Beyoğlu Belediyesi'nin talebi doğrultusunda ortaya çıktığına vurgu yapmıştır. Bir başka deyişle, bir yerel yönetim merkezi bir kararın alınmasında etkili olmuş ve bu, belediyenin içersindeki tüm birimlerce de belediyenin başarısı olarak addedilmiştir. Beyoğlu Belediye Başkanı ise, 5366 no'lu kentsel dönüşüm yasının çıkartılmasında payı olmasını bir başarı olarak görürken, görüşünü “kentin sahibi olan belediyeler, böylece Anıtlar Kurulu'yla gerçek bir dönüştürme mekanizmasının altyapısını ele geçirmiş oluyor. Türkiye’de farkedildiği gibi dünyada da farkedilecek ve ödülleri alacak. Böyle bir örnek yok çünkü” (Url-58) şeklinde ifade etmektedir.

Beyoğlu Belediyesi, projenin akademik çevreyle beraber geliştirilmesini ve halkla - proje bittikten sonra- uzlaşma zemini aranmasını projenin çok katılımlı oluşuna bağlamaktadır.

Beyoğlu Belediye başkanı verdiği röportajlarla Tarlabası'nda gerçekleştirilecek dönüşümü yazılı ve görsel basını kullanarak sürekli olarak tanıtmaktadır. Bu röportajlarda, projenin içeriğinden ziyade projenin Tarlabası ve İstanbul ölçeğinde yaratacağı potansiyel değişimlerden bahsetmektedir. Basında, Tarlabası Kentsel Dönüşüm Projesi, proje ekibinin, tasarımcılarının veya ihaleyi alan inşaat şirketinin proje hakkındaki görüş ve çalışmalarından ziyade belediye başkanının icraatı kapsamında ele alınmaktadır.

Çizelge A.2 : Beyoğlu Belediyesi

Dönüşüm Alanı	Projenin kapsamı ve niteliği	Projenin Geliştirilme Sebebi	Aktörler ve Finansörler	Halkın Katılımı ve Tutumu	Belediyenin Tutumu
Beyoğlu Belediyesi					
Tarlabası	Kentsel yenileme (aslı korunarak yeniden inşa), 20.000m ² alan	Merkezi konumu nedeniyle artan rant değeri	Beyoğlu Belediyesi, kentsel strateji ltd. Şti, mahalle sakinleri, Finansör: GAP İnşaat	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Buradaki mücadele dernek çevresinde örgütlenmektedir.	Belediye buradaki sosyoekonomik yapının değişmesi gerektiğini ve bunu yerel halkı mağdur etmeden yapacaklarını savunmaktadır.

5.2.5 Değerlendirme

Çevik, Beyoğlu'ndaki kentsel yenileme ve dönüşüm projelerinin belediyenin inisiyatifinde gerçekleştiğini belirtmektedir. Yukarıdaki çizelge A2'de de görüldüğü üzere, Beyoğlu Belediyesi'nin yürütücülüğünde devam eden Tarlabası Yenileme Projesi'nin sosyal proje olduğunu belirten Çevik, Tarlabası'nın çöküntü alanı olduğunu ve burada yaşayan halkı, buradaki kötü yaşam koşullarından kurtardıklarını savunmaktadır. Ayrıca, burada konutlara biçilen değerin, mülk sahibinin bu mülkü edinirken ödediği bedelden daha yüksek olduğunu ve bu nedenle, mülk sahibinin konutunu satması durumunda bile bu projeden karlı çıkacağını ifade etmektedir. Belediye sosyal proje söylemiyle bir nevi projenin meşruiyetini sağlamaya ve belediyeciliğin temel ilkesi olan kamuya hizmet anlayışının devam ettiğini kanıtlamaya çalışmaktadır.

Beyoğlu Belediyesi, merkezi yönetim ve İBB ile sorunsuz çalıştığı gibi, belediyenin karar organı belediye meclisinde de sorun yaşamamaktadır. Tarlabası projesi Beyoğlu Belediye Meclisi'nde oybirliğiyle kabul edilmiştir. CHP'li Beyoğlu Belediye Meclisi Üyesi Engin Baba neden projeyi desteklediklerini, “Biz projeye onay verdik çünkü bizce yapılmak istenen Beyoğlu adına güzeldir. Biz bir uygunsuzluk görmedik. İhalenin hangi şirkete verildiği konusu ise bizi değil, Yürütme Kurulu'nu ilgilendirir” sözleriyle ifade etmektedir (Url-6). Bu yaklaşım, belediyede muhalif bir politikanın olmadığını göstermektedir.

Beyoğlu Belediyesi tarafından şu anda yürütülen projelerin “markalar” başlığında sunulması, Beyoğlu Belediyesi'ni ürününü tanıtan bir şirket gibi göstermektedir. Ayrıca Küresel mimari simgelere öykünen Beyoğlu Belediye Başkanı Demircan, Tarlabası'nda gerçekleşecek dönüşümü “500 milyon dolarlık dev proje ile Tarlabası'nı Paris'teki Champs Elysees'ye dönüştürmeyi hedefliyoruz” (Url-21) şeklinde tanıtmaktadır. Demircan, gerek yaptığı proje tanıtımlarıyla, gerek söylemleriyle yereller arasındaki yarış küresel çapta sürdüren bir belediye imajı çizmektedir.

Beyoğlu Belediyesi bir şirket formunda karar vermekte, kamuya yönelik hizmetten ziyade Beyoğlu'na yapılacak yeni yatırımlar için çalışmakta ve bunu kentsel dönüşüm projeleriyle gerçekleştirmektedir. Önemli ulaşım ağlarının kesişim

noktasında, kentin merkezinde kalan, tarihi dokusuyla dikkat çeken Beyoğlu, gün geçtikçe yükselen rant değerini değerlendirmek ve daha da yükseğe taşımak için kentsel dönüşüm projelerine başvurmaktadır. Beyoğlu Belediyesi her ne kadar çoğulcu bir yapıda hareket ettiğini ileri sürse de bu çoğulcu yapıya dönüşüm yapılacak alanlarda yaşayan halkı katmamaktadır. Bu projelerdeki katılımın çerçevesi, uzlaşmacı, yatırımcı şirket ve akademisyenlerle sınırlanmıştır. Beyoğlu Belediyesi tarafından büyüme odaklı bir rejim belirlenmiş ve bu rejime göre şekillenen ilçenin, karar mercileri ise, kentin çıkar gruplarından oluşturulmuştur. Bu rant artışına odaklanan çıkar grupları ise sermayedarlar, spekülâtif gruplar (gayrimenkul piyasasını yönlendirenler), buraya yatırım yapacak küçük girişimciler olarak gösterilebilir. Yapılan yatırımlarla ve projelerle, ilçenin ekonomik büyümesine vurgu yapan Beyoğlu Belediyesi, halka hizmet etme odaklı çalışma düsturunu terk etmiştir. Beyoğlu Belediyesi, mevcut sosyoekonomik yapının iyileştirilmesine yönelik projeler üretmektense, mevcut sosyoekonomik yapıyı değiştirmeyi amaçlayan projeler geliştirmektedir.

Küresel kent vizyonu Beyoğlu Belediyesi'nce de benimsenmiş ve uygulamaya konulan projelerle bu daha da belirginleştirilmiştir. İstanbul, gün geçtikçe büyük projelerle, dünya kentleri sahnesinde yerini almaya çalışırken Beyoğlu'nun da içinde yer aldığı büyük ilçeler, özel sektörle birlikte giriştiği geniş kapsamlı projelerle her geçen gün daha da büyümektedir.

nüfusta azalma dahi gözlemlenmiştir (Url-30). 1980'lerden sonra, sanayinin kaldırılmasıyla beraber, Fatih İlçe ekonomisinde ticaret ve hizmet sektörü ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bugün İstanbul'un Merkezi İş Alanları'ndan biri olarak tanımlanmaktadır (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 232).

22/3/2008 tarihli ve 5747 sayılı İBB sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'a (Url-69) istinaden ilçe sınırlarının yeniden belirlenmesiyle beraber, Eminönü ilçesi Fatih Belediyesi'ne bağlanmış ve böylece hem yüzölçümü hem de nüfus olarak Fatih biraz daha büyümüştür. Büyük oranda ekonomisi ticaret ve hizmet sektörüne dayanan Fatih (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 97), son dönemde kentin tarihi merkezlerinin öne çıkmasıyla beraber, yatırımcıların ilgisini çekmeye başlamış ve birçok mahallesi kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiştir.

Fatih, 2004'ten beri AKP'li Belediye Başkanı Mustafa Demir tarafından yönetilmektedir. Fatih'teki kentsel dönüşüm projeleriyle ilgili olarak bilgi almak üzere Fatih Belediyesi Proje-Etüt Departmanı, Kentsel Dönüşüm Şefliği'nden Ömer Sütçü'yle ve 2004-2008 döneminde Eminönü Belediyesi Emlak İstimlâk Müdürlüğü yapan, Beyoğlu Belediyesi Emlak İstimlâk Müdürü Mustafa Çevik'le görüşülmüştür.

5.3.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler

Fatih Belediyesi'nce belirlenen ve 26147 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, 2006/10299 no'lu Bakanlar Kurulu kararıyla 22.04.2006'da yürürlüğe konan yenileme alanları, Fener-Balat Semtlerinin Rehabilitasyonu Projesi, Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Kentsel Yenileme Projesi, Kürkçübaşı Mahallesi (Bulgur Palas çevresi) Kentsel Yenileme Projesi, Ayvansaray Mahallesi Canlandırma Amaçlı Kentsel Tasarım Projesi, Fener Balat Sahil Kesimi Kentsel Yenileme Projesi olarak tanımlanmıştır (Url-28). 24.05.2006 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 2006/10501 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yenileme alanı olarak ilan edilen (Url-28), Süleymaniye'deki proje ise 2008'den sonra Fatih'in inisiyatifinde devam etmiştir. 13.09.2006 tarihli resmi Gazetede yayınlanan 2006/1096 numaralı Bakanlar Kurulu Kararı ile Yedikule Yenikapı Sahil Şeridi III. Etap (Yalı, Kasap İlyas, Çakırağa, Kürkçübaşı Mahalleleri) yenileme alanı olarak ilan edilmiştir. Fatih Belediyesi'nin projenin geliştirilmesi için açtığı ihaleyi ise İlke Planlama almıştır.

Beyazıtāğa (Sur1) KentselYenileme Projesi, Hüsambey-Kırkçeşme ve Şeyh Resmi Mah. Nişanca ve Çevresi Kentsel dönüşüm Yenileme Projesi, Küçük Mustafa Paşa ve Haraççı Kara Mehmet mahalleleri, Kapalı Çarşı ve Çevresi, yenileme alanı ilan edilen diğer alanlardandır (Url-29).Yenilenmesi planlanan alanlar ise Cerrahpaşa ve çevresi, Çapa ve çevresi olarak bilinmektedir.

Kentsel yenileme alanı olarak ilan edilen Fener-Balat, İstanbul'un en eski semtlerindendir. 1930'lu yıllarda Prost'un plan kararları doğrultusunda sanayinin Haliç'e taşınmasıyla Fener'in kıyı kesiminde Rum nüfusunun yaşadığı yahılar, atölye ve fabrikalara dönüşmüştür. Fener'den Rum ve Yahudilerin göçü 1942'de yürürlüğe giren Varlık Vergisi Kanunu'yla başlamış ve 1955'teki 6-7 Eylül olayları sonrasında dışarı göç devam etmiştir. Terkedilen konutlara ise 50'lerin sonu 60'ların başında Anadolu'dan göçle gelenler yerleşmeye ve Haliç'teki bu sanayi tesislerinde çalışmaya başlamışlardır. 1985'te Dalan iktidarı döneminde Haliç'teki sanayi tesisleri kaldırılmasıyla Fener-Balat'ta ilerde yaşanacak dönüşümün ilk adımı atılmıştır (Url-16). 2006'da Fener ve Balat, Ayvansaray'la beraber kentsel yenileme alanı ilan edilmiştir.

1987'de Unesco Dünya Mirasını Koruma Merkezi, Fatih Belediyesi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ve Fener Gönüllüleri Derneği tarafından hazırlanan ve Fener ve Balat Semtleri Kentsel Rehabilitasyon Projesiyle, 1267 tescillenmiş binanın yenilenmesi planlanmıştır (Şen, 2006: 72). Ancak 1996'da İstanbul'da yapılan Habitat toplantısında Fener-Balat'ta bir rehabilitasyon projesi gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Alanla ilgili olarak 1998'de ciddi bir fizibilite çalışması yapılmasıyla UNESCO'nun örnek olduğu bu proje, "Fener ve Balat Rehabilitasyon Programı" adıyla geliştirilmiştir. Proje, 2001 senesinde, Avrupa Birliği'nin bu projeye kaynak ayırmasından sonra, bu proje üzerinde tekrar çalışma yapılmasıyla ve Avrupa Komisyonunun fonunun teminiyle, 2003 Ocak ayında uygulanmaya başlamıştır ve 121 binanın, Tarihi Balat Çarşısı'nın ve Sosyal Merkez Binası'nın restore edilmesiyle 2008'de tamamlanmıştır (Url-54). Bu proje, mülk sahiplerinden para alınmadan belediye ve AB Fonu'nun desteğiyle gerçekleştirilmiş bir proje olsa da sonunda yine 'gentrifikasyon' gerçekleşmiştir ve bu yenileme projesi, hem İBB hem de Fatih Belediyesi için model teşkil etmiştir(Url-13).

Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) ise surdışında yer alan İstanbul'un en eski semtlerinden biridir. Romanların yaşadığı mahallede ilk yıkım 1957-1958

senelerinde Vatan ve Millet Caddelerini açmak için gerçekleştirilmiş; ikinci yıkım da 1960'ta Sulukule'nin en büyük eğlence evi ve 5 konutu kapsayacak şekilde olmuştur. 1994'te ise mahalledeki eğlence evleri yasaklanıp kapatıldıktan sonra, bu evlerin odalarına 1990 sonrası, köyleri boşaltılan Güneydoğu ve Doğu'dan gelen Kürtler ve gezgin Romanlar kiracı olarak yerleşmiştir. Eğlence evlerinin yıkılmasıyla beraber mahallelinin ekonomik geliri de sekteye uğramıştır (Kırca ve Somersan, 2008: 89).

Fatih'in diğer bir kentsel dönüşüm mahallesi ise Süleymaniye'dir. Fatih'in eski semtlerinden Süleymaniye, sanayi alanlarına yakınlığı sebebiyle 1950'lerle beraber Anadolu'dan gelenlerin meskeni haline gelmiştir. 1982'de mahallenin yenilenmesine teşebbüs edilmiş ve İstanbul Üniversitesi'nin bu konuda görevlendirilmiştir. Fakat bu proje gerçekleştirilememiştir. Çoğunluğu ahşap yapılardan oluşan konutların büyük bir bölümü 1994-2004 yılları arasında kundaklamalarla ortadan kaldırılmıştır(Url-13). 92-93 yıllarından itibaren ise, Doğu ve Güneydoğu'dan büyük oranda göç almıştır (Url-57). 2000'li yıllarla beraber, birçok eski semt gibi Süleymaniye'nin de görünürlüğü artmış ve 2006'da ilan edilen Süleymaniye Kentsel Yenileme Projesi kapsamında Kalenderhane, Süleymaniye, Demirtaş, Sarıdemir, Hoca Gıyasettin, Hacı Kadın, Yavuz Sinan, Molla Hüsrev mahalleleri kentsel yenileme alanı olarak ilan edilmiştir.

Bu bağlamda çizelge A3'te Sulukule, Süleymaniye, Fener, Balat, Ayvansaray kentsel dönüşüm projeleri detaylı irdelenmiştir.

5.3.2 Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İştirakçiler

Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Kentsel Yenileme Projesi için ilk olarak 2005 yılı Eylül ayında, İBB, Fatih Belediyesi ve TOKİ arasında önprotokol imzalanmıştır. Bu projenin ana kararları ve niteliği ise, 13.07.2006 tarihinde karşılıklı imzalanan protokolle karar altına alınmıştır (Url-31) ve bu kararlara istinaden ilerlemektedir. Bu proje şu anda inşaat aşamasındadır ama 29 Mart 2010'da alınan Koruma Kurulu kararınca alanda geo-radar (alandaki arkeolojik tarama) manyetik taramaları sonuçlarını beklemek üzere inşaat durdurulmuştur (Url-41).

Şu ana kadar TOKİ'yle ortak yürütülen Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Projesi'nin sorunsuz ilerlediğini vurgulayan Sütçü, inşaat aşamasına geçtiklerini bu aşamadan sonra bütün sorumluluğun TOKİ'ye ait olduğunu belirtmiştir.

Eminönü Belediyesi Fatih Belediyesi'ne bağlanmadan önce Süleymaniye Kentsel Yenileme Projesi'ni İBB, KİPTAŞ ortaklığında Eminönü Belediyesi (çizelge A3) yürütmüştür. Süleymaniye Kentsel Yenileme Projesi'nde ağırlıklı rolü İBB oynamaktadır. Bu proje Eminönü Belediyesi'nin inisiyatifindeyken başlamış olsa da genel itibarıyla proje kararları İBB tarafından alınmıştır.

Şu anda Fener-Balat-Ayvansaray'da yürütülmekte olan projenin tarafları ise Fatih Belediyesi ve GAP İnşaat (çizelge A3) olarak belirlenmiştir.

Sütçü'nün de ifade ettiği gibi belediyenin TOKİ veya GAP'la çalışmasının sebebi buradaki projelerin geliştirilebilmesi için (kamulaştırma veya karşı dava açabilmek için) gereken ekonomik gücü sağlayabilmektir. TOKİ ayrıca yasal anlamda da belediyelerin projelerde daha kararlı adım atmasını sağladığı için bu projeler daha verimli uygulanabilmektedir. Topbaş'ın Süleymaniye'yle ilgili olarak "projenin KİPTAŞ aracılığıyla yapılacağını ama gerekirse TOKİ'nin de katkı sağlayacağını" (Url-8) belirttiği açıklaması, aslında bütün projelerin akıbetini de göstermektedir. Bu söylemle Topbaş, çeşitli inşaat şirketleriyle ortak yürütülmekte olan kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinin çıkmaza girdiği noktada, TOKİ'nin gerek ekonomik gerek hukuki desteğiyle projelerin tamamlanacağını sinyali vermiştir.

5.3.3 Projeyle İlgili Düşünce ve Tutumlar

Şu anda Fener-Balat-Ayvansaray Kentsel Yenileme Projesi'ne karşı mücadeleyi 2009'da kurulan Fener Balat Ayvansaray Mülk Sahiplerinin ve Kiracıların Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği (FEBAYDER) sürdürmektedir (çizelge A3) (Url-33).

Fener-Balat'ta kentsel dönüşüm kararı alınmasından sonra, ilk dönemde daha hızlı hareket etmeye çalışan belediye, mahallelilerin oluşturduğu kamuoyu tepkisiyle biraz da olsa geri çekilmiştir (çizelge A3) (Url-34). Projelendirme sürecinde ise, belediye, halkın projeyi takibini zorlaştırmak amacıyla şeffaflıktan uzak bir belediyecilik anlayışı göstermiştir.

Sulukule'de kentsel dönüşüme karşı mücadele ise, mahallelilerin kurduğu dernek yerine kentteki çeşitli sorunlar üzerine çalışan aktivistlerce kurulan Sulukule Platformu tarafından sürdürülmüştür (çizelge A3).

Genel yapısı kiracılardan oluşan Süleymaniye’de ise kentsel dönüşümlere karşı örgütlü bir mücadeleye girişilmediği için mahalle kolay çözülmüş ve buradaki konutlar kolay el değiştirmiştir. İBB’nin inisiyatifinde ilerleyen bu proje için İBB, sosyal proje tanımını getirirken, mahallelilerle birebir kahve toplantıları gerçekleştirdiklerini, uzlaşmayı esas aldıklarını belirtmiştir. Mahalleli ise bunun aksinin gerçekleştiğini, belediye özelinde KİPTAŞ’tan yetkililerin konutları almaya yönelik çaba gösterdiğini ve mahallelilere tehditkâr yöntemlerle yaklaştığını ileri sürmüştür. Süleymaniye’deki semt sakinleri, kentsel dönüşüm projesinin anlaşmalarının yapılması sırasında, Eminönü belediyesi yerine belediyeyi temsil ettiğini iddia eden KİPTAŞ yetkilileriyle muhatap olduklarını belirtmektedir (Url-63). Diğer bir deyişle, semt sakinleri belediyeyi karşısında bulmayı beklerken anlaşmanın tarafı olarak KİPTAŞ’la süreci yürütmek zorunda kalmıştır. KİPTAŞ yetkilileri mahallelilere çıkmaları hususunda hiçbir dayatma yapılmadığını ileri sürse de mahalle sakinleri KİPTAŞ’ın teklifini reddedenlerin elektrik ve sularının kesildiğini belirtmiştir (Url-13).

Bunun yanında, Fatih’te gerçekleştirilen kentsel yenileme projeleri birçok örgüt, kurum ve akademisyenin de tepkisini çekmiştir. Süleymaniye’de tasarlanan projelerin usulsüzlüğüne dair 25 Eylül 2007’de, UNESCO açıklama yapmıştır. Ayrıca, UNESCO’nun İstanbul Yürütme Komitesi üyeleri Prof. Dr. Nur Akın ve Doç. Dr. Deniz İncedayı, belediyenin kendilerini burada yapılan projeler konusunda bilgilendirmediğini ve bu projelerin 2005 tarihli Viyana Sözleşmesi’ne aykırı olacak şekilde, binaların yıkılıp yeniden yapılması fikri üzerine tasarlandığını belirtmiştir. Akın, sivil mimari örneklerini hiçe sayan bu projeleri cinayet olarak yorumlamıştır (Url-13).

Ayrıca, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde yer alan, kendilerini Sınır Tanımayan Otonom Plancılar (STOP) olarak tanımlayan öğretim üyeleri ve öğrencilerden oluşan bir ekip de Sulukule Platformu’nun çağrısı üzerine Sulukule için alternatif yenileme projesi üretmiştir. Bu projede yerinde dönüşüm savunulduğu gibi orada yaşamakta olan nüfusun ekonomik ihtiyaçlarına da cevap verecek nitelikte tasarlandığı proje sahiplerince belirtilmiştir (Url-53). Belediye adına Sütçü ise, bu projenin alana dair projeler üretildikten sonra, öneri olarak geldiğini ve belediye olarak bunu geç kalmış bir çaba olarak gördüklerini ifade etmiştir.

5.3.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu

Fatih Belediyesi, Sulukule’de yapılacak yenileme projesini “Bu bölgeler, yalnızca fiziki çöküntü alanları olmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyoekonomik ve sosyokültürel problemlerin de büyük ölçüde iç içe yaşandığı alanların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu alanlar, kente dışarıdan göç etmiş olan ve kentin dar gelirli ve yoksulları tarafından kullanılan, mülkiyet-mülk sahibi ilişkisinin kopuk veya hiç olmadığı, kente, kentliye aidiyet hissiyatının bulunmadığı, yalnızca barınmak ihtiyacından başka bir amaçlarının olmadığı alt gelir ve kültür seviyesindeki grupların kullandığı veya işgal ettiği alanlardır” (Url-31) söylemi üzerine kurmakta; bu projeyi ve burada yaşayanların gönderilmesini meşrulaştırmak adına “tarihi türbeler, camiiler -hazireler (Neslişah Sultan Camii ve Haziresi, Mihrimah Sultan Camii ve Haziresi), alanın tarihi süreç itibarı ile bir gruba ait eğlence merkezi olarak kullanıldığını değil, tam tersi Osmanlının üst ve orta tabakasını oluşturanlar tarafından kullanıldığını gösteren belgeler bulunmaktadır” (Url-31) diyerek, Sulukule’nin adını duyurduğu “eğlence evleri”nin varlığını reddedip burada esasen ibadet yerlerinin bulunduğunu ve üst gelir grubunun yerleşkesi olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, belediyenin bu projeyi dayandığı diğer bir argüman ise, Fatih İlçesi’nin depremde göreceği zarara karşı, belediyenin önlem alma zorunluluğudur. Belediye bu konuya bakışını “Bilindiği gibi İstanbul, özellikle Fatih bölgesi önemli bir deprem kuşağında ve riski altındadır. Yıkıntı ve enkaz durumundaki yapılar, buralarda yaşayan insanlar açısından da en büyük riski ve tehlikeyi oluşturmaktadır” (Url-31) sözleriyle açıklamaktadır. Sütçü, belediyenin depreme karşı önlemini almayarak bu konutlara müdahale etmediği takdirde suçlamaların en görünür muhatabı olacağını belirtmektedir. Bunun yanında, Sulukule’de kamunun katılımını sağladıklarını söyleyen Sütçü, şahısların sağlanan bu yeni koşullarda yaşamak istemediği için gitmeyi tercih ettiğini ileri sürmüştür. Ayrıca Demir, “Projeyle evleriniz çok değerlenecek. Satmayın dedik. Rayiç bedeli 10 bin TL olan evler 180 bine satıldı” (Url-60) diyerek, Sulukuleliler’in buradan zorla gönderilmediğini kanıtlamaya çalışmaktadır. Yine Demir, Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi’yle ilgili eleştirilmesine karşılık olarak, “İnsan hakları açısından asacaklarsa, assınlar” (Url-60) diyerek projenin arkasında durmuş ve her demecinde sosyal projeler ürettiklerini vurgulamıştır.

Sulukule Kentsel Yenileme Projesi'nin kabul edilme sürecinde ve devamında, Belediye içinde fikir ayrılıkları da ortaya çıkmıştır. Fatih Belediyesi'nde CHP'li meclis üyelerinin hepsi ve AKP'li meclis üyelerinden Sibel Musaoğlu, Cemal Merdan, Kadir Özdemir projeye ret oyu vermiştir. Bu nedenle AKP'li bu üyeler grup kararına aykırı davrandıkları gerekçesiyle disipline verilip, uyarılmıştır (Url-39). Ayrıca, 2009 Şubat'ta AKP'den istifa eden Fatih Belediye meclis üyesi Yakup Karoğlu, meclis tutanaklarında da yer alan açıklamasında Sulukule projesine ilişkin olarak "Fatih'te pek çok proje baştan sona gizli yapıldı. Sulukule bunlardan biri. Hiçbirimizin haberi olmadı. Belediye başkanı Sulukule ile ilgili bir sunum yaptı; işte yüzde biri çalgıcı, zurnacı, yüzde 47'si ilkökul mezunu bile değil dediler. Cahil insanlar demek istiyor. Doğrudur o insanlar sizin nezdinizde cahil ama siz de çok kurnazsınız. Kentsel dönüşümün seyrine baktığımızda, bölgedeki hak sahiplerinin yüzde 50'si el değiştirmiş, Sulukule rant kapısı olmuştur..." (Url-39) şeklinde beyanatta bulunmuştur.

Süleymaniye Kentsel Dönüşüm Projesinin belediye nazarındaki değerlendirmesi Sulukule'den pek farklı olmamakla birlikte, belediye Süleymaniye'yi seçkin bir bakış açısıyla irdelemekte ve bu alanda zamanla değişen sosyokültürel ve sosyoekonomik yapıyı semtin geçirdiği itibar kaybı olarak görmektedir: "Süleymaniye, maalesef 20.yüzyıl başlarından itibaren eski önemini yitirmiştir. Önceleri seçkin ve zengin zümrenin tercih ettiği yer iken, sonraları etrafı yoksul yerleşim alanlarıyla çevrilen bir yer olmuştur" (Url-32). İBB Proje Etüd Daire Başkanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre, Süleymaniye Projesi de İBB'nin sosyal projelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca yine Etüt ve Projeler Daire Başkanlığı beyanatlarında, Süleymaniye'de gerçekleştirilmekte olan projelerin diğer kentsel dönüşüm projelerinden farklı olduğunu, burada halkın katılımını kahvehaneler ve belediyede yaptıkları ikna çalışmalarıyla sağladıklarını ileri sürmektedir.

Ayrıca, Eminönü Belediyesi'nden Fatih Belediyesi'nin sorumluluğuna geçen Süleymaniye Kentsel Yenileme Projesi'nin yetki devrinin sorunsuz gerçekleştirildiğini savunan Çevik'e göre, projenin büyük bir kısmını, yürütücü olan Eminönü Belediyesi geliştirmiştir ama belediyenin kapanmasıyla bütün yetkilerle beraber çalışmalar da Fatih Belediyesi'ne devredilmiştir. Çevik ve Sütçü'ye göre, bu projelerde hiçbir aksama olmamıştır, çünkü devletin devamlılık ilkesi esastır ve bunu

bozacak hiçbir çatışmaya izin verilmemelidir. Turan’ın da belirttiği gibi belediyelerin asli yasal görevlerinden bir de “düzeni ve düzenliliği sürdürmektir” (Turan, 2009: 85)

Yenilenecek alanların Fatih Belediyesi tarafından belirlendiğini belirten Sütçü, projeye ilişkin inisiyatifin ilçe belediyesinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Sütçü, belediyenin bu projenin üretilme aşamasında, fikir teatisinde bulunmak amacıyla üniversitelerin ve çeşitli kurumların (Şehir Plancıları Odası ve Mimarlar Odası gibi yapıların) katılımının sağlanmaya çalışıldığını belirtmiş ve sonradan üretilen alternatif projeleri, geç yapılan müdahaleler olarak yorumlamıştır.

Başbakanlık, Fatih Belediyesi ve İBB’de AKP’nin iktidar olmasının bu projelerin devamında etkili olmadığını, önemli olanın mevcuttaki düzenin ve kamuya hizmet anlayışının devam etmesi olduğunu savunan Sütçü, projeleri aksatmadan yürüteceklerini, önlerine çıkan engellerde ise kanuni haklarını kullanacaklarını belirtmiştir.

Çizelge A.3 : Fatih Belediyesi

Dönüşüm Alanı	Projenin kapsamı ve niteliği	Projenin Geliştirilme Sebebi	Aktörler ve Finansörler	Halkın Katılımı ve Tutumu	Belediyenin Tutumu
Fatih Belediyesi					
Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri)	Kentsel yenileme (yeniden inşa) projesi, 13.000m ² alan	Merkezi konumu nedeniyle artan rant değeri	Fatih Belediyesi, İBB, mahalle sakinleri, Finansör: TOKİ (ihale Özkar Group)	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Dernek mevcut ancak asıl mücadele mahalle sakinleri olmayan aktivistlere, Sulukule Platformunca yürütülmektedir.	Belediye tarafından sosyal proje olarak nitelenmekte, gentrifikasyon ise yerel halkın yeni koşullarda yaşamak istememesine bağlanmaktadır.
Fener, Balat, Ayvansaray	kentsel yenileme (aslı korunarak yeniden inşa) projesi, 29.353 m ² alan	Merkezi konumu nedeniyle artan rant değeri	Fatih Belediyesi, mahalle sakinleri, Finansör: GAP İnşaat	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Halk projeye karşı mücadelesini dernek çevresinde sürdürmektedir.	Belediye çoğu hak sahibinden oluşan alanla ilgili olarak temkinli davranmakta, projeyi deprem tehdidiyle meşrulaştırmaktadır
Süleymaniye	Kentsel yenileme (aslı korunarak yeniden inşa) projesi, 10 ha	Merkezi konumu nedeniyle artan rant değeri	Fatih Belediyesi, İBB, mahalle sakinleri, Finansör: KİPTAŞ	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Burada projeye karşı bir mücadele örülenmemiştir.	Belediye bu projeyi sosyal proje olarak nitelediği gibi buradaki gentrifikasyonu ise mahallenin yaşadığı itibar kaybının geri kazandırılması olarak yorumlamaktadır.

5.3.5 Değerlendirme

Belediyede yapılan görüşmenin kayıt altına alınması kabul edilmediği gibi, Fatih Belediyesi'nin internet sitesinde dahi yayınlanan meclis tutanaklarının paylaşılması doğrultusundaki talep de reddedilmiştir. Belediye her söyleminde ve duruşunda şeffaf bir belediyeçilik anlayışını savunurken, mahallelilerden alınan bilgilere dayanarak belediyenin kapalı ve paylaşımından uzak bir tutum sergilediği gözlemlenmektedir. Diğer bir deyişle, başkanından memuruna bütün kurumsal organizasyonuyla belediye içinde aynı endişe taşınmaktadır.

Fatih Belediyesi, burada gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinde bir şirket tutumu göstermektedir. Uzlaşma sağlanması gereken şahıslarla, kurumsal yapısında görevli memurları yetkilendirmek yerine, projeyi şirkete devrederek bütün uzlaşmaları onların yapmasını sağlamış ve kamu hizmetlerini tehdit unsuru (Süleymaniye'de elektrik ve suların kesilmesi gibi) olarak kullanmıştır.

Belediye, yaptığı dönüşümlerle ilgili olarak söylemini 'mekânın itibarını iade etmek' üzerine kurmakta; buralardaki sosyokültürel ve sosyoekonomik yapının zaman içinde dönüşüme uğradığını ve bu dönüşümün ilçenin aleyhine gerçekleştiğini savunmaktadır. Bu nedenle, yukarıdaki çizelge A3'te de belirtildiği gibi belediye buralarda yapılacak olan gentrifikasyonun kaçınılmaz olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Demir, konuşmalarında Sulukuleliler'e buradaki konutlarının mülkiyetini muhafaza etmelerini söylerken Sulukuleliler'in buradaki konutların bedellerini ödeyemeyecek durumda olduklarını gözardı etmiştir. Belediyenin söylemleri ziyadesiyle birbiriyle çeliştiği gibi, açık edilemeyen alanın "soylulaşması" talebi, tahayyül edilen ilçe imajında yeri olan yapı tarzıyla ve buna istinaden alana yönelik yapılan yeni fiyatlandırmayla gerçekleştirilmiştir.

Belediye, alternatif planlara sıcak bakmadığı gibi, meslek örgütlerinin (ŞPO) ve akademik çevrelerin katıldığı masabaşı toplantılarını, fikri mücadelelerin yürütüldüğü tartışma alanı olarak görmekten ziyade, uzlaşma zeminin arandığı, katılımcı ve çoğulcu belediye yönetim anlayışının simgesi olarak değerlendirmektedir.

Diğer alanlara nazaran mülkiyet durumunun belirgin olduğu Fener-Balat'ta belediye uygulama konusunda daha temkinli davranmaktadır. Burası için geliştirilen projeler ise mevcuttaki mimari dokuya uymazken, buradaki konut fonksiyonu, turizm

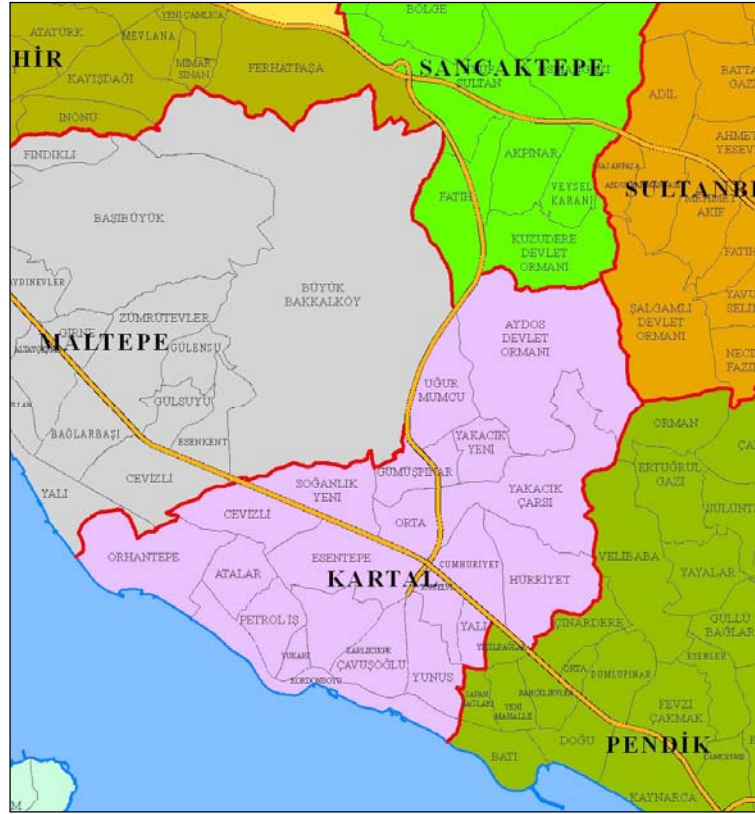
fonksiyonu verilerek değiştirilmek istenmektedir. İstihdam yaratmak söylemiyle getirilen turizm fonksiyonu, diğer yandan Fener-Balat'taki ticaretle sağlanan mevcut istihdamı ortadan kaldıracaktır.

Belediye kentsel dönüşümlerin meşruiyetini deprem tehdidi ve sosyal köhneme üzerine kurarken, bu semtleri gentrifikasyona maruz kalması gereken alanlar olarak görmektedir. Belediye tarafından bu mahalleler burada yaşayan insanlardan bağımsız düşünölmekte ve bu yönde kararlar alınıp uygulanmaktadır.

Fatih'te yürütölen bütün projeler Fatih Belediyesi ve İBB tarafından sosyal projeler olarak savunulmaktadır.

Fatih Belediyesi turizm odaklı büyümeyi hedeflemiş ve bu hedefini gerçekleştirmek üzere, kentsel dönüşüm projelerini hızlandırmıştır. Bu 'turizm merkezi Fatih' kurgusunda eski yerleşimcilere yer verilmezken, bu alanların sosyoekonomik yapısını temelinden değiştirecek çözümler getirilmiştir. Yeni iş hacmiyle istihdam yaratılacağını savunan belediye, buradaki mevcut ekonomik yapıyı görmezden gelmektedir. Fatih Belediyesi de Beyoğlu Belediyesi gibi ilçe düzeyinde büyüme rejimine dayanan bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Projelerde, Beyoğlu Belediyesi'ne oranla daha sınırlı bir karar verici kadroya sahip olan Fatih Belediyesi, yatırımcı ve belediye olmak üzere sınırlı bir grupla planlarını gerçekleştirmektedir. Fatih Belediyesi'nce gerçekleştirilen projelerde ise, akademi ağırlıklı olarak karşı safta yer almaktadır.

Fatih Belediyesi de diğer ilçe belediyelerinde görölen küresel kent olma söyleminden beslenmektedir. Bunun yanında müzekent gibi etiketleri de kullanarak Fatih'in tarihi dokusunu ekonomik gelire dönüştürme çabası içerisindedir.

Şekil 5.4 : Kartal Belediyesi ve Çevresindeki İlçeler (Url-44).

5.4 Kartal Belediyesi

Nüfusu 427 bin 156 (Url-44) olan ve İstanbul'un doğu yakasında yer alan Kartal, kuzeyinde Maltepe ve Sancaktepe'yle, güneyinde Pendik'le, doğusunda Sultanbeyli'yle, batısında Marmara Denizi'yle sınırlanır.

1947'de Belediye İmar Müdürlüğü'nce hazırlanan "İstanbul Sanayi Bölgelerine Ait Talimatname" ve 1949 Tarihli Raporu'na istinaden Maltepe-Kartal arası ve Pendik ağır sanayi alanları olarak tanımlanmıştır. 1950'lerde, Kartal'da sanayinin kurulmasıyla beraber, burada istihdam edilecek halk da civardaki hazine arazilerine yerleşmeye başlamıştır (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 74-75). 1960-70 arası ise Maltepe ve Kartal sanayinin daha da yoğun olarak yerleştiği alanlar haline gelmiştir (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 76). 90'larda da İstanbul çeperlerine doğru büyümesini devam ettirmiş ve bunun sonucu olarak Kartal'ın da nüfus yoğunluğu daha da artmıştır. 2000'lerde ise, Sabiha Gökçen Hava Alanı'nın açılması ve beraberinde (Kadıköy-Kartal hattında) raylı sistem, Marmaray'ın da inşasıyla Kartal Anadolu Yakası'ndaki ulaşım ağlarının kesişiminde önemli bir merkez haline

gelmiştir (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 455). 2000'lerde ise, Kartal'daki sanayinin tasfiye edilmeye başlanması ve ulaşım sisteminin geliştirilmesiyle beraber, hizmet sektörünün, sanayi sektörünün yerini alması ve gecekonduların dönüştürülmesi öngörülmüştür (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009). İstanbul'un 1/100.000'lik Çevre Düzeni Planı'na göre, Kartal Anadolu Yakası'nın ikincil merkezi iş alanı olarak belirlenmiştir (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 454). Bu nedenle çizelge A4'te Kartal Sahil Sanayi Dönüşüm Projesi detaylı irdelenmiştir.

İstanbul'da birçok ilçede olduğu gibi kentsel dönüşümlere olan tepkisini halk sandıkta göstermiş ve birçok belediyenin yönetimi gibi Kartal'daki yönetim de değiştirilmiştir. 2009 yerel seçimlerine kadar Kartal Belediyesi AKP tarafından yönetilirken, seçim sonrası CHP yönetime gelmiştir. Kartal'daki kentsel dönüşümleri konuşmak üzere Kartal Belediyesi Başkan Yardımcısı İbrahim Doğan'la görüşülmüştür.

5.4.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler

İBB tarafından projelendirilen 16.04.2005 onanlı 1/5000 ölçekli Kartal E-5 Kuzeyi Nazım İmar Planı doğrultusunda hazırlanan 1/1000 ölçekli E-5 Kuzeyi İmar Planı 04.05.2006 tarihinde İBB Başkanı'nca onaylanmıştır. Ayrıca, 1/1000 ölçekli Kartal Kentsel Yenileme Proje Alanının A ve B Bölgesine ait planlar ise, 05.07.2007 tarihinde İBB Başkanı'nca onaylanmıştır (Url-45).

E5 kuzeyi Nazım imar planına göre, sahildeki sanayi alanları dönüştürülerek bu alanın İstanbul'un Anadolu Yakası'na hizmet eden ikincil MİA olarak geliştirilmesi planlanmıştır. Kentsel dönüşüm kapsamına alınan mahalleler ise, Yeni Mahalle, Çarşı, Yakacık, Kurfalı, Hürriyet Mahalleleri olarak belirlenmiştir. Diğer bir deyişle, Kartal'daki sanayinin dönüşümüne paralel olarak buradaki değerlendirilecek olan gecekonduların da dönüşümü planlanmıştır. Bu gecekonduların bir bölümünün mülkiyeti Kartal Belediyesi'ne ait olmakla birlikte bir bölümü de İBB ve Maliye'ye aittir (Url-48).

5.4.2 Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İştirakçiler

Kartal'daki kentsel dönüşüm projelerinde TOKİ iştirakçi olarak projeye dâhil olmamış ve Kartal Belediyesi, TOKİ, İBB arasında bir protokol imzalanmamıştır. Kartal Sanayi Dönüşüm Projesi ise, dönüşüm alanında arsaları olan şirketlerin kurduğu Kent-Der ve İBB ortaklığında sürdürülmektedir. Kartal Sanayi Dönüşüm Projesi'nde iştirakçi olarak yer alan İstanbul Kartal Kentsel Geliştirme Derneği (Kent-Der), kaldırılacak olan sanayi alanındaki arsaların mülkiyetini elinde bulunduran Eczacıbaşı, Siemens, Doğuş, Mutlu Akü, Metal Holding gibi büyük sermayedarların içinde yer aldığı, Eczacıbaşı Grubu'nun başkanlığını yürüttüğü bir yapıdan oluşmaktadır(çizelge A4) (Url-12).

10 yılda tamamlanması hedeflenen 550 hektar alanı kapsayan projenin, 2011'de başlanması öngörülmüştür (Url-66). Proje genel itibariyle iş ve konut kulelerini kapsamaktadır. 2 bin 500 metrekare ile 25 bin metrekare arasında değişen parsellerin yer alacağı projede ağırlıklı olarak iş kuleleri, az miktarda da konutların ve kültürel alanların, opera evinin, park, oteller, restoranlar, yat limanı ve marina gibi fonksiyonların yer alması planlanmaktadır (Url-47). Projenin "Plansız Alan" olarak tanımlanan bölümünde mevcutta konut ve işyerleri de bulunmaktadır (Url-4). Bu nedenle, "Sanayi Dönüşüm" bu alanların da projenin kapsamına dâhil edilerek, mevcut kullanımlarından çıkarılmasına sebep olacaktır.

Kartal sahilindeki sanayi alanlarının dönüşümüyle, bu alanın Maslak'a alternatif yeni bir merkez haline gelmesi hedeflenmektedir. Proje, ilk olarak 2006'da yarışmaya açılmış ve Zaha Hadid'in tasarımının kazanmasıyla sonuçlanmıştır. 2008'de Zaha Hadid tarafından tasarlanan proje, kamuya duyurulmuştur. 2004-2009 döneminde Kartal Belediyesi CHP Meclis Üyesi olan İbrahim Doğan, 2008 Ocak'ta 'Kartal Kentsel Dönüşüm Projesi'ne, projenin iptali için İstanbul Bölge İdare Mahkemesi'nde dava açmıştır (Url-4). Doğan'ın da belirttiği üzere bu projenin davaları sürmektedir.

5.4.3 Projeye İlişkin Tutum ve Düşünceler

Kartal'da mahalleler dönüşümü engellemek üzere, derneklerde örgütlenmeye başlamıştır. Hürriyet Mahallesi Kentsel Dönüşüm Mağdurları Derneği, Yakacık Yeni Mahalle Dernekleri bulunmaktadır. Kartal'da ayrıca, Kars Yöre Derneği ve Sivas Yıldızeli Yağlıdere Kalkındırma, Kültür ve Dayanışma Derneği gibi derneklerde de halkın kentsel dönüşüm mücadelesi örgütlenmektedir (Url-27).

2004-2009 döneminde de CHP Kartal Belediye Meclis Üyesi olan İbrahim Doğan, buradaki gecekondü alanlarının dönüştürölmesine ilişkin “İBB tarafından askıya çıkarılan nazım imar planına itiraz sürecini kaçırdıklarını ama uygulama imar planı sürecinde bunun farkına vardıklarını ve bu mahallelerde yaşayanlarla beraber karşı koymaya başladıklarını” belirtmektedir. Doğan, o dönemde plana karşı halk hareketini başlatmak adına yaptıkları çalışmaları, “Buradaki emlak piyasası bu projelerden sonra çok canlandı. 2006-2007 döneminde bu projelere göre buradaki insanları Kurtköy’e taşımaya çalışmışlardı. O dönemde insanların derneklerde örgütlenmesini ve halkın hem meclis toplantılarına girmesini hem de imar komisyonunun toplantılarına iştirak etmesini sağladık. O dönemde bizim ısrarımızla halk, belediye meclisi toplantılarına katıldı. Bu çalışmalar sonucunda yerleşimcilerin sorunları meclis gündemine getirildi ve tartışıldı” şeklinde aktarmaktadır.

Doğan’ın da belirttiğı üzere, 2006 döneminde AKP’nin iktidar olduğı Kartal Belediyesi, halkın direniş i ve Belediye Meclisi’ndeki CHP grubunun mücadelesi karşısında uygulama imar planlarını, nazım imar planından farklı geliştirmek zorunda kalmıştır. Halkın da katılımıyla gerçekleş en belediye meclisi toplantılarının sonucunda, AKP ve CHP meclis üyelerinin mutabık olduğı bir uygulama imar planının ortaya çıkması sağlanmıştır. Fakat bu planlar İBB tarafından yapılan nazım imar planlarıyla çeliş miş ve iki kurumu karşı karşıya getirmiştir. Sonrasında, bu mahallelerin dönüşümünü önlemek adına, İBB ile de görüşölüp meclis üyeleriyle uzlaş ma arayışına gidilmiş ve sonunda bu planlar tasdik ettirilmiştir. Kartal Belediyesi ve İBB Meclisleri’ndeki bütün grup üyelerinden destek alınmıştır. Doğan, bu dönemde il ve ilçe meclislerindeki AKP grubundan destek almalarını, AKP’nin seçmen kitlesinin de içinde olduğı mahallelileri küstürmek istememesine bağlamaktadır.

Plana dava açma sürecinde, Şehir Plancıları Odası (ŞPO) gibi desteğini bekledikleri kurumlardan destek alamadıklarını belirten Doğan, 4 Temmuz 2007’de Güney planlarına karşı dava açıldığını ama davanın hala sona ermediğini ve uzun sürede sonuca bağlanamayacağını belirtmiştir. Ayrıca, uzun süren davaların, mücadele eden kamunun aleyhine işlediğini ve bu süreçte birçok planın gerçekleştirilmiş olacağını da vurgulamıştır.

5.4.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu

Kartal'daki kentsel dönüşüm projelerine karşı, halkın yanında yer alan ve bu mücadeleyi destekleyen Kartal Belediyesi, kentsel dönüşüm projelerini merkezi yönetimin ve İBB'nin halka ve ilçe belediyelerine dayatması olarak görmektedir.

Kartal Sanayi Dönüşüm Projesi'nin uygulanmasına yönelik kararların alınması aşamasında Kartal Belediyesi'nin de hukuken projeye dâhil olması gerekirken, yaşanan uzlaşmazlıklara bağlı olarak Kartal Belediyesi'nin projeye katılımı gözardı edilmiştir (çizelge A4). Bu ve diğer birçok usulsüz girişim neden gösterilerek Kartal Belediyesi, Kartal Sanayi Dönüşüm Projesi'ne karşı halkın yanında yer alarak harekete geçmiştir. 2009 yerel seçimleriyle iktidara gelen CHP'li Kartal Belediye başkanı Altınok Öz ise bu projeye ve bu projenin sermaye ayağı olan Kent-Der'e ilişkin görüşlerini “Biz de bir komisyon kurduk, onlar da kurdu. Beraber çalışıyorduk, ancak bizden habersiz 1/5000'lik Planları İBB'ye yolladılar. Bir hukuksuzluk söz konusu olacaksa, birilerinin lehine imar planları tepeden hazırlanıp da halka dayatılacaksa, biz de halkın yanında yerimizi alırsınız” şeklinde ifade etmiştir (Url-24).

Bütün rüzgâr koridorlarının bu projelerle kapanacağını, diğer bir deyişle burada gerçekleştirilmek istenen projenin Kartal'ın doğal yapısının hiçe sayılarak yapıldığını, yerel niteliklerin önemselenmediğini belirten Doğan, “Dikey yapılaşma insanlar arasındaki yatay örgütlenmeyi ve dayanışmayı da engellemektedir” diyerek Kartal sahili için planlanan dönüşüm projesinin ilçenin doğal yapısını ve buna bağlı olarak geleceğini tehdit ettiğini ileri sürmüştür. Ayrıca, burada sanayi dönüşümüne paralel olarak gerçekleşecek gecekondü dönüşümlerinin sosyal yaşam üzerindeki uzun erimli etkisine de vurgu yapmıştır. Doğan, şu anda ilçede yükselmekte olan emlak fiyatlarına da değinerek DAP yapı ve Dumankaya gibi büyük inşaat şirketlerinin imar hakkı alarak buradaki konut inşaatlarına başladığını ve bu yapıların planları incelendiğinde ilçenin genel karakteristiğiyle uyumsuzluğunun farkedilebileceğini belirtmiştir. Doğan, şu anda İlçe belediyesine ve burada yaşayan halka karar verme konusunda çok şans tanınmadığını, birçok plan ve projenin İBB'nin inisiyatifinde gerçekleştirildiğini vurgulamıştır.

Doğan “İlçeye dair önemli kararlar nazım imar planlarında alınıyor ve ilçe, uygulama imar planlarında buna uymak zorunda bırakılıyor. İBB, ilçe belediyesiyle çeliştiği

takdirde uygulama imar planlarına da el atıp ilçeye yaptırım uygulayabiliyor” diyerek şu anda İBB’nin ilçe belediyesi üzerindeki yaptırım gücüne de değinmiştir.

Meclise sunulan Belediyeler Kanunun 73. Maddesinin değiştirilmesine yönelik yasa tasarısına (Url-75) istinaden konuşan Doğan, bu yasayla ilçelerin elinde bulunan birtakım karar almaya yönelik yetkilerin de ellerinden alınacağını ve 73. Maddede yapılacak değişiklik, kentsel dönüşüm hususunda tek yetkin kurumun İBB ve merkezi yönetim olacağını belirtmiştir. Ayrıca Doğan, bazı ilçelerde iktidarın değişmesiyle gerçekleştirilemeyen kentsel dönüşümlerin bu yasayla beraber İBB’nin kontrolünde gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir.

Doğan, sözlerini “şu anda İBB ve TOKİ’yle hiçbir koordinasyon yok. Alper Ünlü’nün³ danışmanlığında Belediyemiz karar mekanizmasını çalıştırıyor. Yani bilimsellik çerçevesi içerisinde planlara karşı çıkıyor ya da kendi yaptığımız plan ve projelerle ona göre yol tutuyoruz. Kartal Belediyesi’nin seçime endeksli değil kamuyu memnun etmeye endeksli çalıştığını söylemeliyim. Bu nedenle şu anda seçim olsa seçimi kim kazanır tahayyül edemem ama en azından kentsel dönüşüm projelerinin iktidarın değişiminde etkili olduğunu söyleyebilirim” şeklinde sürdürmüştür.

Doğan, İlçe Belediyesi’nin alternatif olarak 2981(imar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak inşa edilmiş ve inşa halindeki bütün yapılar hakkında uygulamaların düzenlenmesiyle ilgili kanun (Url-55)) ve 3290 (İmar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak yapılan yapılardan elde edilecek gelirlerle, valilikler ve belediyeler emrinde oluşacak fonların kullanılmasını düzenleyen kanun (Url-77)) imar hakkı kanununa ve 4916 (Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesiyle ilgili kanun (Url-68)) sayılı kanununa istinaden, kentsel dönüşüm mahallelerine tapu vermek üzerine hazırlık yaptığını söylerken, belediyenin bu eylemini “onlar kentsel dönüşümle vatandaşın haklarını almak istediler biz de tapu tahsis belgeleri olan bu mahallelere mülkiyet tapularını vererek bu hakları onlara geri veriyoruz” şeklinde yorumlamıştır. Şu ana kadar Yakacık ve Yeni Mahalle halkına tapu verilmiştir. Tapu dağıtım aşamasında mülkiyeti Kartal Belediyesi’ne ait arsaların tapularının

³ İTÜ Mimarlık Fakültesi’nde öğretim üyesi Prof. Dr. Alper Ünlü, CHP’nin 2009 seçimleri öncesinde, CHP’nin seçilmesi durumunda Büyükşehir Belediyesi’ne ilişkin üretilecek projelerin danışmanlığını ve Belediye’nin genel sekreterliğini yapacak isim olarak belirlenmiştir.

dağıtılacağına dair söz veren Belediye Başkanı Öz, mülkiyeti İBB'ye ait olan arsaların tapularının dağıtılamayacağını da vurgulamıştır (Url-3).

2004-2009 döneminde Belediye Başkanı olan Arif Dağlar (AKP) ise, Kartal'da gerçekleştirilmesi düşünülen projeye Kartal'ın "ikinci merkez" olacağını ve böylece "İstanbul'un yükünün hafifleyeceğini" ileri sürmüştür (çizelge A8). Prestij projesi olarak tanıtılan Sanayi Alanı Dönüşüm Projesi'ni Dağlar demeçlerinde, "Bölgemiz coğrafya olarak dar olduğu için çok fazla gecekondur sorunumuz yok. Bizim hedefimiz Kartal'ı Anadolu yakasının merkezi yapabilmek. Çünkü Kartal'a deniz, hava, kara ve demiryolu ulaşımı ile çok kolay ulaşılabilir. Prestij projemiz için belirlediğimiz alandaki yerlerin yarısı devletin. Önemli bir kısmı da büyük sanayi şirketlerinin... Bu nedenle istihlak sorunu yaşanmayacak. Büyük sanayiciler bu projenin hayata geçeceği günü bekliyor. Tam bir cazibe merkezi olacağız. Sadece cazibe merkezi olmak diye bakmayın. Bu bölge tamamlandığında 150 bin kişi istihdam edilecek" şeklinde anlatmıştır (Url-59).

Çizelge A.4 : Kartal Belediyesi

Dönüşüm Alanı	Projenin kapsamı ve niteliği	Projenin Geliştirilme Sebebi	Aktörler ve Finansörler	Halkın Katılımı ve Tutumu	Belediyenin Tutumu
Kartal Belediyesi					
Kartal Sahil Sanayi Dönüşüm Projesi	Sanayi dönüşüm projesi, 550ha	Kartal'ın Anadolu Yakası'nın ikincil iş merkezi haline getirilmesi	Kartal Belediyesi, İBB yerel halk, Finansör: KENT-DER	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Sanayi dönüşümüne bağlı olarak gecekondur dönüşümü de hedeflenmektedir. Bu nedenle yerelde halk derneklerde örgütlenmiştir.	Projeye dahil edilmeyen belediye hukuki mücadelesini sürdürmekte, yerel halkla beraber hareket etmektedir. Gecekondur dönüşüm tehdidine karşı tapu dağıtımına yoluna gitmektedir.

5.4.5 Değerlendirme

Sanayi alanlarının dönüşümü gecekondur alanlarının dönüşümünü de getirmiştir. Diğer bir deyişle, geçmişte bu sanayi alanlarının işgücünü barındıran gecekonduların temizlenmesi ve burada Kartal'ın yeni iş merkezine hizmet edecek üst-orta gelir grubunun yerleşmesi öngörülmüştür ve bu öngörüler planlara bu alanların kentsel dönüşüm projesi kapsamına alınmasıyla yansıtılmıştır. Gecekondularda yaşayan ve sanayi alanlarında çalışan nüfusu da tasfiye etmeye çalışan politik yaklaşım, bu mahallelere kentsel dönüşüm projeleri üretmek girmiştir. Bu projeler kurgulanırken buradaki yaşam koşulları dikkate alınmadığı gibi halkın görüşü de önemsenmemiştir. Planlar, buradaki nüfusun tamamen değişmesi üzerine kurgulanmıştır.

E-5 Kuzeyi Nazım İmar Planı'na dava açıldıktan sonra, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası da buna karşılık davaya İBB'nin yanında müdahil olarak girmiştir. Aslında bu biraz da belediyelerdeki korporatist politikalara⁴ da işaret etmektedir. Erder ve İncioğlu'nun da vurguladığı gibi, bu korporatist politikaların kurumsallaşması, İTSO (İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası) gibi kurumlarla veya çeşitli firmalarla kurulan enformel ilişkilerin büyüyerek kente yönelik karar alma sürecine de etki etmesiyle gerçekleşmektedir (2008: 108). Bu, Kartal'da görüldüğü gibi, İBB'ye karşı açılan bir davada, belediyenin yanında davaya girmek suretiyle tezahür edebilmektedir.

Kartal Belediyesi'nde kentsel dönüşüm projelerine karşı mücadele, dışarıdan halkın sürdürdüğü bir mücadeleden ibaret olmamış, 2004-2009 dönemindeki CHP meclis üyeleri tarafından da sahiplenilmiştir. Bu nedenle belediye içinde ve dışında eşzamanlı ilerleyen mücadele planların değiştirilmesiyle sonuçlandığı gibi, Kartal'da yürütülen mücadelenin İBB'nin gündemine de taşınması sağlanarak başarıya ulaşılmıştır. Halk bu nedenle, 2009 yerel seçimlerinde mücadelenin ateşleyicisi olarak gördüğü İbrahim Doğan'ın içinde bulunduğu CHP'yi desteklemiş ve Kartal'da iktidarın değişmesine sebep olmuştur. Diğer bir deyişle, CHP mücadelenin başat aktörlerini seçim yarışını kazanmak adına yanına alırken, halk da bu çabayı cevapsız bırakmamıştır.

Kartal Belediyesi, İBB tarafından yürütülmekte olan Sanayi Dönüşüm Projesi'ne karşı hukuki mücadelesini sürdürürken, ilçe belediyesinin ve İBB'nin iktidarının bir kez daha sorgulanmasına sebep olmaktadır. Kentin karar alma süreçlerinde etkin rol oynayan ilçe belediyelerinin kentsel alandaki mücadelelerini hukuki zeminde kullanabilecekleri gösteren Kartal Belediye Yönetimi, kamunun yanında tavır almanın önemine de vurgu yapmaktadır (çizelge A4). Bu nedenle, değiştirilmesi düşünülen 73. Maddeyi tehdit telakki eden Kartal Belediye Yönetimi, bu yasa değişikliğiyle beraber, ilçe belediyelerinin mücadele zeminlerinin kaydırılacağını ileri sürmekte ve önlem olarak tapu dağıtımı gibi hızlı çözüm yollarına başvurmaktadır.

⁴ Burada kastedilen, 20. Yüzyılın başlarındaki faşist iktidarların ürettiği korporatizmden ziyade, 2. Dünya Savaşı sonrası, karar alma sürecine müdahil olan kurumlarla birlikte, liberal, uzlaşıya dayanan ve devlete hizmet temelli gerçekleştirilen bir yönetim modelidir. Bu yönetim modeli, sadece iktidara yakın kurumların karar alma sürecine katılımının sağlanmasıyla antidemokratik ve çoğulculuktan uzak bir yapıya da dönüşebilir (Erder ve İncioğlu, 2008).

CHP iktidara geldikten sonra, ilk olarak halkın desteğine cevap vermek ve verdikleri sözü tuttuklarını kanıtlamak adına tapu dağıtımına girişmiştir. 26 Nisan 2010'da CHP genel Başkanı Deniz Baykal'ın tarafından gerçekleştirilen tapu dağıtımının, parti propagandası olarak kullanılması sağlanmıştır (Url-42). Bir yandan popülist politikalarla seçmen kitlesini kaybetmek istemeyen CHP'li iktidar, diğer yandan tasarlanan büyük projelerin getirilerini hesaba katarak temkinli davranmaktadır.

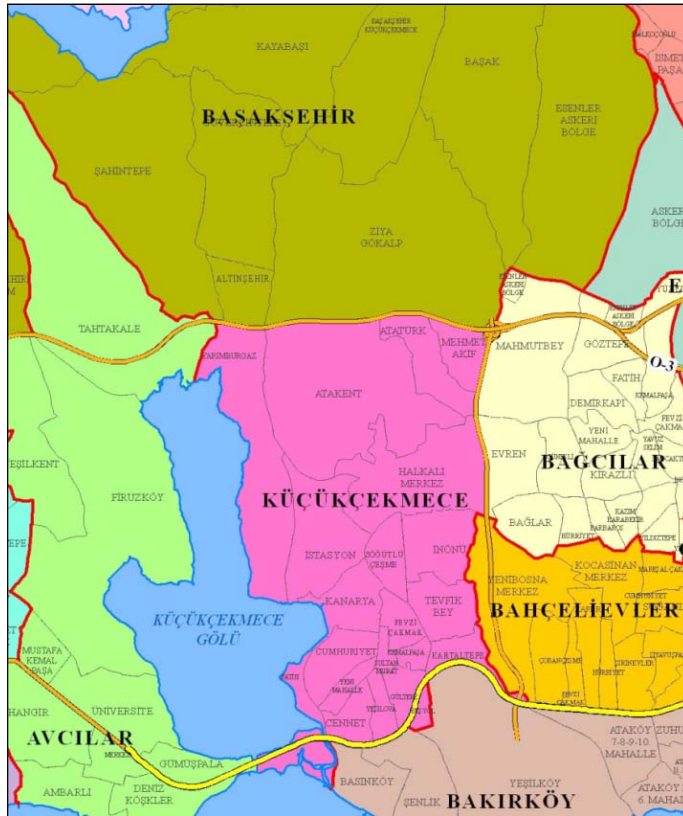
Kartal'da uygulanması muhtemel planlara yönelik hazırlıklar gerçekleştirilmiş, bu anlamda Kartal'a büyük emlak yatırımları da yapılmıştır. Diğer bir deyişle, kentsel dönüşüm projelerinin varlığı, Kartal İlçesi'ndeki gayrimenkul piyasasını hareketlendirmiştir. Kartal'ın yeni yerleşimcileri için lüks, güvenli sitelerin inşasına başlanmıştır (Url-40). Kartal'ın mevcuttaki sosyoekonomik durumunu iyileştirmek yerine, buraya daha iyi sosyoekonomik durumdaki nüfusun taşınması hedeflenmiştir.

Küreselleşme politikaları bağlamında, büyüyen İstanbul'a eklemlenen hatta bu büyümenin başat aracı olan Kartal İlçesi, 2004-2009 AKP iktidarı döneminde kentsel gelişimi, sanayi odaklı dönüşüm üzerine kurmuş ve bunu geçeköndü dönüşümüyle tamamlamayı hedeflemiştir (çizelge A4). Bu anlamda uluslararası proje yarışması düzenlenmiş, yarışmayı kazanan Zaha Hadid projesiyle uluslararası sermayeye buradaki büyük kentsel alanlar pazarlanmıştır. 2008'de eski Kartal Belediye Başkanı Arif Dağlar, gerçekleştirmeyi düşündükleri proje için Fransa'daki Nice şehrini örnek aldıklarını belirtmiştir (Url-7). Tanıtım için küresel turizm imgelerine gönderme yapan Dağlar, Kartal'ın yereldeki özelliklerinden soyutlanarak yeniden kurgulanacağını sinyali vermiştir. Kartal Belediyesi, yine bu dönemde, kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirilmesi doğrultusunda İBB ile eşgüdömlü bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Bu nedenle Sanayi Dönüşüm Projesi'nde Kartal Belediyesi'nden ziyade İBB ve Kent-Der özelinde sermayenin kararları belirleyici olmuştur.

AKP, yerelde küreselleşme politikalarını gerçekleştirebilecek nitelikte adaylarla yola devam etme kararı almıştır. Buna istinaden, bazı ilçelerde belediye başkanı adaylarını değiştirerek, dönüşüm politikalarını uygulayabilecek isimleri belediye başkan adayı olarak belirlemiştir. Kartal'da ise, 2009 yerel seçimlerine girerken, AKP, 2004-2009 döneminde başkanlık yapan Arif Dağlı yerine seçimlere iş adamı Bekir Kılıç'la girmeyi tercih etmiştir. Bekir Kılıç, Kartal'daki sanayi dönüşümünü

gerçekleştirebilecek, iş dünyasından gelen bir belediye başkanı arayışının sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Maltepe ve Kartal Belediyelerinin çok fazla ortak özelliği bulunmaktadır. İki ilçede de sanayi alanlarının dönüşümüne paralel, gecekondu dönüşümü de planlanmıştır. İki ilçe de gerek ulaşım gerek coğrafi özellikleri bakımından, fiziki olarak değerli bir konumda bulunmaktadır. İki ilçede de iktidar 2009 seçimlerinde biraz da bu kentsel dönüşüm projelerinin etkisiyle değişmiştir. Şu anda iki ilçede de projeler durdurulmuştur ama yerel halk belediyelerden alternatif proje beklentisi içine girmiştir. Diğer bir deyişle, gecekondu nüfusu tarafından, geleceğe dair mevcut yönetimden bu alanlara dair daha sağlıklı koşulları temin eden proje üretilmesi beklenmektedir. Şu an için belediyeyle kamunun Kartal'ın geleceği üzerine beklentileri çakışmasa da, Kartal ve Maltepe Belediyeleri'nin sabit durumu, halk arasında ve İBB'de tedirginlik yaratmaktadır.

Şekil 5.5 : Küçükçekmece Belediyesi ve Çevresindeki İlçeler (Url-44).

5.5 Küçükçekmece Belediyesi

Nüfusu 662 bin 566 (Url-44) olan ve İstanbul'un batı yakasında yer alan Küçükçekmece, İstanbul'un en yüksek nüfusa sahip ikinci ilçesidir. Küçükçekmece,

doğuda Bahçelievler ve Bağcılar, kuzeyde Başakşehir, güneyde ise Bakırköy ile sınırlanmakta ve batıda Küçükçekmece Gölü'yle Avcılar'dan ayrılmaktadır.

Küçükçekmece, uzun bir süre İstanbul'un kırsal yerleşimi olarak kalmıştır. 1954'te ise Bulgaristan ve Yugoslavya'dan yaşanan göçle beraber, gelenlerin bir bölümü buraya yerleştirilmiş ve buna bağlı olarak artan nüfus ve yerleşim sayısı, süreç içerisinde buradaki yerleşimlerin niteliğini kırdan kente dönüştürmeye başlamıştır. Sirkeci-Halkalı Banliyö hattının buraya kadar uzanması ve Londra Asfaltı'nın yapımıyla, ilçe zamanla ulaşım sisteminin önemli bir durağı haline gelmiştir. 1960'lardan sonra ise, Küçükçekmece Gölü çevresinde kurulan sanayi tesisleriyle beraber, Küçükçekmece kırsal yerleşim olma özelliğini yitirmiştir. 1965-1970 yılları arası nüfus artışı yüzde yüzleri bulurken, 1970-1980 yılları arası da nüfustaki artış devamlılığını korumuştur. 1980'den sonra karayolu sisteminin geliştirilmesine yönelik olarak TEM Otoyolu'nun ve E-5'le TEM Otoyolu'nu birbirine bağlayan yolun açılmış ve buna paralel olarak bu güzergâhta sanayi tesisleri yerleşmiştir. Bu sanayi tesislerinde istihdam edilen işgücü Küçükçekmece'yi meskûn alan olarak seçmiş ve bu da Küçükçekmece nüfusunun artışına sebep olmuştur (Ceylan ve Turgut, 2010: 31). Küçükçekmece'nin 1985'teki toplam nüfusu 336.640'ken, 1990'da 479.419 ve 2000'de 594.524 olmuştur (Ceylan ve Akın, 2009). Büyük oranda ekonomisi sanayiye dayanmakta olan, Küçükçekmece, ayrıca hizmet sektörünün potansiyel yerleşim alanlarından biri olarak belirlenmiştir. İBB'nin alanında uzmanlaşmış sistematik bir mekân organizasyonunu hedefleyen 2010-2014 Stratejik Planı'na göre, üniversite-özel sektör işbirliğiyle teknopark, laboratuvar ve bilim parkları kurulmasına ve Küçükçekmece'nin Silivri, Şişli ve Pendik'le beraber eğitim bilişim ve teknoloji geliştirme birimi olarak gelişmesine karar verilmiştir (Url-46). 1987'de ilçe statüsü kazanan Küçükçekmece, 2004'ten beri AKP'li Belediye Başkanı Aziz Yeniay tarafından yönetilmektedir.

Küçükçekmece'deki kentsel dönüşümler ve belediyenin bu projelerdeki etkisi hakkında bilgi almak üzere Küçükçekmece Belediyesi Ulaşım Müdürlüğü'nde Müdür Yardımcılığı görevini sürdüren, eski Plan ve Proje Müdürlüğü, Kentsel Dönüşüm Şefliği'nde görev yapan Bahattin Yazıcı'yla görüşülmüştür. Ayrıca, Küçükçekmece'ye yönelik olarak yapılan haberlerden, Küçükçekmece Belediyesi, Ayazma–Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi Tanıtım Kitabından ve Ayazma–Tepeüstü'ndeki kentsel dönüşümlerin proje danışmanı olan Sırma Turgut'un katkıda

bulunduğu “Bir Yerel Yönetim Deneyiminin Ardından” adlı kitaptan da yararlanılmıştır. Bununla beraber, Ayazma-Tepeüstü ve İç-Dış Kumsal Kentsel dönüşüm projeleri çizelge A5’te detaylı incelenmiştir.

5.5.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler

2000’lere gelindiğinde ise önemli ulaşım ağlarının kesişim noktasında kalan Küçükçekmece, değerli arazilerinin varlığıyla kentsel dönüşüm yapılması hedeflenen ilçeler arasında yer almıştır. Ayazma, Altınşehir (Yarımburgaz, Güvercintepe, Şahintepe), Tepeüstü, Cennet(İç-Dış Kumsal),Kanarya, Kartaltepe, Bayramtepe semtleri, Küçükçekmece Belediyesi sınırları dâhilinde belirlenmiş kentsel dönüşüm alanlarıdır. Ayazma, Tepeüstü, Altınşehir, Cennet ve Kanarya semtleri 2004 senesinde gerçekleştirilen Uluslararası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Atölye Çalışmaları esnasında kentsel dönüşüm yapılması gereken alanlar olarak belirlenmiştir (Ceylan ve Akın, 2009).

Kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmaya başlamasından sonra, 22/3/2008 tarihli ve 5747 sayılı İBB Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’a (Url-69) istinaden ilçe sınırlarının yeniden belirlenmesiyle beraber, Küçükçekmece Belediyesi’nden kopan Başakşehir ayrı bir belediye olmuş ve TEM’in kuzeyinde kalan Ayazma, Tepeüstü, Altınşehir, Güvercintepe, Şahintepe, Kayabaşı, Şamlar, İki Telli Ziya Gökalp mahalleleri de Başakşehir’e bağlanmıştır. Bu nedenle, daha önce belirlenip henüz gerçekleştirilmemiş olan Başakşehir, Şahintepe, Güvercintepe, Bayramtepe kentsel dönüşüm projeleri de Başakşehir Belediyesi’ne devredilmiştir.

13/06/2004’te TOKİ, İBB ve Küçükçekmece Belediyesi arasında İkitelli–Ayazma Bölgesi, Tepeüstü Bölgesi’ndeki gecekonduların dönüşümüne ve bu gecekonduların sahipleri için yapılacak sosyal konutların yer alacağı Halkalı Gecekondular Önleme Bölgeleri’ne (Bezirganbahçe) ilişkin protokol imzalanmıştır. 04/07/2005 tarihinde Küçükçekmece Belediyesi Meclisi tarafından oybirliğiyle karara bağlanarak, İstanbul – İkitelli (Ayazma ve Tepeüstü bölgeleri) ve Yarımburgaz bölgesinin kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiştir (Ceylan ve Akın, 2009). Kentsel dönüşüm, Ayazma, Altınşehir (Güvercintepe, Yarımburgaz, Şahintepe mahalleleri), Tepeüstü, Cennet (İç-Dış Kumsal), Kanarya mahallelerini kapsamıştır.

18/06/2008 tarihinde, Kartaltepe Mahallesi Belediye Binası ve Çevresi Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşüm) alanı olarak belirlenmiş ve TOKİ ve Küçükçekmece Belediyesi arasında ön protokol imzalanmıştır. Bu alanda yapıların tespitine ilişkin arazi çalışmaları tamamlanarak hak sahipliliği değerlendirme çalışmalarına başlanmıştır (Küçükçekmece Belediyesi 2008: 52).

1980'lerin başında Erzurum'dan göçle gelenlerin kurduğu Ayazma'nın, 1982'de ilk parselasyonu yapılmıştır (Perouse, 2008: 27). 2001'de Olimpiyat Stadı'nın açılmasının ardından yükselen arsa değeri sebebiyle, 2004'te kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiştir. Olimpiyat Parkı'nın doğusunda, Organize Sanayi Bölgesi'nin (OSB) batısında kalan Ayazma, güneyindeki rezerv alan koridoru ile TEM'le sınırlanmaktadır. Büyük bir bölümü hazine arazileri üzerine kurulu Ayazma'da yerleşim, gecekondu tipi tek katlı konutlar şeklinde gerçekleşmiştir. Belediye tarafından plan dışı yapılaşmış alan olarak tanımlanmıştır (Ceylan ve Akın, 2009).

Olimpiyat Parkı ve Ayazma'nın doğusunda yer alan Tepeüstü de güneyindeki rezerv alan koridoru ile TEM'le sınırlanmaktadır. OSB'nin tam güneyinde kalan yerleşim, tamamıyla hazineye ait araziler üzerine kurulu, tek katlı yapılardan oluşan gecekondu yerleşimidir. Toplamda 135 hektarlık bir alanı kapsayan Ayazma – Tepeüstü'nün yüzde altmışı kamu, yüzde kırkı özel mülkiyete aittir. Belediye tarafından plan dışı yapılaşmış alan olarak tanımlanmıştır (Özdemir, Özden ve Turgut, 2004: 380). Ayazma–Tepeüstü kentsel dönüşüm projesinin gerçekleştirilmesi yönünde adım, Küçükçekmece Belediyesi döneminde atılmıştır. Bu mahallelerde yıkımlar yine bu dönemde gerçekleştirilmiştir.

Yarımburgaz, Altınşehir, Güvercintepe ve Şahintepe semtlerinden oluşan Altınşehir kentsel dönüşüm alanı ise, Olimpiyat Parkı'nın batısında, özel mülkiyet üzerine yasadışı yapılaşmayla kurulmuştur. Belediye tarafından buradaki yerleşim “kısmen planlı” yapılaşmış alan olarak tanımlanmıştır (Ceylan ve Akın, 2009). Bu semtler şimdi Başakşehir Belediyesi'ne aittir ve proje hala uygulamaya konulmamıştır.

Kentin en yoksul kesimlerinin yaşadığı bu üç yerleşim sosyal donatı ve altyapı sıkıntısı çekmekte ve belediye tarafından “sosyal çöküntü” alanı olarak gösterilmektedir (Ceylan ve Akın, 2009).

Küçükçekmece'nin merkezinde kalan Kanarya Semti, ilçenin en eski yerleşimlerinden biridir. Kanarya'da plana aykırı kaçak katlar ya da ekler gözlemlense de

yerleşmenin geneli planlı ve yasaldir. Alandaki yapılaşmada büyük oranda fiziksel yıpranma tespit edilmiştir. Şahıs mülkiyeti üzerine kurulu olan mahalle, göçle gelen, kentin en yoksul kesiminin yaşadığı geniş ailelerden oluşmaktadır. Belediye, Kanarya Mahallesi’ni de “sosyal çöküntü” alanı olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, bu mahallede de sosyal donatı ve altyapı sıkıntısı çekilmektedir (Ceylan ve Akın, 2009).

İlçenin merkezinde kalan, İç-Dış Kumsal ve Cennet semtlerinden oluşan Cennet Kentsel Dönüşüm Alanı ilçenin en eski yerleşim yeridir. Alanda özel mülkiyet üzerine inşa edilmiş kaçak yapılara rastlansa da, bölgenin geneli planlı ve yasal yerleşimlerden oluşmaktadır. Şahıslara ait mülkiyet yapısından oluşan yerleşimde sosyoekonomik durum, diğer yerleşimlere nazaran daha iyi durumdadır(Ceylan ve Akın, 2009). Ayrıca, İç-Dış Kumsal 1976’dan beri Doğal Sit Alanı olarak korunmaktadır.

5.5.2 Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İştirakçiler

Şu an için kentsel dönüşüm projesi gerçekleştirilmekte olan tek alan Ayazma – Tepeüstü yerleşimidir. Bu proje, TOKİ, İBB ve Küçükçekmece Belediyesi arasında imzalanan protokoller uyarınca uygulanmaktadır (çizelge A5). Küçükçekmece Belediyesi tarafından, buradaki kentsel dönüşüm, sosyal ve fiziksel yapıda görülen köhnemeye bağlanmıştır. Bu proje sonucu yer değiştirmesi öngörölmüş olan gecekondu sakinlerinin TOKİ tarafından Halkalı Gecekondu Önleme Bölgeleri’nde yapılacak olan konutlara taşınması planlanmıştır. Bu alanlardaki projelerin uygulanması sürecinde TOKİ, Küçükçekmece Belediyesi, İBB’ye bağlı İMP ve BİMTAŞ katılımcı olarak yer almıştır. Turgut ve Ceylan’a göre, proje uygulama sürecinde çeşitli aktörlerin katılımı, proje yönetim ve akışında bürokratik işlerin hızlanmasına, hukuki sorunların aşılmasına, planlama sürecinin kolaylaştırılmasına katkı sunduğu gibi, projenin karar sürecinde değişikliklere uğramasına ve buna bağlı olarak projenin aksamasına da sebep olmuştur(2010: 116).

Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi’nin yürütücüsü ve en önemli aktörü Küçükçekmece Belediyesi’dir. TOKİ, projenin ekonomik ayağını oluşturmuş ve projenin uygulanması safhasında, üretilecek olan konutların çevre düzenlemeleriyle birlikte inşaatlarından sorumlu olmuştur. Buna karşılık TOKİ, yasal olarak, gecekonduardan boşalan alanın mülkiyetiyle beraber o alana inşaat yapma hakkını da edinmiştir (Turgut ve Ceylan, 2010: 116).

Cennet ve Kanarya bölgelerinde binalardaki fiziksel eskimeye dayanılarak burada kentsel dönüşüm projesi gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir ama henüz gerçekleştirilememiştir.

Belediye binası ve çevresi de ön protokol imzalandığı halde 2010'da gerçekleştirilmesi hedeflenen projeler arasında yer almaktadır. Uygulanacak proje olarak gözüken bu projenin 2010'da gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Ayrıca Küçükçekmece Belediyesi tarafından, Kartaltepe Mahallesi, kentsel dönüşüm projesi uygulanmayacağı belirtilmiştir. Bunun sebebi olarak da buradaki halkla uzlaşma sağlanamaması ve projenin kendini finanse edemeyeceğinin tespit edilmiş olması gösterilmiştir.

Tepeüstü–Ayazma'yla beraber kararı alınan ve onaylanan Yarımburgaz Kentsel Dönüşüm Projesi de gerçekleştirilemeyen projeler arasındadır. Belediye tarafından yine bu projenin uygulanamamasının sebebi olarak burada yaşayan halktan destek bulunamaması ve yapılan planın beklentileri karşılamamış olması gösterilmektedir.

Belediyeden alınan bilgilere göre, İç-Dış Kumsal Kentsel Dönüşüm Projesi Uluslararası yarışmaya açılmış ve Ken Yeang'ın projesi seçilmiştir. Fakat bu proje alanı doğal sit alanında kaldığı ve projede tasarlanan turizm ve eğlence fonksiyonu (marina, 7 yıldızlı bir otel ve aquapark) sit kanununa aykırı bulunduğu için Ken Yeang'ın tasarladığı proje gerçekleştirilmeyecektir. Şu anda İBB'ye bağlı İMP'de (İstanbul Metropoliten Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi) İç-Dış Kumsal için 1/5000 Koruma Nazım İmar Planı üretilmekte ve Küçükçekmece İBB'den çıkan karar doğrultusunda hareket edecektir. Bu alanda proje geliştirilmesine ilişkin, Küçükçekmece Belediyesi Meclis kararı alınmasına karşın, proje aşamasında olan İç-Dış Kumsal Kentsel Dönüşüm Projesi, henüz meri planlara işlenmemiş ve İBB ve İlçe Belediyesi Başkanlığı'nın onayı alınmamıştır. İç-Dış Kumsal için uygulanması düşünülen projenin her türlü teknik altyapısının hazırlandığını belirten Yazıcı, burada gerçekleşecek kentsel dönüşümüne yönelik henüz yaşayanlarla bir anlaşma yapılmadığını ama uzlaşmayı esas aldıklarını ve çalışmalarını buna yönelik sürdüreceklerini belirtmiştir.

Şu anda kentsel dönüşüm projesi devam eden birçok mahalle Başakşehir'e bağlandığı için Küçükçekmece Belediyesi Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü çalışanları gerek belediye içindeki diğer birimlere gerek diğer belediyelerdeki birimlere dağıtılmıştır. Şu anda bu bölümde bir kişi hizmet vermektedir. Fakat Yazıcı'nın da

belirttiği üzere, yetkili mercilerden alınan bilgi doğrultusunda, Küçükçekmece’de gerçekleştirilmesi düşünülen yeni projelerle bu müdürlük yeniden işler hale gelecektir.

5.5.3 Projeye İlgili Düşünce ve Tutumlar

Ayazma-Tepeüstü’nde Belediye’nin projelerine ve projenin tahribatına karşı mücadele Küçükçekmece Platformu’nda örgütlenmiştir. Bu platform mahallenin içinden çıkan bir örgütlenmeden ziyade, mahalle dışından gelen aktivistlerin oluşturduğu bir örgütlenmedir. Mahalle içinden çıkan mücadelenin zayıf olması belediyenin alan üzerindeki kararlarını daha kolay uygulamasına sebep olmuştur. Küçükçekmece Belediyesi’nin gerçekleştirmeyi planladığı projelerden sadece Ayazma-Tepeüstü’nde uygulamaya geçildiği görülmektedir. Zira bu alandaki gecekondlu sahipleriyle anlaşma hızlı sağlanmış ve uzlaşmalar esnasında dirençle karşılaşılmamıştır (çizelge A5). Burada yaşayan halkın örgütlülüğünden uzak yapısı, bu alanın kolay çözülmesini sağlamıştır. Belediye, yöntem olarak toplu uzlaşmalar yerine birebir uzlaşmaları tercih ederek alana girişini kolaylaştırmıştır (Perouse, 2008, 28). 2005’te gönderilen TOKİ, İBB ve Küçükçekmece Belediyesi imzalı mektupta “Amacımız sizleri yasal ve insanca yaşanabilir konutlara kavuşturmaktır” şeklinde bir teminat yer almıştır (Perouse, 2008, 29). Buradaki mevcut yaşam koşullarından ziyadesiyle muzdarip olan halk için bu teminat uzlaşmanın zemini olmuştur.

Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi’nin gerçekleştirilmesi sırasında, tapusuz yerleşimcilerin büyük bir bölümü belediyeyle anlaşarak Bezirganbahçe’deki TOKİ konutlarına yerleşmiştir. Alanı hala terketmemiş olan tapulu yerleşimcilere ise, Bezirganbahçe’de konut yerine, Ayazma’da yapılacak yeni projeden daire hakkı verilmesi planlanmaktadır. Diğer yandan, konutları yıkılan tapusuz ve kiracı olan halkın bir bölümü projeye ve projenin dayattıklarına karşı çıkmış; konutları yıkıldıktan sonra çadırlara yerleşerek mücadelelerini bu çadırlarda sürdürmüşlerdir.⁵

Kentsel dönüşüm gerçekleştirilmesi planlanan İç-Dış Kumsal’da ise, örgütlü mücadele sürmektedir (çizelge A5). Kentsel dönüşüm gerçekleşmesi ihtimaline karşı bu semtte yaşayan halk İç-Dış Kumsalı Koruma ve Yaşatma Derneği çatısı altında

⁵ Bu bilgiler, alanda yaşayanların aktardıklarına dayanmaktadır.

toplanmıştır ve belediyenin bu projeyle ilgili çalışmalarını yakından takip etmektedir. Yazıcı ise, burada yaşayan halkın yerlerinde kalmak koşuluyla Belediye'yle uzlaşmaya açık olduğunu ve belediyenin de bunu dikkate alarak projeyi gerçekleştireceğini ifade etmiştir. Ayrıca, burada ortaya çıkacak potansiyel sorunları öngörerek, bu sorunlara mahal vermemek için uzlaşma sağlanmadan projenin başlamayacağını vurgulamıştır.

Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesine üniversitede görevine devam eden bazı akademisyenlerden de destek gelmiştir. Projenin danışmanlığını Yrd. Doç. Dr. Sırma Turgut üstlenmiştir. Ayrıca, 2004'te, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Küçükçekmece Belediyesi'nin ortaklaşa düzenlediği 27-30 Kasım tarihleri arasında yapılan Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu'nda akademik çevrenin katılımıyla Küçükçekmece'de dönüşümü planlanan alanlara ilişkin atölye çalışması gerçekleştirilmiştir (Turgut ve Ceylan, 2010: 58). Son olarak, Turgut ve Ceylan, kentsel dönüşüm süreci boyunca tutulan yolu “Bir Yerel Yönetim Deneyiminin Ardından” adlı kitapla aktarmıştır (Turgut ve Ceylan, 2010) ve kitapta sonsöz olarak, Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projeleri'nin gerçekleştirilmesinde “akademik çevrelerin, uluslararası literatürün ve bilimin yönlendiriciliğine” vurgu yapılmıştır (Turgut ve Ceylan, 2010: 175).

5.5.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu

Küçükçekmece Belediyesi'nin “Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesini” tanıtmak amacıyla hazırladığı kitapta, kentsel dönüşüm projesinin geliştirilmesinin sebepleri, “Sürdürülebilir çevrelerde çağdaş kaliteli bir yaşam sunmak, çevresel problemleri çözmek, dünyadaki ekonomik, politik, sosyal ve kültürel değişime ayak uydurmak ve bu bağlamda kenti yeni yarışmacı ortamlara hazır hale getirmek, günümüz kentlerinde hızla tüketilen mekânsal ve sosyal değerleri iyileştirerek kente ve kentliye yeni kazanımlar sağlamak, kentlerin ekonomik ve fiziksel çöküntüye uğramış bölgelerinde ekonomiyi canlandırmak, fizik mekân koşullarını iyileştirmenin yanı sıra sosyal barışı yeniden sağlamak ve sosyal rehabilitasyonu gerçekleştirmek, sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak, ortak değerlere sahip sosyo-ekonomik ve etnik grupları bir araya getirecek bir çevresel zenginlik sağlamak, bölgedeki işgücüne yeni olanaklar tanıyacak, yeteneklerini ve üretkenliklerini geliştirecek stratejiler oluşturmak” olarak gösterilmiştir (Ceylan ve Akın, 2009). Ayrıca Belediye, bu kentsel dönüşümleri

meşru bir zemine oturtmak adına, Küçükçekmece'nin (rezerv alanlar koridoru, kıyı alanları gibi) doğal ve (Olimpiyat Parkı, Hava alanı, Organize Sanayi Bölgesi, Toptan Ticaret Alanları gibi) ekonomik değerlerini ön plana çıkartmış ve diğer yandan İlçe'nin potansiyel sorunlu alanlarının (gecekondur yerleşimlerinin) bu değerlerin geliştirilmesinin önünde engel olarak durduğunu ileri sürmüştür (Ceylan ve Akın, 2009). Diğer bir deyişle, Küçükçekmece Belediyesi, projelerin sağlıklı bir sosyal çevre ve ekonomik gelişme için geliştirildiğini savunmuştur (çizelge A5).

Küçükçekmece Belediye Başkanı Aziz Yeniay ise, Ayazma–Tepeüstü'nde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projesinin uygulama sebebini buradaki “yoksulluğu ve yoksunluğu gidermek” olarak açıklamıştır (TMMOB-ŞPO, 2007: 64). Kentsel dönüşümleri planlı kentlere geçişte “mukadder” olarak tanımlayan Yeniay, projelerin de “soyluların kazanımlarından kazanma sağlayarak” gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur (TMMOB-ŞPO, 2007: 109). Ayrıca Yeniay ve Yazıcı, gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinin başarıyla uygulandığını ve sonuçlardan yerleşimciler dâhil herkesin memnun olduğunu ileri sürmüştür.

Yazıcı, belediyenin Ayazma'da yaşayan halkın büyük çoğunluğunun desteğini aldığını belirtmiş, karşı mücadeleyi sürdüren kişilerin çok fazla olmadığını, sadece projeyi desteklemeyen bir grup olduğunu ve bunların da mahalleyle hiçbir ilgisi olmayan siyasi gruplar tarafından kışkırtıldığını ileri sürmüştür. Yeniay ise, burada uzun süre önce ev sahipleri tarafından çıkarılan kiracıların tapu dağıtım aşamasında, buradan konut edinmek amacıyla geri gelip çadırdaki yaşamlarını sürdürmeye başladığını iddia etmiştir. Yeniay'ın deyişiyle, çadırdaki yaşayanlar, “nasıl olsa burada daire veriliyor, bir tane de ben alırım” düşüncesiyle buraya gelmiş olan vatandaşlarımızdır”(TMMOB-ŞPO, 2007: 117). Ayrıca, yine uzlaşmayan bu halkı “Uzlaşmayan kesim, buralardan beslenen birtakım illegal güçler, onlar hâlâ bağırırmaya devam ediyorlar, bundan sonra da devam edeceklerdir. Ama bizim derdimiz halkımızın sorununu çözmek, oradaki vatandaşımızın sorununu çözmek...”(TMMOB-ŞPO, 2007: 110)sözleriyle tanımlamaktadır.

Projeyi başarıyla gerçekleştirdiklerini savunan Yazıcı, alanın hazine arazisi olduğunu ve “işgalcilerin” hiçbir hakkı olmamasına rağmen burada yaşayanlara büyük kolaylıklarla ev edindirdiklerini, hatta kiracıları bile düşündüklerini belirtmiştir. Ayrıca, Yazıcı burada yaşayanlar için hala çalıştıklarını ve şu anda Beziganbahçe'de ikamet eden yerleşimciler için sosyal çalışmalar geliştirildiklerini ileri sürmüştür. Bu

projenin sosyal proje (çizelge A5) olduğunu ifade eden Yazıcı, Bezirganbahçe'deki konutlarda birçok ailenin yaşam koşullarından memnun olduğunu belirtmiştir. Yeniay da halkın genel durumuna ilişkin tespitlerde bulunabilmek üzere bilgi formları hazırladıklarını ve burada yaşayan halka gerek istihdam sağlamak gerek sağlıklı yaşam koşullarını oluşturmak için çeşitli kurumlarla ilişki kurarak “Bizim Halka” adı altında hizmet götördüklerini ifade etmiştir (TMMOB-ŞPO, 2007: 117).

Belediye, bütün açıklamalarında kentsel dönüşüm projelerinin yapılmasının gerekliliğine vurgu yapmış ve belediyenin bu projeler konusunda İBB ve TOKİ'yle mutabakat sağladığını vurgulamıştır. Bu nedenle hangi kurumun daha etkin olduğu sorusu ön plana çıkmaktadır. Yazıcı, ilçe belediyelerinin kentsel dönüşüm projelerinde en yetkin ve etkin kurum olduğunu vurgularken, Küçükçekmece Belediyesi'ndeki, İBB'deki ve merkezi yönetimdeki iktidarın AKP'li olmasının alınan kararlarda veya uygulamalarda önemli olmadığını belirtmiştir.

Ayrıca, Küçükçekmece Belediyesi'nin şu ana kadar bütün projelerini TOKİ'yle gerçekleştirdiğini ifade eden Yazıcı, bu projelerin sonuçlarından taraflar memnun ayrılmış olsa da Başbakanlığa bağlı TOKİ'nin yanında, özel sektörün de dönüşüm projelerinde yer alması gerektiğini ve etap etap şirketler tarafından gerçekleştirilecek projelerle belediyelerin yükünün hafifleyeceğini vurgulamıştır.

Yazıcı, şu anda Başakşehir'e geçmiş kentsel dönüşüm alanlarına istinaden ise, mülkiyet yapılarının karışık olduğu bu alanlarda kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesinin çok zor görüldüğünü belirtmiştir.

Çizelge A.5 : Küçükçekmece Belediyesi

Dönüşüm Alanı	Projenin kapsamı ve niteliği	Projenin Geliştirilme Sebebi	Aktörler ve Finansörler	Halkın Katılımı ve Tutumu	Belediyenin Tutumu
Küçükçekmece Belediyesi					
Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi	Gecekondu dönüşüm alanı Tepeüstü 24,6 ha Ayazma 127 ha	Yeni yatırımlarla (Olimpiyat Stadı, ulaşım yatırımları OSB) merkezileşmesi ve artan rant değeri	Küçükçekmece Belediyesi, İBB, mahalle sakinleri, Finansör: TOKİ (ihale Ağaoğlu İnşaat)	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Bu mahallelerde yıkımlara karşı direnç oluşmamıştır.	Belediye bu projeleri sosyal projeler olarak tanımlamaktadır.
İç-Dış Kumsal	Kentsel yenileme (yeniden inşaa) projesi, 93ha	Küçükçekmece'nin Avrupa Yakası'nın altmerkezlerinde n biri haline getirilmesi ve artan rant değeri	Küçükçekmece Belediyesi, İBB, mahalle sakinleri	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Mahalleliler projeye karşı dernek çevresinde örgütlenmişlerdir.	Yatırımlarla büyümekte olan belediyenin uluslararası sermayenin dikkatini çekmek üzere belirlediği prestij projesidir.

5.5.5 Değerlendirme

Küçükçekmece Belediyesi TOKİ ve İBB, suç unsuru olarak gördüğü gecekonduların kentsel dönüşüm projeleriyle temizlenmesi ve arazi değeri yüksek bu alanların sermayenin yatırımlarına açılması gerektiğini savunmaktadır. Bunu yaparken de belediye meşruiyetini, burada yaşayan insanlar için istihdam yaratmak, sağlıklı bir çevre oluşturmak ve depreme karşı dayanıklı konutlar üretmek gibi söylemlerle sağlamaktadır.

Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projeleri'nin karar alınma ve uygulama safhalarına, İBB ve İBB'ye bağlı kurumlar, TOKİ, akademik çevre ve Küçükçekmece Belediyesi'nin katılımı sağlanırken, proje sonucu etkilenecek halkın projeye katılımı sadece yapılan anketler ve ikna etme çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Turgut ve Ceylan, buradaki halkın katılımının gerçekleştirildiğini “Ayazma-Tepeüstü’nden bölgeye taşınan halk, dolaylı ya da doğrudan projenin katılımcıları ya da destekçileri olmuştur” söylemiyle açıklamaktadır (2010: 112). Buradaki halk, projede etkenden ziyade edilgen konumdadır. Kentsel dönüşüm projelerini basından ve akademik çevrelerden gelebilecek eleştirilere karşı aklama safhası ise, sosyal programlarla desteklenmiş; bu kentsel dönüşüm projelerinin sosyal projeler olduğunun kanıtlanması adına, türlü sosyal hizmet özellikleri barındıran tanıtıcı araçlar geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu hizmetler ise, “Beziganbahçe Bizim Halka Sosyal Kalkınma Programı” olarak adlandırılmıştır.

İç-Dış Kumsal Kentsel Dönüşüm Projesinin hala gerçekleşmemesinin sebebini uzlaşma sağlanamamasına bağlayan Yazıcı, görüşme sırasında mütemadiyen halkın istemediği bir kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesinin çok zor ve yanlış olduğunu ifade etse de, laf arasında projenin finansmanının çok önemli olduğunu söylemiştir. Hatta finansmanın gerçekleştirilmesi halinde, uzlaşmanın da kolaylıkla sağlanabileceğini iddia etmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere, belediye finansmanı birinci plana koymakta, projenin kazanç sağlaması koşuluyla gerçekleştirilmesini öncül kabul edilmektedir. Burada halkın yaşam koşulları ya da deprem tehdidinden ziyade, proje sonucu sağlanacak ekonomik faydalar hesap edilmektedir (çizelge A5).

Genellikle, kentsel dönüşüm projeleri sonucunda alandaki mevcut nüfus taşınarak yerine farklı bir kültür ve sosyoekonomik yapıda bir nüfus getirilmesi planlanmaktadır. Önemli ulaşım ağlarının kesişiminde yer alan Küçükçekmece'nin bu yerleşimleri, yapılan yeni yatırımlarla daha da önem teşkil etmekte, yerel ve

uluslararası sermayenin dikkatini çekmektedir. Mevcut nüfusun yerine getirilecek üst gelir grubuyla bu alanlarının dönüşümü finanse edileceği gibi ilçede ileriki vadede yeni yatırımların artmasını da sağlayacaktır.

Yazıcı AKP'nin merkezi yönetimde, İBB'de ve ilçede iktidar olmasının projeleri etkilemediğini ifade etse de Erdoğan'ın, Bayraktar'ın, Topbaş'ın, Yeniyay'ın ve belediyede çalışan yetkili bir memurun görüşlerinin aynı doğrultuda olması ve bu şahıslarca benzer açıklamalara aynı yorumların getirilmesi çeşitli kademelerde iktidar olan AKP'nin kentsel dönüşüm kararının alınmasında ve uygulanmasında etkili olduğunu göstermektedir.

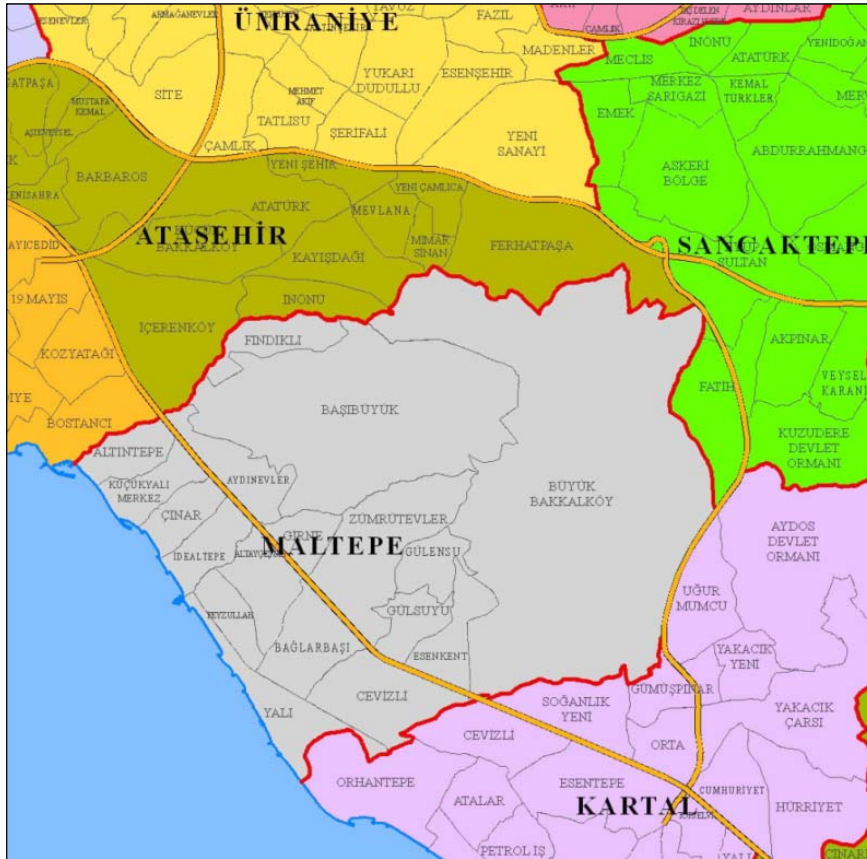
Küçükçekmece Belediyesi'nde de belediye başkanının iktidarı fazlasıyla hissedilmektedir. Kararlar, belediye başkanı nezdinde alınırken, bütün kurumsal yapı da buna ayak uydurmaktadır. Belediye Meclisi'nin onayıyla çıkan kentsel dönüşüm projelerine baktığımızda, bütün kararların oybirliğiyle alındığı görülmektedir. Genel olarak proje hakkında görüş ve değerlendirmelerini sunmak üzere projenin geliştiricileri yerine belediye başkanı beyanatta bulunmaktadır.

Bunun yanında, kentsel dönüşümlere dair alınan kararlarda ve uygulamalarda İBB ve Küçükçekmece Belediyesi arasında bir koordinasyondan söz etmek mümkündür. Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi için, Küçükçekmece Belediyesi, İstanbul İBB ve TOKİ arasında imzalanan protokolün altıncı maddesi projenin amacını açıkladığı gibi İBB ve Küçükçekmece Belediyesi arasındaki eşgüdümüne de dikkat çekmektedir: "Ayazma bölgesinde gerçekleştirilecek Kentsel Tasarım Projeleri ve İmar Planlarının, İBB tarafından hazırlanacak olan Olimpiyat Köyü, Kongre Vadisi ve Rekreasyon Alanları Projeleri ile bütünsellik oluşturacaktır" (Ceylan ve Akın, 2009). Bu maddeyle, bir yandan İstanbul'un büyük projelerinin yürütücüsü İBB ile yereldeki düzenlemelerin sorumlusu Küçükçekmece Belediyesi arasındaki yönetimsel ilişkiselliğe vurgu yapılırken, diğer yandan küresel sermayenin yerleşeceği alanlara yakın olan bu değerli arazilere uyumlu bir şekilde dönüştürülmesi öngörülmüştür.

Yereller arasındaki yarışmada en önde koştan belediye olduğunu söylemekten geri durmayan Yeniyay, Küçükçekmece'de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerini "kapsam itibarıyla, büyüklük itibarıyla ülkemizdeki en büyük kentsel dönüşüm projelerinden biri. Belki uluslararası boyutta da kıyaslandığında yine bu kadar kısa zaman dilimi içerisinde tamamlanmış olan, gerçekleştirilmiş olan en büyük

projelerden biri” (TMMOB-ŞPO, 2007: 65) şeklinde tanımlarken aynı zamanda yereller arasındaki yarışını uluslararası düzeye de taşımıştır. Neoliberal politikaların doğrultusunda yerel yönetimlerin kıstaslarından biri haline gelen diğer yerel yönetimlerle rekabet, Yeniyay tarafından çokça dile getirilmekte ve ilkesel bir özellik olarak kabul görmektedir.

Küreselleşme politikalarının Küçükçekmece Belediyesi’ne türlü atılımlarla sirayet ettiği görülmektedir. İBB’nin 2010-2014 Stratejik Planı’nda, Küçükçekmece’nin, küresel bir metropol olma yolunda hızla ilerlemekte olan İstanbul’un eğitim, bilişim ve teknoloji merkezi olarak yerelde küresel hizmet veren bir konuma getirilmesi planlanmaktadır (çizelge A8). Yukarıdaki çizelge A5’te de belirtildiği gibi, bunun kentsel dönüşüm projeleri bağlamında kendine zemin bulması ise İç-Dış Kumsal Kentsel Dönüşüm Projesinin geliştirilmesi sırasında gerçekleştirilmiştir. İç-Dış Kumsal Kentsel Dönüşüm Projesi, uluslararası yarışmaya açılmış ve Ken Yeang’ın tasarladığı projenin uygulanma imkânı olmamasına rağmen, bu proje seçilmiştir. Proje yarışması bir anlamda Küçükçekmece’yi dünyaya pazarlamak adına yapılan tanıtımdır.

Şekil 5.6 : Maltepe Belediyesi ve Çevresindeki İlçeler (Url-44).

5.6 Maltepe Belediyesi

Nüfusu 415 bin 117 (Url-44) olan ve İstanbul'un doğu yakasında yer alan Maltepe, kuzeyinde Ataşehir ve Kadıköy'le, güneyinde Kartal'la, doğusunda Sancaktepe'yle, batısında Marmara Denizi'yle sınırlanır. İlçe ekonomisi büyük oranda sanayiye dayanırken, sanayinin tasfiyesiyle beraber hizmet sektörü yerini almaya başlamıştır.

1947'de Belediye İmar Müdürlüğü'nce hazırlanan "İstanbul Sanayi Bölgelerine Ait Talimatname" ve 1949 Tarihli Raporu'na istinaden Maltepe-Kartal arası ve Pendik ağır sanayi alanları olarak belirlenmiştir. Bu sanayi tesislerinin kurulmasına paralel olarak 1950'lerde gecekondulaşmaya başlayan Maltepe, Kartal-Maltepe arası yerleşmiş sanayi alanlarında çalışanların meskeni olmuştur (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 74-75). 1950'lerden sonra hızlı nüfus artışıyla beraber, kırsal yerleşim olma özelliğini yitiren Maltepe, 1992'de ilçe belediyesi olmuştur (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 78-79). 2000'lerde İstanbul'un Metropolitan Alanı üzerine üretilen planlar Maltepe'nin akıbetini de etkilemiştir. "2010-2014 Stratejik Planı"na göre, Maltepe, Anadolu Yakası'nın alt-merkezleri arasına alınmıştır (Url-46). Maltepe'nin İstanbul içindeki değişen rolü, gecekondulu alanlarının da dönüşümünü getirmiştir.

2009 yerel seçimlerinden önce AKP'nin iktidar olduğu Maltepe Belediyesi, Fikri Köse tarafından yönetilmiştir. 2009 yerel seçimleriyle beraber, CHP'nin seçimi kazanmasıyla, Belediye Başkanı Mustafa Zengin olmuştur. Maltepe'deki kentsel dönüşüm projeleriyle ilgili bilgi almak üzere CHP'li Maltepe Belediye Meclis Üyesi ve eski Başbüyük Mahallesi Çevreyi Düzenleme ve Güzelleştirme ve Tabiatı Koruma Derneği Başkanı Adem Kaya'yla görüşülmüştür.

5.6.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler

16.4.2005 tasdik tarihli İBB'nin hazırladığı ve mülkiyeti Maltepe Belediye Başkanlığı'na ait, yedi mahalleyi kapsayan 1/5000 ölçekli E-5 Kuzeyi Nâzım İmar Planıyla, Maltepe'de ilçe belediyesi tarafından belirlenen ve İBB tarafından hazırlanan nazım imar planında, yedi mahalle kentsel dönüşüm kapsamına alınmıştır. İBB tarafından nazım imar planlarına işlenmiş mahalleler, Gülsuyu, Gülensu, Başbüyük, Zümrütevler, Fındıklı, Aydınevler, Girne mahalleleri olarak belirlenmiştir. Sonrasında İBB tarafından Zümrütevler, Fındıklı, Aydınevler ve Girne

mahalleri olmak üzere dört mahalle nazım imar planından kentsel dönüşüm kapsamından çıkarılmıştır. Gülsuyu, Gülensu ve Başbüyük 16.04.2005 onanlı 1/5000 ölçekli Maltepe E-5 Kuzeyi nazım imar planlarına göre ‘kentsel yenileme projesine göre uygulama yapılacak alanlar’ olarak gözükmektedir, Maltepe Belediyesi Meclisi tarafından 09.10.2006’da kabul edilen ve İBB Meclisi tarafından 11.07.2007’de onanan 1/1000 ölçekli uygulama imar planında sadece Başbüyük Mahallesi kentsel dönüşüm alanı olarak görünmektedir. Bu nedenle çizelge A6’da Başbüyük Kentsel Dönüşüm Projesi detaylı incelenmiştir.

Kentsel dönüşüm sürecinden en çok etkilenen ve hala belirsizliğin hâkim olduğu mahalle Başbüyük’te 6810 konut bulunmakta ve yaklaşık 25000 kişi yaşamaktadır. İstanbul’un en eski kırsal yerleşimlerinden biri olan Başbüyük yerleşiminin nüfusunda 1950’li yıllarla beraber hızla artış kaydedilmeye başlanmıştır (Url-17). Çoğunlukla Kuzeydoğu ve İç Anadolu’dan göç edenlerin yaşadığı Başbüyük, 12 Eylül 1980 sonrası, köy statüsünden Kartal Belediyesi’ne bağlı mahalle statüsüne geçirilmiştir. 1985 senesinde ise buradaki yerleşimcilere tapu tahsis belgeleri dağıtılmıştır. 1985 sonrasında yapılan gecekonduların bir bölümü de tapu tahsis belgesi alırken, tepe bölümü için imar izni alınmamıştır. Mahallede genel itibariyle görülen yapılaşma biçimi bir veya iki katlı bahçeli gecekondular olsa da büyük miktarda dört veya beş katlı apartmanlara rastlamak da mümkündür (Atayurt ve Kuyucu, 2008: 20-21). Mahalleye elektrik 1968’de, telefon 1992’de, doğalgaz da 2005’te gelmiştir (Url-17).

Mahalle coğrafi özellikleri açısından da dikkat çekmektedir. Başbüyük bir tepeye kurulu olup, kuzey ve doğusundaki ormanlara komşudur. Mahalle deniz manzarasına sahip olduğu gibi depreme dayanıklı olduğu belirtilen sağlam bir zeminde yerleşmiştir. Bu nedenle de yatırımcıların ilgisini çeken Başbüyük 2005 senesinde kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiş ve mahallenin merkezinde yer alan çocuk oyun alanına ise TOKİ tarafından onbeşer katlı binalar inşa edilmiştir (Atayurt ve Kuyucu, 2008: 20-21).

5.6.2 Kentsel Dönüşüm Projesi ve İştirakçiler

24.02.2006’da yapılan ön protokolde İBB, Maltepe İlçe Belediyesi ve TOKİ iştirakçi olarak gözükmektedir (çizelge A6). TOKİ alana son kertede inşaat aşaması ve ihalesinde girdiği için mahalledeki gecekonduların kaldırılmasından ilçe belediyesi

sorumludur. Protokolün geçerliliği bir sene olmasına rağmen, protokol TOKİ tarafından feshedilmemiştir. Fakat 2009 yerel seçimleri sonrasında, belediye'deki iktidarın değişmesiyle beraber, Başibüyük Kentsel Dönüşüm Projesi'yle ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

TOKİ'yi değerlendiren Kaya, TOKİ'ye güvenilmemesinin ve TOKİ'yle yapılacak bir projeye karşı çıkılmasının sebebini, TOKİ'nin şu anda sosyal konut üretmemesine bağlamıştır. Kaya, Başibüyük'teki halkın kendi planını kendi yapması gerektiğini belirtmiş ve ancak TOKİ'yle eşit şartlarda masaya oturduklarında mutabakat sağlayacaklarını vurgulamıştır. Tapu tahsis belgesine sahip Başibüyük sakinlerinin talebi tapularının kendilerine verilmesi ve bunun sonucu olarak yaşadıkları konutların onların mülkiyetine geçmesi doğrultusundadır. Buna istinaden dönüşümün onların da iştirak ettiği uzman kişilerin desteğiyle gerçekleştirilmesidir. Başibüyük'te dernek tarafından yapılan anket çalışmasında da halkın kesinlikle TOKİ'yle ortak proje üretilmesinin istemediği sonucu çıkmıştır.

5.6.3 Projeye İlgili Düşünce ve Tutumlar

Başibüyük'te yaşayan halk, 2006'da Başibüyük Mahallesi Çevreyi Düzenleme ve Güzelleştirme ve Tabiatı Koruma Derneği çatısı altında örgütlenmişlerdir (çizelge A6). AKP iktidarı döneminde Maltepe Belediyesi'ne karşı gerek basın açıklamaları gerek eylemleriyle mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Başibüyük'te yaşayan halkın sağ örgütlenme içersinde olduğu hatta mahallede cemaatleşmenin ziyadesiyle görülebileceğini ileri süren Kaya, sol politikaya ait, devlete ve araçlarına karşı direniş ve hak arama mücadelesinin Başibüyük Mahallesi'nin kentsel dönüşüm alanı ilan edilmesine kadar mahalleli tarafından tepki çeken eylemler olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, Kaya'ya göre, Maltepe Belediyesi ve TOKİ, böyle bir kitleyle dönüşümün çok rahat sağlanabileceğini düşünmüştür. Başibüyük Halkı'nın projeye boyun eğmesi beklenirken, halk projeye karşı başkaldırmış, belediyenin geri adım atmasına sebep olacak kadar büyük direnç göstermiştir.

Kaya, 2009 yerel seçimlerindeki oy oranlarındaki değişimi, Maltepe'de gerçekleştirilmek istenen kentsel dönüşüm projelerine halkın cevabı olarak yorumlamıştır. Kaya'ya göre, bugün seçim olsa seçimi yine CHP kazanır. Zira CHP, AKP'nin kamuyu karşısına almasına neden olan projeleri hedef alan, -yeni bir proje üretmese de- bir söylem üreterek iktidar olmuştur. Mahalle yüzde yetmiş iki oranında

AKP'ye oy veren muhafazakâr yapısını kırarak (Atayurt ve Kuyucu, 2008: 22) son seçimlerde, AKP ve proje yandaşı dışında, mahallelinin hepsi CHP'ye oy vermiştir.

Kaya, halkın TOKİ'ye, ilçe ve İBB'ye karşı verilen mücadelenin şu anda sadece TOKİ ve İBB hattında devam ettiğini vurgulasa da yaşadıkları bu durağan dönemden kaynaklı güvencesiz ortamın da burada büyük bir tedirginlik yarattığını belirtmektedir. Kaya'nın "25 Şubat 2010'da kentsel dönüşüm üzerine en son yaptığımız toplantıda bundan önce sadece TOKİ'nin içinde olduğu bir dönüşümü savunan imar müdürü de artık TOKİ'nin olmadığı bir dönüşümün mümkün olduğunu kabul etti" sözleri, bir anlamda bütün birimleriyle belediyeyi de kendi mücadele alanlarına katma ve destek bulma arayışlarının devam ettiğini göstermektedir. Kaya, bundan sonra Başibüyük'ün akıbetinin ise yine burada yaşayan halkın dirayetine ve mücadele gücüne bağlı olduğunu vurgulamakta ve görüşünü "halk mücadelesinden vazgeçmezse belediye de TOKİ'yle beraber hareket etmeye cesaret edemez" şeklinde özetlemektedir.

TOKİ tarafından, Maltepe'de Başibüyük Mahallesi'ne hizmet eden parkın dönüştürülmesiyle inşa edilen toplu konutların kurasının gerçekleştirildiği 1 Nisan 2010 tarihinde, mahalleliler bu olayı protesto etmek amacıyla Başibüyük'te toplanmıştır. Bu eylemde, halk, Başibüyük Mahallesi'nin konut sorununu sürüncemeye aldığı ve mülkiyet sorunlarına hala bir çözüm getirmediği gerekçesiyle Maltepe Belediyesi'ndeki mevcut yönetimi de protesto etmiştir. Kaya'ya göre Belediye içersinde hala TOKİ'yle bu projeyi devam ettirmek isteyen kişiler bulunmaktadır.

Kaya'yla yapılan en son görüşmede ise Kaya, belediyenin -TOKİ'nin sözleşmeleri feshetme noktasına gelmesine rağmen- TOKİ'yle masaya oturmayı düşündüğünü ve bu noktada birçok konuda şu anki belediye yönetimiyle de ayrı düşüklerini belirtmiştir. Kaya meclis üyesi olarak belediyede ve belediyenin kararlarında TOKİ'yle mücadele etme noktasında etkin olamadığını düşünmektedir.

Burada aslında Belediye'den ziyade Belediye'ye görüşleriyle ve mücadelesiyle yön vermeye çalışan eski Başibüyük Mahallesi Çevreyi Düzenleme ve Güzelleştirme ve Tabiatı Koruma Derneği Başkanı yeni Maltepe Belediyesi CHP Meclis Üyesi Adem Kaya'nın perspektifinden bakılması yerinde olacaktır: "Kentsel dönüşüm projelerinin halkın yararına olmadığını halkı mağdur ettiğini düşünüyorum. Türkiye'deki kentsel dönüşüm projelerinin TOKİ kontrolünde ilerlediğini, TOKİ'nin şiddeti bir araç

olarak kullandığını ve kamu rızası olmadan, sosyal dokunun gözardı edildiği projeler gerçekleştirildiğine veya gerçekleştirilmeye çalışıldığına inanıyorum. Bu nedenle, kentsel dönüşümü kesinlikle kamu yararından uzak, kentsel alanı üzerindeki sosyal yapıyla beraber yok sayan bir anlayışın eseri olarak görüyorum. TOKİ, sorunu ilçe belediyelerine atıyor ve sorun halledildikten sonra (TOKİ'nin deyimiyle alan temizlendikten sonra), iştirakçi olarak alana giriyor. Sonunda maddi anlamda gelir elde eden belediyeler de halk da olmuyor, inşaat şirketleri oluyor. Şu anda kentsel dönüşüm yapılmaya çalışılan her yerde halk mağdur durumda ve her yerde buna karşı bir direniş var. Aslında ilçeye dair alınan her karar ilçe belediyesinin tasarrufundan geçer, ilk başta nazım imar planlarında gözüken o dört mahalle de ilçe belediyesi tarafından belirlendi ve yine bu mahaller hakkında kararı değiştiren Maltepe Belediyesi oldu. Diğer yandan TOKİ'yi değerlendirmek gerekirse TOKİ, sosyal konut üretmesi amaçlanan bir kurum olarak ortaya çıktı ama şu anda yapılan uygulamalar bunun tam tersini göstermektedir. Bu nedenle şu anda bizim temennimiz, sadece daha düzenli bir altyapı sistemi ve daha sağlıklı bir çevreyi temin eden koşullar altında yaşamaktır” diyerek aslında şu anda bulundukları durumu özetlemekte, TOKİ, Maltepe Belediyesi ve İBB'den beklentilerini aktarmaktadır.

5.6.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu

Nazım imar planındaki Başibüyük'e dair kentsel dönüşüm kararı, uygulama imar planına işlenmiş olsa da Başibüyük'teki kentsel dönüşüm, 5. İdare mahkemesi tarafından 25.09.2008'de durdurulmuş ve 2009 Mart ayında değişen AKP iktidarıyla beraber, yönetime gelen CHP'li ilçe belediyesi tarafından da bu proje devam ettirilmemiştir. Bu bölümde mevcut belediye yönetiminin kentsel dönüşüm projesiyle ilgili yaptığı çalışmalara CHP'li Maltepe Belediye Meclis Üyesi ve eski Başibüyük Mahallesi Çevreyi Düzenleme ve Güzelleştirme ve Tabiatı Koruma Derneği Başkanı Adem Kaya'dan alınan bilgiler doğrultusunda yer verilecektir.

Maltepe Belediyesi'nin mevcut yönetimi Başibüyük'e ilişkin olarak ne yapacağına karar verememekle birlikte, sadece İBB'nin TOKİ'yle ürettiği kentsel dönüşüm projesine muhalif pozisyonda durmaktadır. Şu anda Başibüyük için alternatif bir proje üretilmemekte ama bu yönde çalışmalar devam etmektedir. Buradaki yaşam kalitesini yükseltmek adına üniversitelerin ilgili bölümleriyle görüşülerek, konuya hâkim yetkin kişilerin görüşlerine başvurulmaktadır. Bu nedenle Bilgi Üniversitesi'yle işbirliğine girmenin yolları aranmaktadır, bu yönde iki tarafta da

alışmalar sürdürölmektedir. Ŗu ana kadar bir proje üretilmediği ve ileriye dönük ne yapılacağına dair bir plan veya fikir sahibi olunmadığı için son kertede bulunan bu yeni çıkış yollarının hem halkın beklentilerine cevap olabileceği hem de üniversitenin de desteğini alan belediyenin daha sağlam adım atabileceği ve geleceğe dair tutarlı gelişmelere imza atacağı düşünölmektedir.

2009 yerel seçimlerinden önce, Maltepe Belediye Başkanı olan Fikri Köse'nin verdiği röportajlardan da anlaşıldığı üzere, ilçede büyük çaplı bir dönüşüm planlanmış ve Büyökbakkal, Fındıklı, Başibüyök, Zömrüt Evler mahallelerinin arkasında kalan 550 hektarlık boş alanda eğlence sektörüne hizmet edecek büyük projeler düşünölmüştür. Ayrıca, Dragos Sanayi Alanı Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında anılan yaklaşık bir milyon metrekarelik, şahıslara, şirketlere ve kamuya ait arazilerin dönüşümü de planlanmış ama hiçbirini gerçekleştirilememiştir (Url-35).

Köse ayrıca medyaya verdiği demeçlerde Gülsuyu ve Başibüyök başta olmak üzere gecekondü bölgelerini sorunlu alanlar olarak ilan etmiş TOKİ'yle yürütölecek projelerle buralardan kurtulunacağını ifade etmiştir. Köse, gerçekleştirilmesi planlanan projeye istinaden TOKİ tarafından 2500 konut yapılarak gecekonduların boşaltılacağını belirtmiş, uzlaşmayı buradan gelecek rantın paylaşımı üzerine kurmuştur ve görüşlerini “İnsanlar gecekondularının değeri 40,000 YTL ise, çevre düzenlemesi yapılmış konutlara sahip olduklarında en az 300,000 YTL olacağını anlayacak” şeklinde ifade etmiştir (Url-59).

Şimdiki Belediye Başkanı Mustafa Zengin ise 2009 yerel seçimlerinden önce kentsel dönüşöme ve uygulamasına dair düşöncelerini şu şekilde ifade etmiştir: “Uygulama yapılırken halkın katılımını sağlamak için “Mahalle Meclisleri” oluşturacağız. Biz Kentsel Dönüşömden yanayız ama kentsel dönüşö deyince bütün insanların aklına belirli bir kesimin rant sağlaması geliyor. Biz bu anlayışı yıkmak için halkla beraber çözüm üreteceğiz ve bu çözümleri uygulayacağız. Bu mahallelerin hukuki durumları ve mülkiyet durumları çok farklı; onun için bu durumları dikkate alınarak bulunacak çözümler her mahallede farklı olacaktır. İşin özü halkın katılımı sağlanarak çözümler aranacaktır” (Url-78)

Çizelge A.6 : Maltepe Belediyesi

Dönüşüm Alanı	Projenin kapsamı ve niteliği	Projenin Geliştirilme Sebebi	Aktörler ve Finansörler	Halkın Katılımı ve Tutumu	Belediyenin Tutumu
Maltepe Belediyesi					
Başbüyük	Gecekondu dönüşüm alanı, 400ha	Alanın fiziksel özellikleri ve merkezi konumu	İBB, Maltepe Belediyesi, mahalle sakinleri, Finansör: TOKİ	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Mahalleliler projeye karşı dernek çevresinde örgütlenmişlerdir.	2009 yerel seçimlerinden sonra iktidarın değişmesiyle belediye projeyi durdurmuştur. Projeye ilişkin belirsizlik hâkimdir.

5.6.5 Değerlendirme

Başbüyük Dönüşüm Projesi için Maltepe Belediyesi, TOKİ ve İBB arasında imzalanan protokol incelendiğinde, Başbüyük Kentsel Dönüşüm Projesi’nin, burada yaşayan halk tarafından tepkiyle karşılanma sebebi anlaşılmaktadır. Bu protokolün konusu ve kapsamı madde 3’te açıklanmaktadır: “İşbu protokol’ün konusu İstanbul İli, Maltepe İlçe sınırları içerisinde bulunan ve hâlihazırda yoğun gecekondu işgali ve kaçak yapılaşma altında bulunan Başbüyük Mahallesi’ndeki Kentsel Yenileme Alanı’nın, bu alanda yaşayan gecekondu –kaçak yapı sahiplerine TOKİ tarafından Keçi Yatağı Mevkii’ndeki (Başbüyük’ün ortasındaki eski park) Toplu Konut Alanı’nda yapılacak sosyal konutlar ile kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesini teminen, İBB, TOKİ ve Belediye işbirliğinde gecekondu ve kaçak yapılaşma alanlarının tasfiye edilerek çağdaş bir kentsel alan oluşturulmasıdır” (Maltepe Belediyesi, TOKİ ve İBB, 2006). Protokoldeki bu açıklama kurumlarca tasarlanan bu projenin, kamunun temsilinden ve katılımından uzak bir anlayışın eseri olduğunu kanıtlarken, madde 6’daki “... Başbüyük Kentsel Yenileme Alanı’ndaki 3. Şahıs mülkiyetleri için, belirlenen sınırlar içersinde yaşayanlara ait arsa bina ve eklentilerin değerlerini tespit etmek üzere TOKİ’den iki, İBB’den bir ve Belediye’den iki kişiden oluşacak toplam beş kişilik bir komisyon teşekkül ettirilecektir” (Maltepe Belediyesi, TOKİ ve İBB, 2006) ibaresiyle Başbüyük halkının içinde olmadığı bir değerlendirme komisyonu oluşturulmuştur. Bu projeye iştirak eden kurumların temsilcilerinden oluşturulan bu ekibin, burada yaşayan halkın beklentilerini karşılamaktan uzak olduğu açıktır. Gerek protokollere bakıldığında gerek şu ana kadar tecrübe edilen süreç incelendiğinde, anlaşmanın tarafları arasında büyük bir eşitsizlik olduğu, yapılan sözleşmelerle halkın baştan kaybeden pozisyonuna sokulduğu görülmekte ve halk, ilçe belediyesi aracılığıyla TOKİ’nin şartlarına tabi olmaktadır. Bu

protokollerde gözardı edilen yerel halk, kendi haklarını elde etme yönünde hem ilçe belediyesine hem İBB'ye hem de TOKİ'ye karşı mücadelelerini sürdürmüşlerdir.

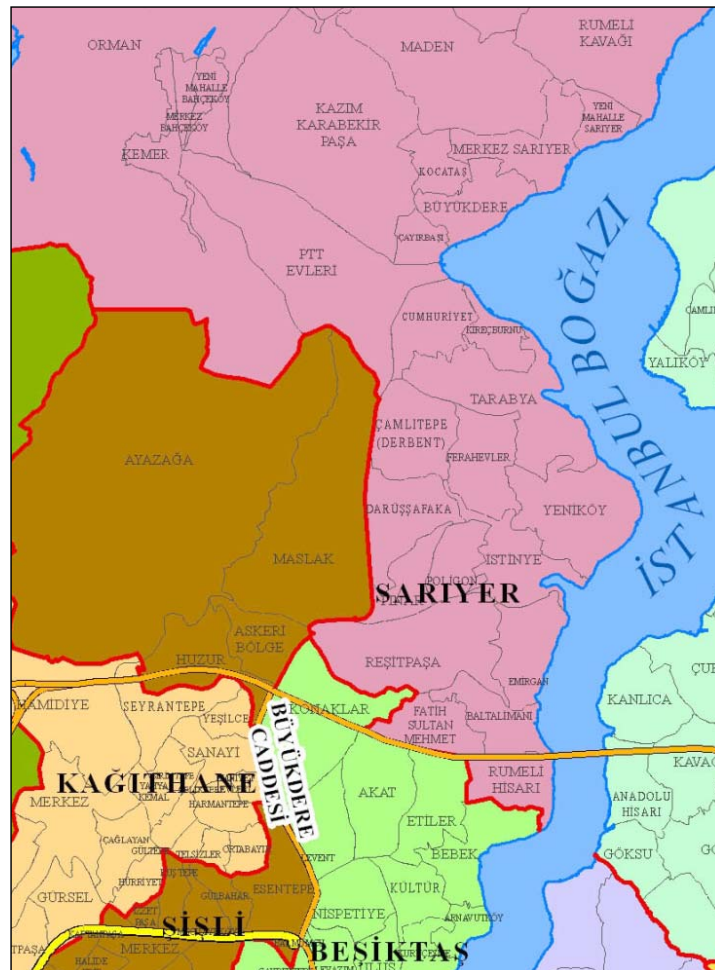
Kaya'nın da vurguladığı gibi, TOKİ'nin buradaki halkın işgalci olduğu önkabulüyle gelerek, TOKİ tarafından belirlenmiş şartların dayatılması ve kabul etmeleri yönünde baskı yapılması, burada yaşayan halkın tepkisinin daha da artmasına sebep olmaktadır.

Siyasi iktidarın değişimi Belediye'nin içyapısında ve uygulama çizgisinde büyük değişiklikler getirmemiştir. Aksine mahalledeki mücadelenin gücünü yitirmesine sebep olmuştur. CHP seçime giderken Adem Kaya gibi mücadelenin yürütücülerini de içine alan bir kadroyu öne sürmüş ve 2009 yerel seçimlerinin Maltepe'deki galibi olmuştur. Seçim telaşıyla mahalle meclisleri gibi sol siyasetlerin çokça zikrettiği bir söylemi de kullanan CHP, seçim sonrası bu doğrultuda çalışmalarını sürdürdüğünü belirtse de gerçekleştirememiştir.

Ayrıca, CHP'li yönetim alternatif yol olarak 1970'ler ve 1980'lerden miras popülist politikaları kullanarak tapu dağıtmayı tercih etmiştir. Zümrütevler ve Girne (Url-50) Mahalleleri'ne tapuları verilmeye başlanmış ama henüz arazi değeriyle ilgi odağı olan Başibüyük Mahallesi için böyle bir çalışmaya gidilmemiştir. Hatta şu anda mahalle çevresinde belediyenin TOKİ'yle anlaşma sağlamak yönünde çalışmalara girdiği söylentileri hâkimdir. Bu söylentiler, bir yandan belediyenin uzun süredir içinde bulunduğu atalet halinden, diğer yandan gelecekteki durumunu bilemeyen mahallelinin tedirgin bekleyişinden kaynaklanmaktadır. Kaya'nın vurguladığı üzere, şu anda Başibüyük'te sabit bir durumun hâkim olması (çizelge A6) tedirginlik vericidir, bu durumun değişmesi hususunda yerel halk da baskı yapmaktadır. Diğer dört mahallenin mülkiyet haklarını elde etmeye başlamış olması ve Başibüyük'ün hala mülkiyet hakkı için mücadele ediyor olması burada yaşayan halkta, Maltepe Belediyesi'ndeki mevcut iktidara karşı güvensizliğin belirmesine sebep olmuştur. 2009 yerel seçimleriyle iktidara gelen CHP, kentsel dönüşüme karşı söylem ürettiği için seçilmiştir. Bu nedenle mevcut yönetim tekrar TOKİ'yle kaldığı yerden devam edemeyeceğini, eğer böyle bir teşebbüste bulunursa, çoğunluğunu muhafazakâr seçmenin oluşturduğu Başibüyük Mahallesi'nce daha büyük tepkilerle karşılanacağı muhtemeldir.

Gülsuyu-Gülensu ve Başibüyük'e komşu olan KIPTAŞ Maltepe konutları, Tepe Grubu tarafından inşa edilen NarCity, Başibüyük'ün tam ortasında kalan 15 katlı

Diğer AKP'li belediyelerce de hedeflenen küresel kente (İstanbul) kentsel dönüşüm projeleriyle eklemlenme eğilimi, Fikri Köse iktidarındaki Maltepe Belediyesi'nce de benimsenmiştir. Büyük bir hızla sanayiden hizmet sektörüne geçen İstanbul'un Anadolu Yakası'ndaki kanadını oluşturmuştur. 2009 seçimleriyle beraber belediye iktidarındaki değişim bütün bu çalışmaları durdurmuştur. Yeni yönetim küresel metropole hizmet eden büyük projeleri yeniden gündeme getirmediği gibi, yereldeki potansiyel değerlere vurgu yapmaktadır.

107

5.7 Sarıyer Belediyesi

Nüfusu 276 bin 407 (Url-44) olan ve İstanbul'un batı yakasında yer alan Sarıyer, doğuda İstanbul Boğazı, kuzeyde Karadeniz, batıda Eyüp ve Şişli İlçesi ve güneyde ise Beşiktaş İlçesi ile sınırlanmıştır. Diğer ilçelere göre merkezin dışında kalan Sarıyer'de nüfus yoğunluğu düşük olduğu gibi, kırsal yerleşim de bulunmaktadır.

Sarıyer'de gecekondulaşma, Büyükdere Caddesi'nin yapılması ve sahil yolunun genişletilmesi sonucunda başlamıştır. Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprüleri'nin yapılışı buradaki yerleşimlerin büyümesine ve gecekondulaşmanın artmasına sebep olmuştur. 2000'li yıllarla beraber, artan rant değeri sebebiyle hazineye ve İBB'ye ait olan arazilere kurulu gecekondular yerleşimlerinde, İBB tarafından kentsel dönüşüm uygulanması hedeflenmiştir. Gecekondular yerleşimleri önünde bir tehdit unsuru olarak beliren kentsel dönüşüm, Sarıyer'de 2009 yerel seçimlerini de etkilemiştir. Seçim öncesinde AKP'li Belediye Başkanı Yusuf Tülün tarafından yönetilen Sarıyer'de, seçim sonrasında CHP'li Şükrü Genç yönetime geçmiştir. Sarıyer'de gerçekleştirilmeye çalışılan projeler hakkında Sarıyer Belediyesi Başkan Yardımcısı Şinasi Yalçın'la görüşülmüştür. Bu bölümde, Yalçın'dan ve belediyenin internet sayfasından alınan bilgilerin yanında basında çıkmış haberlerden de yararlanılmıştır.

5.7.1 Kentsel Dönüşüm Gerçekleştirilecek Semtler

Sarıyer'de kentsel dönüşüm yapılması hedeflenen mahalleler, Derbent, Armutlu (Fatih Sultan Mehmet Mahallesi), Pınar Mahallesi, Dağevleri, Emirgan, Ferahevler, Kazım Karabekir, Poligon, ReşitPaşa olarak belirlenmiştir. Belediye Başkan Yardımcısı Şinasi Yalçın ise, Armutlu (Fatih Sultan Mehmet Mahallesi), Derbent, Pınar mahallesinin, İBB tarafından ilk etapta kentsel dönüşüm uygulanacak mahalleler olarak sıraya konduğunu belirtmiştir. Henüz hedef kapsamında olan bu öncelikli kentsel dönüşüm alanlarına çizelge A7'de birlikte bakılmıştır.

İlk etapta dönüştürülecek mahallelerden Derbent Mahallesi, 330 dönüm arazi üzerine kurulu, 1200 binada yaklaşık 13-14 bin kişinin yaşadığı bir mahalledir. Mahallede üç cami, bir cemevi ve 65 odalı bir okul bulunmaktadır (Genç ve Kuyucu, 2008: 62). 2001-2002 yıllarında 98 konut, 230 dönüm üzerinde tapusu olan, 360 konutun inşası planlanan Atatürk Yapı Sanayi Kooperatifi'nin yapımı için yıkılmıştır (Genç ve Kuyucu, 2008: 62). 2005'te ise, Derbent'te 5 konut daha yıkılmıştır (Url-

5).Derbent'in büyük bir bölümüne kurulu olan Atatürk Oto Sanayi Yapı Kooperatifi'nin şu anki sahibi Cemre İnşaat tarafından, 30 Nisan günü yaklaşık 500 mahalleliye evlerini boşaltmaları için tebligat gönderilmiştir (Url-26).

1960'lı yıllarda kurulduğu belirtilen Pınar Mahallesi ise, 1970'ler ve 1980'lerdeki hızlı göç dalgasıyla daha da büyümüştür. 80'lerde ise mahalleye altyapı hizmetleri götürülmüş ve yine bu dönemde mahalledeki gecekondular apartmanlaşmaya başlamıştır (Url-56). Pınar Mahallesi Derneği de kentsel dönüşüme karşı çalışmalarını sürdürmektedir.

Fatih Sultan Mehmet Mahallesi'nde altı kooperatif, bir dernek, üç cami, bir cemevi mevcuttur. 2007'de İBB tarafından, İstinyePark Alışveriş Merkezi'ne giden yolun inşası nedeniyle 31 bina yıkılmıştır (Genç ve Kuyucu, 2008: 60). Ayrıca, 1/100.000 İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda, "Sarıyer Armutlu bölgesinde bulunan gecekondular alanının ıslahının tamamlanması ve üniversite alanı olarak kullanımının sağlanması"na da yer verilmiştir (İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009: 834). Bu nedenle şu anda Armutlu (Fatih Sultan Mehmet Mahallesi) İBB tarafından birincil dönüştürülecek alanlar arasında yer almaktadır.

5.7.2 Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İştirakçiler

Bu mahallelerdeki kentsel dönüşüm projeleri, İBB ve Sarıyer Belediyesi tarafından gerçekleştirilmek istenirken, TOKİ'nin de bu projelere dâhil edilmesi düşünülmüştür. Topbaş'ın Derbent Mahallesi'ne ilişkin olarak 2009 Kasım ayında Derbent Mahallesi Muhtarı Metin Ateş'e "Derbent Mahallesi ve Sarıyer'deki bazı mahalleleri Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'na (TOKİ) devrediyoruz" (Url-73) açıklaması bir anlamda TOKİ'nin projeye katılımının hesaplandığını göstermektedir. Fakat Sarıyer Belediyesi'ndeki iktidarın değişmesiyle beraber, bu projeler İBB'nin planları arasında beklemeye alınmıştır. Şu ana kadar TOKİ ya da İBB ile imzalanmış hiçbir protokol olmadığını (çizelge A7) söyleyen Sarıyer Belediye Başkan Yardımcısı Yalçın, bundan sonra da kesinlikle TOKİ'yle masaya oturmayı düşünmediklerini belirtmişti.

5.7.3 Projelerle İlgili Düşünce ve Tutumlar

Sarıyer Belediyesi'nin 2004'te bu Derbent mahallesine yönelik kentsel dönüşüm projesi geliştireceğini ve yıkımlar gerçekleştireceğini belirtmesi üzerine 2005'te mahalle halkı Derbent Mahallesi'ni Koruma ve Güzelleştirme Derneği'ni kurmuştur (Genç ve Kuyucu, 2008: 62). Fatih Sultan Mehmet Mahallesi ise, Baltalimanı, Reşitpaşa Mahalleri'yle birleşerek Fatih Sultan Mehmet Mahallesi Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneğini kurmuştur. Bunların dışında Sarıyer'de Kazım Karabekir Mahallesi Derneği, Boğaziçi Çevre Kalkındırma ve Dayanışma Derneği (BOÇEV), Kocataş Mahallesi Derneği, Çayırbaşı Sosyal Yardımlaşma Derneği, Rumeli Hisarı Mahallesi Derneği, Pınar Mahallesi Derneği, Maden Mahallesi Dereiçi Sosyal Yardımlaşma Derneği, Armutlu'yu Koruma Yaşatma ve Güzelleştirme Derneği (ARMUTLU-DER), Sarıdağüstü Dernekleri de yer almaktadır. Kentsel dönüşümüne karşı toplu mücadele veren dernekler, Sarıyer Mahalle Dernekleri adı altında birleşmiştir (çizelge A7).

1984 yılından bu yana Atatürk Sanayi Yapı Kooperatifi'ne karşı hukuk mücadelesini sürdürdüklerini belirten Konut Hakkı Koordinasyonu sözcüsü ve Derbent Mahallesi Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Başkan Yardımcısı Köksal Doğan, mahallenin ve mahallelinin durumunu “Bizler tapuları olan yerleşik bir mahalle olmamıza rağmen bilirkişi raporları mahallemizi fidanlık olarak ilan etti ve tapularımızı iptal ederek bir hukuk skandalına imza attı. Tapularımız iptal edilerek kendi mahallemizde işgalci durumuna getirildik” (Url-26) şeklinde ifade ederken, her konuşmasında Derbent'teki örgütlü mücadeleye vurgu yapmaktadır.

Sarıyer Belediyesi de bu mahallelere tapularını vermek için şu anda çalışmalar yürütmektedir. En son 4 Ocak 2010'da gerçekleştirilen meclis toplantısında, meclis tarafından Sarıyer Belediye Başkanı'na, İBB'ye ait bu arazilerin, Sarıyer Belediyesi'ne devriyle ilgili olarak görüşmeleri sürdürmesi için yetki verilmiştir (Url-65). Yalçın'ın da belirttiği üzere İBB ile bu yönde görüşmeler tamamlanmıştır. Yasal haklarını kullandıklarını belirten Yalçın, İBB'nin 60 gün içinde cevap vermesi gerektiğini ve bu sürenin yakında dolacağını belirtmiştir. Ayrıca Yalçın, başka ilçe belediyelerinde buna emsal teşkil eden küçük çaplı arsalar için kararlar olduğunu ve şu anda Danıştay Daireler Kurulu'nda da benzer bir karar beklediğini sözlerine eklemiştir. Ayrıca, belediyenin bu girişiminden hukuken başarı elde edeceklerine inandığını belirtmiştir.

5.7.4 Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerine Yorumu

Yalçın, şu anda yürütülmekte olan ya da uygulanması hedeflenen kentsel dönüşüm projelerinin yanlış politikaların eseri olduğunu belirtmiştir. Yalçın, bu mahallelerde yaşayan insanları başka yere gönderen ve buralara farklı bir sosyal dokuyu taşımayı hedefleyen bir anlayışla yürütülen bu projelere Sarıyer Belediyesi olarak karşı durduklarını belirtmiştir (çizelge A7). Kentsel dönüşüm projelerini, “rant aktarımına tekabül eden çalışmalar” olarak değerlendiren Yalçın, bu projelere karşı durmalarının diğer bir sebebini de dönüşümlerin kamunun görüşünün alınmadan gerçekleştirilmesi olarak açıklamıştır. Ayrıca Yalçın, tahayyülündeki dönüşümü, “Dönüşüm sadece mekânların, binaların değiştirilmesi olamaz. Dönüşüm orada yaşayan insanların sosyal ve ekonomik durumlarının, kültürel durumlarının da kentle adaptasyonlarının sağlanmasını hedeflemelidir ve orada yaşayanlar her koşulda orada yaşamalıdır,” sözleriyle açıklamıştır.

Buradaki gecekondü bölgelerinde yaşayan halkın çok iyi örgütlendiğini belirten Yalçın, Sarıyer Belediyesi olarak, kentsel dönüşüm tehdidine karşı, bu derneklerle ve mahallerle beraber hareket ettiklerini vurgulamıştır. Yalçın, bu nedenle, Sarıyer Belediyesi’nce Sivil Toplum Örgütleri ve Gecekondü ve Sosyal Konutlar Müdürlüğü birimleri oluşturulduğunu ve bu iki yapılanmanın birlikte çalışarak Sarıyer’de, özellikle gecekondü bölgelerinde bulunan mülkiyet sorununun çözümüne yönelik çalışmalarını sürdürdüğünü belirtmiştir. Yerinde dönüşümün gerçekleştirilmesi gerektiğini savunan Yalçın, yapı düzeninin dönüşümüne yönelik çalışmaların, belediye, ilgili müdürlükler, sivil toplum örgütleri ve mahallelilerle birlikte ortaklaşa üretilen projelerle biçimlendirileceğini ifade etmiştir. Bütün mahallelerde eş zamanlı çalışmalar yürütmeye başladıklarını söyleyen Yalçın, bu çalışmalar için mülkiyet envanteri, nüfus envanteri, eğitim ve geçim envanterlerine ilişkin veri toplama işine de başladığını belirtmiştir.

2009 yerel seçimleri sonucunda AKP’nin yerine CHP’nin iktidar olmasında, kentsel dönüşüm projelerinin etkili olduğunu, seçmenin kentsel dönüşüm tehdidine karşı tepki verdiğini söyleyen Yalçın, son olarak değişen iktidarla beraber, değişen Sarıyer Belediyesi politikasını “biz, Sarıyer’i sivil toplum örgütlerimizle, kent konseylerimizle, muhtarlarımızla, üniversitelerimizle, kadın ve gençlik örgütlenmelerimizle birlikte yönetmek istiyoruz. Bu anlayış içersinde şu anda Sarıyer’de SKEP (Sarıyer Kalkınma Eylem Planı) adı altında çok farklı toplumsal

grupların da içinde yer aldığı proje çalışmaları devam etmektedir. Altı ay sonra tamamlanacaktır. Bunun içinde Sarıyer’de yaşayan kurumlarımız yurttaşlarımız herkes bulunmaktadır. Yani, buradaki temel anlayış Sarıyer’i halkla birlikte yönetme anlayışıdır. Onların görüş ve önerilerini belediyemizin düşünce, karar ve eylem süreçlerine katmayı hedeflemekteyiz. Ayrıca belediyemizin tüm faaliyetleri de çok şeffaf ve halka açıktır. Üretilen bilgi ve verileri herkesle ve her kurumla paylaşmaktayız” sözleriyle ifade etmiştir.

Çizelge A.7 : Sarıyer Belediyesi

Dönüşüm Alanı	Projenin kapsamı ve niteliği	Projenin Geliştirilme Sebebi	Aktörler ve Finansörler	Halkın Katılımı ve Tutumu	Belediyenin Tutumu
Sarıyer Belediyesi					
Öncelikli dönüşüm alanları olarak Armutlu, Derbent, Pınar mahalleleri belirlenmiştir.	Bu mahalleler için henüz dönüşüm kararı alınmamıştır	3. Köprü ve bağlantı yollarıyla beraber buradaki arazilerin artan rant değeri	İBB, Sarıyer Belediyesi, mahalle sakinleri, Finansör: TOKİ (henüz projeler belirsizdir)	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Mahalleliler mücadelelerini derneklerde sürdürmektedir.	2009 yerel seçimlerinden sonra iktidarın değişmesiyle belediye bu alanlara yönelik dönüşüm çalışmalarını durdurmuştur.

5.7.5 Değerlendirme

2009 yerel seçimleri öncesinde, Sarıyer Belediyesinin kentsel dönüşüm projelerini hedefleri arasına almasıyla, büyük bölümü gecekondur yerleşiminden oluşan Sarıyer’de, halk iktidar partisinin değişmesine sebep olmuş ve CHP’yi yönetime getirmiştir. Seçim öncesinde, muhtemel tepkilere karşı AKP, Belediye Başkanı Yusuf Tülün yerine aday olarak Mehmet Akif Şişmanoğlu’nu göstererek, bir nevi Sarıyer Belediyesi için yeni bir vitrin arayışına girmiştir. Seçim öncesinde, Sarıyer’de Topbaş (Url-52) ve Şişmanoğlu, tapu dağıtma vaadinde bulunsa da (Url-74) 2009 yerel seçimlerinin sonucunda, seçim propagandasını kentsel dönüşüm projelerine karşı ürettiği söylem üzerine kuran CHP’li Şükrü Genç belediye başkanlığına seçilmiştir.

Sarıyer Belediyesi değişen yönetimle beraber, gecekondur yerleşimlerinin düzenlenmesi ve planlanması üzerine kurduğu stratejilerini “yerinde dönüşüm” yaklaşımıyla gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (Sarıyer Belediyesi, 2010).

İBB ve Sarıyer Belediyesi arasındaki sorunlar da AKP- CHP geriliminden doğmaktadır. Yalçın, “İBB’de de CHP seçilseydi şu anda kentsel dönüşümlere karşı

bütüncül bir mücadele verecektik ve ilçe belediyeleri olarak hem ekonomik hem de bürokratik anlamda bu kadar zorlanmayacaktık” açıklamasını yaparak, şu anda sürmekte olan yereldeki iktidar mücadelesine de vurgu yapmıştır. Yerelde iktidar olma savaşımı veren İBB ve Sarıyer Belediyesi en son İBB’ye ait arazilerin gecekondlu sahiplerine tahsisinde karşı karşıya gelmiştir.

Sarıyer Belediyesi adına konuşan Yalçın, küresel kent olma söylemi yerine, yerele, özellikle Sarıyer’in sosyal ve fiziksel koşullarını iyileştirmeyi hedefleyen projelere vurgu yapmaktadır. İlçedeki bütün grupların ve örgütlenmelerin kentin yönetimde yer alması gerektiğini belirten Yalçın, büyük projelerden ziyade, Sarıyer içindeki halkın varlığını ve geleceğini güvence altına alacak, düşük bütçeli yatırımları savunmaktadır.

5.8 Belediyeler Üzerine Genel Değerlendirme

Belediyelerle yapılan görüşmeler ve yazılı medya taraması sonucunda, Çizelge A9’da da belirtildiği gibi belediyelerin kentsel dönüşüm projelerindeki görevleri, bu görevleri icra ediş şekilleri, bu projeler bağlamında halkla ve diğer kentsel dönüşüm aktörleriyle kurulan yönetsel ilişkiler incelenmiştir. İnceleme sonunda elde edilen bulgular bu bölümde değerlendirilecektir. Bunun yanında projelerin önemli bir paydaşı olarak beliren TOKİ ve yerel yönetimlerin önemli aktörlerinden biri olarak ortaya çıkan belediye başkanları bu değerlendirme bölümünün altında ayrı birer konu başlığı olarak incelenecektir.

Uluslararası literatür incelendiğinde ‘Kentsel dönüşüm’ün kavramsal açıklamasında ideal bir kamu yararından bahsedilse de uygulamalar yereldeki halkın taleplerinden ziyade kentte iktidar olan sosyo-ekonomik sınıfın talepleri doğrultusunda şekillenmekte ve hayata geçirilmektedir. İstanbul İlçelerinde temelinde yapılan araştırma sonucu belediyelerin söylem düzeyinde literatürde kabul görmüş kamu yararının maksimize edildiği kentsel dönüşüm uygulamalarını benimsedikleri görülse de uygulamalara bakıldığında söz konusu söylemden farklı bir duruşlar saptanmaktadır. Uygulamalar, neoliberal ekonomi politikalarının sürdürülebilirliğinin esas alındığı ve projelerin doğuracağı ekonomik, sosyolojik, politik sonuçların gözardı edildiği dar bir çerçevede gerçekleşmektedir. Yereldeki halk ise sadece bu projelerin etkilerine maruz kalan kesim olarak karşımıza çıkmakta vekentsel dönüşüm projeleri birincil olarak yerelin politik ve ekonomik olarak

güçlenmesini hedef alan büyüme dinamikleri bağlamında uygulamaya konmaktadır. Beşiktaş Belediyesi, modernizasyona ve fiziki yenilemeye vurgu yaparak kentsel dönüşümü küresel metropol olma yolunda bir adım olarak görürken, Fatih ve Beyoğlu Belediyeleri ise ilçeye itibarını iade etmek geçmişin sosyal ve fiziksel yapısını yeniden canlandırmak için bir araç olarak bakmakta ve turizm yatırımlarının nüvesi olarak görmektedir. Küçükçekmece için ise, küresel yatırımları çekmek üzere ilçenin fiziksel ve sosyal yapısında gerçekleştirdiği değişim olarak yorumlanmaktadır. Kartal, Maltepe ve Sarıyer ise kentsel dönüşümün mevcuttaki sosyal yapıyla beraber gerçekleştirilebileceğini ve amacın fiziki şartların yenilenmesi olduğunu savunmaktadır. Diğer yandan Küçükçekmece, Beyoğlu ve Fatih Belediyeleri gerçekleştirdikleri kentsel dönüşüm projelerinde kamu katılımını sağladıklarını savunurken diğer yandan bu projeleri sosyal projeler olarak nitelendirmektedirler. Fatih, Küçükçekmece, Beyoğlu, Beşiktaş gibi belediyeler gerçekleştirmeyi planladıkları dönüşüm projeleri için ise, kentsel dönüşümün doğal sonucu olan “gentrifikasyon”un gerçekleşeceğini bilinciyle, kentsel dönüşümle beraber “ama yerinde dönüşüm” söylemini de kullanmaktadırlar. Zira “yerinde dönüşüm” de sonunda istenilen sosyoekonomik dönüşümü getirecektir.

Beşiktaş, Beyoğlu, Fatih ve Küçükçekmece Belediyeleri ise, İstanbul’un küresel kent olma misyonuna yereldeki projeleriyle hizmet etme yarışı içindedirler. Bu nedenle açıkça küresel kent olma söylemini kullanmaktadırlar. Kartal’da ise bu söylem yeni yönetimle beraber yön değiştirmiştir. İBB her ne kadar Kartal’ı Anadolu yakasının ikincil merkezi iş alanı ilan etmiş olsa da Kartal Belediyesi, bu anlayışa karşı mücadelesini sürdürmektedir. ÇizelgeA8’den de izlenebileceği üzere belediyeler vizyonları doğrultusunda bir belediyeçilik anlayışı geliştirmekte ve kentsel dönüşüm kararlarını da bu vizyona göre uygulamaya geçirmektedir.

Çizelge A.8 : Belediyelerarası Karşılaştırma

İlçe	İlçe Alanı	İlçe Nüfusu	Kent İçindeki Konumu	Siyasi İktidar	Planlanan-projelendirilen Alan Sayısı	Belediyenin Kentsel Dönüşüm Vizyonu
Beşiktaş	11 km ²	191,513	Merkez	CHP	9-1	Küresel Kent olma söylemini benimseyen belediye, bu dönüşüm projesiyle, 'toplumcu belediyecilik' anlayışını sürdürmeye çalışmaktadır.
Beyoğlu	8,66km ²	247,256	Merkez	AKP	5-1	Büyüme odaklı politikalar çerçevesinde İlçenin kültürel ve tarihi alanlarını yenilemeyi hedefleyen belediye, küresel sermayenin ilgisini çekerek burada turizm ve eğlence sektörünü canlandırmayı hedeflemektedir.
Fatih	17 km ²	455,498	Merkez	AKP	9-3	Küresel kent vizyonunu benimseyen ve büyüme politikaları doğrultusunda kararlar üreten belediye, ilçenin kültürel ve tarihi alanlarını yenileyerek turizm sektörüne hizmet edecek alanlar açmaktadır.
Kartal	48 km ²	427,156	İkincil Merkez	CHP (2009 yerel seçimleri öncesi AKP)	6-1	Anadolu yakasının ikincil merkezi olması hedeflenmiştir. Kartal, 2009 yerel seçimlerine kadar büyüme yanlısı bir politika izlerken, iktidarın değişmesiyle dönüşüm projelerini beklemeye almıştır.
Küçükçekmece	118,45km ²	662,566	İkincil merkez	AKP	9 (beşi Başakşehir'e geçti)- 3(ikisi Başakşehir'e geçti)	Avrupa yakasının ikincil merkezi olması hedeflenerek küresel sermayeyi çekecek büyük kentsel dönüşüm, yatırım projeleri ve gecekonduların dönüştürülmesi amaçlanmıştır.
Maltepe	52 km ²	415,117	Altmerkez (Kartal odaklı)	CHP (2009 yerel seçimleri öncesi AKP)	7-1	Kartal'a yakınlığı nedeniyle altmerkez işlevi yüklenen Maltepe'nin gecekondular mahallelerinin atan rantsal değeri sebebiyle dönüştürülmesi hedeflenmiştir. 2009 yerel seçimleriyle beraber bu plan rafa kaldırılmıştır.
Sarıyer	151 km ²	276,407	Çevre	CHP (2009 yerel seçimlerinden önce AKP)	8-Yok	Yeni yatırımlarla (3. köprü, metro) beraber artan rantsal değerle Sarıyer'deki gecekondular alanlarının dönüştürülmesi hedeflenmiştir. 2009 yerel seçimleriyle beraber bu plan rafa kaldırılmıştır.

5.8.1 Projelerin Niteliği

Çizelge A9'da da görüldüğü üzere her belediyenin her mahalle için farklı bir kentsel dönüşüm uygulaması bulunmakta ve bu projelerin herbiri çizelge A8'de de

gösterildiği gibi belediyenin vizyonuna hizmet etmektedir. Farklı tür ve kapsamda olan bu projelerin nitelikleri de birbirlerinden ayrılmaktadır.

Batı'nın 1980'lerde hızla üretmeye başladığı küresel sermayeye hizmet eden büyük kentsel dönüşüm (gelişim) projeleri Türkiye'de de son dönemde planlanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, Kartal ve Küçükçekmece İstanbul'un iki yakasında yeni altmerkezler olarak belirlenmiş, hizmet sektörünün bu alanlara yerleşimiyle bu ilçeler çevresinde büyüyen bir İstanbul tahayyül edilmiştir. Kartal'da Zaha Hadid, Küçükçekmece'de Ken Yeang projesiyle küresel sermayeye pazarlanmaya hazır bir kent imajı çizilmeye çalışılmıştır. İki ilçede de bilişim ve teknoloji odaklı büyüme öngörülmüştür. Fakat bu iki ilçe arasındaki en büyük fark, iki ilçenin de farklı siyasi partilerce yönetilmesidir. Bu nedenle, Kartal'daki büyüme yerel-merkez çatışması nedeniyle kesintiye uğrarken, Küçükçekmece'de yerel-merkez arası eşgüdüme bağlı olarak, projenin gerçekleştirilmesi yönünde ilerleme kaydedilmektedir. CHP'nin iktidar olduğu Maltepe ise Kartal odaklı büyümenin genişleme alanı olarak tasarlanmıştır. Maltepe'deki kentsel dönüşümler de iktidarın değişmesiyle durmuştur. Diğer yandan, AKP yönetimindeki, eski yerleşim birimleri Fatih ve Beyoğlu, tarihi dokunun öne çıkarılarak kentsel yenilemenin icra edildiği ilçeler olarak önem teşkil etmektedir. Buralarda tarihi doku öne çıkarılarak, turizmin canlandırılması ve buna bağlı olarak bu alanlarda turizm sektörü odaklı büyümenin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Beşiktaş ise kentsel büyümenin kalbi de diyebileceğimiz hizmet sektörünün ilk yerleştiği alanlardan biri olarak dikkat çekmekte, Karanfilköy de tam bu gelişmenin ortasında kendi planlarıyla dönüşüme karşı Beşiktaş Belediyesi'yle ortak bir mücadele yürüterek önem kazanmaktadır. Sarıyer ise, merkezin biraz daha dışında kalan ve gecekonduların ağırlıklı olarak yerleştiği alan olarak göze çarpmaktadır. Sarıyer diğer ilçelerden farklı olarak hala kırsal yerleşim özelliklerini de korumaktadır. Diğer bir deyişle çizelge A8'de (belediyeler) de belirtildiği gibi Sarıyer çevre ilçe konumunda kalmaktadır. İBB tarafından planlanan en önemli büyüme hamlesi ise Armutlu gecekondu yerleşiminin İstanbul Teknik Üniversitesi için temizlenmesi ve bu alanın bilişim sektörüne açılarak teknokent haline getirilmesidir.

Çizelge A.9 : Projelerarası Karşılaştırma

Dönüşüm Alanı	Projenin kapsamı ve niteliği	Projenin Geliştirilme Sebebi	Aktörler ve Finansörler	Halkın Katılımı ve Tutumu	Belediyenin Tutumu
Beşiktaş Belediyesi					
Karanfilköy	Gecekondu dönüşüm projesi, 215.000 m ² alan	Merkezi konumu nedeniyle artan rant değeri	İBB, Beşiktaş Belediyesi, Kentsel Strateji Ltd. Şti, mahalle sakinleri, AK-DER, Finansörler: TOKİ, Yapı Kredi Koray İnşaat,	Yerel halkla Beşiktaş Belediyesi'nin ürettiği projeye İBB karşı çıkmaktadır. Yerelde mücadele dernek çevresinde örgütlenmektedir.	Proje İBB'nin kontrolünde ilerlemekte, ilçe belediyesi ise mahallelilerle birlikte üretilen projeyi savunmaktadır.
Beyoğlu Belediyesi					
Tarlabası	Kentsel yenileme (aslı korunarak yeniden inşa), 20.000m ² alan	Merkezi konumu nedeniyle artan rant değeri	Beyoğlu Belediyesi, kentsel strateji ltd. Şti, mahalle sakinleri, Finansör: GAP İnşaat	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Buradaki mücadele dernek çevresinde örgütlenmektedir.	Belediye buradaki sosyoekonomik yapının değişmesi gerektiğini ve bunu yerel halkı mağdur etmeden yapacaklarını savunmaktadır.
Fatih Belediyesi					
Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri)	Kentsel yenileme (yeniden inşa) projesi, 13.000m ² alan	Merkezi konumu nedeniyle artan rant değeri	Fatih Belediyesi, İBB, mahalle sakinleri, Finansör: TOKİ (ihale Özkar Group)	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Dernek mevcut ancak asıl mücadele mahalle sakini olmayan aktivistlerce, Sulukule Platformunca yürütülmektedir.	Belediye tarafından sosyal proje olarak nitelenmekte, gentrifikasyon ise yerel halkın yeni koşullarda yaşamak istememesine bağlanmaktadır.
Fener, Balat, Ayvansaray	Kentsel yenileme (aslı korunarak yeniden inşa) projesi, 29.353 m ² alan	Merkezi konumu nedeniyle artan rant değeri	Fatih Belediyesi, mahalle sakinleri, Finansör: GAP İnşaat	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Halk projeye karşı mücadelesini dernek çevresinde sürdürmektedir.	Belediye çoğu hak sahibinden oluşan alanla ilgili olarak temkinli davranmakta, projeyi deprem tehdidiyle meşrulaştırmaktadır
Süleymaniye	Kentsel yenileme (aslı korunarak yeniden inşa) projesi, 10 ha	Merkezi konumu nedeniyle artan rant değeri	Fatih Belediyesi, İBB, mahalle sakinleri, Finansör: KIPTAŞ	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Burada projeye karşı bir mücadele örülemedi.	Belediye bu projeyi sosyal proje olarak nitelediği gibi buradaki gentrifikasyonu ise mahallenin yaşadığı itibar kaybının geri kazandırılması olarak yorumlamaktadır.
Kartal Belediyesi					
Kartal Sahil Sanayi Dönüşüm Projesi	Sanayi dönüşüm projesi, 550ha	Kartal'ın Anadolu Yakası'nın ikincil iş merkezi haline getirilmesi	Kartal Belediyesi, İBB yerel halk, Finansör: KENT-DER	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Sanayi dönüşümüne bağlı olarak gecekondu dönüşümü de hedeflenmektedir. Bu nedenle yerelde halk derneklerde örgütlenmiştir.	Projeye dâhil edilmeyen belediye hukuki mücadelesini sürdürmekte, yerel halkla beraber hareket etmektedir. Gecekondu dönüşüm tehdidine karşı tapu dağıtımına yoluna gitmektedir.

Çizelge A.9 : Projelerarası Karşılaştırma (Devam Ediyor)

Küçükçekmece Belediyesi					
Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi	Gecekondü dönüşüm alanı Tepeüstü 24,6 ha Ayazma 127 ha	Yeni yatırımlarla (Olimpiyat Stadi, ulaşım yatırımları OSB) merkezileşmesi ve artan rant değeri	Küçükçekmece Belediyesi, İBB, mahalle sakinleri, Finansör: TOKİ (ihale Ağaoğlu İnşaat)	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Bu mahallelerde yıkımlara karşı direnç oluşmamıştır.	Belediye bu projeleri sosyal projeler olarak tanımlamaktadır.
İç-Dış Kumsal	Kentsel yenileme (yeniden inşa) projesi, 93ha	Küçükçekmece'nin Avrupa Yakası'nın altmerkezlerinden biri haline getirilmesi ve artan rant değeri	Küçükçekmece Belediyesi, İBB, mahalle sakinleri	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Mahalleliler projeye karşı dernek çevresinde örgütlenmişlerdir.	Yatırımlarla büyümekte olan belediyenin uluslararası sermayenin dikkatini çekmek üzere belirlediği prestij projesidir.
Maltepe Belediyesi					
Başbüyük	Gecekondü dönüşüm alanı, 400ha	Alanın fiziksel özellikleri ve merkezi konumu	İBB, Maltepe Belediyesi, mahalle sakinleri, Finansör: TOKİ	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Mahalleliler projeye karşı dernek çevresinde örgütlenmişlerdir.	2009 yerel seçimlerinden sonra iktidarın değişmesiyle belediye projeyi durdurmuştur. Projeye ilişkin belirsizlik hâkimdir.
Sarıyer Belediyesi					
Öncelikli dönüşüm alanları olarak Armutlu, Derbent, Pınar mahalleleri belirlenmiştir.	Bu mahalleler için henüz dönüşüm kararı alınmamıştır	3. Köprü ve bağlantı yollarıyla beraber buradaki arazilerin artan rant değeri	İBB, Sarıyer Belediyesi, mahalle sakinleri, Finansör: TOKİ (henüz projeler belirsizdir)	Belediye halkın katılımını sağlamamıştır. Mahalleliler mücadelelerini derneklerde sürdürmektedir.	2009 yerel seçimlerinden sonra iktidarın değişmesiyle belediye bu alanlara yönelik dönüşüm çalışmalarını durdurmuştur.

5.8.2 Kentsel Dönüşüm Projelerinin Aktörleri

ÇizelgeA9'da da görüldüğü üzere kentsel dönüşüm projeleri birçok aktörün içinde bulunduğu bir yapıya sahiptir. Bu projelerin bir bölümü ilçe belediyesi, İBB ve TOKİ ortaklığında gerçekleştirilirken bir bölümü ilçe belediyesi ve özel sektörün katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Bu projelerin diğer aktörü halkın katılımı ise genellikle gözardı edilmektedir. Şu anda kentsel dönüşüm projelerini gerçekleştirmekte olan belediyelerin hepsi bu projeleri sosyal proje olarak değerlendirmekte ve istisnasız kamu katılımını sağladıklarını düşünmektedirler. Bu yönde yapılan eleştirileri ise temelsiz bulmakta ve belediye özelinde kamu kurumlarını yıpratmaya yönelik çıkışlar olarak değerlendirmektedirler. Bu noktada, kentsel dönüşüm projelerinin içinde ya da dışında yer alan ama bu projelerin akıbetini etkileyen aktörlerin bu projelerdeki rolleri ve genel anlamda algılanış biçimleri de önem teşkil etmektedir.

Kentsel dönüşümün aktörleri sorunu farklı şekillerde ele almaktadır. Dönüşümü kurgulayanlar ve gerçekleştirenler bir dönüşümün zaruretiye vurgu yaparken, dönüşümden etkilenenler ise, dönüşümün kendi hayatları üzerinde yarattığı sonuçları önemsemektedir. Ancak bu iki taraf da “dönüşümün yapısal nedenlerini, kapitalizmle ilgili işleyişi gündemlerine yeteri kadar almamaktadırlar” (Yuvarlak Masa Tartışması, 2008: 24). Engels’in de belirttiği gibi, “kapitalist üretim biçimi varlığını sürdürdüğü sürece konut sorununa kendi başına bir çözüm bulunabileceğini ummak hayaldir” (Engels, 1872: 74-77 aktaran Keleş, 1993: 68). Bu nedenle, sorunun merkezinde bulunan sermayenin hareketine bağlı olarak gerçekleşen ‘kentsel dönüşümler’in çıkış noktası gözardı edilmektedir. Sonuç olarak, kentsel dönüşüm projelerinin çıkış noktasından daha çok dönüşümün nasıl ve kimlerce gerçekleştirileceği, hangi aktörlerin inisiyatifinde uygulandığı üzerinde durulmaktadır.

Kentsel dönüşüm projelerinde, belediyeler tarafından, kamunun bu projelere katılımı ancak proje üzerine anlaşmaların sağlandığı süreçte gerçekleştirilmektedir ve ilk önce mülk sahipleriyle anlaşma esası uygulamakta, anlaşma sağlanamadığı takdirde kamulaştırmaya başvurulmaktadır. Anlaşma sağlanamamasının en temel nedenlerinden biri mülk sahibinin yenileme karşılığında ödemekle yükümlü olduğu bedeldir. Bu bedeli temin edemeyen mülk sahibi kamulaştırma tehdidiyle karşı karşıya kalır.

Mülk sahipleri konutları karşılığında sınırlı haklar elde etse de kiracılar bu haklardan da yararlanamamaktadır. Küçükçekmece-Ayazma’da ve Süleymaniye’de ise bunun bir örneği yaşanmıştır. Davis’in de gecekonduculara yönelik yaptığı genelleme bu noktada önem kazanmaktadır: “kiracılar gecekondu sahipleri içinde en görünmez ve güçsüz olanlarıdır. Yeniden düzenleme ve tahliye durumunda tazminat alamazlar veya başka bir yere nakledilemezler” (2007: 62). Türkiye’de de durum bu şekilde gerçekleşmektedir. Kiracı hiçbir hak talep edemediği gibi, (ucuz kira ve ulaşılabilirlik gibi) mevcut imkânlarından da mahrum bırakılmaktadır.

Kentsel dönüşüm projelerinin diğer bir önemli aktörü olarak karşımıza akademisyenler çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm konusunda akademik çevre de ikiye ayrılmıştır. Akademisyenler kimi zaman proje aktörü olarak projenin içinde yer almakta, kimi zaman da bu projelere ilişkin ürettikleri yazınsal çalışmalar ve projelerle karşı safta mücadelesini sürdürmektedir.

Bu bağlamda, belediyelerle görüşmelerde dikkat çeken diğer bir nokta da belediyelerin kentsel dönüşüm projelerini geliştirme veya belediyenin stratejik planlarını yapma sürecine akademik kurumları dâhil etmeye çalışmalarıdır. Bu nedenle, Bilgi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nden akademisyenler belediyelerin bu projeleri geliştirmesine yardımcı olmakta ya da projenin danışmanı olarak bu projelerin uygulanabilirliğini denetlemektedir.

Kentsel dönüşümün başat aktörü yerel yönetimler ise süreç içerisinde hem hukuki hem de kurumsal anlamda yapısal dönüşüme uğramış ve bu projelerin geliştirilmesinde ve uygulanmasında önem arz eden kurumlar olarak karşımıza çıkmıştır. Türkiye'de neoliberal ekonomi politikaları bağlamında 1980'lerde başlayan yerel yönetimlerin dönüşümünü, 1980'lerin sonu 1990'ların başında kentsel dönüşüm projeleri takip etmiştir. İlk önce yerelde gerçekleştirilecek büyük projeleri uygulayacak yasalarla tanımlanmış yerel iktidar mekanizmaları kurulmuş ve büyük kentlerle başlayıp ülke geneline yayılacak bir yönetsel dönüşüme gidilmiştir. 1980'lerin sonu, 1990'larla beraber, küresel sermayenin artan baskısı yerelerde gerçekleştirilmesi planlanan kentsel dönüşüm projelerine de yansımıştır. 1980 sonrası neoliberal politikalar doğrultusunda yetkileri arttırılan ve kent üzerinde önemli kararlar alabilen yerel yönetimler 2000'lerden sonra da kentsel dönüşüm projelerinin önemli aktörlerinden biri olarak yeniden ön plana çıkmıştır. Belediyeler, kentsel dönüşüm projelerinin karar mekanizmalarından biri olduğu gibi bu projelerin geleceğini belirleyen aktörlerden de biridir. Kentsel dönüşüm projelerinin yürütücüsü konumundaki belediyelerin kentsel dönüşüm projelerindeki etkinliği ilk olarak yasal tanımlamaların getirilmesi sürecinde gözlemlenmiştir. Bu yasalar sonucunda da karşımıza önemli yetkilerle donatılmış yerel yönetimler çıkmıştır. Yasalarla yetkileri genişletilen belediyelerin, son dönemde yaşanan merkez-yerel çatışmasının sonucu olarak yasalarla yetkilerinin kısıtlanması söz konusudur. Bu nedenle ilçe belediyelerinin yetkilerinin sınırlandırılmasını öngören 73. Maddedeki değişiklik önerisi gibi yeni yasal düzenlemeler de gündeme gelmektedir.

Diğer taraftan belediyeler kentsel dönüşümlerin hayata geçmesi ya da hukuki zemininin kurulmasında da etkin rol de oynamıştır. Topbaş sık sık İstanbul için ayrı bir 'Kentsel Dönüşüm Yasası'na ihtiyaç olduğunu belirtmektedir (Türkün ve Yapıcı, 2008: 53). Topbaş'ın "İstanbul'a özgü deprem dönüşüm yasası çıkartılması için

Başbakan'la görüşeceğim” (Url-2) sözü, İstanbul gibi metropol bir kent söz konusu olduğunda yerelin ihtiyaçlarının merkezi bir kararı –yasa çıkartılması hususunda- etkileme gücünü de göstermektedir. Aynı biçimde, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin talebi doğrultusunda Keçiören ve Altındağ’da gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm projeleri ‘Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu’ yasallaştırılmıştır. Yine, 5366 no’lu yasanın “Beyoğlu Yasası” olarak anılmasının sebebi de benzer bir talebin Beyoğlu Belediyesi özelinde gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu yasanın çıkışında Fatih Belediyesi de baskı unsurlarından biri olmuş ve yasanın çıkmasına sebep olmuştur.

Belediyeler bu kentsel dönüşüm projelerinin yürütücüsü olduğu gibi, diğer safta yer alarak bu projelere karşı söylem de geliştirebilmektedir. Çizelge A9’da belirtildiği gibi Kartal, Sarıyer ve Maltepe Belediyeleri bu projelere karşı bir hareket benimseyerek, bu ilçelerde kentsel dönüşüm projelerinin ilerlemesini durdurmuştur. Ayrıca, belediyelerin kurumsal yapılarında da karşı sesler çıkabilmekte ve bu projelere karşı söylem üretilebilmektedir. Kartal Belediyesi’nde 2004-2009 döneminde, belediye meclisinde dönüşüm projelerine karşı mücadele edilmiştir ve bu seçmenin 2009’da siyasi tercihini değiştirmesine de sebep olmuştur. Belediye meclisindeki karar mekanizmasının çalıştırılmasının yerel seçimlerde önem teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Belediye meclislerinin muhalif bir tavra sahip olmaması ise, belediye meclislerinin girişimcilerden oluşan genel çizgisine bağlanabilir. Bu noktada Keleş’in 1990’lardaki belediye meclisi tasviri güncelliğini korumaktadır; Keleş’in de ifade ettiği gibi, “Bugün eğer, kimi belediyelerimizde, genel karar organı olan meclisler, özel girişimcilerin ağırlık taşıdığı, dolayısıyla kendi çıkarlarına ters düşmekle birlikte kamu yararının gerektirdiği kararları alma gücünden yoksun durumda bulunuyorlarsa, bu yerel yönetim kurumunun kendinde var olan bir özel girişimcilik niteliğinin, bir başka deyişle kurumun doğasında saklı bir hastalığın değil, fakat toplumdaki sınıfsal gelişmelerin, yönetime katılma anlayışındaki bozukluğun ve demokrasinin temsil kuralının iyi kavranmamış olmasının bir sonucudur” (1993: 237). Günümüz belediyeçilik anlayışı da aynıdır ve kamu katılımına bu nedenle kapalıdır. Zira halk, meclisin içinde mevcut olmamakla birlikte, mevcudiyetinin gerçekleştirilmesi de ekonomik temelli bir sorun arz etmektedir.

Erder ve İncioğlu'nun 1986 senesinde İlçe Belediyeleri ve İBB ile yaptığı görüşmelere istinaden, bazı yönetsel değişikliklerin siyasi nedenlerle ortaya çıktığını söylemek mümkündür. İlçe belediye başkanlarının daha yetkin bir kurum olma isteği ve İBB başkanında toplanan yürütme gücünün dağılımına yönelik talep (2008: 70), sadece iktidar partisiyle koordinasyon sağlayamayan, muhalefet partisinin seçildiği ilçelerde tekrar dile getirilirken, diğer belediyelerde böyle bir şikâyet söz konusu değildir. Kentsel dönüşüm konusu çerçevesinde görüşülen belediyelerden Fatih, Beyoğlu, Küçükçekmece Belediyeleri kurum olarak etkin olduklarını, karar ve uygulamaların ilçe belediyesinin inisiyatifinde gerçekleştiğini savunmaktadır. Diğer yandan, Maltepe, Kartal, Beşiktaş kentsel dönüşüm projelerinde, daha etkin olan İBB'nin kontrolünün söz konusu olduğunu, sadece uygulama sürecinde ilçe belediyelerinin etkinliğinin görülebileceğini vurgulamaktadır. Sarıyer Belediyesi ise yerel halkla beraber hareket edildiğinde belediyelerin bu projelerin karşısında daha güçlü durabileceğini belirtmektedir.

Çizelge A9'da da görüldüğü gibi, İBB ve ilçe belediyeleri haricinde Başbakanlığa bağlı TOKİ ve özel inşaat şirketleri de bu projelerin diğer aktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel inşaat şirketleri projeye sonradan dâhil olabildiği gibi GAP İnşaat gibi sürecin yürütücüleri arasında da yer alabilmektedir. Bunların dışında sermayedar Kartal İlçesi'ndeki mülk sahibi sanayicilerin oluşturduğu bir dernek olan Kent-Der örneğinde görüldüğü gibi hem sürecin yürütücüsü hem de destekçisi olarak belirebilmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri çeşitli aktörlerin katılımıyla şekillenmekte bu aktörlerin proje içerisindeki konumu ise değişmektedir. Bu aktörlerden kamunun etkin katılımı sağlanmazken, kentsel dönüşüm projeleri, sermaye, merkezi yönetim ve yerel yöneticilerin etkinliğinde şekillenmektedir.

5.8.3 Halkın ve Belediyenin Kentsel Dönüşüm Projelerine karşı Tutumu

Kentsel dönüşüm projeleri kurumlar ve şahıslarca farklı şekillerde yorumlanmakta ve tanımlanmaktadır. Her ne kadar belediyelerin kendi kentsel dönüşüm tanımları olsa da uygulanmakta olan kentsel dönüşüm projeleri için iki görüş ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bu projelere karşı olup bu yolda mücadele verenler ve bu projeleri destekleyip gerçekleşmesini sağlayanlar olarak iki cephe karşımıza çıkmaktadır. Gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri belediyelerin ve TOKİ'nin başarı hanesine not edilirken, bu projenin etki alanındakiler tarafından büyük başarısızlıkların tezahürü olarak görülmektedir. Diğer yandan, gerçekleştirilmesi

düşünülen projeler ise, İBB'nin ve merkezi yönetimin kolu TOKİ tarafından yapılan dayatma olarak kabul edilmekte ve bu kurumlara karşı hem hukuki hem de kitlesel mücadelelere başvurulmaktadır.

Kentsel dönüşüm projeleri sonucu konutunu terk etmek zorunda kalan ya da kalacak olan halk, TOKİ'nin belediyeyle ortak çalışıp toplum için sağlıklı bir çevreyi temin eden sosyal konutlar üretmesinin gerekliliğine vurgu yaparken, bu projelerin yürütücüsü belediyeler ise TOKİ'yle belediyenin bu işi gerçekleştirebildiğini ve üretilen projelerin sosyal projeler olduğunu savunmaktadır.

Kentsel dönüşüm projeleri belediyelerin kamuya dönük yeni politikalar geliştirmesine de sebep olmuştur. Bu bağlamda seçim dönemlerinde bu dönüşümlerin 'yerinde dönüşüm', 'sosyal proje' gibi çeşitli söylemlerle üstü örtülmekte ya da kentsel dönüşümler siyasi partilerin programlarında şekil değiştirerek halka yeniden sunulmaktadır. 2009 yerel seçimlerinde, seçim öncesi AKP'nin iktidarda olduğu Sarıyer, Maltepe ve Kartal gibi ilçelerde, CHP, parti bünyesine bu ilçelerde kentsel dönüşüme karşı mücadeleyi sürdüren önemli aktörleri katarak seçim yarışına girmiş ve seçim sonrası oluşturduğu belediye kadrolarında, önemli görevlerde bu isimlere yer vermiştir. Seçimin kazanılmasına sebep olan bu yaklaşım, seçim sonrasında belediyeye karşı yürütülen barınma hakkı mücadelesinin de güç kaybetmesine sebep olmuştur. Seçimlerin kazanılmasıyla, Kartal'daki mücadeleyi yürüten İbrahim Doğan, Kartal Belediye Başkan Yardımcısı konumuna getirilirken Sarıyer'de Karanfilköy AK-DER'in eski dernek başkanı olan, Karanfilköy Mahallesi sakini Şinasi Yalçın Belediye Başkan Yardımcısı olmuştur. Maltepe'de ise, eski Başbüyük Dernek başkanı Adem Kaya, belediyeye CHP'den meclis üyesi olarak girmiştir. AKP ise 2009 yerel seçimlerine girerken gecekondu dönüşüm projeleri nedeniyle sorun yaşayacağı ilçelerde başkan adaylarını değiştirme yoluna gitmiştir. Sarıyer'de Yusuf Tülün yerine, Mehmet Akif Şişmanoğlu'yla yola devam ederken, Kartal'da Arif Dağlar yerine, Bekir Kılıç'la seçime girmiştir. Belediyelerin seçim dönemlerinde izlediği bu stratejik politikalar kentsel dönüşüm sürecinin işleminin önüne geçmediği gibi farklı boyutlara taşınmasına sebep olmaktadır. Belediyeler kentsel dönüşüm projelerini popülist politikalarının yeni aracı haline getirmektedir.

Kentsel dönüşüm gerçekleştiren belediyeler ise kendi projelerini meşrulaştırmak adına diğer kentsel dönüşüm projelerinden farklı olduğunu ve kendi projelerinde

mahallelinin katılımını sağladıklarını iddia etmektedirler. Yani diğer projelerin zaafılarından kendi projelerinin meşruiyet zeminini kurmaktadırlar. Benzer bir tutum bazı mahallelerde de gözlemlenmektedir. Mahallelerde ise, “bu mahallede hep aileler yaşıyor; diğer mahalleler gibi karışık bir yapıya sahip değil” gibi söylemler hâkim olurken, mahallede sürdürülen mücadelenin farklılıklarına vurgu yapılmaktadır.

Diğer taraftan belediyelerin yürütülen projeler için kullandıkları tanıtımlar, bu projelerin duyurulması ve kamuoyu oluşturulması adına bir araç olarak görülmüştür. Küresel imgelerden yararlanarak, küresel metropol İstanbul’u dünyaya pazarlama çalışmaları kentsel dönüşüm projelerinin tanıtımlarıyla da güçlenmektedir. Keyder, küresel kent olma yolunda ilerlemekte olan metropollerin, ilk başta bir vizyon oluşturma ve bu vizyonu tanıtım yoluyla dünyaya duyurma çabasına değinmiştir (1992: 84). Günümüzde ise bu çaba artık kentlerden daha küçük birimlere, kentlerin birleşenleri ilçelere kadar yayılmıştır. Bu yöntem artık İstanbul’da her ilçede kullanılmakta, belediyeler kendi markalarını oluşturma çabasına girmektedir. İşbu sebepten dolayı, belediyeler bu projeleri kurdukları cümlelerle Batı’daki beğeni toplayan örneklerle atıfta bulunarak meşru bir zemine oturtmaya çalışmaktadır. Belediyeler, İstanbul’da turizmi geliştirme, İstanbul’u bilişim ve teknolojinin merkezi yapma söylemlerini kullanarak bu projeleri tanımlamaktadır. ‘Müzekent yaratmak’ söylemiyle yola çıkan İBB ve ilçe belediyeleri şimdiden birçok projeyi geliştirmiş veya uygulamıştır. Belediyelerin ellerinde bulundurduğu yasal gücün tıkanıp noktasında birçok yetkiyle donatılmış TOKİ, bu projelerin devamını sağlamıştır. Belediyeler gerçekleştirmeye çalıştıkları dönüşüm projeleriyle kendi tahayyül ettikleri kentleri kurmak istemekte ve kendi markalarını yaratmaya çalışmaktadır. 1980’lerle beraber ortaya atılan ‘yarışan yereller’ söylemi bu projelerle vücut bulmaktadır.

Çizelge A9’da da görüldüğü üzere farklı kapsam ve nitelikte, farklı sebeplere dayandırılarak birçok aktörün katılımıyla gerçekleştirilen bu kentsel dönüşüm projeleri sonucunda ilçelerde fiziksel ve sosyal dönüşümler hedeflenmektedir. Kentsel dönüşüm meselesine farklı açılardan bakan belediyeler ana düzlemde kentsel dönüşümü literatürde ve yasalarda geçtiği şekliyle kabul etmekte ama uygulamada ekonomik çıkarlar ve çıkar grupları önemszenmektedir. İstanbul’daki ilçe belediyelerinin kentsel dönüşümlerdeki benzer ve farklı yaklaşımları bulmacanın

parçalarını oluştururken, büyük resimde karşımıza farklı tahayyüllerin ürünü olan İstanbul çıkmaktadır. İstanbul üzerine verilen parçacıl her karar, bütünsel yapıda büyük etkilere yol açmaktadır. Bütünsel alınan vizyon kararları ise, parçalarda eşgüdümlü kararlar doğrultusunda uygulanmaya çalışılmaktadır. Son dönemde ise, ilçe belediyeleri ve İBB arasında ilçelerin geleceğine yönelik kararlar alma meselesinde iktidar mücadeleleri çokça yaşanırken, karar mekanizmalarının etkinliği yeni bir soru işareti olarak belirmektedir.

5.8.4 Kentsel Dönüşüm Uygulamalarıyla Beraber Öne Çıkanlar

Belediyelerle yapılan görüşmeler sonucunda kentsel dönüşüm projelerinin önemli aktörlerinden TOKİ ve bu projelerin yürütücüsü konumundaki yerel yönetimler içinde en önemli aktör olarak belediye başkanları öne çıkmaktadır. Belediyelerin bir bölümü kentsel dönüşüm projelerinin baş mimarı olarak TOKİ'yi hedef gösterirken, bir bölümü de TOKİ'yi kentsel dönüşüm projelerinde belediyelerin önemli destekçisi olarak tanımlamaktadır. Bununla beraber, belediyelerle yapılan görüşmeler sonucunda belediye başkanlarının kentsel dönüşüm politikasının oluşturulması sürecinde önemli bir iradesi olduğu saptanmıştır. Bu çıkarımlar, TOKİ'yle görüşme yapılmasını ve belediye başkanlarının söylemlerine dayanarak bir inceleme yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle, yapılan görüşmeler sonucunda çokça işaret edilen TOKİ'nin kurumsal yapısına ve TOKİ'yle yapılan görüşme üzerinden dönüşüm projelerindeki rolüne bakmak yerinde olacaktır. Ayrıca belediye başkanlarına ilişkin yazılı basında çıkan haberler ve belediyelerle yapılan görüşmeler doğrultusunda belediye başkanlarının kentsel dönüşüm projelerindeki rolünü incelemek de araştırmaya katkı sağlayacaktır.

5.8.4.1 TOKİ

Çizelge A9'da da belirtildiği gibi, İstanbul'daki kentsel dönüşüm projelerinde, İlçe Belediyeleri ve İBB'nin yanında diğer önemli iştirakçi de Başbakanlığa bağlı olan Toplu Konut İdaresi'dir. Her proje TOKİ'nin katılımıyla gerçekleşme de son dönemde TOKİ, birçok projeye gerek yasal üstünlüğü gerek sağladığı ekonomik destek sebebiyle daha fazla dâhil olmaktadır ya da son aşamada dâhil edilmektedir. TOKİ'nin hangi projelerin içinde yer aldığı ve bu projeler içindeki görev tanımını konuşmak üzere, TOKİ'de uzman kadrosunda görev yapmakta olan Yavuz Çelik'le görüşülmüştür.

1995-1999 yılları arasında KİPTAŞ'ın Genel Müdürlüğü'nü yapan Erdoğan Bayraktar, 2002'nin Aralık ayında TOKİ'nin Başkanlığı'na getirilmiştir. Tayyip Erdoğan'ın İBB Başkanlığı döneminde, İBB'nin şirketlerinden KİPTAŞ'ın yöneticisi konumundaki Bayraktar, yereldeki siyasi iktidarın merkezi hükümete taşınmasıyla beraber Başbakanlığa bağlı Toplu Konut İdaresi'nin başkanlığına getirilmiştir (Url-72). Yerel yönetimdeki siyasi duruş bütün kurumsal yapısıyla, merkezi yönetime taşınmış yerelde de bu tavrın devamı korunmuştur. 2002 genel seçimleri sonrası, TOKİ'nin yapılanmasında başlayan bu değişim, TOKİ'nin kentsel dönüşüm projelerinin en büyük paydaşı haline gelmesiyle tamamlanmıştır. 2004'te kurumsal organizasyonun içinde de değişikliklere gidilmiş ve "Gecekondu Dönüşüm Şube Müdürlüğü" kurularak, konut üretiminde farklı yapılanmalara gidilmiş ve hemen 20 tane yıkılması gereken gecekondu alanı belirlenmiştir (Aydın, 2008: 69). Yerelde ve merkezde önemini koruyan inşaat sektörü de merkezde TOKİ'nin kontrolünde işlerken, yerelde ilçe belediyelerinin öncülüğünde diğer inşaat şirketlerinin de rol almasıyla kentsel dönüşüm projeleri sayesinde daha da ön plana çıkmıştır.

TOKİ, sürece ilçe belediyelerinden gelen teklif üzerine dâhil olmaktadır. Bunun üzerine ilçe belediyeleri kentsel dönüşüm projesinin gerçekleştirileceği alana yönelik alan araştırması yapar. TOKİ bu alansal analizin sonucuna göre belediyeyle ön protokol imzalar; bu ön protokollerin geçerliliği bir sene olmasına rağmen, süre aşılsa da TOKİ bu protokolleri feshetmez. Ön protokol, alanın röntgeni olarak adlandırılan, alana dair mülkiyet analizi, konut durumu, arazi etüdü, kıymet takdiri olmak üzere çeşitli verileri içerir. Ayrıca, TOKİ, mevcut durum ve tasarlanan durumu karşılaştırmak için yerel yönetimden alanın projesinin hazırlanmasını ve alanda yaşayanlarla anlaşmaların bitirilmesini de talep eder. Bunların tamamlanmasıyla beraber son protokol imzalanır.

Genelde TOKİ ve ilçe belediyesi arasında imzalanan bazı alanlarda İBB'nin veya özel şirketlerin de dâhil olabildiği ön protokolde tarafların görevleri tanımlanırken, hangi aşamada proje sürecine dâhil olacakları belirtilmektedir. TOKİ'nin bu protokollerde de belirtildiği üzere sürece dâhil olduğu aşama proje aşamasıdır. Bu nedenle, İstanbul – Maltepe Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşüm) Projesi'ne İlişkin Protokol incelendiğinde, II. Bölüm'de 4. Maddeyle TOKİ'nin yükümlülükleri belirlenmiştir:

... Kentsel yenileme alanında yapılacak tüm inşaatların yapım şekli ve ihale sistemi TOKİ'nin yetkisinde olup, inşaatlara ait mahal listeleri TOKİ tarafından belirlenecektir. Toplu Konut Alanında yapılacak konutlardan hak sahiplerine yararlandırılacak olanların tespitinden sonra arta kalan ve tasfiye edilen tüm konutların ve ticari alanların tasarruf hakkı TOKİ'ye ait olacaktır. Toplu Konut Alanında hazine mülkiyetindeki alanlarda yer alan tüm işgallerin kaldırılması madde 7'de ifade edildiği şekilde Belediye tarafından üstlenilecek olup, TOKİ tarafından yapılacak projelendirme ve ihale süreçlerinde alandaki işgallerin temizlenmiş olması şartı aranacaktır. Bu husus gerçekleşmez ve TOKİ bu husustan dolayı zarara uğrarsa bu zarar belediyeden tazmin edilecektir. İstanbul genelinde Büyükşehir ve Belediye gecekonduların tasfiyesi amacıyla Toplu Konut Alanında yapılacak konutlardan bir bölümünü talep edebilir...

Bu protokol örneğinden de anlaşıldığı üzere TOKİ kentsel dönüşüm projelerinde önemli yetkilerle donatılmış bir kurum olarak dikkat çekmekte ve her türlü anlaşmazlık sonucu zarara uğramaması protokolce temin edilmektedir.

Çelik'ten alınan bilgilere göre, bazı belediyelerle ön protokol yapılmasına karşın projelerin birçoğu henüz gerçekleştirilememiştir. Bu projelerin gerçekleştirilememesi, belediyelerin üzerine düşen analiz çalışmalarını zamanında tamamlayamamasından ve belediyelerdeki yönetimlerin 2009 yerel seçimlerinde değişmesinden kaynaklanmaktadır. Şişli Belediyesi'yle yaklaşık dört sene önce protokol imzalanmasına rağmen hala ilçe belediyesi tarafından projenin gerçekleştirilmesine dair bir ilerleme kaydedilmemiştir. Maltepe Belediyesiyle 24.02.2006'da ön protokol imzalanmıştır ama burada da projeler gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca, Maltepe'de siyasi iktidarın değişimi, kentsel dönüşümün ön protokolden sonra devam etmemesinin sebebi olarak da gösterilmektedir. Yine Çelik tarafından verilen bilgiler doğrultusunda, kentsel dönüşüm projelerinde, ikili anlaşmalarda Fatih ve Küçükçekmece Belediyeleri, projelerin sorunsuz sürdürüldüğü ilçeler olarak gösterilmektedir. Başakşehir'de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm ise TOKİ'nin, ilçe ve Büyükşehir belediyelerini katmadan, yalnız başına icra ettiği proje olarak tanımlanmaktadır. Bu alan TOKİ'ye ait olduğu için, İBB ve ilçe belediyesiyle anlaşma gereği duyulmamış, 6000-7000 haneli yaklaşık 70.000 kişinin barındığı Başakşehir İlçesi'ne bağlı Altınşehir ve Güvercintepe'deki gecekonduların yerleşiminde yaşayan insanlarla tek tek anlaşma usulüne dayalı bir proje gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. TOKİ'deki yetkililerce burada gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projesi başarılı ve katılımın sağlandığı bir uygulama gibi tanıtılsa da gecekonduların yıkımı sırasında yaşanan arbede tersini

göstermektedir. Tramvayın geçmesi sebebiyle değerlendirilen arazinin önemi ve burada yaşayan halkın etnik kimliği ve kültürü bu projenin uygulanmasını hızlandırmıştır (Url-15).

Belediyeler, TOKİ'nin hukuki üstünlüğünden yararlanmak adına TOKİ'yi bazı projelerde son kertede yeni bir protokolle sürece katmaktadır. Tarla başı'ndaki durum buna örnek teşkil etmektedir; burada, sürecin başında sadece Beyoğlu Belediyesi ve GAP İnşaat arasında olan protokol, TOKİ'nin elinde bulundurduğu hukuki araçlardan yararlanmak adına, 2009 Eylül'de –Beyoğlu Belediyesi bunun aksini iddia etse de- Tarla başı Derneği'nden alınan bilgiler doğrultusunda, TOKİ, Beyoğlu Belediyesi ve GAP İnşaat olarak genişletildiğini söylemek mümkündür. Beyoğlu Belediyesi'nin ileri sürdüğü gibi TOKİ'nin sadece Taşoluk'tan konut edindirme aşamasında projeye katılacak olması, TOKİ'nin imzaladığı protokollerin genel yapısını inceleyince yeterli gözükmemektedir.

Çelik, TOKİ'nin kentsel dönüşüm projelerindeki etkinliğini kabul etse de projelerin sahibi olarak ilçe belediyelerini göstermektedir. Küçükçekmece, Fatih ve Beyoğlu gibi iktidar partisinin yönetimde olduğu belediyeler, TOKİ'nin bu projelerde hem ekonomik hem de teknik olarak destek çıktığını ve TOKİ'yle çalışmalarının sorunsuz olduğunu ifade etse de, yereldeki girişimcilere de bu projelerde şans verilmesi ve bu projelerin TOKİ'nin tekelinde kalmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Sarıyer, Beşiktaş, Kartal ve Maltepe gibi muhalefet partisinin iktidar olduğu belediyelerde ise aksi görüş hâkimdir. Bu belediyelerde, TOKİ'nin her projenin hem karar aşamasında hem de uygulama sürecinde etkili olduğu ve her an projeye dâhil olmaya hazır bir durumda bekletildiği düşüncesi hâkimdir. Bu projeler geliştirilirken, ilçe belediyelerinde hukuki ve ekonomik sorunların ortaya çıkmasıyla beraber TOKİ'nin devreye girdiği düşünülmektedir. Bu belediyeler istisnasız TOKİ'yle üretilecek projeler karşısında duran bir tutum sergilemekte ve TOKİ'yle hiçbir proje geliştirmeyi düşünmediklerini ifade etmektedir.

5.8.4.2 Belediye Başkanları

Kentsel dönüşüm projelerini irdelediğimizde belediye başkanlarının bu projelerin üretilmesinde ve uygulanmasında etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca, yine belediye başkanlarının büyük bir bölümü gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmesi düşünülen bu projeleri bütün demeçlerinde savunmakta ve bu projelere dair atılan adımların

arkasında durmaktadır. Özellikle son dönemde gerçekleştirilen İBB kapsamındaki büyük projelerde daha da fazla “güçlü başkan”, “yetkisiz bir meclis” eşleşmesi gözlemlenirken, kararların alınma aşamasında “başkan”, uygulanmasında ise “başkan-genel sekreter-encümen” etkin rol oynamaktadır (Erder, İncioğlu, 2008: 50).

Recep Tayyip Erdoğan’ın başbakan olmasıyla, İlk defa bir belediye başkanı başbakan olmuş, bu da yerel yönetimlerin artan önemini ve buna paralel olarak belediye başkanlarının yükselen iktidarını göstermiştir. İlk olarak Dalan döneminde başlayan ve sonrasında devam eden “proje belediyecilik”, başkanlarıyla beraber yerellerin önem kazanmasına sebep olmuştur (Erder, İncioğlu, 2008: 6). Bu nedenle, bugün, özellikle İstanbul’daki ilçe belediye başkanları, ilçeler için geliştirilen projeleri sadece kendi yerelleri için bir yatırım olarak değil; ayrıca, bu yatırımları kendileri adına ulusal düzeye sıçrama tahtası olarak da görmektedirler. Kartal, Maltepe, Kadıköy, Beşiktaş, Beyoğlu, Şişli, Fatih, Küçükçekmece gibi Belediyeler, uluslararası büyük projelerin gerçekleştirildiği alanlar olarak göze çarpmaktadır. Bu nedenle, bu ilçeler için geliştirilen projeler, İstanbul’un gündemini etkilediği gibi, finans merkezi, ticaret merkezi, Olimpiyat Köyü, kültür turizmi, müzekent gibi söylemlerle Türkiye’nin de gündemini etkilemektedir.

Belediye başkanı çevresinde merkezileşen bir yerel yönetim, belediyenin kaynaklarının kontrol edilebilirliğini güçleştirirken, bu kaynakların popülist politikalar uğruna, siyasi çıkarı hedefleyen projelerde kullanılmasına sebep olmaktadır (Bayırbağ, 2008: 14). Aynı zamanda, belediye başkanı merkezinde toplanan iktidar, belediye başkanı denetimindeki belediye şirketlerinin kontrolsüz büyümesini de getirmektedir.

Bayraktar’ın da ifade ettiği gibi, “Daracık bir mali, idari ve siyasi özerkliğe indirgenmiş yerel demokrasi anlayışının siyasi gerçeklikle ilgisi olmadığı ortada... 1980’lerden beri yaşanan gelişmelere baktığımızda Ankara’nın yerel üzerindeki azalan gücünün doğrudan belediye başkanları, özellikle de büyükşehir belediye başkanlarının bireysel olarak güçlenmesiyle karşılandığı” gözlemlenmektedir (2009: 6). Belediye başkanı erkinde toplanmış yetkilerle yürütülmekte olan bir yerel yönetim, merkezi yönetimden bağımsız değildir. Yerel ve merkezi iktidar arası ilişki söz konusudur ve alınan kararlar bu ilişkiye bağlıdır. Kentsel dönüşüm projelerinde ilçe belediyeleri etkin olsa da yine kararlar merkezi yönetimin eğilimi doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Yerel yönetimler kararlarında merkezi yönetimin belirlediği

sınırlar çerçevesinde özerk davranabilirken, kentsel dönüşümlerin uygulanması merkezi-yerel yönetimlerarası koordinasyonun gerçekleştirilebilmesine bağlı olmaktadır. Yerel yönetimlerin özerklikleri yasal düzenlemelerle sağlandığı gibi, yine yasal düzenlemelerle kısıtlanabilmektedir. Ancak, yerel yönetimler gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerini iktidar erki olmasından kaynaklanan bütün siyasi araçları kullanarak gerçekleştirmektedir.

6. SONUÇ

Ekonomik kırılmalar, göçler, savaşlar, doğal afetler kentlerin oluşumunda ve yeniden yapılanmasında önem teşkil etmekte, fiziksel ve sosyal yapısında büyük dönüşümlere sebep olmaktadır. Bu nedenle, farklı dönemlerde farklı kentsel dönüşüm uygulamaları tecrübe edilmiş ve bu uygulamaları yapacak nitelikte yerel iktidarlar kurulmuştur. Kentsel dönüşümlerle kent rantı maksimize edilirken kentin mekansal organizasyonu da buna göre yeniden kurgulanmaktadır. Kentin dışına gönderilen üretim alanı sanayilerle beraber, bu sanayinin üretim gücü işçiler de gecekonduların yıkımıyla kent dışına taşınmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri birçok insanın sosyo-ekonomik yaşamını tehdit ederken, yerel yönetimler de bu değişime hizmet eden ve kendi yapısındaki dönüşümü de tamamlamaya çalışan kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Batı’da tecrübe edilen kentsel yenileme projeleri, bu ülkelerde varolan sosyal ve fiziksel sorunları ortadan kaldırmak yerine bu sorunların daha da belirginleşmesine sebep olmuştur. Mekândaki dönüşüm, sınıfsal ayrımı derinleştirirken, mekân ve burada yaşayanlar üzerinden elde edilen bu yeni ‘artı değer’, kent ekonomisinin merkezine oturmuştur. (Kurtuluş, 2008; Kurtuluş ve Türkün, 2005; Şen, 2005; Şen, 2008; Turan, 2009). Perouse’un da belirttiği gibi “‘Kentsel dönüşüm uygulamalar paketi’, her ne kadar kendisini çağdaş, yenileyici, iddialı takdim etse de, devletin sosyal vazifesinin iflasının ifadesidir” (Url-79).

Değişen ve dönüşen kentsel dönüşüm politikaları ve yerel yönetim anlayışı çerçevesinde Türkiye’de de benzer bir süreç yaşanmaktadır. Zaman, mekân ve toplumsal yapı bağlamında farklı kentsel dönüşüm projeleri tecrübe edilmektedir. İstanbul’daki kentsel dönüşüm projelerinde ilçe belediyelerinin rolünün irdelendiği bu çalışmanın sonucunda birkaç nokta öne çıkmaktadır.

Bu noktalardan biri projelerin taşıdıkları niteliklerin sürecin belirleyicisi olarak dikkat çekmesidir. Bu bağlamda 1980’lerden sonra neoliberal politikalar ekseninde hızla büyüyen İstanbul için küresel sermayeyi çekecek ve bu küresel sermayenin

buradaki varlığını koruyacak nitelikte projelerin etkinliğini arttırdığı görülmüştür. Bu noktadan yola çıkarak önem teşkil eden diğer bir mesele de bu projeleri gerçekleştirecek kurumlar ve proje aktörlerinin yeniden yapılandırılmasıdır. Bu aktörler kentsel dönüşüm projelerinin etkilerine çeşitli şekillerde maruz kalmakta ve bu projelerin geleceğini de farklı şekillerde etkilemektedir. Bu nedenle, projenin aktörleri de bu projelere karşı farklı tepkiler vermektedirler. Çalışmanın sonucu olarak ortaya çıkan en önemli nokta ise kentsel dönüşüm projelerinin başat aktörü yerel yönetimlerin bu projelerdeki rolünün merkezi yönetimle olan ilişkisine bağlı olarak değişmesidir. Bu projelerin uygulanmasında önemli bir konuma sahip olmasına rağmen yerel yönetimlerin yetki sınırları her zaman merkezi yönetimce çizilmektedir. Bu nedenle yerel yönetimler bu dönüşümler karşısında farklı çıkışlar yapmaktadır. Yerel yönetimlerin merkezi yönetimden bağımsız, özerk bir yapısı olmadığı görülmektedir.

Neoliberal ekonomi politikalarına bağlı olarak bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de 1980’lerden itibaren yerel yönetimler de yapısal dönüşüme uğramıştır. Kamunun yerelerde temsiliyetini artırmak yerine sermayenin mekâna nüfuz etmesini kolaylaştıran yasal ve yönetsel dönüşüme gidilmiştir. Bu bağlamda yerel yönetim anlayışı kamuya hizmetten çok “proje belediyecilik” anlayışını benimseyerek hareket etmiştir. Farklı söylemler ve politikalarla iktidara gelen siyasi oluşumlar, iktidara geldikten sonra ya bu söylemleri hayata geçirememiş ya da tam tersini uygulayarak, günü kurtaran popülist politikalarla güç alarak hareket etmiştir. Eskinin popülist politikacıları, kentin göçle gelen mağdur ve yoksul kesimine dönük politikalar üretmektense, piyasa ekonomisine göre hareket etmekte ve bu semtlerin gelişimini bu alanlara yapılan yatırımlar üzerine kurmaktadır (Keyder, 2005: 130). Bu nedenle kentsel dönüşüm uygulamaları planlı bir şekilde hem bir devlet politikası hem de piyasa ekonomisini canlandıran yerel ve küresel sermayenin mekâna nüfuz etmesini kolaylaştıran yeni yatırım aracı olarak belirlemiştir. Bu bağlamda kentsel yenileme, gecekondü dönüşüm, kentsel gelişme gibi farklı niteliklerde projelerle bütünde kurulmak istenen küresel metropol İstanbul ana amacına hizmet edilmektedir. Bu nedenle Küçükçekmece ve Kartal’da küresel sermayeyi çekecek nitelikte büyük kentsel gelişim projeleri ve buna paralel çevredeki fiziki dokunun dönüşümünü getirecek olan gecekondü dönüşüm ve yenileme projeleri planlanırken, Fatih ve Beyoğlu’nda turizmi canlandıracak nitelikte kentsel dönüşüm projeleri,

diğer ilçelere göre çevre konumunda olan Sarıyer’de ise bütün bu dönüşümlerle uyumlu gecekondulu alanlarının dönüşümü tasarlanmaktadır.

İkinci öne çıkan konu ise kurumlar ve proje aktörlerinin yeniden yapılanmasıdır. Bu Kurumların yapısı şekil değiştirirken, kentsel dönüşüm kararları bir grup aktör tarafından alınıp uygulanmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri ise bu yeni kent yöneticiliğini daha da belirgin hale getirmektedir. Çoğulcu bir yönetim anlayışından söz eden İstanbul İlçe ve Büyükşehir belediyesi sadece belirli bir zümrenin içinde olduğu bir yönetimi hayata geçirmektedir. Bu çoğulcu yapı sermayedarlar ve teknokratları kapsarken halka bu yapı içerisinde yer verilmemektedir. Hedeflenen kentsel büyümeye uygun olarak kent yöneticiliği kent girişimciliğine dönüşmektedir (Waley, 2007). Beyoğlu, Fatih ve Küçükçekmece Belediyeleri’nde kent yöneticiliği böyle bir çoğulcu yapı üzerine kurulmuştur. Bu belediyelerde halk karar mekanizmasının içinde yer almazken, yatırımcı, planıcı, merkezi ve yerel yönetim tarafından proje yürütülmektedir. Bu projelere ilişkin halk adına, halktan bağımsız kararlar alınıp uygulanmakta, sebep olarak da ekonomik büyümenin gerekliliği gösterilmekte ve bu projelerin meşruiyeti deprem tehdidi, sosyal ve ahlaki çöküş üzerine kurulmaktadır. Diğer bir deyişle yerel değerlerine sıkı sıkıya tutunarak bu projelerin meşruiyetini yerel değerleri korumak üzerinden sağlayan belediyeler, diğer yandan küreselleşmeye vurgu yaparak küresel sermayeye yer açan projeler gerçekleştirme çabası içine girmiştir. Kentsel dönüşüm projeleri yerelle küresel arasında kıvranan İstanbul’u bütün yerel değerlerinden koparıp, bütün kurumsal yapılarıyla beraber küresele taşıyacak olan yeni yol olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, İstanbul’daki ilçelerin kentsel dönüşüm planları dünyaca ünlü mimarlar tarafından tasarlanmakta, bu projeler özel sektör ve yerel yönetimlerin ortaklığında uygulanmaktadır. Bu projelerin sonucunda ise bu alanlara küresel sermaye yatırımlarının çekilmesi hedeflenmektedir. Bu projelerle kentler ekonomik büyüme hedeflerine göre şekillenmektedir. Kartal’daki Sanayi dönüşüm Projesi ve Küçükçekmece’deki İç-Dış Kumsal kentsel dönüşüm projeleri küresel sermayenin yatırım yapacağı büyük kentsel dönüşüm projeleri olarak dikkat çekerken, bu projelere ilişkin hiçbir şekilde halkın görüşüne başvurulmamakta, bu projelerin çevre yerleşimlerdeki sosyal dokuya etkisi hesaba katılmamaktadır. Bu noktada önemle üzerinde durulması gereken ve günümüzde gerek yerel yönetimler gerek yatırımcılar tarafından gözardı edilen konu ise, mevcut sosyal dokunun korunarak iyileştirilmesi

meselesidir. Zira kentsel dönüşüm projelerinin uygulama amacı olarak gösterilen ‘sosyal proje’ olma vasfı gerçekleştirilen müdahalelerle sadece sözde kalmaktadır.

Kentsel dönüşüm projelerinin aktörleri bu projelerden farklı boyutlarda etkilenmekte ve bu projelerin sonuçlarını farklı şekillerde etkilemektedir. Merkezi yönetim, İBB ve ilçe belediyesinin farklı siyasi partilerin yönetiminde olmasının getirdiği iktidar çatışmaları ve halkın maruz kaldığı sonuçlar nedeniyle bu projelere karşı sesler de yükselmektedir. Bu karşı duruş projelerin geleceğini etkilediği gibi merkez-yerel çatışmasını da körüklemektedir. Kartal, Maltepe ve Sarıyer’de kentsel dönüşüm projeleri durdurulmuş, belediyeler, yerel halkla beraber İBB’ye ve TOKİ’ye karşı saf tutmuştur. Beşiktaş’ta ise, halkla beraber üretilen kentsel dönüşüm projesi, İBB’nin muhalefeti nedeniyle uygulanamamıştır.

Bu alanlardaki kentsel dönüşüm projeleri kentsel mücadeleyi de ateşlemiştir. Yaşadığı alanı terketmek zorunda bırakılan eski konut sahibi, yeni yerleşim alanlarıyla ve buralardaki sosyal ilişkiler ağıyla bütünleşme sorunu yaşayabileceği gibi kentsel hizmetlerden de kopmaktadır. Bu nedenle de bu projelere karşı mücadele vermektedir. Bu bağlamda projelerin uygulanabilirliği alanlardaki dirence de bağlıdır (Kuyucu ve Ünsal, 2010: 1481). Maltepe, Kartal ve Sarıyer’deki halk tarafından yürütülen kentsel mücadeleler de bu projelerin gerçekleşmesini engellemiştir. Bu çalışmayla beraber varılan önemli sonuçlardan biri de merkezi yönetim, halk, sivil toplum örgütlerinin dışında belediye başkanlarının bu projelerde oynadığı roldür. Yerel yönetimin bir bütün olarak süreçte etkin rol oynaması beklenirken neredeyse tek başına belediye başkanlarının iradesi projelerin durumunu ve geleceğini belirlemektedir. Bu nedenle belediyelerin karar mekanizması belediye meclisleri ve yönetici kadroları da buna uyum sağlamaktadır.

Çalışmanın sonunda vurgulanması gereken en son nokta ise merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkisidir. Merkez-yerel arası çatışma kentsel dönüşüme dair yasal çerçevede değişiklikler getirmekte ve merkezin kontrolünde olan yerel yönetim anlayışı korunmaktadır. İlçe belediyelerinin yetkilerinin sınırlandırılmasını öngören 73. Maddedeki değişiklik önerisi gibi yeni yasal düzenlemelere yol açan çalışmalara gidilmesine de sebebiyet verebilmektedir. Bu da yerel yönetimlerin merkezi yönetimden bağımsız hareket edemeyeceğini göstermektedir. Bu projelerin önemli aktörlerinden TOKİ ise merkez-yerel çatışmasının dışında durmaya çalışarak belediyelerle anlaşma yoluna gitmekte ve kamu için düşük fiyatlı sosyal konut

retmek olan asıl misyonunu terkederek, kar amacı güden, bütün gelir grupları için konut üreten bir piyasa aktörü olarak davranmaktadır.

Bütün bu kurumsal çatışma ve kentsel mücadelelerin ortaya çıkmasına sebep olan kentsel dönüşüm projeleri ise varlığını koruyarak sürdürmektedir. Her yeni kentsel dönüşüm projesi yeni tartışmaları da beraberinde getirmekte, kurumsal yapıların ve hukuki araçların dönüşmesine sebep olmaktadır. Bu dönüşümlerin sonucunda farklı ortaklıkların yansıması olarak farklı bir kent yönetimi ortaya çıkmaktadır. Yerellere genel bir perspektiften bakıldığında, parçalardan yola çıkarak bulmacanın bütününü, İstanbul’u, kentsel dönüşüm projeleriyle nasıl bir geleceğin beklediği görülmektedir. Neoliberal ekonomi politikalarına istinaden, sanayi sektörünün ve sanayide istihdam edilen nüfusun yatakhane si gecekonduların kent dışına gönderilmesi, hem Anadolu hem Avrupa Yakası’nda İstanbul’un bilişim, teknoloji, turizm başta olmak üzere hizmet sektörüne geçişi ve bu sektörde istihdam edilen üst-orta gelir grubu yeni kentli nüfusun eski gecekondularına yerleştirilmesinin hedeflendiğini düşündürtmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar E Ataay F.**, 2008. Devletin Yeniden Yapılandırılması ve Yerelleşme, *İktisat dergisi, Birikim ve Yerel Siyaset*, **500**, Kasım-Aralık, pp. 27-38, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Akkar, Z. M.**, 2006. Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye, **36/2, Planlama Dergisi**, pp. 29-38, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- Aydın, S.**, 2008. AKP Dönemi Konut ve Kentleşme Politikalarına TOKİ ve Yerel Yönetimler Üzerinden Bakmak, *İktisat dergisi, Birikim ve Yerel Siyaset*, **500**, Kasım-Aralık, pp. 67-73, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Atayurt, U., Kuyucu, T.**, 2008. Başlıbüyük Kentsel Dönüşüm Projesi: Kuşatma Altında Pazarlık, *İstanbul*, **64**, pp. 20-26, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bartu, A.**, 2006., Eski Mahallelerin Sahibi Kim? Küresel Bir Çağda Tarihi Yeniden Yazmak, *İstanbul: Küresel ve Yerel Arasında*, Ed. Keyder, Ç., Çev. Savran, S., pp. 43-60, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Kentleşme Şûrası**, 2009. Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları Komisyonu Raporu, Ankara, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap3.pdf>
- Bayırbağ, M., K.**, 2008. Yerel Yönetimlere Bütünsel Bir Bakış: Türkiye'de Devletin ve Siyasa-Yapım Sürecinin Mekânsal Dönüşümü Üzerine Bazı Ön Düşünceler, *İktisat dergisi, Birikim ve Yerel Siyaset*, **500**, Kasım-Aralık, pp. 3-7, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Bayraktar, U.**, 2009. 29 Mart'ın Yeni Kiracılarını Rantın Kralı Bekliyor: Yerel Yönetimler 'For Rent', *Express*, **4**, 25 Mart-25 Nisan, pp. 6-7 İstanbul.
- Beşiktaş Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü**, 1998. Beşiktaş İlçesi, Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Strateji ve Eylem Planı Raporu.
- Bilgin, İ.**, 1995. Modernizmin Şehirdeki İzleri, *Defter*, **23**, Kış, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bookchin, M.**, 1999. *Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*, Çev. Özyalçın B., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bozkulak, S.** 2005. Gecekondu'dan 'Varoş'a: Gülsuyu Mahallesi, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, Yay. Haz. Kurtuluş, H., pp. 239-267, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Castells, M.**, 2003. The New Historical Relationship between space and society, *Designing Cities: Critical Readings In Urban Design*, ed. Cuthbert, A., R., pp. 59-69, Blackwell Publishers, Oxford.

- Ceylan, C. E., Akın, Y., 2009.** Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi, Küçükçekmece Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Servisi, İstanbul.
- Ceylan, C. E., Turgut, S., 2010.** *Bir Yerel Yönetim Deneyiminin Ardından*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Çelik, Y., 2010.** Kişisel Görüşme.
- Çevik, M., 2010.** Kişisel Görüşme.
- Davis, M., 2007.** *Gecekondu Gezegeni*, çev. Koca, G., Metis Yayınları, İstanbul.
- Doğan, A. E., 2007.** *Eğreti kamusalılık : Kayseri Örneğinde İslamcı Belediyecilik*, İletişim, İstanbul
- Doğan, Y., 2008.** Toplumsal Polarizasyon ve Kentsel Ayrışma; Çekmeköy Bölgesi Örneği, *İktisat dergisi, Kentsel Dönüşüm*, **499**, Eylül-Ekim, pp. 89-101, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Doğan, İ., 2010.** Kişisel Görüşme.
- Erder S., İncioğlu N., 2008.** *Türkiye’de Yerel Politikanın Yükselişi İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, 1984-2004*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ergüder, Ü., 1989.** Patterns of Authority, *Local government in Turkey : governing Greater Istanbul*, Ed. Heper, M., pp. 30-46, Routledge, London.
- Esmer, Y., 1989.** Allocation of Resources, *Local government in Turkey : governing Greater Istanbul*, Ed. Heper, M., pp.46-73, Routledge, London.
- Fainstein, S., S., 1994.** *The City Builders: Property, Politics & Planning In London and New York*, Blackwell, Oxford.
- Falay, N., 2008.** Söyleşi: Yönetişim ve Bölgeselleşme Kısacasında Yarel Yönetimler, *İktisat dergisi, Birikim ve Yerel Siyaset*, **500**, Kasım-Aralık, pp. 3-7, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Genç, F., Kuyucu, T., Kentsel Dönüşüm, Söz ve Suskunlar: Bir Sözümüz Var; Duymak İsteyene, İstanbul, 63, pp. 58-71, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.**
- Gilbert, A., Gugler, J., 1982.** Cities, Poverty, and Development: Urbanization in the Third World, Oxford University Press, Oxford.
- Goldsmith, M., 1998.** Autonomy and City Limits, *Theories of Urban Politics*, ed. Judge, D., Stoker, G., Wolman, H., pp. 229-253, Sage Publications, London.
- Güler, B. A., 2006.** *Yerel yönetimler : liberal açıklamalara eleştirel yaklaşım*, İmge Kitabevi, Ankara
- Gündoğan, Ö., 2006.** Kentsel Dönüşüm Tarihsel ve Güncel Bir Kırılma Noktası mı?, **36/2, Planlama Dergisi**, pp 65-77, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.

- Gürler, E.**, 2004. 1980 Sonrası Kentsel Dönüşüm Sürecinde Küresel Perspektiften İstanbul Örneği: Kent İçi Tarihi Alanların Yeniden Üretim Modelleri, *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokiyumu: Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge*, Cilt II, s. 613-651, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- Güzey, Ö.**, 2009. Urban Regeneration and Increased Competitive Power: Ankara In an Era of Globalization, *Cities*, Vol. **26**, pp. 27-37, Elsevier, London.
- Hall, Peter**, 1995. The Turbulent Eighth Decade: Challenges to American City Planning, 1989, *Classic Reading in Urban Planning: an introduction*, Ed. Stein, J., pp. 13-33, M., McGraw-Hill, New York.
- Harvey, D.**, 1996. *The geography of capitalist accumulation, (reprint) in Human Geography*, pp. 600-622, Blackwell Publishers, Oxford.
- Henderson, S., Bowlby, S., Raco, M.**, 2007. Refashioning Local Government and Inner-city Regeneration: The Salford Experience, *Urban Studies*, Vol. **44/8**, pp 1441-1463, Routledge, London.
- Heper, M.**, 1989. Introduction, *Local government in Turkey : governing Greater Istanbul*, Ed. Heper, M., pp. 1-12, Routledge, London.
- Heper, M.**, 1989. Conclusions, *Local government in Turkey : governing Greater Istanbul*, Ed. Heper, M., pp. 73-86, Routledge, London.
- Işık, O., Pınarcıoğlu, M.**, 2001. *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- İBB, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü**, 2009. 1/100.000 İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu.
- Jones, D., B.**, 1998. Bureaucrats and Urban Politics: Controls? Who Benefits?, *Theories of Urban Politics*, ed. Judge, D., Stoker, G., Wolman, H., pp. 72-95, Sage Publications, London.
- Judge, D.**, 1998. Pluralism, *Theories of Urban Politics*, ed. Judge, D., Stoker, G., Wolman, H., pp. 13-34, Sage Publications, London.
- Kalaycıoğlu, E.**, 1989. Division of Responsibility, *Local government in Turkey : governing Greater Istanbul*, Ed. Heper, M., pp. 12-30, Routledge, London.
- Kaya, A.**, 2010. Kişisel Görüşme.
- Keating, M.**, 1998. Size, Efficiency, and Democracy: Consolidation, Fragmentation and Public Choice, *Theories of Urban Politics*, ed. Judge, D., Stoker, G., Wolman, H., pp. 13-34, Sage Publications, London.
- Keleş, R. Y.**, 2002. *Kentleşme Politikası*, İmge Yayınları, Ankara.
- Keleş, R. Y.**, 1995., *Kent ve siyaset üzerine yazılar 1975-1992*, İstanbul Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, İstanbul.
- Keyder, Ç.**, 2006. Sonuç, *İstanbul: Küresel ve Yerel Arasında*, Ed. Keyder, Ç., Çev. Savran, S., pp. 223-235, Metis Yayınları, İstanbul.
- Keyder, Ç.**, 1992. İstanbul'u Nasıl Satmalı, *İstanbul*, **3**, pp. 81-85

- Keyder, Ç.**, 2005. Social Exclusion in İstanbul, *International Journal of Urban and Regional Research*, **29/1**, pp. 124-134.
- Kırca, S., Somersan, S.**, 2008. Eğlence Evlerinden Yıkıma: Sulukule Mikrokozmosu, *İstanbul*, **62**, pp. 88-92, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kurtuluş, H.**, 2006. Kentsel Dönüşüm Değil Rant Amaçlı Tasfiye Yasası: Kentsel Dönüşüme Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak, **36/2**, *Planlama Dergisi*, s. 65-77, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- Kurtuluş, H.**, 2008. Kentsel Dönüşümün Politik Ekonomisi, *İktisat dergisi, Sermaye Birikimi Açısından Kentsel Dönüşüm*, **499**, Eylül-Ekim, pp. 26-34, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Kurtuluş, H., Türkün, A.**, 2005. Giriş, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, Yay. Haz. Kurtuluş, H., s. 9-24, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kuyucu, T., Ünsal, Ö.**, 2008. Rantın Giriş Ayak Oyunları, *Express*, **8**, Temmuz-Ağustos, pp. 47-51, İstanbul.
- Kuyucu, T., Ünsal, Ö.**, 2010. 'UrbanTransformation' as State-led Property Transfer: An Analysis of Two Cases of Urban Renewal in İstanbul, *Urban Studies Journal*, **47/7**, pp 1479-1499, Sage Publications, London.
- Küçükçekmece Belediyesi**, 2008. Faaliyet Raporu, İstanbul, <http://www.kucukistanbul.org/doc/PlanlarRaporlar/2008FaaliyetRaporu.pdf>
- Lovering, J.**, 2007. The Relationship Between Urban Regeneration and Neoliberalism: Two Presumptuous Theories and a Research Agenda, *International Planning Studies*, Vol. **12**, No. 4, pp. 343-366, Routledge, London.
- Lowndes, V.**, 1998. Citizenship and Urban Politics, *Theories of Urban Politics*, ed. Judge, D., Stoker, G., Wolman, H., pp. 160-180, Sage Publications, London.
- Maltepe Belediyesi, TOKİ, ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi**, 2006. İstanbul-Maltepe Kentsel Yenileme (Gecekondü Dönüşüm) Projesi'ne İlişkin Protokol
- Mollenkopf, John**, 2007. The Postwar Politics of Urban Development in Strom, *The Urban Politics Reader*, Ed. Elizabeth, A., Mollenkopf, J., pp. 155-168, Routledge, New York.
- Öktem, B.**, 2005. Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekânı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, Yay. Haz. Kurtuluş, H., pp. 25-77, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Öktem, B.**, 2006. Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP'nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul'un Kentsel Dönüşüm Projeleri, **36/2**, *Planlama Dergisi*, pp. 53-65, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.

- Özdemir, A.,M.**, 2005. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Eski Bir Gecekondu Mahallesi: Karanfilköy–Kentlere Vurulan ‘Neşter’ler, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma*, Yay. Haz. Kurtuluş, H., pp. 187-239, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, D., Özden, P., Turgut, S.**, 2004. Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, Küçükçekmece Belediyesi.
- Özden, P. P.**, 2008. *Kentsel Yenileme*,” İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Perouse, J. F.**, 2008. Katmerli Mağdurların Muhalif Olma Hakkı Yok: Ayazma’da Neden Yerel Bir Muhalefet Oluşamadı, *İstanbul*, **63**, pp. 26-29, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Perouse, J. F.**, 2007. Kentsel Düşler, *Radikal* **2**, <http://www.mimdap.org/w/?p=41>, alındığı tarih 10.04.2010.
- Pickvance, C.**, 1998. Marxist Theories of Urban Politics, *Theories of Urban Politics*, ed. Judge, D., Stoker, G., Wolman, H., pp. 253-275, Sage Publications, London.
- Roberts, P.**, 2000. Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration, *Urban Regeneration A Handbook*, Ed. Roberts, P., Sykes, H., pp. 9-37, Sage Publications, London.
- Sarıyer Belediye Başkanlığı**, 2010 yılı Performans Programı, <http://www.sp.gov.tr/documents/planlar/Sariyer%20Belediyesi%202010PP.pdf>
- Sennet, R.**, 2002. *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, Çev. Birkan, T., Metis Yayınları, İstanbul.
- Schubert, D.**, 1996. Yenileme ya da Onarma: Kentleri Modernleştirmede Madalyonun İki Yüzü, *Defter*, **26**, Kış, Metis Yayınları, İstanbul.
- Smith, N.**, 2002. New globalism, new urbanism; gentrification as global urban strategy, *Antipode*, Vol. **34**, No. 3, pp. 427–450, Blackwell Publishers, Oxford, <http://nederland.indymedia.org/media/2007/09/47004.pdf>
- Sönmez, N. Ö.**, 2006. Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri Üzerine Bir Değerlendirme, **36/2**, *Planlama Dergisi*, pp. 121-129, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- Stoker, G.**, 1998. Regime Theory and Urban Politics, *Theories of Urban Politics*, ed. Judge, D., Stoker, G., Wolman, H., pp. 54-72, Sage Publications, London.
- Sütçü, Ö.**, 2010. Kişisel Görüşme.
- Swyngedouw, E., Moulaert, F., Rodriguez, A.**, 2002. Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy, *Antipode*, Blackwell Publishing, pp. 547-582, Oxford, MA. <http://www.scholars-on-bilbao.info/fichas/antipodeARodriguez.pdf>
- Şen B.**, 2005. Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Bir Ayrışma Biçimi, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma*, Yay. Haz. Kurtuluş, H., pp. 77-127, Bağlam Yayınları, İstanbul.

- Şen, B.**, 2006. Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri: İstanbul Kent Merkezleri ve Tarihi Kentsel Alanların Yeniden Yapılandırılması, **36/2, Planlama Dergisi**, pp. 65-77, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- Şen, B.**, 2008. “Kentsel Dönüşüm” Kavramsal Karmaşa ve Neoliberalizm, *İktisat dergisi, Sermaye Birikimi Açısından Kentsel Dönüşüm*, **499**, Eylül-Ekim, pp. 34-41, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Şengül, M.**, 2008. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Hukuksal Boyutları, *İktisat dergisi, Sermaye Birikimi Açısından Kentsel Dönüşüm*, **499**, Eylül-Ekim, pp. 59-70, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Şengül, T.**, 2009. *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*, İmge Yayınları, Ankara.
- Tekeli, İ.**, 1992. *Belediyecilik Yazıları (1976-1991)*, IULA-EMME Yerel Yönetimler Dünyası, Uluslararası Yerel yönetimler Birliği Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı, İstanbul.
- TMMOB, Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu**, 2006. Kentsel Dönüşüm Değil, Rant Amaçlı Tasfiye Yasası, **36/2, Planlama Dergisi**, pp. 29-38, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- TMMOB, Şehir Plancıları Odası**, 2007. İstanbul Buluşmaları Sempozyumu: İstanbul’da Büyük Projeler, 8–9 Ekim. http://www.spoist.org/dokuman/kitaplar/Istanbul_Bulusmalari_2007.pdf
- Turan, M.**, 2008. Türkiye’de Yerel Yönetimler Sermaye Birikimi ve Kentsel Rantlar, *İktisat dergisi, Birikim ve Yerel Siyaset*, **500**, Kasım-Aralık, pp. 62-67, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Turan, M.**, 2009. *Türkiye’de Kentsel Rant: Devlet Mülkiyetinden Özel Mülkiyete*, Tan Yayınları, Ankara.
- Turok, İ.**, 2005. Kentsel Dönüşümde Yeni Eğilimler ve Dönüşüm, *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu 2004*, Yay. Haz. Özdemir, D. A., Özden, P. P., Turgut, S. R., pp. 23-53, Küçükçekmece Belediyesi, İstanbul.
- Türkün, A., Yapıcı, M.**, 2008. Kentsel Dönüşüm ve Yasaların Araçsallaşan Yolu, *İktisat dergisi, Sermaye Birikimi Açısından Kentsel Dönüşüm*, **499**, Eylül-Ekim, pp. 48-59, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Türkeli, Ö. Y.**, 2010. Kişisel Görüşme.
- Url-1** Akatlar Kültür ve Dayanışma Derneği, www.akatlarkultur.org/FileUpload/.../dunden_bu_gune_karanfilkoy.doc, alındığı tarih 10.04.2010.
- Url-2** Akşam Gazetesi, http://www.aksam.com.tr/2010/03/11/haber/siyaset/5167/7_5_luk_d_eprem_in_enkazindan_turkiye_sag_cikamaz.html, alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-3** [<http://www.anadoluyakasi.net/ilcelerimiz/kartal/2010/02/18/“halkin-olani-halka-veriyoruz-”/](http://www.anadoluyakasi.net/ilcelerimiz/kartal/2010/02/18/“halkin-olani-halka-veriyoruz-”/), alındığı tarih 09.04.2010.

- Url-4** Arkitera, <<http://www.arkitera.com/h24693-10-milyar-dolarlik-kentsel-donusum-projesine-iptal-davasi.html>>, alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-5** Arkitera, <<http://www.arkitera.com/h709-sariyerde-bes-gecekondu-eyupte-bir-sanayi-sitesi-yikildi.html>>, alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-6** Arkitera, <<http://www.arkitera.com/h24182-tarlabasi-ve-sulukulede-koruma-degil-yagma.html>>, alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-7** Arkitera, <<http://www.arkitera.com/h27006-buyuk-donusum.html>>, alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-8** Arkitera, <<http://www.arkitera.com/h20567-suleymaniyede-tarihi-doku-zedelenmeyecek.html>>, alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-9** Arkitera, <<http://www.arkitera.com/h27006-buyuk-donusum.html>>, alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-10** Arkitera, <<http://www.arkitera.com/h709-sariyerde-bes-gecekondu-eyupte-bir-sanayi-sitesi-yikildi.html>>, alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-11** Arkitera, <<http://www.arkitera.com/h26415-karanfilkoyde-kentsel-donusum-mu-rantsal-donusum-mu.html>>, alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-12** Arkitera, <<http://www.arkitera.com/h26132-istanbulun-yeni-cazibe-merkezi-kartal-olacak.html>> alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-13** Bağımsız İletişim Ağı, <<http://bianet.org/bianet/bianet/113695-osmanlilastirilan-suleymaniye>>, alındığı tarih 09.04.2010.
- Url-14** Bağımsız İletişim Ağı, <<http://bianet.org/bianet/siyaset/114481-tarlabasinda-rantsal-kusatma>>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-15** Bağımsız İletişim Ağı, <<http://bianet.org/bianet/insan-haklari/114536-basaksehirde-degerlenen-araziden-yoksul-kurtleri-atmanin-pesindeler>>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-16** Bağımsız İletişim Ağı, <<http://bianet.org/bianet/siyaset/117093-fatih-balat-yenilenirken-yerinden-edilenler>>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-17** <<http://basibuyukmahallesi.blogspot.com/>>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-18** Beyoğlu Belediyesi, <http://www.tarlabasiyenileniyor.com/yasal_mevzuat/default.aspx?SectionId=1331>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-19** Beyoğlu Belediyesi, <<http://www.tarlabasiyenileniyor.com/yenileme/default.aspx?SectionId=1318>>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-20** Beyoğlu Belediyesi, <http://www.tarlabasiyenileniyor.com/proje_hakkinda/ec_default.aspx?SectionId=1326>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-21** Beyoğlu Belediyesi, <http://www.tarlabasiyenileniyor.com/proje_hakkinda/default.aspx?SectionId=1328&ContentId=14650>, alındığı tarih 12.04.2010.

- Url-22** CNNTURK,
<<http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/02/14/gecekondusahiplerine.20.yil.vadeli.konut/563741.0/index.html>>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-23** Emlak Kulisi,
<http://www.emlakkulisi.com/26762_misbah_demircan_kasimpasaya_dev_bir_avm_yapilacak>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-24** Emlak Kulisi,
<http://www.emlakkulisi.com/17913_kartal_in_kentsel_donusum_cikmazi>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-25** Emlak Kulisi,
<http://www.emlakkulisi.com/12134_hacihusrev_in_cehresi_degisecek>, alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-26** Etkin Haber Ajansı,
<<http://www.etha.com.tr/Haber/2010/05/02/guncel/derbent-halki-yine-yikimlara-izin-vermeyecek/>>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-27** Evrensel Gazetesi, <http://www.evrensel.net/haber.php?haber_id=66281>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-28** Fatih Belediyesi, <http://www.fatih.bel.tr/kate_detay.asp?id=44&tur=387>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-29** Fatih Belediyesi, <<http://www.fatih.bel.tr/kate.asp?tur=366>>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-30** Fatih Belediyesi,
<http://www.fatih.bel.tr/haber_detay.asp?tur=351&id=1014>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-31** Fatih Belediyesi, <http://www.fatih.bel.tr/kate_detay.asp?id=46&tur=387>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-32** Fatih Belediyesi, <http://www.fatih.bel.tr/kate_detay.asp?id=72&tur=387>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-33** FEBAYDER, <<http://www.febayder.com/>>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-34** FEBAYDER, <<http://www.febayder.com/content/baskan-mustafa-demiretaleplerimizi-ilettik>>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-35** Gazeteparc, <<http://www.gazeteparc.com/h26900-maltepenin-1-milyon-metrekaresi-degisecek.html>>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-36** Gazeteparc, <<http://www.gazeteparc.com/s119>>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-37** <<http://www.gazeteistanbul.com/haberDetay.aspx?kat=12&id=565>>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-38** Hürriyet Gazetesi,
<<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=14443137>>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-39** Hürriyet Gazetesi,
<<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=11232807>>, alındığı tarih 04.05.2010.

- Url-40** Hürriyet Gazetesi,
<http://www.hurriyetemlak.com/real_estate/emlakyasam/haber_detay.php?cid=10489>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-41** Hürriyet Gazetesi,
<<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/14523192.asp?rdr=1>>, alındığı tarih 04.05.2010.
- Url-42** <<http://www.internethaber.com/istanbul/kartal/kartalda-topbasa-ornek-tapu-dagitimi-247597h.htm>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-43** İstanbul Büyükşehir Belediyesi, <http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/0-IstanbulTanitim/konum/Pages/Nufus_ve_Demografik_Yapi.aspx>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-44** İstanbul Büyükşehir Belediyesi, <<http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=15773>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-45** İstanbul Büyükşehir Belediyesi,
<<http://www.ibb.gov.tr/trTR/Lists/BelediyeMeclisKararlari/DispForm.aspx?ID=16138>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-46** İstanbul Büyükşehir Belediyesi, <<http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=17748>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-47** İstanbul Büyükşehir Belediyesi, <<http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=15593>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-48** Kartal Belediyesi,
<<http://www.kartal.bel.tr/Icerik/HaberDetay.aspx?id=269>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-49** KIPTAŞ, <<http://www.kiptas.com.tr/TR/KIPTAS/default.asp>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-50** <http://www.maltepeekspres.com/haber.php?haber_id=1668>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-51** Milliyet Gazetesi, <<http://www.milliyet.com.tr/donusum-olanlari-yasasi-tekrargundemde/ekonomi/sondakikaarsiv/17.02.2010/1198894/default.htm>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-52** Milliyet Gazetesi,
<<http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&KategoriID=4&ArticleID=1053387&PAGE=1>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-53** MİMARİZM,
<<http://www.mimarizm.com/KentinTozu/Makale.aspx?id=874&sid=855>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-54** MİMDAP, <<http://www.mimdap.org/w/?p=11835>>, alındığı tarih 05.05.2010.
- Url-55** <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/669.html>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-56** <<http://www.pinarhaber.com/?&Bid=62510>>, alındığı tarih 06.05.2010.

- Url-57** <<http://www.planlama.org/new/kose-yazilari/suleymaniye-yenileme-projesi-yangindan-mal-cikarmak-.ayse-cavdar-ulus-atayurt.html>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-58** Radikal Gazetesi, <<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetay&ArticleID=867491&Date=25.08.2007&CategoryID=41>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-59** Radikal Gazetesi, <<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=212656>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-60** Radikal Gazetesi, <<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=RadikalYazarYazisi&ArticleID=988534>> alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-61** Radikal Gazetesi, <http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=139120&KOS_KOD=5> alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-62** <<http://www.planlama.org/new/planlama.org-yazilari/kentsel-koruma-ve-yenileme-sorunlarini-ornekler-uzerinden-tartismak-suleymaniye-ve-tarlabasi.html>> alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-63** <<http://www.planlama.org/new/kose-yazilari/suleymaniye-yenileme-projesiyangindan-mal-cikarmak-.ayse-cavdar-ulus-atayurt.html>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-64** Sarıyer Belediyesi, <<http://www.sariyer.bel.tr/Haberler/?NI=1101>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-65** Sarıyer Belediyesi, <<http://www.sariyer.bel.tr/Haberler/?NI=1101>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-66** Sabah Gazetesi, <http://emlak.sabah.com.tr/guncel/kartal_degisiyor_donusuyor_degerleniyor_3.html>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-67** <<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5104.html>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-68** <<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4916.html>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-69** <<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss248.pdf>> alındığı tarih 12.04.2010.
- Url-70** <<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-71** <<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5366.html>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-72** TOKİ, <<http://www.toki.gov.tr/page.asp?id=5>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-73** Tümgazeteler, <<http://www.tumgazeteler.com/?a=5692034>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-74** Tümgazeteler, <<http://www.tumgazeteler.com/?a=4736592>>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-75** Türkiye Belediyeler Birliği, <<http://www.tbb.gov.tr/index.php?details=haber&id=138>>, alındığı tarih 06.05.2010.

- Url-76** <http://www.yapi.com.tr/Haberler/haber_Detay_10447.html>, alındığı tarih 06.05.2010.
- Url-77** <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/21276.html>>, alındığı tarih 22.05.2010.
- Url-78** <<http://www.gazeteistanbul.com/haberDetay.aspx?kat=12&id=5653>>, alındığı tarih 22.05.2010.
- Url-79** MİMDAP, <<http://www.mimdap.org/w/?p=41>>, alındığı tarih 22.05.2010.
- Uysal, Ü., E.,** 2006. Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği: Cihangir Örneği, **36/2**, *Planlama Dergisi*, pp. 77-93, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- Waley, P.,** 2007. Tokyo As A World City: Reassessing the Role of Capital and the State in Urban Restructuring, *Urban Studies*, **44/8**, pp. 1465-1490, Routledge, Londra.
- Wolman, H.,** 1998. Local Government Institutions and Democratic Governance, *Theories of Urban Politics*, ed. Judge, D., Stoker, G., Wolman, H., pp. 135-160, Sage Publications, Londra.
- Yalçın, Ş.,** 2010. Kişisel Görüşme.
- Yazıcı, B.,** 2010. Kişisel Görüşme.
- Yuvarlak Masa Tartışması,** 2008. *İktisat dergisi, Sermaye Birikimi Açısından Kentsel Dönüşüm*, **499**, Eylül-Ekim, pp. 3-26, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları, İstanbul.
- Zukin, S.,** 1998. Urban Lifestyles: Diversity and Standardisation in Spaces of Consumption, *Urban Studies Journal*, **35/5-6**, pp. 825-839, Sage Publications, Londra.

EKLER

Çizelge A.10 : Kentsel Dönüşüm Alanları

Kentsel Dönüşüm Alanı	İlçe	Siyasi İktidar	İştirakçiler	Proje Tipi - Nedeni	Süreç
Küçükbakkalköy	Ataşehir	CHP		gecekondu dönüşüm	BELİRLLENEN
Şerif Ali Çiftliği Mahallesi	Ataşehir	CHP	TOKİ	gecekondu dönüşüm	PROJE AŞAMASINDA
Yeşilkent	Avcılar	CHP		gecekondu dönüşüm	BELİRLLENEN
Tahtakale	Avcılar	CHP		gecekondu dönüşüm	BELİRLLENEN
Göztepe Mahallesi	Bağcılar	AKP		depreme karşı	BELİRLLENEN
Çiftlik Mh.	Bağcılar	AKP	TOKİ	depreme karşı	PROJE AŞAMASINDA
Mahmutbey Köyiçi Mh.	Bağcılar	AKP		gecekondu dönüşüm	BELİRLLENEN
Bahçelievler	Bahçelievler	AKP		depreme karşı	BELİRLLENEN
Altıntepsi Mahallesi	Bayrampaşa	AKP		depreme karşı	BELİRLLENEN
Karanfilköy	Beşiktaş	CHP	TOKİ	gecekondu dönüşüm	PROJE AŞAMASINDA
Rüzgarlıbahçe	Beykoz	AKP		gecekondu dönüşüm	BELİRLLENEN
Tokatköy	Beykoz	AKP		gecekondu dönüşüm	BELİRLLENEN
Hacıhüsrev	Beyoğlu	AKP		kentsel yenileme	BELİRLLENEN
Kulaksız	Beyoğlu	AKP		gecekondu dönüşüm	BELİRLLENEN
Tarlabaşı	Beyoğlu	AKP	GAP İnşaat+ TOKİ	kentsel iyileştirme	PROJE AŞAMASINDA
Kasımpaşa	Beyoğlu	AKP		kentsel iyileştirme	BELİRLLENEN
Yakuplu	Büyükçekmece (Yakuplu Belediyesi'ydi)	CHP		gecekondu dönüşüm	BELİRLLENEN
Çiftehavuzlar Mahallesi	Esenler	AKP		depreme karşı	BELİRLLENEN
Alibeyköy (Karadolap)	Eyüp	AKP		gecekondu dönüşüm	BELİRLLENEN
Güzeltepe	Eyüp	AKP		gecekondu dönüşüm	BELİRLLENEN
Sulukule	Fatih	AKP	TOKİ+İBB	kentsel iyileştirme	İNŞAAT AŞAMASINDA

Çizelge A.10 : Kentsel Dönüşüm Alanları (Devam Ediyor.)

Ayvansaray	Fatih	AKP	GAP İnşaat	kentsel İyileştirme	PROJE AŞAMASINDA
Balat	Fatih	AKP	GAP İnşaat	kentsel İyileştirme	PROJE AŞAMASINDA
Fener	Fatih	AKP	GAP İnşaat	kentsel İyileştirme	PROJE AŞAMASINDA
Süleymaniye	Fatih	AKP	KİPTAŞ+İBB	kentsel İyileştirme	İNŞAAT AŞAMASINDA
Cerrahpaşa ve Çevresi	Fatih	AKP		kentsel İyileştirme	BELİRLENEN
Kapalıçarşı	Fatih	AKP		kentsel İyileştirme	BELİRLENEN
Gazi	Gaziosmanpaşa	AKP		depreme karşı	BELİRLENEN
Sarıgöl	Gaziosmanpaşa	AKP	TOKİ	gecekondu dönüşüm	PROJE AŞAMASINDA
Yenidoğan	Gaziosmanpaşa	AKP		depreme karşı	BELİRLENEN
Habipler	Gaziosmanpaşa	AKP		depreme karşı	BELİRLENEN
Karayolları Mahallesi	Gaziosmanpaşa	AKP	TOKİ+İBB	depreme karşı	İNŞAAT AŞAMASINDA
Merdivenköy	Kadıköy	CHP		depreme karşı	BELİRLENEN
Fikirtepe	Kadıköy	CHP		depreme karşı	BELİRLENEN
Emekevler	Kadıköy	CHP	TOKİ	depreme karşı	BELİRLENEN
Gültepe	Kağıthane	AKP		depreme karşı	BELİRLENEN
Hamidiye Mahallesi (83)	Kağıthane	AKP		depreme karşı	BELİRLENEN
Yahya Kemal Mh. (Gültepe)	Kağıthane	AKP		depreme karşı	BELİRLENEN
Hürriyet	Kartal	CHP (2009 öncesi AKP)		gecekondu dönüşüm	DURDURULDU
Kurfalı	Kartal	CHP (2009 öncesi AKP)		gecekondu dönüşüm	DURDURULDU
Yakacık	Kartal	CHP (2009 öncesi AKP)		gecekondu dönüşüm	DURDURULDU
İkitelli	Küçükçekmece		TOKİ	gecekondu dönüşüm	İNŞAAT AŞAMASINDA
İç-Dış Kumsal	Küçükçekmece	AKP		depreme karşı	PROJE AŞAMASINDA
Kanarya	Küçükçekmece	AKP		depreme karşı	BELİRLENEN

Çizelge A.10 : Kentsel Dönüşüm Alanları (Devam Ediyor.)

Ayazma	Küçükçekmece	AKP	TOKİ+İBB	gecekondur dönüşüm	İNŞAAT AŞAMASINDA
Bayramtepe	Küçükçekmece	AKP	TOKİ	gecekondur dönüşüm	PROJE AŞAMASINDA
Kartaltepe	Küçükçekmece	AKP		gecekondur dönüşüm	DURDURULDU
Yarımburgaz	Küçükçekmece	AKP		gecekondur dönüşüm	BELİRLENEN
Altınşehir	Başakşehir (k.çekmeceydi)	AKP	TOKİ	depreme karşı	İNŞAAT AŞAMASINDA
Güvercintepe	Başakşehir (k.çekmeceydi)	AKP	TOKİ	gecekondur dönüşüm	İNŞAAT AŞAMASINDA
Şahintepe	Başakşehir (k.çekmeceydi)	AKP		gecekondur dönüşüm	BELİRLENEN
Başıbüyük	Maltepe	CHP (2009 öncesi AKP)	TOKİ	gecekondur dönüşüm	DURDURULDU
Gülensu	Maltepe	CHP (2009 öncesi AKP)		gecekondur dönüşüm	DURDURULDU
Gülsuyu	Maltepe	CHP (2009 öncesi AKP)		gecekondur dönüşüm	DURDURULDU
Kurtköy	Pendik	AKP		gecekondur dönüşüm	BELİRLENEN
Aydos	Pendik	AKP		gecekondur dönüşüm	BELİRLENEN
Cambazbağları	Pendik	AKP		gecekondur dönüşüm	BELİRLENEN
Sapanbağlar	Pendik	AKP		gecekondur dönüşüm	BELİRLENEN
ErtuğrulGazi	Pendik	AKP	TOKİ	gecekondur dönüşüm	BELİRLENEN
Dağevleri	Sarıyer	CHP (2009 öncesi AKP)		gecekondur dönüşüm	DURDURULDU
Derbent	Sarıyer	CHP		gecekondur dönüşüm	DURDURULDU
Emirgan	Sarıyer	CHP		gecekondur dönüşüm	DURDURULDU
Fatih Sultan Mehmet	Sarıyer	CHP		gecekondur dönüşüm	DURDURULDU
Ferahevler	Sarıyer	CHP		gecekondur dönüşüm	DURDURULDU

Çizelge A.10 : Kentsel Dönüşüm Alanları (Devam Ediyor.)

Kazım Karabekir	Sarıyer	CHP		gecekondu dönüşüm	DURDURULDU
Poligon	Sarıyer	CHP		gecekondu dönüşüm	DURDURULDU
ReşitPaşa	Sarıyer	CHP		gecekondu dönüşüm	DURDURULDU
Sancaktepe	Sancaktepe	AKP		gecekondu dönüşüm	BELİRLENEN
Sarıgazi	Sancaktepe	AKP		gecekondu dönüşüm	BELİRLENEN
Kuştepe	Şişli	DSP	TOKİ	gecekondu dönüşüm	BELİRLENEN
Okmeydanı	Şişli	DSP		depreme karşı	BELİRLENEN
Tuzla 1.Bölge	Tuzla		TOKİ	depreme karşı	İNŞAAT AŞAMASINDA
Aydınlı 2. Bölge	Tuzla		TOKİ	gecekondu dönüşüm	İNŞAAT AŞAMASINDA
Mustafa Kemal (1 Mayıs mh.)	Ümraniye	AKP		gecekondu dönüşüm	BELİRLENEN
Sümer Mahallesi	Zeytinburnu	AKP	KİPTAŞ+İBB	depreme karşı	İNŞAAT AŞAMASINDA

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: İpek Sakarya

Doğum Yeri ve Tarihi: Sakarya 15/07/1983

Adres: 19 Mayıs Mh. Aşçılar Sk. Menekşe Apt. No:16/17 Şişli/İSTANBUL

Lisans Üniversite: İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü